

**АКЦИЈА РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ
САСЛУШАЊА СРПСКИХ ИЗБЕГЛИЦА**

Издавачи

Музеј жртава геноцида Београд,
Трг Николе Пашића 11/III
телефон : +381 11 3398883
e-mail: office@muzejgenocida.rs

Одбор за Јасеновац Светог Архијерејског Сабора
Српске Православне Цркве

Библиотека

Документа
Књига 3

За издаваче

др Вељко Ђурић Мишина
Епископ пакрачко-славонски Господин Јован

Редактура

Петар Б. Поповић

Лектура и коректура

Драгана Јовановић

Графичка обрада и штампа

Графопринт, Горњи Милановац

Тираж

250

ISBN 978-86-86831-69-9

Пројекат припреме и објављивање ове књиге помогао је
Републички секретаријат за вјере Министарства просвјете и културе
Владе Републике Српске

Copyright © 2021 by Museum of genocide victims /
Музеј жртава геноцида

**АКЦИЈА РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ
САСЛУШАЊА СРПСКИХ ИЗБЕГЛИЦА**

(приредио Вељко Ђурић Мишина)

Београд, 2021.

Реч приређивача

Нема поузданих трагова о томе ко је у органима Савета комесара или владе генерала Милана Недића у Србији први поменуо потребу да буду саслушани сведоци и забележена њихова казивања о страдању свих оних који су, током Другог светског рата, бежали из разних крајева Краљевине Југославије да би спасли живе главе. Сигурно је да је таква идеја раније настала у Патријаршији Српске православне цркве, када је закључено да би сваки избегли и прогнани свештенослужитељ требало да сачини извештај о сопственој и судбини својих парохијана и храмова у местима из којих су протерани.¹

У Синоду је сачињен формулар где је требало уписати одређене податке о дотадашњим дешавањима и ти „папири“ су достављани свим архијерејима чије су се епархије налазиле у Србији. Архијереји су их прослеђивали парохијским управама па је ускоро започет и, да тако кажемо, повратни процес. Када су у Патријаршију пристигли први такви извештаји, крајем октобра 1941. године формирана је Комисија за прикупљање података о страдању Српске православне цркве и народа; председник тог тела био је епископ Нектарије, а чланови професори Београдског универзитета Перо Слијепчевић и Миленко Филиповић, док је дужност секретара обављао прота Никола Алагвић. Комисији су још придружени и професор богословије Богољуб Ђирковић, секретар Црквеног суда из Сарајева Жарко Поповић, приправник Црквеног суда из Тузле Перо Јовановић, службеник из патријархова кабинета Љубомир Дурковић и дактилограф Црквеног суда из Пакраца Милан Комленић. На првом састанку чланови Комисије договорили су се о методама рада и задацима тога тела. Том приликом сачињена је и инструкција са својеврсним налогом да прогнани свештеници у својим извештајима посведоче о свеколиким страдањима.²

Нема доступних података о томе ко је и када тачно договорио са-

¹ Архив Светог Архијерејског Синода Српске Православне цркве, Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947 (у даљем тексту: АСин, Записници...). Овај докуменат (у знатно скраћеној верзији) објавио је епископ Атанасије Јевтић – „Српска православна црква у Другом светском рату“, *Србија и коментари*, Београд 1991. Више о свему овоме у: Вељко Ђ. Ђурић, *Голгота Српске православне цркве 1941–1945*, Београд 1997; Вељко Ђурић Мишина, *Меморандуми Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве 1941–1942. године војноуправним командантима Србије*, Београд 2020.

² АСин, Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947.

радњу поменуте Синодове комисије и Комесаријата за избеглице и пресељенике у циљу размењивања записника о исказима избеглих и протераних.³

Сортирање и разврставање прикупљене документације представљао је технички посао, а главне активности биле су, заправо, усмерене на њено детаљно сређивање. Планирано је да она обухвати азбучни регистар свих особа (уз навођење најосновнијих података) што су помињане у тим извештајима, преглед догађаја и страдања Срба по срезовима и списак злочинаца, као и заштитника итд.⁴

На основу прикупљене грађе, Синод је начинио опширан зборник сведочења о страдању српског народа, састављен од два дела: „Зверства над Србима у Независној Држави Хрватској од стране усташког режима 1941/1942“ и „Зверства Арбанаса извршена над Србима Косова и Метохије“.⁵

(Овде морам поменути детаљ из властитог искуства, а у вези са поменутиим зборником: када сам пре три деценије, у време прикупљања и истраживања докумената за докторску дисертацију „Српска православна црква 1941–1945. године“ добио сагласност Синода да прегледам одређене делове њихове документације, није ми, нажалост, дозвољено да користим извештај Син. бр. 1060/зап. 237 са седнице од 27/14. марта 1947. године где је био и поменути зборник сведочења. У наредним годинама ту архивску грађу сам донекле скрајнуо у својим интересовањима, јер сам се посветио другим темама из новије историје Српске православне цркве. Сада је, чини се, коначно дошло време да то објавимо у овој

3 Комесаријат за избеглице проследио је Патријаршији 3.032, а добио око 4.500 извештаја – АСин, Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947; АСин, III/10/19433. Саслушање Миленка Филиповића пред комунистичким органима власти 30. јануара 1945. године – АЈ, 110, Инв. бр. 16.390.

4 Миленко Филиповић пише 31. јула 1942. године Синоду и предлаже шта би све требало истраживати у документацији која настаје у патријаршијској Комисији и Комесаријату за избеглице: стварање картотеке за податке о судбинама архијереја, свештенства, монаштва, манастира, цркава, црквене имовине, матица црквених, гробаља, старина, библиотека, културних и хуманитарних установа, о прогонству, страдању, пресељењима, пљачкањима, мучењима, покатоличавању и мноштво других рубрика. У наставку, аутор предлаже и стварање тима стручњака који би чинили статистичари, историчари, полицијски експерти, судија, књижевник, публициста, канониста и аграрни инжењер. Те активности су и започете али нису у потпуности реализоване – АСин, III/10/1943. О истом упоредити саслушање Миленка Филиповића 30. јануара 1945. године – АЈ, 110, Инв. бр. 16.390.

5 АСин, Прогон Срба у Хрватској 1941–1942, нерегистровано; АСин, Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947.

едицији Музеја жртава геноцида и Одбора за Јасеновац Светог архијерејског сабора Српске православне цркве!)

Историјска наука на сведочења (усмена или писана) гледа као на изворе корисне у научноистраживачком послу и сврстава их у другу категорију; за то има више објашњења. Додуше, сведочења морају бити претходно подвргнута оном што се назива критика извора, да би потом могла бити прихваћена и коришћена.

Искази избеглица бележени су непосредно по доласку у Србију, што претпоставља да је њихово памћење било веома „свеже“, богато појединостима о злочинима које су лично претрпели, видели или за њих чули од рођака или комшија. Наведена имена и презимена жртава и злочинаца могу се, зато, прихватити као веродостојна и са великом дозом поверења, а слично је и са временским одредницама (а даваоци исказа их памте најчешће по православним празницима). И описи злочина у приличној мери могу се сматрати аутентичним.

Посебну карактеристику свих изјава представља однос према злочинцима – жртве не изговарају ни једну једину реч мржње уперене према злочинцима, што можда упућује и на могући закључак да је службеник који је разговарао са жртвама и записивао њихова сведочења био инструктиран да не наводи евентуалне емотивне реакције! Додуше, могућ је и други закључак: избеглице нису исказивале своја осећања напосто зато психолошки разлога што су желеле да се што је могуће мање присећају свега што су преживеле.

Историчари који су се бавили различитим темама из времена Другог светског рата нису се упуштали у описе злочина и за то постоји неколико могућих „оправдања“, а најважније се тичу утицаја послератног политичког система који је све страдалнике подвео под синтагму „жртве фашистичког терора“, што значи без националног одређења жртава, а све злочинце означавао појмом „фашисти“ или „помагачи окупатора“.

Слом комунистичког система и идеологије и почетак грађанског рата у Југославији, нарочито у Хрватској 1990–1991. године, појачао је интересовање за прошлост српско-хрватских односа, јер се готово истоветна идеологија повампирила у тој новој држави (да би и тада у бројним сферама уживала подршку Немачке и Ватикана)!

Сведочења која објављујемо могу бити врло интересантна и „захвална“ за различите анализе – почевши од тога да је готово све у тим исказима веродостојно, нарочито описи злочина, изузимајући, можда, тврдње о бројевима страдалника, поготову кад је реч о масовним злочинима. Наиме, те наводе ваља прихватати с дозом критичности јер је добро познато да нико није у стању да, на основу личног виђења злочина или сазнања од других, изнесе тачан број страдалника. У прилог овој тврдњи говоре, примера ради, навођења заокружених бројева жртава.

Готово у свим сведочењима основна тема је страдање – појединачно, групно или масовно. У исказима има детаљних описа злочина које је онај који сведочи лично доживео или видео. Слично је и када сведочи о оном што је чуо од других страдалника.

Злочинци

Кад је реч о злочинцима, из сведочанстава се може закључити да су то углавном били суседи жртава из истог или суседног села, а тек мањи број егзекутора потиче из других крајева. Већина злочинаца припада нижим економским слојевима, док су налогодавци и предводници најчешће били припадници такозваних старих усташа или њихови симпатизери из ранијих година, углавном из реда образованијих грађана. Према старосном добу злочинци припадају млађим категоријама, скоро искључиво су мушког пола, осим у три-четири случаја где су у злоделима учествовале и девојке и жене. Забележено је и неколико случајева да су малолетни дечаки учествовали у чињењу злочина.

Према националној припадности злочинаца, већина припада хрватском народу и римокатоличкој вери, а мањи број исламској вероисповести. У неколико случајева злочине су чинили Цигани, Чеси и Словаци, па чак и двојица-тројица Срба.

Жртве

Жртве су у апсолутној већини чинили припадници српског народа, православне вере, оба пола, свих животних доба – од детета у мајчиној утроби, до старца. Први страдалници били су, по правилу, чланови богатијих породица, свештеници, учитељи и наставници, и уопште образованији људи. У мањим градовима први страдалници су такође припадали богатијим слојевима; најчешће су то били трговци, власници ресторана, малих занатских радњи...

Пљачка

Злочин је редовно почињао пљачком: од богатих Срба тражен је новац за „хрватску војску“ али је, у ствари, на селу била обична отимачина оних који су потом чинили још веће злочине. Понекад су новац и личне драгоцености помагали у добијању пропуснице за путовање у Србију што је доносило какву-такву слободу и очување голог живота. И у тим случајевима услеђивало би отимање покућства и вреднијих предмета из станова и кућа. У походима на српска села злочинци би похарали све чега би се домогли: плодове земље, храну, суво месо, стоку...

Највећи део опљачканог завршавао је у приватним рукама, нешто је продавано на пијацама а мале количине су предате органима ново-проглашене државе. Држава је „добијала“ трговинска и занатске радње и мале индустријске погоне... Коловође пљачки и злочина углавном су задржавали за себе већи део плена.

Место злочина

С обзиром на то да је мање-више била позната национална и верска припадност грађана на одређеној територији, није било дилеме у којим насељима треба организовати злочиначке походе и отимачине. У градским срединама пљачке и злочини су се донекле разликовали од оних у сеоским срединама, углавном по томе што су ту спровођени са, да тако кажемо, мање буке. Напади на сеоска домаћинства обично су се завршавали паљевином објеката и убијањем. Злочини су чињени у кућама, двориштима, на путевима, у шумама и на њивама, па и у школама, православним храмовима и парохијским домовима, али и у логорима...

Врсте и начини чињења злочина

У извршењу злочина, као што је констатовано, није се бирало ни место, ни време, ни форма мучења и убиства; чупање браде и бркова, ломљење руку и ногу, изгладњавање, батинање воловским жилама, штаповима, кундацима, убадање ножем по телу (има више примера о убадању девојака међу ноге), одсецање дојки, одсецање главе (наводе се и неколико случајева да су чак и деца на тај начин убијана), стрељање, вешање, клање, усмрћивање чекићем или другим чврстим оруђима... Посебно бестидно иживљавање представљало је паљење куће извесног домаћина у којој би живи изгорели њени укућани или други заточеници.

Места сахрањивања жртава

После злодела злочинци су уклањали тела страдалника, а често

су то чинили и најближе комшије жртава. Забележено је и неколико случајева када су за то ангажовани Цигани. Кад је реч о злочинима почињеним изван дворишта и насеља, сахрањивање је обављано у шумама и по њивама. Гробишта настала у близини одређеног логора била су намењена, пре свих, заточеним логорашима и она су према броју укопаних, колико је истражено, била најмасовнија, рецимо, Јасеновац, Стара Градишка...

Готово да и није било забележено сахрањивање жртава на локалним гробљима!

Спасавање страдалника у злочинима

Није тешко набројати часне примере спасавања појединаца од злочинаца јер су такви случајеви били веома ретки.

Тражење спаса у шумама и збеговима није гарантовало поштеду од страдања. Најсигурнији излаз представљало је, кад је то било могуће, прелазак на територију Србије али је то у углавном успевало само особама које су имале новца за куповину „папира“ неопходних за пут или, у неколико наврата, личне везе са извесним Хрватима што су били у могућности да им помогну да сачувају голи живот.

За спасавање из концентрационих логора није било превише шанси – зна се тек за појединачна отпуштања и понеко успешно бекство са такозваних логорских економија. Одређени број Срба спасен је у периоду када су представници колаборационистичке владе генерала Милана Недића почели да упућују одговарајуће молбе припадницима виших инстанци немачке окупационе управе у Србији. Број тако спасених особа није могуће прецизно утврдити, али се засигурно може говорити о хиљадама и хиљадама људи што су остали у животу.

Читајући сведочења и описе злочина неминовно се намеће утисак да та нечувена зверства и нису у домену делатности историчара, већ да су они више у домену стручне анализе познавалаца медицинских наука, првенствено психолога или психијатра.⁶ Историчар може да објасни историјски контекст (опште прилике у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца односно Југославији или тежњу политичких елита међу Хрватима ка независној једнонационалној држави), да упозори на дуготрајне процесе (политику на пример Ватикана према српском православљу на Балкану коју је спроводио римокатолички клер кроз подучавање пастве

6 Видети: Бојан Јовановић, *Антропологија зла*, Београд 2016.

у исправност учења које су заступали – да су у новој хрватској држави сви католици Хрвати, а сви Хрвати католици, док су остали шизматици). Историчар такође може да наведе најважније чињенице о почињеним злочинима, али не и да разјасни бестијалност усташких злодела, као и више него монструозне начине убијања жртава. А свему томе је претходило организовање кампова у Мађарској и касније у Италији усташких предводника и инструктора.

Истовремено, могуће је претпоставити да се у том смислу форсирала покорност вођи, а потом да се здружено радило на гајењу пакости, мржње и злобе према непријатељу (који је тог момента био оличен у краљу, Југославији, Београду, Србима...). О томе сведоче поједини чланци у ондашњој усташкој штампи, често су помињане освета и употреба бомби и ножа у борби против наводних непријатеља...

Посебно место кад је реч о генези злочина припада расистичкој и шовинистичкој теорији насталој крајем 19. века чији је родоначелник био Анте Старчевић, (рођен у покатоличеној српскоправославној породици), својим тумачењем о Србима као јединој сметњи развоју хрватског народа који је, како је говорио, расно супериоран над српским. Та демонизација је развијана током наредних деценија а најупечатљивије трагове оставила је у злочинима припадника аустроугарске војске у западној Србији 1914. године, то јест 13. загребачког корпуса и његове 42. такозване вражје дивизије састављене већином од припадника хрватског народа. Појединци сматрају да је готово тотално уништење те формације у борбама са српском војском, а посебно са четничким одредом, у Церској бици 1914. године оставило дубоког трага међу преживелим који су своје трауме на различите начине манифестовали и превазилазили.⁷

Политика помирења у првој јужнословенској држави, коју је утемељио краљ Александар Карађорђевић, и поред свих уступака исказаних према припадницима народа што су у претходном рату били на супротној страни, оној која је ратовала против Срба, није довело ни до ка-

⁷ Међу припадницима 13. загребачког корпуса, а то значи и 42. дивизије под командом генерала Стјепана Саркотића, били су и људи који ће у наредним деценијама имати запажене улоге у српско-хрватским односима: Јосип Броз Тито, Владимир Владко Мачек, виши официри Славко Кватерник и Славко Штанцер, Миле Будак (видети његов роман *Огњишта*, Загреб 1942). Видети: Александар С. Јовановић, *Пододфицир Вражје дивизије – Броз и Хрвати у Србији 1914–1941*, Београд 1994.

квих позитивних помака.⁸ На погубност те политике указивао је, поред осталих, и Родолф Арчибалд Рајс, велики пријатељ Срба, али га, по свој прилици, није имао ко да чује и схвати његове речи.⁹ Наредне године показаће сву трагичност поменути политике на просторима Независне Државе Хрватске.¹⁰

Хрватско питање оптерећивало је Краљевину од дана њеног проглашења до њеног слома мада је било покушаја да се путем разних уступака Хрватима оно на изванредан начин превазиђе.¹¹ У том контексту треба гледати и на одлуку владе Милана Стојадиновића (после склапања економско-политичког споразума са Италијом 25. марта 1937. године), да се омогући повратак у Југославију усташама који то желе под условом да нису осуђивани. Усташки покрет тиме задобија нови замах ширећи свој утицај међу хрватским народом. Покрет јача још више после стварања Бановине Хрватске 26. августа 1939. године, стичући нове и нове присталице уз подршку римокатоличког клера, нарочито фрањеваца.¹²

Напад Немачке и њених савезника на Краљевину Југославију 6. априла 1941. године припадници усташког покрета и њихови бројни симпатизери су својом опструкцијом одбране, дезертерством и отвореном издајом, искористили за проглашење Независне Државе Хрватске – творевине којој су немачки официри припомогли у постављању темеља, форме и пројеката у унутрашњој политици.

Нема много писаних докумената о томе када је усташко вођство одлучивало о судбини припадника нехрватског становништва по стварању „своје државе“, али постоје назнаке које указују да је одређени план

8 Примера ради, у војску Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца примљени су бројни дотадашњи аустроугарски официри, добивши по чин више. Знатан број тих официра (око 3.600) априла 1941. сврстао са под заставу Независне Државе Хрватске: 31 генерал, 228 пуковника, 245 потпуковника, 254 мајора, 1.005 капетана и 417 поручника... Упоредити: Бојан Б. Димитријевић, *Усташка војска Независне Државе Хрватске 1941–1945*, Београд 2016.

9 Родолф Арчибалд Рајс, *Шта сам видео и проживео у великим данима*, Београд 1928.

10 Коста Николић, *Једна изгубљена историја – Србија у 20. веку*, Београд 2017.

11 Вељко Ђурић Мишина, *Злочин је почео раније – Прилози за историју страдања Срба у бановинама Савској и Приморској 1934–1939. и Бановини Хрватској 1939–1941. године*, Београд 2004.

12 Bogdan Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, Zagreb 1986. Још није разјашњено колики је био утицај Велике Британије на поједине главаре усташког покрета (Анте Павелића и Андрије Артуковића) у склопу њихове балканске (антисрпске) политике.

у том смислу ипак постојао. У прилог томе иду и бројни говори усташких главара на јавним скуповима организованих по разним местима у првим месецима постојања Независне Државе Хрватске. Међу говорницима посебно ће остати упамћени министри Мирко Пук и Миле Будак, неколицина великих жупана, а нарочито Виктор Гутић. Будак је 15. маја 1941. године, на једном скупу у Госпићу, дословце обзнанио усташки план за српски народ: „Један дио Срба ми ћемо побити, други раселити, а остале превести на католичку вјеру и тако претопити у Хрвате!“¹³

Готово целокупно свештенство Римокатоличке цркве предвођено надбискупима и бискупима прихватило је Независну Државу Хрватску и то отворено исказивало на разне начине. Клер се нарочито ангажовао на прекрштавању православних Срба после упутства пристиглог из Ватикана (мишљење Конгрегације за вере које је потписао кардинал Еуген Тисеран) и одлука Бискупских конференција одржаних 25. и 26. јуна и 17–21. новембра 1941. године.¹⁴

Међу „старим“ усташама било је, очекивано, и римокатоличких свештеника, додуше нису били у емиграцији у Италији али су на друге начине исказивали приврженост тој идеологији. Познато је да су фрањевачки самостани представљали упориште у ширењу усташких идеја, а сами фрањевци су се ангажовали у покрету: од обављања функција војних душобрижника, учешћа у харанги против православних Срба, до предвођења злочиначких похода у разним крајевима.

На почетку зборника сведочења избеглица „Акција Римокатоличке цркве“ објављујемо садржај летка „Prijateljski savet“ штампан у Надбискупској тискари у Ђакову. За историчаре летак није споран јер је довољно разјашњен и уклопљен у контекст политике Независне Државе Хрватске и Римокатоличке цркве према српском православљу. Чак ни хрватски историчари нису могли да га „одбране“ у приликама када га нису могли прећутати и заобићи.

Уз то, ваљало подсетити на писмо групе римокатоличких свеште-

13 Вељко Ђурић Мишина, „Да ли је Миле Будак представио програм рада против Срба или је то српска пропаганда“, *Годишњак за истраживање геноцида*, 11/1, Крагујевац–Београд, 2019, 23–50.

14 О прекрштавању видети: Сима Симић, *Прекрштавање Срба за време Другог светског рата*, Титоград, 1958; Вељко Ђурић Мишина, *Прекрштавање Срба у Независној Држави Хрватској – Прилози за историју верског геноцида*, Београд 1991; Jure Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska*, I–II, Zagreb 1998; Jure Krišto, *Sukob simbola: politika vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb 2001.

ника (које су Немци прогнали из Словеније у Србију) упућено 1. марта 1942. године надбискупу београдском Јосипу Ујчићу у коме указују на злочине чињене у Независној Држави Хрватској, нарочито о прекрштавању. Писмо је познато у коришћено у историографији у више радова.

Трећи прилог је писмо упућено 8. фебруара 1942. године надбискупу загребачком Алојзију Степинцу. То писмо је у југословенској историографији начелно помињано и није било никаквих ограда у вези са његовом аутентичношћу. У хрватској историографији писмо је било предмет више расправа а њихов општи закључак је био да аутор није Првислав Грисогоно¹⁵ већ да је настало у неком одељењу пропагандне службе у влади Милана Недића.¹⁶

Има индиција да је Грисогоно 24. јуна 1941. године писао надбискупу Ујчићу и Будаку. Кад је реч о словеначким римокатоличким свештеницима и њиховом обраћању надбискупу београдском, оно није спорно ни у једном сегменту – од садржаја, потписника, слања у Ватикан – до ћутања из центра Римокатоличке цркве.¹⁷

Четврти прилог је летак „СВИМ ПОШТЕНИМ СТАНОВНИЦИМА СРЕМА ГРЧКО-ИСТОЧНЕ ВЕРЕ“, дељен у насељима среза Стара Пазова. Ни његова аутентичност нити садржај нису спорни јер је очито сачињен у оквиру верске политике и однорођавању Срба и њиховог пре-тапања у Хрватство.

На почетку дела „Акција фрањеваца“ нема сличних прилога.

За спајање два поменућа неједнака по обиму зборника сведочења

15 Истакнути политички активиста у Далмацији до 1918. године, један од оснивача Демократске странке у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца, после расцепа странке 1924. приклонио се Светозару Прибићевићу; био министар у владама Николе Пашића и Светозара Прибићевића. Грисогоно је напустио Прибићевићеву Самосталну демократску странку после споразума Прибићевића и Стјепана Радића. После завођења личне диктатуре краља Александра Карађорђевића Грисогоно је ушао у Законодавни савет. Касније је био посланик у Чехословачкој и Пољској. Напад на Југославију 6. априла 1941. затекао га је у Београду. Крајем те године ухапшен је у групи масона и англофила и депортован у логор на Бањици и тамо остао до марта 1942. године. Написао је десетак писама о приликама у земљи које је упутио Југословенској краљевској влади у Лондону – *Hrvatski biografski leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb 2002.

16 О писму видети: Ljubo Boban, *Kontroverze iz povijesti Jugoslavije*, II, Zagreb 1989; Jure Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska*, I–II, Zagreb 1998; Jure Krišto, *Sukob simbola: politika vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb 2001.

17 Viktor Novak, *Magnum Crimen – Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Beograd 1986, 784–787.

(„Акција римокатоличке цркве“ и „Акција фрањеваца“) у једну књигу коју објављујемо под *Акција Римокатоличке цркве* постоји више оправданих и практичних разлога. Најважнији лежи у самом садржају по којем чине једну тематску целину. Приређивачи зборника насталог 1942. године указују на посебну улогу припадника фрањевачког реда у развоју и организацији усташког покрета и међу инспираторима и реализаторима политике према православним Србима.

Садржај зборника сведочења објављујемо без икаквих измена – чак са свим грешкама. И овог пута изоставили смо критичко објављивање те архивске грађе јер смо сматрали да би то само оптерећивало читаоце у схватању суштине докумената.

На овом месту најављујемо и нова издања – реч је, такође, о зборницима насталим 1942. године под насловима: *Лобор Град, Саслушања српских избеглица – Босна и Херцеговина, Саслушања Срба избеглица – Хрватска, Славонија и Срем.*

Извори и литература

А. Необјављени извори

Архив Светог Архијерејског Синода Српске Православне цркве: Записници, Син. бр. 1060/зап. 237/1947; Прогон Срба у Хрватској 1941–1942.
 Архив Србије: фонд
 Архив Југославије: фонд Државна комисија за утврђивање злочина окупатора и њихових помагача

Б. Објављени извори

Атанасије Јевтић – „Српска православна црква у Другом светском рату“, *Србија и коментари*, Београд 1991

Литература

Љубо Вобан, *Kontroverze iz povijesti Jugoslavije*, II, Zagreb 1989.
 Mile Budak, *Ognjišta*, Zagreb 1942.
 Вељко Ђ. Ђурић, *Прекрштавање Срба у Независној Држави Хрватској – Прилози за историју верског геноцида*, Београд 1991.

Вељко Ђурић, *Голгота Српске православне цркве 1941–1945*, Београд 1997.

Вељко Ђурић Мишина, *Злочин је почео раније – Прилози за историју страдања Срба у бановинама Савској и Приморској 1934–1939. и Бановини Хрватској 1939–1941. године*, Београд 2004.

Вељко Ђурић Мишина, *Меморандуми Светог Архијерејског Синода Српске Православне Цркве 1941–1942. године војноуправним командантима Србије*, Београд 2020.

Вељко Ђурић Мишина, „Да ли је Миле Будак представио програм рада против Срба или је то српска пропаганда“, *Годишњак за истраживање геноцида*, 11/1, Крагујевац–Београд, 2019, 23–50.

Александар С. Јовановић, *Подофицир Вражје дивизије – Броз и Хрвати у Србији 1914–1941*, Београд 1994.

Бојан Јовановић, *Антропологија зла*, Београд 2016.

Бојан Б. Димитријевић, *Усташка војска Независне Државе Хрватске 1941–1945*, Београд 2016.

Коста Николић, *Једна изгубљена историја – Србија у 20. веку*, Београд 2017.

Bogdan Krizman, *Ante Pavelić i ustaše*, Zagreb 1986.

Jure Krišto, *Katolička crkva i Nezavisna Država Hrvatska*, I–II, Zagreb 1998.

Jure Krišto, *Sukob simbola: politika vjere i ideologije u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj*, Zagreb 2001.

Viktor Novak, *Magnum Crimen – Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Beograd 1986.

Родолф Арчибалд Рајс, *Шта сам видео и проживео у великим данима*, Београд 1928.

Сима Симић, *Прекрштавање Срба за време Другог светског рата*, Титоград, 1958.

І ДЕО

АКЦИЈА РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ

ПРИЈАТЕЉСКИ САВЕТ

Господин Исус Крист је објавио да ће бити један овчињак и један пастир. Ову слику је узео из свакидањег сељачког gospodarства, да га људи боље разумију. Син божији Исус Крист је дошао на земљу, да за вечни живот приправи да спас донесе свим људима. Зато нам он објављује: бит ће један овчињак и један пастир. То значи: бит ће једна црква и један врховни црквени поглавар, који је Крстов намјесник на земљи и врховни свећеник у Крстовој цркви.

ТО ЈЕДИНСТВО ЦРКВЕ ТРЕБА ДА ПРОВЕДЕМО У НЕЗАВИСНОЈ ДРЖАВИ ХРВАТСКОЈ!

СТАНОВНИЦИ ГРЧКО-ИСТОЧНЕ ВЕРЕ

Чувајте овај пријатељски савет. Бискуп Ђаковачки примио је до сада у Свету Католичку Цркву на хиљаде грађана, који су од државних власти добили свјedoцбу честитости. Угледајте се у ову своју браћу, пак се пријавите што прије за прелазу католичку цркву. Ви ћете као католици моћи остати у својим домовима. Ви ћете несметано унапређивати своје gospodarство и одгајати своју омладину за Бога и државу Хрватску. Ви ћете у католичкој цркви осигурати спас неумрлих душа према оној светој опомени Спаситеља нашега Исуса Христа: „Неће у краљевство небеско доћи онај, који говори: Господине, Господине, него онај који врши вољу Оца небескога.

ПРИЈАТЕЉ НАРОДА.

Биск. тискара – Ђаково

ПРЕУЗВИШЕНИ!

Тешки догађаји, који се одигравају на југословенском земљишту и о којима мислимо, да би могли за дуљу будућност судбински угрозити правилне одношаје међу југословенским католицизмом и православљем, силе нас, да као Словенци и католичке старешине упутимо на Вашу Преузвишеност следеће писмо:

С болом у срцу пратимо месецима и месецима језива дела којима су изложена наша српска браћа у Н.Д.Х. Ми Словенци смо у току овога рата самидоживели трагедију, какове нема примера у целој прошлости. Сваки дан пружа нам се прилика да се уживљавамо и задужујемо у беду имуку словеначких прогнанника. Али ако хоћемо да будемо праведни, иистинољубиви, морамо признати, да је судбина, коју су одмерили Србима, њихова крвна браћа Хрвати, гора од свега што су претрпели Словенци над својим домовима.

У Словенији нису убијани епископи и свештеници и њихова тела нису бацана у набујале реке, код нас се нису палиле и рушиле цркве и нису се убијали верници за време службе божије; код нас нису клали становнике читавих села на ноћ, као што се стока коље, нису убијали очеве породица на прагу домова на очиглед жена и деце и нису закопавани живи људи.

Нека српска статистика каже, да је на такав или други начин било досада убијених око 380.000 Срба. Тај је број, како се надамо претеран. Но изван сваке је сумње, да Срби данас преживљавају највеће прогонство у својој историји. Сваки посматрач мора да утврди, да се то, што су Срби претрпели задњих 10 месеци на територији Н.Д.Х. не може упоредити чак ни са насиљем и грозотом турских времена. У неком меморандуму којег су муслимани из Бања Луке 12. новембра 1941 г. упутили члановима загребачке владе, чак је речено, да су насиља, која су извршена над Србима у Н.Д.Х. уопште БЕЗ ПРИМЕРА У ИСТОРИЈИМА КОЈЕГ НАРОДА. Тако пишу припадници ислама о католичком народу, који баш ове године слави хладугодишњицу својих првих веза са светом столицом.

Зато нека се нико не чуди, што је цео српски народ дубоко потресен због доживелих неправди. У масама опажа се убеђење, да за те неправде носи пуну одговорност цео хрватски народ, зато што трпи и без отпора гледа како се у његовој средини сатиру и уништавају Срби. Још је жалосније, да се истовремено са мржњом против Хрвата шири у јавности и непријатељско расположење према католичкој цркви.

Иначе мирни и трезни српски политичари, држе се начела, да ће Срби, чим се буде положио изменио, морати да врате Хрватима и католицима истом мером са којом се данас мери Србима у Хрватској. Кад су на пример Хрвати сматрали за умесно и потребно, да као верска мањина у Босни и Херцеговини униште црквену организацију православне већине, онда нека се нитко не чуди, ако Срби првом приликом исто учине са католичком црквом. Начело једнаке мере захтева, да се против католика употребе исте методе са којима се сада служе Хрвати против православља. Оцима језуитима у Босни и Херцеговини, како чујемо, већ су четници поручили, да се спреме, јер да ће они први доживети судбину православних свештеника. Шта то значи није потребно разлагати. Довољна је чињеница, да су у Н.Д.Х. били сви православни владике и свештеници убијени, затворени отерани у логоре, протерани, православни манастири и цркве срушене или затворене и сва црквена имовина преузета.

Ако се буду православци држали црквених политичких начела која су данас меродавна у Загребу, онда је већ сада лако схватљиво, да на српској земљи, а ту спада и Београд, нећа остати ниједан католички свештеник, ни једна католичка црква, нити један католички манастир. Једина је нада, да ће православни и поред у небо вапијућих неправди које подносе, ипак показати више хришћанског духа, него Хрвати те да ће нас зато у одсудном моменту поштедети. Ако не буде тако, требали би се католички свештеници и фрањевци у Србији већ сада припремити, да се у моменту опасности спасу бегством преко границе.

Расположење, које данас захвата српску јавност како видимо, пуно је експлозива и наговештава велику опасност у будућности. У нас Словенце, Хвала Богу, Срби имају још поверења и ми смо једини били више пута у стању да заузмемо свој став према јавном мишљењу Срба. У честом додиру са истакнутим Србима доказивали смо, да су насиља која су извршена над православнима замисао постојећег политичког режима и дело једне странке, а не дело хрватског народа или чак католичке цркве. Скренули смо им пажњу на неустрашиве проповеди загребачког надбискупа Степинца у којима је јавно осуђивао насиља извршена над православцима. Позивали смо се и на смело држање бањалучког бискупа Гарића.

С много труда и муке полако смо успевали: трезни Срби почели су полако увиђати да је држање сарајевског надбискупа Шарића и његове околине изузетак и да за њихов поступак не може бити одговорна католичка црква као таква. Још мање може бити одговорна католичка црква за злочине оних католичких свештеника који су прикључили усташком

покрету или чак суделовали у крвничким одредима у Хрватској.

Сав тај посао постепеног смиривања у најновије време тешко угрожава ново, без сумње највеће насиље, што га је до сад доживео српски народ. Вашој преузвишености је добро познато, да православни у Хрватској прелазе данас у масама у католичку цркву.

На први поглед изгледа, да је то по природи чисто верско и црквено питање, али ко познаје стварне прилике у Хрватској мора се баш у противном уверити: тај зна, да данашње преобраћање православних у католичку веру у Н.Д.Х. у свој суштини нема никакве везе са вером. Какве планове има Загреб са овим преобраћајем православних, казао је управо савршеном искреношћу, један од најугицајнијих људи у Хрватској Др. Миле Будак. Он је у Госпићу званично изјавио: „ЈЕДАН ДЕО СРБА ЂЕМО ПОБИТИ, ДРУГИ РАСЕЛИТИ, А ОСТАЛЕ ЂЕМО ПРЕВЕСТИ У КАТОЛИЧКУ ВЕРУ И ТАКО ПРЕТОПИТИ У ХРВАТЕ.“

Према томе, коначни циљ данашње загребачке политике је уништење српског народа у Н.Д.Х. Том неморалном циљу има да послужи и покатоличавање. По замисли усташке владе, преобраћање Срба у католицизам је средство, које треба упоредити упоредо са принудним исељавањем и упоредо са крвничким убијањем српског народа. Шта се догађа у Хрватској не само да не произлази из било каквих верских побуда, већ шта више у суштини претставља понижавајућу злоупотребу католичке цркве и судбоносно гажење њенога угледа и достојанства.

Са каквим се, на пример, разлозима може оправдати допис којег је загребачко Министарство правде упутило дана 14 јула 1941 г. Ординаријатима Н.Д.Х. а у којему између осталог читамо: замисао хрватске владе је, да „СЕ У КАТОЛИЧКУ ЦРКВУ НЕ ПРИМУ ПРАВОСЛАВНИ ПОПОВИ, УЧИТЕЉИ, ЗАТИМ УОПШТЕ ИНТЕЛИГЕНЦИЈА И НАЈЗАД БОГАТИ СЛОЈ ТРГОВАЦА, ЗАНАТЛИЈА И СЕЉАКА“. Само „НИЖЕ И СИРОМАШНО ПРАВОСЛАВНО СТАНОВНИШТВО“ сме се примати у католичку цркву Свакако нам значајно изгледа, да је допис Министарства потписао католички или бивши католички свештеник А.Р.Главаш.

У смислу предњих владиних директива са терором, који потсећа на верске прогоне у Мексику и Совјетској Русији присиљавају се нижи православни службеници, да у року од месец дана оставе веру својих отаца. Пред нама је допис хрватског Министарства правде Окружном суду у Земуну од 11 новембра 1941 г. У њему се позивају сви службеници да: у року од месец дана „ПОДНЕСУ СТАРЕШИНСТВУ СУДА ПОТВРДУ ЦРКВЕНИХ ВЛАСТИ, ДА СУ ПРИМЉЕНИ У КАТОЛИЧКУ, МУСЛИМАНСКУ ИЛИ ПРОТЕСТАНСКУ ВЕРОИСПОВЕСТ И УПИ-

САНИ У МАТИЦЕ ТИХ ВЕРОИСПОВЕСТИ.“ Са каквим се верским побудама може сада објаснити да се православни службеници у Н.Д.Х. присиљавају на очиглед Београда, да пређу ако не већ у католичку, а оно бар у протестанску или турску веру.

Сваки непристран посматрач прилика у Хрватској мора признати, да се прелази православних у католичку веру врше у знаку најгорег политичког насиља, што га човек уопште може замислити. Између осталог за доказ нека послужи позив, штампан у бискупској штампарији у Ђакову, у којем се позивају православни да се „ЧИМ ПРЕ ПРИЈАВЕ У КАТОЛИЧКУ ЦРКВУ, јер ће тобоже“ КАО КАТОЛИЦИ МОЋИ ОСТАТИ У СВОЈИМ ДОМОВИМА“, те ће „НЕСМЕТАНО“ посветити својим пословима и васпитању своје деце. Православни се са страхом питају, шта ће се догодити са њиховим домовима, њиховим имањем и њиховом децом, ако се неодазову овом позиву из Ђакова. Шта им се у том случају може десити, то довољно и јасно кажу претње министра Будака и трагична искуства српског народа у Н.Д.Х.

Хрватски епископат казао је своју реч, дана 17 новембра 1941 у преставци коју је упутио хрватској влади.

У њој хрватски бискупи наглашавају, да се по учењу католичке цркве само такви прелази дозвољавају и вреде, које православни изврше без икаквог притиска, а то значи по својој потпуној слободној вољи и из унутарњег убеђења у истинитост католичке вере.

То начело и схватање могли су овдашњи православни кругови примити само са одобравањем. Једино што су желели у интересу српског народа, било је да се од католичких бискупа проглашено начело и стварно спроведе у Хрватској. Заиста кад је хрватски епископат наредио својим свештеницима да се морају приликом примања православних тога начела строго доследно, и без бојазни придржавати, присилном прелазу српских маса у католичку веру било би одмах крај, а међу српском и католичком црквом у Хрватској би завладала пуна и уистину искрена сагласност.

У атмосфери несмиљених претњи, која су данас у Хрватској, дало би се данас на прсте једне руке побројати оне православце, који се пријављују за прелаз по слободној својој вољи и из унутарњих осведочења у истинитост католичког учења. Директива издата од хрватског епископата требала би, кад би се стварно и проводила, значити према томе практичну забрану прелазу православних у католичку цркву.

У ствари, унаточ начелним изјавама и упутствима католичких бискупа, насилно преобраћање православних маса у католицизам, про-

дужава се и даље у несметаном опсегу. Прелази, о којима не може бити сумње, да су по учењу католичке цркве у претежној величини неважећи постали су тако многобројни, да је хрватски епископат на својим седницама од 17. XI. 1941 г. решио, да оснује чак два одбора за питања прелажења православних у католичку цркву.

Оснивање тих одбора изазвало је у српским круговима огромно нерасположење. Да су хрватски бискупи, кажу српски Срби, - били уистину решени да својим одлукама даду и практичну вредност и подршку, и не би оснивали нарочите одборе за примање православних, те не би у својим резолуцијама од 17 новембра 1941 г. говорили, да су вољни у питањима прелажења православних у католичку веру „СУДЕЛОВАТИ“ са усташким Министарством правде, већ били изабрали природнији поступак подређеним свештеницима би требали даједноставно забране примање у католичку цркву људи, који мењају веру без икаквог унутарњег убеђења, већ само из страха или користољубља. Против свештеника, који би у пркос забрани у споразуму са усташама и даље обављали против законска и зато неважећа преобраћања православних у католицизам, требали би бискупи употребити најтеже и најоштрије казне црквене. Једино такви поступци би могли уверити Србе о доброј вољи и о потпуно несебичним намерама хрватског епископата.

Српски кругови признају, да су хрватски бискупи у тачци 11 својих закључака дигли свој глас против прогона Срба у Н.Д.Х. Бискупи траже, да се Србима не само зајемче већ и стварно даду сва држављанска права, у првом реду лична слобода и имовинска правда. Србима нека се изричу казне као и осталим држављанима, само на основу претходног судског поступка. Пре свега нека се најстрожије забрани свака „Засебна акција“ за рушење православних цркви и конфисковање њихове имовине.

Србима је овај проглас протеста веома добро дошао, јер се из текста бискупске резолуције јасно види бесправно стање у којем живи српски народу Хрватској. Опште противљење је морала изазвати у српским круговима констатација, са којом су хрватски бискупи сматрали за подесно да оправдају свој протест. Србима, наиме, у Н.Д.Х. треба да се по мишљењу хрватског епископата осигура једнакоправност пред законом, лична слобода и право имовине ради тога, да се тако створи „МЕЂУ ПРАВОСЛАВНИМ СТАНОВНИШТВОМ ПСИХОЛОШКИ ОСНОВ ЗА ПРЕЛАЖЕЊЕ НА КАТОЛИЧКУ ВЕРУ.“

Покатоличавање, а то значи похрваћивање Срба, јер по тим речима заједнички циљ епископата и усташке владе.

Спор између усташа и хрватских бискупа настао је по мишљењу православних, како се чини, само у погледу метода, т.ј. на који начин да се тај циљ постигне. По схватањима Срба, хришћанска дужност католичких бискупа требало би да буде, да се заузму за основна човечанска права православних судржављања без посебних рачуна и намера, да протестују уопште против рушења православних цркава, а не само против „ЗАСЕБНИХ АКЦИЈА“, које та рушења врше, те да се стане на пут злочинствима почињеним против њихове хришћанске браће и то стога, јер су то злочинства, а не зато, јер се средствима насиља отежава покатоличавање несрећних Срба.

Сада разумемо, наглашавају православци, зашто се није још до сада нашао у Н.Д.Х. ниједан католички бискуп, који би био приправан устати у одбрану православних хришћана до скрајности, те ставити на коцку свој положај, па ако треба и своју личност. Такво апостолско јунаштво и хероизам били би не само потребни ради части католичке цркве, већ шта више обезбедило би за будућност углед католицизму на Балкану.

У општењу са најразличитијим претставницима српског јавног мишљења, видели смо да је Србе разочарао не само поступак хрватског епископата, већ и досадашње пасивно држање Ватикана.

Насилно покатоличавање српских маса, убијање и мучење православних свештеника и владика, рушење њихових цркава и манастира, које се врши у Хрватској тобоже у интересу католицизма, задире без сумње и у интересе врховног вођства католичке цркве.

Срби су очекивали, да ће света столица као чуварица угледа католичке цркве подићи свој глас пре или касније и јавно осудити крваве прогоне који се врше у католичкој земљи у име католицизма над православним хришћанима. И сада су у светској јавности још у доброј успомени свечани и гласни протести свете столице против прогоњења православне цркве и православних верника у Совјетској Русији. Срби се питају из којих разлога света столица сада шути на страшну трагедију српске православне цркве.

Једина одлука свете столице за коју су Срби дознали и која се њих тиче, је одлука свете конгрегације за источну цркву од 17. јула 1941 г. потписана од кардинала Еугена Тисерента. Одлука говори о прелазима православних у католичку вероисповест, те препоручују хрватским бискупима, да не праве православнима сметње, ако се реше при прелазу за источни обред неприсаједињених.

Последњи став у тексту одлуке конгрегације морао је испунити

Србе дубоким неповерењем и учврстити их у убеђењу, да у својој несрећи не могу рачунати ни на помоћ хрватског епископата, као ни на заштиту свете столице.

И тако се догодило, да је свети Архијерејски Сабор Српске православне цркве у меморандуму упућеном војном заповеднику Србије од 15 јануара 1942 г. замолио помоћ и заштиту националне социјалистичке владе у Берлину. Православни се обраћају на национал-социјалисте с молбом, да они посредују у Загребу и исходе слободу вероисповедања и богослужења Србима у Н.Д.Х.

Догађаји наведени у писму Ваше Преузвишености испуњују нас забринутост, због будућих односа између православља и католицизма у нашој домовини.

Свесни смо тога, да је прошло много драгоценог времена и пропуштено много прилика, које је требало искористити, да се онемогуће или пак ублаже штетне последице братоубилачке верске борбе између Хрвата и Срба. Свакоме је јасно, да ће те последице имати да сноси цело наше покољење.

Поред тога ми још нисмо изгубили наду. Знамо, да је света столица послала у Загреб свога делегата, који проучава прилике у Н.Д.Х. Још увек верујемо да ће света столица, чим буде темељито и исцрпно обавештена о ситуацији проговорити о српској трагедији и тиме спасти углед Југословенском католицизму.

Брига за католичку цркву, којој смо од срца одани, даје нам слободу да изразимо о томе веома важном питању своје озбиљно и дубоко промишљено мишљење. У колико познајемо прилике у својој властитој домовини, сматрамо да је потребно следеће:

1. Света столица требала би првом згодном приликом јавно осудити и жигосати крваво прогањање народа и српске православне цркве у Н.Д.Х.

2. За време док траје у Хрватској страховлада, требала би света столица забранити у Н.Д.Х. сваки прелаз из православне у католичку цркву.

3. Ако појединци православне вере и унаточ начелне забране хоће да приђу католичкој цркви, нека се прелаз обави само на основу посебне дозволе свете столице, која треба да сваки појединачни случај засебно.

4. Света столица требала би саветовати хрватским бискупима да јавној одбрани православних хришћана и њихових свештеника наступају са одлучношћу и са апостолском куражи, која не преза ни пред каквим жртвама.

Са искреном молбом, да Ваша Преузвишеност благоизволи поднети ово наше писмо светој столици, остајемо Вам дубоко одани:

Београд, 1.III .1942 г.
Словеначке католичке старешине које живе у Србији.

Првузвишеном господину
Др.Јосипу Ујчићу, београдском надбискупу.

ГОСПОДИН
Др. Алојзије Степинац
Надбискуп
Загреб

Пишем Вам ово као човјек човјеку, као кришћанину кришћан. Накањујем се месецима на то, чекајући хоће ли престати стизати ужасне вести из Хрватске, како би се могао сабрати и мирније писати.

Пуних 10 месеци како се по Хрватској на најзверскији начин Срби убијају и уништавају се милијарде њихова иметка, а црвенило стида и гњева облијева лице сваког поштеног Хрвата.

Покољ Срба почео је од првих дана јадне независне државе Хрватске (Госпић, Глина, Босанска Крајина и т.д.) и траје без прекида и ових дана.

Није ова страхота у самом убијању. Она је у убијању свега од реда: стараца, жена и дјеце, и убијање уз страховито дивљачко мучење. Те невинне Србе су набијали на коља, ложили им ватру на голим прсима, пекли их живе на ватри, спаљивали у кућама и црквама живе, поливали кључалом водом и тада поливено месо дерали и солили, копали живима очи, резали уши, нос, језик, свећеницима резали ножевима браде и бркове скупа са кожом и месом, одсјецали им сполове и натицали у уста, везали их одостраг за камионе и онда са њима јурили, пребијали су људима ноге и руке, забијали им у главе ексере, големим ексерима закивали их за под кроз слијепо око, бацали живе у бунаре и провалије а одозго на њих бацали бомбе, разбијали им гвозденим чекићима главе, дјецу су бацали у ватру и врелу воду, у кречане, растрзавали децу за ноге, разбијали им главе о зидове, пребијали кичме о камење и кладе и још многа ужасна мучења извршавали, какве нормални људи не могу ни замислити.

Хиљаде и хиљаде српских лешева носила је Сава, Драва и Дунав, као и притоке ових ријека, било је лешина са натписом „правац Београд - путује Краљу Петру“. У једном чамцу, који је ухваћен на Сави била је хрпа дечијих глава са једном женском (може бити глава мајке те деце) са натписом „месо за Јованову пијацу у Београду.“ Страховит је случај Милеве Божинић из Стабанце, из које су на ножу извадили дијете, на грозни случај нађених дечијих глава у Босни, нађене су посуде пуне српске крви, па случајеви присиљавања Срба, да пију врућу крв своје поклане браће. Силоване су небројне девојке, жене и девојчице, матере пред кћерима и кћери пред матерама, а гомиле дјевојака, жена и дјевојчица одвођене су у логоре усташама за блуднице. Чак су силовања вршена и у

олтарима православних цркава. У котару петрињском натеран је син, да силује рођену матер, покољ 3.000 Срба у Глинској православној цркви и убијање стотине Срба у олтару цркве у Кладуши све гвозденим чекићима у главу, стоји без премца у повјести. За сва ова страховита и нечувена недјела, постоје детаљи и веродостојни записници.

Ужас ових недела запрепастио је и Немце и Талијане. Они су фотографирали огроман број случајева ових ужасних покоља. Немци говоре да су Хрвати ово радили и за време 30-годишњег рата и да је до тог доба остала у Немачкој изрека: Сачувај ме Боже куге, глади и Хрвата. И Сремски Немци презиру нас ради тога и поступају са Србима човјечно. Талијани су фотографирали посуду са три и по килограма српских очију, те једног Хрвата окићеног огрлицом од нанизаних српских очију, једнога који је дошао у Дубровник опасан са два ћердана одрезаних српских језика.

Страхоте логора у којима су поубијени хиљаде Срба или су пуштени да помру од злостављања, глади и зиме, ужасни су. Немци приповједају о једном логору у Лици у којем је било на хиљаде Срба али кад су дошли тамо нашли су га празна, натопљена крвљу и крвавим крпама рубља и одјеће. Ту је кажу изгубио главу и један српски владика. У Јасеновачком логору и данас се муче и пропадају на хиљаде Срба који су тамо по овој страшној зими смештени у подеране циганске бараке без довољно сламе и покривача, добијајући дневно за храну по два кромпира.

У повијести Европе није било оваквих случајева. Мора се поћи у Азију у доба Тамерлана или Џингис-Кана или у Африку у црначке државе њихових крволочних владара да се наиђе на сличне случајеве. Овим је хрватско име осрамоћено за вијекове. Ништа нас више не може опрати. Ни у последњем циганину на Балкану нећемо смети поменути нашу хиљаду годишњу културу, јер ни ти цигани нису овакови зверстава радили.

Зашто ја ово пишем Вама, кад нисте политичка личност и не можете за ово сносити одговорност? Ево зашто: у свима овим беспримерним дивљачким злочинствима која су више но безбожна, судјеловала је и Ваша католичка црква на два начина. Велики број свећеника, клерика, фратара и организоване католичке младежи судјеловали су у свему овоме активно. Догодила се страховита, да су католички свећеници постали логорници и таборници усташки, па су као такви наређивали и одобравали та страшна мучења и клања крштеног свијета. Чак је и један католички свећеник лично заклао једног православног свећеника. Они то нису смјели чинити без дозволе својих бискупа, па ако су чинили, онда су морали губити службу и доћи пред суд. Будући да се то није догодило,

значи да су бискупи дали своју дозволу.

Друго, католичка црква употребила је све ово да покатоличи преживеле Србе. И док се земља још пушила од невинне крви мученика, док су јецаји раздирали груди преживелих несретника, свећеници, братри и часне сестре носиле су у једној руци усташки бодеж, а у другој молитвеник и круницу. Сав је Сријем преплављен летцима бискупа Акшамовића, тисканим у његовој тискарници у Ђакову у којима се позивају Срби да спасу животе и иметке прелажењем у католичку веру. Наша црква као да је хтела показати да зна убијати душе као усташка власт тијела. А на католичку цркву пада још већа сумња зато што су у исто вријеме срушене многобројне православне цркве, друге обраћене у католичке, отети сви православни самостани, развучена сва имовина и упропашћене велике повјесне вредности, па чак није остављена на миру ни патријаршиска црква у Сремским Карловцима. Сва ова насиља на савјести и души нанијела су још већу срамоту хрватском имену.

И ако се ми Хрвати нећемо моћи никад опрати од срамоте коју смо на себе навукли овим злочинствима, ипак можемо своју одговорност смањити пред свијетом и својом савјести, ако дигнемо глас против свега горе наведеног.

Последњи је час да то учинимо. Послије свију великих злочинстава у повјести човјечанства долазиле су и велике казне. Шта ће бити од нас Хрвата ако се добије утисак да смо баш до краја у овим злочинствима устрајали.

У првом реду дужна је црква да дигне свој глас. Прије свега зато што је црква Исукрстова. А после тога зато што је она моћна. У Немачкој су велики католички бискупи имали смелости да дижу свој глас у корист прогоњених жидова, а код нас још ни један бискуп није дигао свога гласа за невинне Србе кршћане, који су страшније прогоњени него Жидови у Немачкој. И зато ће на главу католичке цркве пасти највећа одговорност за казну Божију и људску, која мора снаћи хрватски народ ако се за времена не покаје за овај страшни и неопростиви свој грех.

Написао сам Вам ово да спасим своју душу, а Вама остављам да тражите и нађете пута за спасење своје душе.

СВИМ ПОШТЕНИМ СТАНОВНИЦИМА СРЕМА ГРЧКО-ИСТОЧНЕ ВЕРЕ.
БРАЋО СРЕМЦИ!

Столећима живимо у нашем лепом Срему. Ту смо се родили, ту живимо, ту радимо, ту умиремо. Ту су се родили, живели, радили и умيرали наши преци, а желимо да ту живе и наши потомци. У тој смо земљи староседеоци, с њом смо срасли. А сада нам прети опасност да изгубимо ту земљу, да будемо пресељени у другу, туђу земљу, Србију, Русију или богзна камо.

Зашто се то дешава?

Столећима смо били припадници тројне краљевине Хрватске, служили смо верно у хрватском домобранству и творили смо с осталим племенима политички народ хрватски. Сви су нас држали, а сви смо се сматрали Хрватима грчко источне вере.

Али дођоше агенти из Србије и почеше нашој дјечи тумачити, да нису Хрвати, већ Срби. Наши су попови прихватили ову мисао и посејали су раздор између нас и остале браће Хрвата католичке вере.

Дошло је до несреће Југославије. Сви смо ми веравали да су наше тежње постигнуте. Српска је пропаганда била на врхунцу и ми смо већ сами веровали да смо Срби. Али не дуго. Видели смо Србе из Србије. Људе другог одгоја, другог начина живота и друге много ниже културе. Осећали смо да су они нешто друго него ми, да су нам Хрвати ближи а и они су видели да нисмо исти као Срби из Србије и нису с нама поступали као са Србијанцима. У Југославији ми смо плаћали двоструке порезе, а нисмо добили ништа. Били смо грађани другог реда и тек кад су дошли избори сетила су се београдска господа да смо ми Срби, јер су помоћу наших гласова хтели уништити Хрвате и Хрватску. Након избора нисмо за њих били више Срби, него пречани, Хрвати, Швабе и бог-зна што још. Проглашена је независна држава Хрватска. И опет смо грађани другог реда. Нико нас не трпи, нико нема у нас поверења. А имају право, јер смо ми још увек залуђени великом српском пропагандом. Док нам једни говоре, да као Срби морамо бити уз Краља Петра и династију Карађорђевића, која је нашим жуљевима скупила у Лондону и Нујорку иметак од преко две милијарде динара, други нам кажу да ћемо најбоље прећи ако пређемо на евангеличку веру, те на тај начин одржимо и опе разлику између нас и осталих Хрвата, која би код њих могла створити утисак, као да се никако не желимо вратити у крило наше мајке Хрватске, и тиме њима подвалимо и оцепимо Срем од Хрватске. Кома да га припојимо?

Србији да нас Србијанци покољу у својим међусобним борбама и да нас даље цеде? Мађарској да нас прогласе издајцима Мађарства, па да нас униште? Или ваљда да постанемо комунисти па да нам као у Русији отму нашу лепу земљу и из нас слободних сељачких господара учине робље државе? Али нитко, нико нам не каже како смо пре 1918 живели, нико нам не каже да смо ми једноћ били католици и да смо прешли на православље за време турске владе јер није било католичког свештеника. Нико нам не каже да би било време прекинути с болесном прошлoшћу и макнути ону ограду која нас дели од осталих Хрвата, прећи на католичку веру и живети и даље мирно и поштено као прави хрватски сељаци и занатлије на својој хрватској земљи. Нико нам неће казати, јер сви знају да би онда дошао крај сваком искоришћавању и гулењу нашег народа и да би онда сви странци почевши од београдске чаршије па до жидова могли да се торњају одавде, јер не би могли зарађивати на братској неслози. Наша браћа у Славонији већ су увидела шта је право и осим задртих и непознатих појединаца у масама прелазе на католичку веру. Тек недавно били су код поглавника и он им је дао сву заштиту и признао их је Хрватима. Данас они као слободни као слободни и равноправни грађани на својој земљи ведро гледају у будућност, јер знају да иза њих стоји цела Хрватска и да се опет спремају она стара времена кад у Хрватској није било никога доли Хрвата и кад су сви сложено радили за добро народа.

Браћо Сремци!

Немојмо ми бити задњи. Немојмо уништити себе, своју децу и своју земљу. Срушимо ограду која нас дели од остале браће Хрвата. Онда ћемо моћи и даље слободно живети у нашој слободној домовини Хрватској.

Браћо!

Време одмиче. Одлучимо се док не буде касно, одлучимо се за нашу славну прошлост и за нашу домовину Хрватску.

СРЕМАЦ

Овај летак је растурен у срезу Стара Пазова.

БЕРБЕРОВИЋ Хилмија, поднадзорник из Београда Коларчева ул. бр.1. вере мухамеданске, поданик хрватске државе, који на поставље-на питања изјави:

Још 1938 г. дошао сам у Београд где сам стално живео све до овога рата. У прво време бавио сам се продајом разних артикала по улицама, а доцније сам добио намештење као канцеларијски поднадзорник код Централног транспортног друштва у Београду, Коларчева ул. бр.1.

На дан бомбардовања био сам у Београду, па сам истога дана отишао у своју команду по ратном распореду у Сисак. Тамо сам се јавио команданту 44 пешадијског пука - допунског. Пук је добио наређење да иде у Слав. Пожегу, а одатле смо кренули на положај у једно село крај Пожеге. Не сећам се тачно датума, али мислим да је то било 17 или 18 априла 1941 г. када је командир чете позвао све своје војнике и рекао нам да је рат престао и да сватко иде својој кући. Са неким својим друговима кренуо сам пешке до Сл. Пожеге до моје куће у Бос. Нови. Кући сам стигао око 24 априла 1941 године. Код куће сам остао свега 8 дана, а тада сам добио позив од војне команде у Петрињи, да се одмах јавим Војном округу у Петрињу. По јављању одмах сам униформисан и ту сам остао у касарни један месец дана где смо вршили војне вежбе по новим правилима.

Почетком месеца јуна моја сатнија добила је наређење да иде у Глину, те да у срезу глинском успостави мир и ред и да покупи све оружје и муницију од народа.

Пред полазак целе сатније окупио је командир Јосип ДОБРИЋ сатник рођен у Сплиту, по занимању је био учитељ, и наредио нам, да имамо извршити претресе код свих кућа и просторија по селима куда будемо прошли. Без обзира да ли су то куће православних или католика. Исто нам је наредио да можемо убити свакога ко нам се буде успротивио.

По доласку у Глину, прво смо извршили претрес зграда па смо затим ишли по околним селима. Ово је претресање трајало око 15 дана. Када је са претресањем било завршено, дошли су усташе из Загреба и из Петриње и тада смо добили наређење да по селима покупимо све православне мушкарце од 20 - 45 г. старости. Приликом овог купљења у селу Чемерници један се је православац противио и пуцао на нас. Том приликом ранио је из пушке једног мог другара, те сам ја тада употребио оружје и убио га. Не сећам се како се убијени звао. У прво време вршили смо хапшења мушкараца. Исте смо купили по селима и доводили у Глину и тамо смо их стављали у судски затвор. Они су у затвору остајали неколико дана док се затвори не напуне, а тада су убијени. Убијање је вршено на више начина.

Неке су затварали у православну цркву у Глини. У цркву је могло стати 1000 људи. Тад је командир сатније одређивао 15 људи који имају да изврше клање. Пре него што пођу на овај посао њима је давано алкохолно пиће и то неке рум, а неке љута ракија, па кад се напију онда су их са ножевима слали унутра. За време клања пред црквом је била постављена стража а ово је било потребно с тога што су се неки православци пењали у звонару па су затим са звонаре скакали у порту. Све ове поубијали су стражари у порти. Ја сам био одређен у три маха да вршима клање у цркви. Сваком приликом ишли су и неки официри ДОБРИЋ Јосип и ЦВИТКОВИЋ Михајло а поред њих било је и усташких официра.

По уласку у цркву официри су остајали код врата и посматрали наш рад, а ми смо вршили клање. Убијање је вршено на тај начин што смо неке ударали ножем право у срце а неке клали преко врата, а неке ударали ножен где стигнемо. Ако неки Србин не би био од првога удара смртно погођен, тога су усташе приклали ножем. За време овога клања није горела светлост у цркви, већ су били одређени специјални војници, који су рукама држали батеријске електричне лампе и тиме нам осветљавали простор. У више махова десило се, да је неки Србин налетео песницама на нас пак ударио некога у стомак ногом, али тај је био искасапљен. За време овога клања била је у цркви велика галама. Присутни Срби су викали: „Живео Краљ Петар!“ Живела Југославија! Живела Краљица Марија! Живела Србија! Доле Павелић! Доле усташе! Доле Хрватска држава!“

Ово клање почимало је обично у вече у 22 часа па је трајало ујутро до 2 часа. За време док је и последњи Србин био жив све су ове манифестације трајале. Ово клање у цркви десило се 7 до 8 пута, а ја сам учествовао три пута. За време овог клања смо сви били умрљани толико крвљу да се униформа није могла очистити, већ смо је замењивали у магацину а доцније прали. После свакога клања црква је прата. Кад се завршило клање, долазили су камиони који су носили лешеве. Обично су их бацали у реку Глину, а неке су и закопавали.

Неке су православне изводили из затвора и водили на обалу реке Глине где су их стрељали из митраљеза. Ово стрељање је обично било од 300 до 400 лица одједном. Ови су сви поред обале постављени у две врсте па су повезани шпагом један другоме за руке и тако стојећи гађани из митраљеза који су били у непосредној близини. Ово стрељање вршили су усташе, а ми смо обезбеђивали стрелиште. Лешеве ових лица која су стрељана поред обале бацали су у реку Глину. Неке групе Срба извођене су из затвора и стрељане су у близини Глине поред шумице, па су после

закопавани на месту где су стрељани.

Прикупљање Срба вршено је на тај начин што је уједно одређено село око 70 усташа и око 30 нас војника ишло, а сви смо били под командом усташких официра. Село је увек било опкољено па је унутра улазила одређена група која је сакупљала Србе. Кад буде цело село сакупљено онда смо их под стражом доводили у Глину у судски затвор. У прво време доводили смо мушкарце, а доцније је наређено да се доводе и женска лица стара од 15 - 50 г. Приликом овог достављења видео сам у више махова да су усташе и неки моји другари војници силовали жене и девојке, па су их после одводили у Глину. Ту су све стављене у судски затвор, а затим су одведене у неке реквизиране куће од којих је био начињен логор. Овде су остајале 8 до 10 дана па су затим пуштене својим кућана. Видео сам да се неке усташе као и војници ноћу долазили у логор, одатле су одводили женске које су хтели па су затим над њима извршили обљубу негде на периферији града, па су их онда поново враћали у логор. Од стране официра ово није било забрањено, па и сами официри су ово вршили.

Моја сатнија имала је задатак да врши прикупљање Срба у Глини а у срезу глинском, али је било наређено да се сви Срби из срезова Толуско, Вргин Моста и Глине имају прикупити у Глину и ту стрељати. Ја не знам тачно колико је Срба убијено, али сам чуо да се прича међу мојим друговима да је у Глини убијено око 120.000,- Срба и то из напред наведених срезова. Приликом прикупљања Срба, већина је Срба избегло у шуму са оружјем и они се и сада налазе у Петровој Гори. Једном приликом ишле су усташе да их похватају, али су их Срби напали и потукли. Око 20 августа т.г. дошао је један проглас којима се сви Срби позивају да се врате својим кућама и своје послу и тада смо добили наређење да не смијемо никога дирати ни нападати. Ко ово буде учинио биће стављен пред преки суд војни. Ја сам остао у Глини до 3 септембра а тада сам отпуштен јер су позвати други војници на вежбу. Из Глине сам допутовао у Београд у намери да се упослим на своје старом месту али сам ухапшен од стране полиције.

По предњем немам ништа више да кажем, а записник ми је прочитан и у њему ове моје речи тачно забележене.

СЛАДИЋ Душан, стар 33 г. избеглица из Шаламунића, општине Буних, среза Кореница, српско-православне вере изјавио је 10 фебруара 1942 г. следеће:

Ја сам из Хрватске избегао на територију окупиране Србије 27

октобра прошле године, те о приликама у општини Бунић могу изјавити ово:

У првим данима по слому било је у Лици доста мирно, па тако и у срезу Кореница. Усташе су само основале у Бунићу усташки стан, те се њихов рад сводио на то, што су од народа тражили да преда оружје па је народ оружје углавном и предао.

У месецу мају почели су усташе хапсити угледније људе ив Бунића и целе општине и одводити их у Госпић. Тако су међу првима ухапшени и одведени: Остоја Кнежевић, трговац; Илија Сердар поседник и бивши претседник општине, прота Пера Рашета и његов син Воја, Ђуро Маринковић и сестра му Анка, Драго Шолаја, Вукмировић Вујо, Јован Хрњак, Јован Шевер, Јово Петраковић, Вујо Дмитрашиновић, све земљорадници из села Шаламунић, Општина Бунић. Сви су ови људи и жене по усташама одведени у Госпић и за њихову се судбину ни до данас не зна. Исто то време убијени су од усташа у општини Бунић: Др. Нада Кнежевић, свршена медицинарка, кћи Тоше Кнежевића који је избегао у Београд. Њу су убили усташе у цркви у Бунићу, а потом запалили цркву затим Мане Пражић, ковач из Шаламунића, којег су усташе убили у његовој кући. Убили су га на тај начин, што су га живога исекли на комаде и то заједно са четворо његове деце. Исто тако убили су му на исти начин и жену. Убијен је и Гајо Вукмир и кћи му Боја, Васо Секиз и његов синовац којем име не знам, Дане Кнежевић и његов отац, којима је од усташа кућа запаљена. Том згодом запалили су усташе цео заселак Тонковић од 10 кућа. Убијени су даље: Проко Кнежевић, путар, са децом и женом и само случајно остало му је на животу једно дете старо три године. Ухапшеном и напред споменутом Илији Сердару, заклане су две кћери и то Душка стара 18 година и Вера стара 10 година.

Приликом убиства браће Кнежевића усташе су опколили кућу Николе Хинића, к.бр. 163. где су затворили општинског бележника Мићу Кнежевића са још 11 лица, већином чланова Кнежевићеве фамилије и ближих суседа и по томе кућу запалили и у њој су сва ова лица изгорела. Од куће Николе Хинића до места зв. Пећина усташе су запалили око 90 кућа које су све изгореле до темеља, јер су куће густо једна уз другу, док је свет из кућа успео да се склони. У Бунићу има у свему 10 католичких кућа и информације о Србима у Бунићу давали су госпичким усташама домаћи католици. Од усташа која су вршили недела у општини Бунић један део је био из Госпића а остали су били домаћи људи. Од домаћих усташа који су суделовали у прогањању Срба у то време наводим: Стипу Јурасовића, који је био усташки повереник у Бунићу, Стипу Марковића,

Миру Растића, Илију Амића и Луку Шњарића, а сви остали усташе дошли у Бунић из Госпића, заједно са усташама суделовало је у убиствима Срба и бивши жандарм Беванда којему име не знам, но који је тих дана погинуо. Ови прогони натерали су српско житељство, да се склони у оближње шуме. После овога настала је општа пљачка по селима и усташе су покупили стоку и друге све ствари од вредности, које су налазили по напуштеним српским домовима. Осим тога усташка власт забранила је у срезу кореничком Србима да са стоком долазе на сајмове да било купују или продају стоку. Срби који су одбегли у шуме убрзо су се организовали тако да су за кратко време очистили Бунић и околицу од усташа и тако је то трајало до месеца септембра прошле год. кад су у срез коренички дошли Талијани. Од тога времена стање се поправило и прилике се стишале. Осим појединачних инцидентата с усташама није се догодило ништа нарочито нити је било већих прогона Срба.

Споменућемо и то да су усташе концем месеца маја прошле године изселили сву околицу Плитвичких језера настањену Србима и народ протерали у Бос.Петровац. Колико ми је познато из Коренице су одведени тада у Госпић Стево Шолаја, Илија Дракулић, Васо Жигић и Младен син Воје Жигића. Осим тога убијена су 4 младића из Коренице у једној шуми, које су младиће усташе собом повели, да пронађу студента Делића из Бјелопоља. О ономе што се збило после месеца септембра прошле год. не бих знао ништа рећи.

На све што сам изјавио и што ми је познато из мога личног сазнања могу се заклети.

КАТИЋ Божо, земљорадник из Слушице, општине и среза Слуњ, стар 57 год. изјавио је 20 септембра 1941 год. следеће:

По прилици пред три тједна једне ноћи дошли су усташе из Слуња у село Слушницу, које је удаљено од Слуња 5 км. и одвели су собом мјесног свештеника Радмановића Николу, његову супругу Катуну и кћер Миљу. Одвели су исту ноћ такође Кузмановића Миладина учитеља, те сељаке: Топића Ману, Јанчића Милу, Јанчића Радоњу, и његова сина Илију Тепавац Ђуру, Јанчића Илију - Радина, Тепавац Милу и његова сина Милована, Јанчића Милована и његове синове: Милу и Ђуру, Тепавац Николу - Радина, Тепавац Николу - Јовина, Продановић Ђуру, Катић Милоша и Тепавац Николу - Јанкова. Све горе наведене одвели су усташе по ноћи собом, наводно у Слуњ и од тада им се изгубио сваки траг. Остало се житељство разбјежало по шумама, па повремено долазили кућама свршавати послове. Када су сигурни, да у селу нема усташа.

Још раније једног дана дошли су усташе из Слуња у Слушницу и захтевали од свештеника да им отвори врата од цркве, а онда су цркву опљачкали и све ствари са собом одвезли у Слуњ.

Ја поједине усташе из Слуња познајем лично, али не знам како се зову. Знам да су сви Хрвати у Слуњу усташе и да им је вођа трговац Ђеранда.

Ја сам исто побјегао у шуму. Пошао сам за Београд на 12 овог мјесеца и овамо сам стигао 15 о.м.

Онај дан, када сам ја пошао за Београд, усташе су поновно дошле у село Слушницу, али ми није познато, шта су радили.

Предњи исказ ми је прочитан и ја га усвајам као свој и власторучно потписујем.

ДРАГАШ Милан, ковачки помоћник из Подхума, општине Плашки среза Огулин, стар 28 год. изјавио је 21 маја 1942 г. следеће:

Одмах после образовања независне државе Хрватске, појавили су се у Плашком усташе под водством Томљеновића Јосипа, студента, сина судије Томљеновића. Испочетка усташе нису нападали Србе, нити су правили нереда, већ су се држали мирно.

У месецу мају 1941 г. усташе по ноћи упадали су у српска села, проваљивали у српске куће, одводили Србе мушкарце у хрватско село Саборско и тамо их убијали. Тако су тада по ноћи извукли из куће, одвели у Саборско и тамо убили: Грбу Јосу, власника пилане из Плашкога, Драгана Милована, обућара из Подхума; Косановић Милу, општинског полицијског стражара из Кунића, те више других, чијих се имена више не сјећам.

Када су Срби то приметили, по дану су радили своје послове а увече остављали своје куће и спавали у оближњим шумама. Приметивши усташе да Срби не ноћивају код својих кућа, обуставили су прогон Срба на 15 дана, а затим почели долазити у српска села по дану.

Концем месеца маја 1941 г. - дана се тачно не сећам, - дошли су наоружане усташе из Огулина и Плашког у село Подхум. Чим су их људи приметили, побегли су у шуму. Усташе су тада продужили пут до суседног српског села Јанчићи, где су људе затекли на пољским радовима. Усташе су одрасле мушкарце позвали, да се сакупе под изликом, да ће им прочитати неко поглавничково наређење. Људи су поверовали овоме и сакупили су се. Усташе су их тада одвели у гробље изван села под изликом, да ће им тамо прочитати поглавничково наређење. Када су дошли у гробље, усташе су их опколили и из њихове групе изводили на страну

5-6 људи, изведенима наређивали, да легну на земљу потрбушке, а затим су пуцали из пушака у затиљке њихових глава. Тако су их све побили. Исти дан, друге групе наоружаних усташа, отишли су у српска друга села и купили Србе-мушкарце. Тако је једна група наоружаних усташа тај дан отишла у село Војновац и тамо покупила извештан број Срба, одвезла их камионима у Огулин и од тада се о њима ништа не зна. Сигурно је да су убијени.

Из села Јанчићи, тада су одведени у месно гробље и убијени: Јанчић Мане, Јанчић Милета, Воркапић Миле и његов брат Воркапић Радован, Воркапић Миле старији, Јанчић Симо и Кокан Раде, - сви земљорадници. Имена других се не сећам, али знам добро, да је тај дан из овог села убијено укупно 83 човјека, те једна жена именом Јанчић Сава. Ова последња убијена је по усташама, зато, што им није хтела казати где јој је муж, а муж јој се био сакрио у шталу и тако се спасао.

После овога покоља, усташе су долазили у поједина српска села и надаље, али су Срби сваки пута пред њима бежали у шуме. Усташе су тада опљачкали српске куће и односили све, што су од вредности нашли, као: новац, маст, сухо месо, сланину, жито, робу и друге ствари. Пљачку српских села вршила је такође и хрватска војска, те жандарми. Тако је село Јанчићи, прошле јесени темељито опљачкано од усташа и хрватских домобрана.

После напред извршених масовних покоља Срба, усташе су прешли на убијање појединих Срба. Обично су их звали у усташки стан под изликом, да их требају саслушати и сваки онај, који је тамо отишао, није се више вратио. Тако су страдали: Срдић Милан, трговац; Пешут Никола, кафеџија и његови синови Мане и Раде; Мочиларац Милован, обућар; Пешут Божо, трговац; Докмановић Данило, прота, - сви из Плашкога, те Граховац Стеван, трговац стоком из Подхума, као и многи други из Плашког и околних села, којима се сада не сећам имена. Чуо сам, да су некоји од ових одведени у Огулин и убијени под Клеком крај Огулина, а други су одведени у логоре у Копривницу, па после у Госпић, а из Госпића у Велебит и тамо убијени.

У месецу септембру 1941 г. дошла је у Плашки талијанска војска и преузела војну управу, а усташе су се тада, повукли из оног краја. Одласком усташа настао је опет тамо опет ред и Србе није нитко прогонио.

У месецу августу 1941 г. прогласила је општина у Плашком наређење Министарства правосуђа, да сви они Срби, који хоће, могу да пређу на римо-католичку веру. Тек један једини Србин и то неки Пешут Ђуро сељак из Клипине Драге, прешао је на римо-католичку веру.

Српска православна црква у Плашком, претворена је у магацин а у Владичин двор уселила се је општина.

Нарочито су се истакли у прогону Срба и као усташе: Томљеновић Јосип, студент, син судије Томљеновића; СТРЕИЋ Богумир, берберин, ЂУРЕТИЋ Петар, земљорадник; КАБО Ђуро, земљорадник, а сада намештеник у шумарији, - сви из Плашкога. Много усташа долазило је у Плашки из Огулина, али их ја по имену не познајем.

Ја сам на 16 маја 1942 г. напустио моје родно место и кренуо на пут за Србију. Из Земуна сам прешао у Београд помоћу једног мога пријатеља. У Београд сам стигао на 19 маја 1942 г.

Друго ништа није ми познато, а на исказано и прочитано ми могу се заклети.

ШУМОЊА Душан, бивши срески начелник у Војнићу, Србин православне вере, изјавио је 23 VIII. 1941 г. следеће:

До 29 јула 1941 г. стање у срезу Војнић у сваком погледу било је узорно. Нигде ни једног инцидента, нигде ни једног сукоба нити између Срба и Хрвата нити између ових и Немаца и Талијана.

29 јуна т.г. око 9 сати пре подне нахрупио је у два луксузна аута и 6 камиона Божидар Церовски, равнатељ усташког редарства /Р.У.Р./ са око 100 усташа, махом т.з. дивљих усташа т.ј. оних сабраних с брда с дола униформисаних или полу униформисаних, и без икаквог разлога или повода наредио је хапшење мирног света у Војнићу, пошто је претходно долазећи из правца Вргин Мост на државном путу Вргин Мост Војнић злостављао оне, који су ту туцали камен за посипање истога пута тукући их и убијајући их са оним чекићима са којима су ови тукли камен. Пуцајући за онима који су се дали у бегство убијена је међу осталима иједна четрнајстогодишња чобаница, која је покрај куће чувала стоку. У првом реду ухапшено је у Војнићу 6 српских православних свештеника, који су били по наређењу државног равнатељства за понову у Загребу смештени у сабиралишту ради отпреме у логор Цапраг у циљу исељења, те још око 200 виђенијих Срба и боље стојећих сељака из места и најближе околине Војнића. Од ухапшених 6 свештеника пустио је мало касније усташки сатник ТУРКИ /из Петриње/ на слободу двојицу и то проту Душана Малобабиха из села Коларића и пароха Владимира Ђеранића из села Утиње због дубоке старости и физичке изнемоглости. Међу осталима заједно дао је ухапсити и све чиновништво среског начелства српске православне вере. На интервенцију месних Хрвата пуштени су око 16 сати на слободу 4 чиновника заједно са мном, док су два дневничара Марко Гушић

и Михајло Живковић заједно с осталима похапшенима укрцани у камионе и отпремљени у правцу Карловца. Међутим ова усташка експедиција није отишла за Карловац него за Крњак /општ. место среза Војнић/ и ту је похапсила све општинско чиновништво, управитеља школе Божу Рибара и око 100 сељака из самог места, здружила их већ похапшеним Војнићанима и у једној шуми поред Крњака од државног пута Карловац Плитвичка језера удаљено око 200 корака, све их злостављала свукавши их до гола и по том их деломице пострељала, деломице поклала /Општ. бележнику Димитрију Томићу из Крњака прорезан је врат и трбух./ Тога дана погубљени су свештеници Петар Нинковић из Војнића, Миле Печурача из Гор. Будачког, Милан Докмановић из Перјасице и Душан Шушњар из Дуњака,учитељ Божа Рибар из Крњака, општ. бележник Димитрије Томић из Крњака са свима општин. намештеницима, два службеника среског начелства те око 200 сељака из Војнића, око 100 сељака из Крњака и исто толико из Вргинмоста, док је општ. благајник из Крњака Јован Никшић из непознатих ми разлога на самом стрелишту пуштен на слободу. У среду 30.VII. т.г. на молбу усташког повереника за срез Војнић среског ветеринара Жунац Мије дошла је у Војнић редован војска из Карловца и одбегли свет из поверења према војсци почео се враћати својим кућама до 31. VII. 1941 г. кад се је војска опет повукла у Карловац, одбегне у шуме јер је истог дана дошао у Војнић усташки поручник Анте Пејковић са камионом загребачких усташа /деца око 17,18 г./ који су дошли из правца Госпић са посебном мисијом, како је то сам ПЕЈКОВИЋ изјавио.

До 6 VIII. 1941 г. у Војнићу је опет био мир па и сам поручник Пејковић рекао среском приставу Бранку Грбићу да у самом месту неће никог дирати. Међутим 6. VIII. 1941 г. после подне наређује и исти хапшење сељака у самом Војнићу опет без икаква разлога и затвара их у српско православну цркву у Војнићу, где их свлаче до гола муче их тучући и са црквеним свећњацима и копљима од литија те кундацима, остављајући их да голи испребијани леже два дана на хладном бетонском поду, тако да су тројица од њих, како се чује, у цркви умрли, а остали опет на интервенцију среског ветеринара су пуштени на слободу, те су их њихове жене на колима морали возити кући јер и нису могли да ходају.Тог истог дана наредио је исти поручник хапшење свих чиновника среског начелства православне вере заједно са мном чему су се одлучно одупирали в.д. среског начелника Анте Сегарић и усташки повереник - срески ветеринар Жунац Мијо, у чему су након телефонске интервенције великог жупана Др. Никшића и успели.

После акција чишћења Срба преноси се на села Купленско и Крстињу, где за две усташке главе пада по речима усташког официра Шимића из Карловца 500-600 српских сељачких глава.

Осим тога усташе из Глине и Петриње пуном паром уништавају стоку и у камионима је одвозе својим кућама, те пљачкају новац и драгоцености, те рубље и остале ствари тако да је због те пљачке дошло до разорувања појединих усташа на тражење среског ветеринара Жунац Мије.

Морам да напоменем и интервенцију великог жупана из Петриње Др. Јереца Мирка који се је одлучно заузео за шефа шумске управе у Вргинмосту инг. Веселиновића среског пристава Милу Смољанића и још тројицу Срба чиновника среског начелства у Вргинмосту, називајући овај поступак усташа скандалом и хрватском срамотом, те су напред именовани на његову интервенцију у Војнићу пуштени на слободу.

Према причању трговца овдашњег Станка Видића улица Престолонаследника Петра 11 дана 16. VIII т.г. извршена су у српској православној цркви у Војнићу нека нова злостављања и стрељања тамошњих Срба.

ЗАТЕЗАЛО Петар, земљорадник из Перјасице, општине исте, среза Војнић, стар 30 г.изјавио је 16 маја 1942 г. следеће:

На св. Ђурђа прошле г. т.ј. на 6 маја 1941 г. дошли су наоружани усташе у Вељун и Полој и купили Србе под изликом да их шаљу на рад у Немачку. Тада су покупили у Вељуну, среза Слуњ: Проту Добросављевић Бранка, бившег народног посланика, његова сина, те још око 500 Срба, његових парохијана, а из Полоја, среза Војнић, покупили су око 80 Срба мушкараца, такође под изликом, да их шаљу на рад за Немачку. Међутим они нису одведени на рад у Немачку, већ су убијени. Како се је недавно сазнало, сви су по усташама убијени у хрватском селу Благају, а њихови лешеви бачени су у дубоке јаме и то један део у јаме одмах крај хрватског Благаја, а други део одвежен је по ноћи и бачен у дубоке јаме у шуми званој Кестеновац. Ова шума налази се на путу између Вељуна и Крстиње.

Овај покољ Срба из Вељуна и Полоја организовао је ШАЈФАР Иван, учитељ из Вељуна уз помоћ усташа из Слуња и хрватског Благаја. Он је и после тог покоља залазио са усташама у околна српска села, где је купио Србе, одводио и убијао. Он је једног дана прошле јесени дошао са 6 усташа у Горњи Скрад, среза Војнић, да купи Србе и одводи их на клање. Тада су око 50 Срба из Горњег Скрада наоружани секирама и

рогуљама, опколили учитеља Шајфара и његове усташе и навалили на њих. Двојицу усташа, који су били родом из хрватског Благаја, убили су, а учитеља Шајфара и 4 усташа ухватили су живе. Шајфар је тад признао овим Србима - сељацима, да прота Добросављевић Бранко, из Вељуна његов син и остали Срби из Вељуна и Полоја, који су на Бурђев дан прошле г. по усташама покупљени и одведени, - нису одведени за Немачку, већ да су сви после мучења убијени и бачени у дубоке јаме. Признао је и то, да је само један део Срба био после мучења убијен, а други Срби, да су живи бачени у дубоке јаме и то, да се неки у јаме крај хрватског Благаја, а други су одведени по ноћи у шуму звану Кестеновац и тамо бачени у провалије. После тог признања Срби-сељаци из Горњег Скрада убили су учитеља Шајфара и његова 4 усташа. И ови Шајфарови усташе били су из хрватског Благаја.

Знам да су на Св. Ђурђа прошле г. одведени на напред описан начин убијени из Полоја: Ђика Миле, ковач; Никшић Никола, Никшић Ђурађ, Никшић Раде, Перић Раде, Перић Ђуро, Никшић Драгић, Вукдраговић Миле, Павић Раде, Шарац Михајло, Ловрић Душан, Ловрић Миле, сви земљорадници, те многи други, чијих се имена више не сећам. Знам, да су сви и из Вељуна тада одведени и на исти начин убијени прота Добросављевић Бранко његов син, о именима других не знам, али знам, да је тада из Вељуна одведено и убијено око 500 Срба.

У месецу новембру 1941 г. дошли су усташе са жандармима у Перјасицу и купили Србе. Покупили су 120 Срба - мушкараца и одвели их у правцу Карловца и од тада се о судбини ових одведених Срба ништа не зна. Тада су одведени из Перјасице: Милетић Петар, бивши претседник општ, Митровић Томица, Пајић Душан, Пајић Ђурађ, Муљајић Петар, Муљајић Тодор, Бијелић Никола ст, Бијелић Ђуро, Жижа Никола, Бјелић Никола, млађи, Бијелић Михајло, Михајловић Филип, Михајловић Симо, Пајић Душан, ст, Пајић Душан мл, Пајић Симо, Палић Божо, Ердаљ Теодор, Дмитровић Раде, Судар Матија, Судар Драгић, Карас Теодор, Карас Ђуро, Пајић Милутин, Михајловић Милан, Мартиновић Станко те многи други, чијих се имена више не сећам.

Концем месеца априла 1942 г. дошли су у Перјасицу усташе из СЛУЊА са хрватском војском. Пљачкали су и палили село, те убијали свакога, кога су у селу нашли. Већина житеља избегло је тада из села у шуме, па су усташе и хрватска војска за њима ишли у шуме, те ког су год тамо нашли, тога су и убили. У самоме селу убили су тада око 20 жена и деце, који нису могли побећи у шуму. По шумама у околици села и сада се налазе лешеве убијених људи, жена и деце.

Пре него што су дошли у Перјасицу, усташе и хрватска војска попалили су српска села у општини Приммишље, среза Слуњ, где су убијали народ, а неке и живе бацали у ватру. Села су пљачкали. Пре него што су дошли у Перјасицу, усташе и хрватска војска запалили су и опљачкали село Полој, а народ који су тамо нашли убили су. Већи део Срба из овог села такође се је спасао бегством у шуму. Моје село Перјасица, такођер је од усташа и хрватске војске у већем делу попаљено, а осим тога потпуно је опљачкано.

На 4 маја 1942 г. дошли су усташе и хрватска војска у српско село Крстињу, среза Војнић, где су око 220 жена и деце затворили у неке сенике и онда запалили.

После одласка усташа и хрватске војске из Перјасице, жене идеце, који су остали у животу, повратили су се у село и настанили се у кућама, које су још остале поштеђене од пожара. Мушкарци су и даље остали у шуми, јер се не усуђују повратити у село. Уопште, откад је настала независна држава Хрватска, Срби - мушкарци морају бежати.

Прошле јесени порушили су усташе српско-православне цркве у Перјасици и Вељуну, а пролетос су порушили цркве у Полоју, Приммишљу Тржићу, Стоболићу, Кршњаку, Војнићу и Крстињи. Истодобно са црквама порушени су и парохијски станови.

Прошле јесени, те зимус, залазили су у села српска усташки агенти и позивали Србе да пређу на римо-католичку веру па да им се неће онда ништа догодити. Нити један Србин из Перјасице и Полоја до сада није хтео прећи на римо-католичку веру. Из Тржића, општ. Приммишље неки Срби су прешли на римо-католичку веру, па су после тога добили дозволе, да могу посећивати сајмове у Огулину и Слуњу. Ови покрштени Срби били су отишли на сајмове у Огулин и Слуњ, али се са сајмова нису више никад вратили. Сигурно је да су убијени, макар се покрстили.

Од усташа који су нападали ова села познавао сам једино већ поменутог учитеља Шајфара. Други су усташе били из Слуња, Хрватског Благаја и других удаљенијих хрватских села па их ја зато нисам познавао. Прошле јесени залазио је у Перјасицу са хрватским домобранцима и Прибанић Мито, гостионичар из Топуња, среза Огулин и усташки таборник. Њега су Срби из Перјасице једног дана живог ухватили и убили.

Друго ништа ми није познато, а на исказано и прочитано ми могу се заклетити.

БИЈЕЛИЋ Милош, земљорадник из Тушиловића, среза Војнић, стар 67 г. изјавио је 1 јуна 1942 г. следеће:

Почетком месеца маја 1941 г. петорица Срба из Тушиловића отишли су у ГЛИНУ на вашар. Тамо су их ухватили усташе, одузели им веће своте новаца, које су код себе имали, а њих стрпали у један камион и одвезли и их у непознатом правцу. Од тада се о њиховој даљној судбини није ништа чуло, али је сигурно, да су убијени. Срби, који су од усташа у Глини на вашару опљачкани и потом убијени јесу: Личина Јанко, Генераловић Милош и Тарбук Милош, - сва три земљорадници из Тушиловића, те Кукић Милић и Вукић Миле, земљорадници из Церовца крај Тушиловића. Са наведеним овим Србима ишли су тад у Глину на вашар и други Срби земљорадници, које су усташе такође у Глини хватали у намери, да их опљачкају и убију, али су се они спасли бегством. Знам, да су се тада бегством спасили: Вигњевевић Јосип, земљорадник из Поповић Брда, општ. Вукманић; Чутурило Миле и негов брат Стево, земљорадници из Тушиловића и Полојац Драгић, земљорад. из Тушиловића.

Концем месеца јула 1941 г.- дана се тачно не сећам, - дошао је у Тушиловић надзорник путева из Војнића, којему име не знам, да је по народности Хрват. Он је саопштио путару Рапи Милошу, да одмах саопшти сељанима, да се сакрију, јер да иде већа група наоружаних усташа са многобројним камионима, да купе Србе и одводе на убијање. Ми смо у вези ове поруке из села побегли у шуме.

Заиста је једна велика група оборужаних усташа долазила из Петриње и Глине преко Вргин Моста и Војнића према Тушиловићу и успут купила Србе и трпала их у камионе, јер је са собом водила 15 до 18 великих камиона.

Пролазећи усташе су тај дан кроз село Окич, општ. Тушиловић, пуцали из аутомобила, а потом се зауставили и питали Јањића Раду, старца од 73 г. из Окића, тко то пуца. Јањић им је одговорио, да је он видео и чуо, да се пуцало из њихових аутомобила и то, да су пуцали баш из првог аутомобила. Усташе су му одговорили, да то није истина већ да су пуцали сељаци из његовог села. Усташе су потом одмах изашли из камиона и почели купити сељаке из овога села. Сељаци су се међутим разбежали, чим су запазили долазак аутомобила. Усташе су ухватили Малића Марка и Јањића Драгана. Јањића су одмах стрпали у камион, а Малић Марко био је јак и није се дао у камион. Усташе су га на то ударцима кундака оборили на земљу, а затим један камион преко њега више пута претерали. Како је Малић после тога давао знакове живота, бацили су га у камион и кренули даље.

Исти дан после подне око 2 часа, стигли су усташе до Тушиловића са 15-18 теретних камиона, на којима су већ возили Србе, које су поку-

пили путем од Глине до Тушиловића. Како се раскрсница путева налази пре него се дође из Војнића у Тушиловић, већ су се провезли за суседно село Крњак. Кад су дошли до куће Гаћеша Стеве, земљорадника из Тушиловића, чија се кућа налази на поменутој раскрсници путева зауставили су камионе и од њега тражили, да им донесе воде за пиће. Гаћеша их је послужио са водом, а они, кад су се напили воде, ухватили су Гаћешу, стрпали га у један камион и одвезли даље с осталим Србима. Успут према Крњаку, стигли су Ђурића Мишу и Бранка, земљораднике из Доњег Будачког, општ. Крњак, стрпали их у камион и одвезли даље са осталима. Дошавши у Крњак, зауставили су камионе, хватали Србе, и трпали их у камионе. Затим су све одвезли до учитеља Рибара, која се налази одмах до Крњака. Ту су их истрпали. Једни усташе су над одвеженим Србима држали стражу, а други су за то време по Крњаку и околици хватали остале Србе и доводили их овој групи. Они усташе, који су држали стражу над похватаним Србима, тукли су, ове Србе.

Када су тако накупили свега скупа 530 Срба, стрпали су их све у камионе и одвезли у долину звану „Божића Јарак“, које се налази на по пута између Тушиловића и Крњака. Ту су их истрпали из камиона и убили. Убијали су их из пушака, затим са крамповима, сјекирама и лопатама. Тројица од ових Срба успели су побећи и то: Ђурић Марко и Павковић Аћим земљорадници из Доњег Будачког, те Срдић, ковач из Крњака. Павковић Аћим је био теже рањен, па је после код куће умро, а остала двојица су и данас живи. Поубијани Срби покопани су на лицу места у „Божића Јарку“ у јамама које су пре тога ископали Муслимани из Босне. Многи Срби нису били потпуно убијени већ тамо само теже рањени, па су живи закопани. Како су јаме биле плитко ископане, то сеје после овога покоља још пуна три дана чуло јаукање несретних Срба, који су били покопани и то једнако по дану као и по ноћи. Како су на овом месту, где су Срби убијени по одредби усташа, хрватски жандарми држали стражу још пуних 10 дана, то се оним несретницима, који су тешко рањени у јамама јаукали, није смело а није ни могло помоћи.

Знам, да су тада у „Божића Јарку“ убијени: Рибар Божо, учитељ из Крњака; Томић Дмитар, општ. бележник из Крњака, затим Кресовић Пера, Михајловић Миле, Михајловић Тома, Рогић Милош, Божић Станко, - сви земљорадници из Крњака. Имена других сада се више не могу сетити, али знам поуздано, да је тад у „Божића Јарку“, по усташама убијено укупно 530 Срба. Усташе који су овај покољ извршили, дошли су из Глине и Петриње и ја их не познајем.

Почетком месеца августа 1941 г. пролазили су из Карловца кроз

Тушиловић на путу за Војнић усташе у једном камиону. Сусрели су на путу Блажевића Марка и Мићана, земљорадника из Тушиловића, који су пошли мочити конопље у потоку Радоњи. Њих су усташе зауставили, стрпали у камион и одвезли преко Војнића на брдо звано „Биљег“ и тамо их убили.

Средином месеца октобра 1941 г. дошли су усташе из Карловца у Крњак у више камиона, па су са усташама, који су били стално стационарни у Крњаку, купили одреда све Србе-мушкараце од 14 г. па на више. Све покупљене Србе затворили су у Крњаку у школску зграду, где их је стража чувала, а сутрадан су их у камионима одвезли до пећине зване „Божића Грета“, где су их све убили и бацили у јаму. Убијање су извршили пуцањем из пушака, те краповима, лопатама и секирама. Овај пут нити један одрасли мушкарац није остао на животу у Крњаку.

Упоредо са покољем усташе су извршили и пљачку српских домова. После пљачке куће су палили. Опљачкану стоку одагнале су у Карловац и тамо је клали и продавали. Опљачкали су и све покретне ствари са собом одвезли у Карловац као: жито, брашно, маст робу и све што су вредније нашли. Овај пут су усташе опљачкали и Тушиловић, из којег су стоку одагнале у Карловац, живежне намирнице потрпале у кола и собом одвезли.

Србима су додијали овакви злочини усташа, па су сви они, који су остали у животу побегли у шуме и тамо почели организовати отпор против даљних злочина усташа. Организацију отпора провео је Опачић Станко, земљорадник из Тутшиловића. Он је са Србима из суседног среза Вргин Мост формирао оружане одреде у Петровој Гори Главну команду је тада преузео један Хрват чије име не знам, али сам чуо да је по пореклу Чех, а Опачић је остао као и његов помоћник. Српски одреди у Петровој Гори имали су испочетка само 4 војничке пушке и по коју ловачку. Да би дошли до потребног оружја, пресретали су на путевима поједине усташе, који су крстарили по српским селима, те домобранце. Њих су Срби свлачили или одузимали им оружје. Такође су наваљивали и на поједине жанд. станице, те усташке страже по селима, разоружавали их и одузимали оружје и муницију. Тако су прошле јесени разоружавали жанд. станице у Војнићу и Крњаку, те усташке патроле у Тушиловићу, Скакавцу, Војнићу и Крњаку.

Неколико дана после православног Божића, спустили су се Срби са врха Петрове Горе према Војнићу и после краће борбе заузели су Војнић, Тушиловић и Крњак, те сва остала села среза војничкога. Тада су Срби у самоме месту Војнићу разоружали и свукли 450 усташа и до-

мобрана. Око 12 усташа, који су били најкрволочнији, убили су, а све остале пустили да отпутују из Војнића.

Половицом месеца априла 1942 г. дошла је из Карловца хрватска војска са усташама у већем броју. Усташе су са хрватском војском провалили у село Церовац, општ. Тушиловић, где су одреда клали све Србе, које су год у томе селу нашли. Тада су заклали у овоме селу 25 Срба-мушкараца, жене и деце. Познато ми је да су заклали Кукић Милоша и његову браћу Уроша и Ђуру са целим њиховим породицама. Имена других не знам. У овоме селу су усташе и хрватска војска попалили 12 кућа, након што су их пре тога потпуно опљачкали.

Концем месеца априла 1942 г. поновно су дошле из Карловца усташе са великим бројем хрватских домобрана. Домобрани су осим тога били наоружани и са топовима. Усташе и домобрани су најпре навалили на Церовац и Тушиловић, где су убијали све Србе, које су нашли код куће, а куће пљачкали и палили. Већина житељства пре њиховог доласка склониле се је и побегла у Петрову Гору. После тога су прешли у Војнићи друга села, у којима су такође убијали, пљачкали и палили куће. Сви Срби који су могли бежати, побегли су пред усташама и домобранима у Петрову Гору. И ја сам са својом породицом побегао.

Усташе и домобрани су после тога навалили са свих страна на Петрову Гору, да је одузму од наоружаних Срба, Срби су испочетка упустили са усташама и домобранима у борбу, при чему су им нанели великих губитака. После неколико дана борбе, Србима је понестало муниције, па су се онда морали повлачити пред усташама и домобранима који су били добро наоружани и бројно много јачи.

Неборачко српско становништво, које је из својих села тад побегло у Петрову Гору, да би спасило животе, било је по усташама и домобранима немилосрдно убијано. Тако су усташе и домобрани само у једној долини у Петровој Гори нашли 180 старијих људи жена и деце, где су се тамо сакрили и све их у истој долини убили. Сигурно је, да је тада у Петровој Гори по усташама и домобранима убијено више хиљада Срба, - највећим делом жена и деце.

Након неколико дана трајања борбе, појавили су се изнад Петрове Горе хрватски авиони из којих су бацани летци. Летци су били потписани по хрватском војсковођи Кватернику и он је у летцима позивао Србе, да се одмах врате својим кућама, а он им јамчи, да им се тада неће ништа догодити. Ови летци су бацани из авиона кроз три узастопна дана. Народ је поверовао овим обећањима и враћао се кућама. Међутим усташе и домобрани су враћајуће Србе дочекивали на путевима и убија-

ли. Тако су многи Срби код повратка својим кућама погинули.

Када сеје народ повратио у села, нашао је куће потпуно опљачкане, а већина кућа у селу биле су попаљене. И ја сам моју кућу нашао потпуно опљачкану. Стока од куће ми је одведена, а живежне намирнице, роба и све остало по усташама и домобранима однешено. Чак су ми и пећ у кући разрушили.

Народ нити тада, и ако му је маршал Кватерник обећао није био миран. По прилици концем месеца априла дошли су усташе у Војнић и покупили из Војнића и околице око 160 мушкараца, жена и деце које су затворили у православну цркву у Коларићу крај Војнића, потом су донели у цркву сламе и запалили је тако, да су сви у цркви изгорели.

Прошле јесени спалили су усташе православне цркве: у Доњем Будачком, Горњем Будачком, Широкој Реки и Вељуну. Жанд. станице силлили су Србе прошле јесени и зиме, да пређу на римокатоличку веру, али су Срби остали упорни и нису хтели.

Како је оно чисто српски крај, то су у Тушиловић, Војнић, Крњак и остала села долазили усташе са стране и то из Карловца, Петриње, Глине и Топуског. Ја не знам нити једно име.

Ја сам на 20 маја 1942 г. напустио моје село и опљачкану ми кућу и упутио се са мојом унуком Душанком за Београд, где имам сина Душана, поштанског служитеља. Жену Кат у снаху Даницу и троје унучади склонио сам пре тога у Тураљ, крај Карловца, где ми живи кћерка Даница, која је тамо удата. Из Земуна сам прешао теретном лађом у Београд на 23 маја 1942 године.

Друго ништа немам казати, а на исказано и прочитано ми могу се закети.

ШАПИЋ Станко, земљ.из села Блатуша, општине Чемерница, среза Вргин Мост, стар 43 г. изјавио је 4 октобра 1942 г. следеће:

Срез Вргин Мост био је под окупацијом талијанске војске све до 28 јула о.г. За то време у срезу владао је потпуни мир и ред и народ је обављао своје послове.

Исти дан са одласком талијанске војске т.ј. на 28 јула о.г. дошла је у суседно српско село Пољани једна група усташа у јакости око 25 људи, који су сви били наоружани војничким пушкама и пушко митраљезима. Усташе у овом селу одмах од реда почели су убијата све Србе без обзира на спол и старост. Тако су у кућу, Чича Николе убили три жене и три девојке, док се је сам Никола спасио бегством. У овом селу су тај пут усташе убили свега око 20 особа, а други су се спасили бјегом.

На 30 јула о.г. дошла је једна група усташа у Вргин Мост, где су ухватили 25 људи и теретним аутомобилима их превезли некуда о њима се није више ништа сазнало. Тај пут су по усташама одведени: Милош Чича, берберин из места; Малбаша Стево, гостионичар; Врга Јован, ратар; Врга Перо ратар; Барбир Драган ратар, сви из Вргин Моста. Имена се других сада не могу сетити.

На 2 августа ове г. прогласиле су општине Вргин Мост и Чемерница по свим својим селима, да сви они Срби, који желе бити мирни, да на 3 августа о.г. у 8 сати ујутро дођу у Вргин Мост где ће бити присутна два римокатоличка жупника да ће се тај дан тамо обавити прелаз на римокатоличку веру и сви они који пређу бити ће мирни. Тај дан дошло је у Вргин Мост око 2000 људи. Дошао сам био и ја. Када смо се тамо сакупили, није било нити једног римокатоличког жупника, већ су нас усташе - којих је било преко 300 - опколили и поставили око нас митраљезе, те нас позвали, да се предамо. Нас неколико, који смо били око краја успели смо побећи, а све остале њих 1714 отерали су у затвор среског суда и у Соколски дом где су их држали преко ноћи под стражом. Сутрадан т.ј. на 4 августа о.г. одвозили су их камионима у Глину, где су их затворили у српску цркву и тамо их све поклали и убили.

Дан прије тога т.ј. на 2 августа о.г. били су на исти начин позвани и сакупљени у Топуском Срби из села опћине Топуско. Њих је дошло у Топуско око 500 и сви су убијени, те закопани у бари крај Топуског. Тај исти дан су усташе доводили и девојке и затварали у српску цркву у Топуском, где су их силовали, а након силовања неке убили. Ту је силована и кћи Др. Вурдеље лекара из Топуског, који је још од раније од усташа убијен.

Кад сам се ја на 3 августа вратио у своје село Блатушу, тамо сам нашао хрватску војску која је по селу све од реда убијала, текуће пљачкала и палила. У мом селу је тај дан погинуло око 20 људи, жена и деце, а остали су побегли у шуму, и тако се спасили. Спаљено је 14 кућа.

На 5 августа о.г. поновно је дошла у село Блатуша хрватска војска, која је опет у селу убијала и хапсила. Тај дан је у моме селу убијено око 10 људи, жена и деце, а ухапшено и одведено нас 27. Одвели су нас у Вргин Мост и затворили у затворе среског начелства и среског суда. Било нас је у оба затвора затворених 110. У затвору су нас усташе по ноћи тукли и злостављали. Били смо у затвору до 18 августа о.г. када нас је усташки поручник пустио на слободу, одредивши нам, да се тједно имамо два пута јављати усташкој команди у Вргин Мосту. Имали смо се јављати свакога понедељка и четвртка.

После ових описаних покоља, пљачки и паљена српска села, среза Вргин Мост била су мирна све до 17 септембра о.г.

На 17 септембра о.г.дошла је једна група усташа у јакости око 50 у српско село Перну и тамо су одреда све убијали, кога су год нашли у селу, а куће су пљачкали и палили. Из читавог села усташе су одагнале сву марву и одвезли сву покретну имовину, а потом су све куће и приватне зграде спалили, тако да су у овом великом и богатом српском селу све уништили и није остала ни једна једина кућа осим школе и једног лугарског стана. Житељство које није на тај дан изгинуло, побегло је у Петрову Гору, где се и сада тамо крије. Тако село Перна више не постоји.

На 19 септембра о.г. дошла је група усташа у јакости око 50 њих поновно у моје село Блатушу. Почели су одмах од врха села убијати свакога кога су год нашли, те пљачкати и палити. Куће су најпре пљачкали, одвезли са колима сву покретку имовину, а стоку одагнале а потом куће и остале зграде запалили. Тај пут су усташе у мојој кући убили моју жену Евицу и моје троје деце Петра и Ружицу и Милорада у старости од 9 до 12 г. Сву моју покретну имовину су одвезли, стоку одагнале, а затим кућу и зграду запалили. Ја сам се спасио бегом и повео са собом сина Драгутина, старог 15 г. који се је у то време налазио у пољу код блага. У некоје куће су затворили жене и децу и онда куће запалили, тако да су сви у кући изгорели. Тако су у кућу мојега суседа Тркуље Ђуре који је још прије убијен у Глини, затворили његову жену и још троје деце, те кућу запалили тако, да су сви у кући изгорели. У некоје запаљене куће бацали су живу децу да тамо изгоре. Тај дан је у моме селу убијено око 150 особа, а један врло мали број се спасао бегством у шуму. Истодобно је спаљено више од 100 кућа.

И остала села српска у срезу Вргин Мост исто овако су зло прошла. У њима су усташе такође вршили оних дана покоље, пљачке и палеже. Сигурно је да је у срезу Вргин Мост убијено око 7000 Срба.

Усташе који су извршили описане покоље, пљачке и палеже у селима среза Вргин Мост дошли су у колико је мени познато, из Загреба, под командом усташког поручника Челиковића. Помагали су им усташе из Топуског и осталих околних хрватских села. Од усташа из Топуског су се особито истицали Бријешки Илија, пекар, и МАЛИНАЦ, фарбар.

Усташе су порушили српске цркве у селима Чемерници и Топуском. Запалили су цркве у селима Стипану, Кирину, Бовићу Славском Пољу и Перни. У Блатушу црква још стоји, али је сва опљачкана, те однешен и иконостас.

Ја сам се крио по шуми. На 20 септембра о.г. добио сам пропу-

сницу за Земун од општинског повереника у Чемерници Хрвата Жикић Јосипа. За ову пропусницу сам му платио 2000 динара. Са добивеном пропусницом кренуо сам на пут 21 септембра и 22 септембра о.г. и стигао у Београд.

Предњи записнички исказ ми је прочитан, ја га усвајам као свој и потписујем.

ЛИНТА Марко, официјал среског суда, у Вргин Мосту, стар 57 г. изјавио је 22 октобра 1941 г. следеће:

На 6 маја о.г. дошао је у Вргин Мост из Лике или Далмације усташки логорник по имену Марко, а презимена му не знам. Он је дошао са 10 до 15 наоружаних усташа - већином из Топуског. Ухапсио је 11 виђе-нијих Срба из Вргин Моста и ближе околице и сутрадан их отпремио наводно у Копривницу у логор. Тада су ухапшени и отпремљени: Кошутић Стојан, гостионичар из Војнић Колодвора, Зорић Ђуро, пензионисани лугар из Славског поља, Врга Стеван, пинтар, Малобабић Васо, месар, Драгојевић Раде, пензионисани лугар, Врга Перо, посједник из села Подгорје; затим Цревар Перо, трговац, Цревар Душан трговац; Насташић Никола, трговац; Ајдиновић Миле, посједник и Полимац Милан посједник, сви из Вргин Моста. Сви горе наведени одведени су наводно из Копривнице у Госпић, а после се о њиховој судбини није ништа сазнало.

На 11 маја ове г. дошла је у Вргин Мост талијанска војска и остала тамо до 29 јула о.г. За време док је тамо била талијанска војска био је у Вргин Мосту, као и у читавом срезу мир и ред.

На 27 јула о.г. у вече убијен је у близини Топуског усташа Бријешки Перо, сељак из Топуског, убио је га наводно други усташа. За ово убиство окривљени су Срби, па су усташе из Топуског сутрадан на 28 јула о.г.навалили на српско село Пониквари-Пољани, у овом селу усташе су тада клали људе, жене и децу, а куће палили. Изгледа да су код овог покоља суделовали и стране усташе. Колико је сада ово село страдало, није ми познато.

На 29 јула о.г.отишла је талијанска војска из Вргин Моста. Исти дан рано ујутро дошли су у Вргин Мост усташе у више теретних аутомобила. Усташе су били из Топуског, Глине Петриње, Загреба и Осиека, а било их је око 50-60. Били су наоружани војничким пушкама. Одмах су по Вргин Мосту и ближој околици хватали Србе и затварали у авлије Цревар Марка и Цревар Душана из Вргин Моста. Затворили су и одвели 50-60 људи. Стрпали су их на камионе и одвели преко Војнића према

Крњаку и тамо у једној шуми све убили, осим тројице које су пустили. Некоји од убијених нису били одмах потпуно убијени, већ су се тешко рањени мучили по шуми по неколико дана, док нису умрли. Њихови лешеве стајали су у шуми неколико дана непокопани. Тада су по усташама одведени и убијени: Тепшић Јован и Станко, - браћа; Јеросимић Ђуро и његов син Раде; Јеросимић Миле, Родић Стево и Војислав - браћа; Тепшић Никола и његов син Раде; Тепшић Павао и његов унук; Коркут Љубомир и његов син Милош богослов; Јањанин Петар, жандарм у пензији; Јарчов Милан пекар; Марковић Душан пекар; Владић Стојан, месар, Павловић Гојко, пекар; Ромчевић Бранко, гостионичар; Малобабић Јанко, општ. благајник; Ивковић Марко, жељезнички званичник; Обрадовић Миле, жељезнички скретничар, - сви из Вргин Моста. Лапчевић Павао; Врга Никола; Линта Петар, млађи, Булат Марко, Линта Максим; Булат Милош, - сви из села Подгорја. Имена других се сада више не сећамо. Остали житељи спасили су се бегством у шуме.

Исти дан т.ј. на 29 јула. ове г. један део усташа кренуо је камионима из Вргин Моста у село Перна. Житељи овога села већ су се унапред организирали и опазивши долазак усташа, дали су звоњењем црквених звона узбуну. Усташе су се овога преплашили па су се повратили натраг у Вргин Мост.

На 31 јула о.г. у вече поновно су дошли усташе на камионима у Вргин Мост и околна села. Народ сазнавши за њихов долазак, поновно је побегао у шуме и оближње шикаре. Када усташе ни сутрадан нису могле уместу никога наћи, отворили су из пушака ватру на оближње шикаре. Када усташе нису могле ни сутрадан никога наћи у месту отворили су из пушака ватру на оближње шикаре. Тада су убили Павловића Раду из Подгорја, који је бежао пред усташама од своје куће. Усташе су поставили крај шумица и шикара засједе и пуцали на свакога, кога би год видели.

Тај дан, т.ј. на 1 августа о.г. те следећа два дана, ишли су по селима домаћи усташе КЛЕМЧЕВИЋ Јосо, месар из Вргин Моста, и Шрајц Антун, лугар из Вргин Моста. Они су говорили Србима сељацима да не требају никуда бежати, већ да остану код својих кућа и да се пријаве код усташког заповедника у Вргин Мосту, јер да ће бити покрштења и да ће народ послите тога слободно моћи бити код својих кућа и обављати своје послове. Људи су поверовали и пријављивали се код усташког заповедника у Вргин Мосту. Усташки заповедник им је казао, да сви дођу 3 августа у 7 сати ујутру у Вргин Мост у авлију соколског дома, да ће тамо доћи три римокатоличка жупника, који ће обавити прелаз на римокатоличку веру, па да ће онда сви бити мирни.

Људи су овоме поверовали и на 3 августа ујутру дошло је у Вргин Мост из опћина Вргин Мост и Чемернице око 1700 људи. Како су поједине групе људи пристизале, тако су их усташе дочекивали и одводили у авлију соколског дома. Код дочека су усташе са овим људима поступали врло пријазно, па су их дочекивали чак и са музиком од тамбура. Највећу групу довео је ЖИВЧИЋ Јосип, повјереник опћине Чемерница.

У соколском дому чекали су људи по прилици 1 до 2 сата после подне. Тада им је усташки заповедник саопштио, да ће око 4 сата доћи из Петриње Велики жупан који ће им одржати велики говор.

Кад у одређено време није дошао нити велики жупан, онда им је усташки заповедник казао, да ће сутрадан ићи у Глину да положи заклетву.

Људима нису дозволили усташе излазак из авлије. Жене и деца су долазили и припитивали се за судбину својих мужева и очева и када су видели, да се ради о страшној превари, одлазили су кући плачући.

Преко ноћи су их преместили из авлије соколског дома у авлију старешине среског суда, а усташе су око њих митраљезима држали стражу. Тројици или четворици је ипак успело побећи.

Сутра дан т.ј. на 4 августа о.г. долазиле су поновно жене и деца и доносили јести за своје, али им усташе нису дозволили.

На 4 августа о.г. већ у 7 сати ујутро трпали су усташе ове људе у камионе и одвозили их у правцу према Глини. Ово одвожење људи трајало је по прилици до 11 сати. Одвезли су их око 1700 људи.

По тврђењима сви ови људи одвежени су у Глину и тамо су у српско православној цркви поклани. Тада су из Вргин Моста међу овима одвежени у Глину и поклани: Цревар Симо, Јеросимић Никола, Вукмировић Илија, Тепшић Стеван Родић Драган, те многи други, чијих се имена сада више не могу сетити. Из села Подгорја одведени су у Глину и тамо поклани: Врга Станко, Лапчевић Ненад, Лапчевић Никола и Пане / браћа/, Лапчевић Павао син Николин, Лапчевић Сава, Ајдиновић Јанко, Ајдиновић Петар, Врга Матија, Полојац Вујо, Полојац Раде, Линта Теодор и Милош браћа, Линта Јанко и Петар, моја браћа, Линта Милош и Стојан, моји синови, Пова Милан, те многи други, чијих се имена сада не могу сетити.

Послије овога покоља народ је опет бјежао у шуме и шикаре, те у поља и скривао се, да би спасио живот. Усташе су наоружани војничким пушкама претраживали куће, поља и шикаре и пуцали из пушака, те убијали свакога, кога би год нашли. Усташе су тако крстарили по свим селима среза Вргин Мост и убијали свакога, кога би год нашли.

Овај покољ, који су усташе вршили у српским селима среза Вргин Мост, трајао је малим прекидима почевши од 28 јула па до 20 септембра.

Најжешћи напади усташа били су на 16, 17 и 18 септембра ове г. На 16 септембра ове г. усташе су у јачим скупинама наоружани војничким пушкама и митраљезима, кренули из Топуског према српским селима Перна и Маличка, прије него су стигли у наведена села, раздијелили су се у три групе. Једна група кренула је према селима Перна и Маличка, а трећа група је кренула према селу Блатуша. Та три дана т.ј. на 16,17 и 18 септембра о.г. усташе су у напред наведеним селима вршили страховити покољ житеља, те пљачку њихове имовине и палеж кућа. Собом су усташе тада повели и цигане, који су им помагали пљачкати и палити куће.

У селу Маличка убили су моју сестру Саву, удату Клајић њезиних троје унучади старих од 6 година, те снају Јеку. Запалили су им кућу, а љешеве моје сестре Саве и њезиних унучади бацили су у горућу кућу. Запалили су им такође сеник и кућу. Једино се је спасао бјегом син моје сестре Симо и унук Вујо. У сусједству моје жене убили су Пајић Љубицу, њезину кћер Ружицу, две њезине снахе и двоје унучади.

Колико су житеља усташе та три дана у наведеним селима убили не могу знати, али је тај број свакако велик. Знадем, да је само у кући Војновића Раде у Црном Потоку изгорили око 30 особа. Ове особе усташе на преварен начин домамили у кућу реченог Војновића Раде, затим кућу затворили и запалили тако, да су сви у кући изгорели.

Покретну имовину у овим селима су усташе опљачкали и одвели у Топуско. Исто тако су и стоку отјерали. Највише су опљачкана села Блатуша и Пецка.

Истодобно са покољем и пљачком вршили су и палеж кућа. Село Перна је потпуно спаљено у селу није остала нити једна једина зграда. Тамо су спалили и цркву и школу. Село Блатуша и Пецка спаљени су највећим делом, а остала села дјелимично.

Српско село Старо Село у општини Топуско јест такође потпуно покрано и уништено. Чуо сам, да су тамо остала само 4 човека.

Српске православне цркве попаљене су и поробљене у Перни, Бовићу, Топуском, Чемерници, Славском пољу. У селу Блатуши црква је опљачкана, а није срушена.

За време описаних покоља, пљачки и палежа усташе су, како сам чуо вршили силовање жена и девојака. Жандармериски наредник из Вргин Моста Павловић доводио је наводно у Вргин Мост у затвор некоје женске и усташе су тада у затвору наводно вршили силовања над овим женскимима. Жену Врге Павла, ковача из Подгорја, усташе су како се гово-

ри, хтјели у затвору силовати, а кад им се она одупирала, они су је онда одвели у неки шипраг и тамо убили.

За време описаних покоља, пљачки и палежа, усташе су се частили, пекући прасце и јањце, које су по селима опљачкали. И цигани који су дошли са усташама исто су се тако частили пекући туђе јањце и прасце.

Усташки стан у Вргин Мосту је иначе дневно слао у српска села по стоку, коју су доводили и клали, а да зато никоме ништа нису платили.

У срезу Вргин Мост је и поубијано најмане 5000 до 6000 Срба.

Срески начелник у Вргин Мосту Чидић Анрија, штитио је Србе у колико је то могао, али је био немоћан према усташама. Он је увек говорио, да је народ добар и миран, да је он сигуран да може држати мир и ред без усташа, али се на то усташе нису обазирали, већ су долазили у српска села и вршили описане покољеи пљачке.

Од домаћих усташа главни су били Клеменчић Јоса, месар и Штрајац Антун, лугар, оба из Вргин Моста, жандармериски наредник из Вргин моста Павловић, који је пашанац Штрајц Антуна.

Остали сви усташе су били са страже и ја их нисам познавао.

Ја сам се за време описаних покоља и пљачки сакривао по селима и шумама, мењајући места све до 25 септембра о.г. када сам са пропусницом кренуо за Београд, камо сам стигао 26 септембра о.г.

Предњи исказ ми је прочитани ја га усвајам као свој ипотписујем.

ШКАРА Јулка, рестаутерка из Топуског, среза Вргин Моста, супруга пок. Станка Шкаре, мати двоје деце, изјавила је 5 јануара 1942 године следеће:

Ја сам са својим мужем сада пок. Станком Шкара држала у Топуском рестаурацију звано „Јање“.

На 23 маја 1941 г. ухапшен је по усташама мој муж са десет других грађана из Топуског. Тада су са мојим мужем ухапшени још Др. Вурдеља Бранко, лекар, Воркапић Јово рестауратер, Вујошевић Милутин трговац, Бијелић Никола - гостионичар, ПоповићПеро, земљорадник, Шкара Никола, пекар Обрадовић Матија, гостионичар, Воркапић Стојан, земљорадник и трговац Бастајић Пејо, професор у пензији и Мамузић Илија земљорадници.

Осим ових тада је још ухапшено још 25 угледних Срба из околице Топуског. Исти дан свих ових 35 ухапшених Срба отпремљени су великим камионима у Вргин Мост. Ту су држани у затвору 3 дана а затим су отерани у Сисак, где су били у затвору 11 дана. Из Сиска су били одведе-

ни у Петрињу где су били затворени 9 дана, у Петрињи у полицијском затвору осим осталог злостављања тукли их и усташка деца у старости од 8-10 година. Деца су их при томе измењивала. Били су у Петрињи 9 дана. Из Петриње су једне ноћи одведени у правцу Сиска и од тада се за њих ништа не зна. Мени је после тога причао Крпан Дујо, усташа и шофер из Петриње, да су одведени аутомобилом до шуме зване „Брезовица“ крај Сиска и да су тамо сви убијени.

Ја сам после мога мужа сама водила рестаурацију у Топуском. Сваки дан долазио је у моју ресторацију стално б усташа које сам ја морала бесплатно хранити и појити. Осим ових сталних усташа, навраћали су повремено у моју гостиону и други усташе, које сам такође морала бесплатно частити јелом и пићем.

Усташе, који су се стално код мене у ресторацији частили били су све домаћи из околице Топуског. Међу овима је био и Лонгер Ђуро, земљорадник из хрватског села крај Топуског. Друге познајем само по виђењу, али не знам како се зову, само знам да су двојица из Врановине, а друга двојица из Старог села крај Топуског. Наведени Лонгер Ђуро одузео ми је тада 4000 динара готовог новца, три златна прстена, један пар златних минђуша и један златан привјесак за сат. Ја сам га после молила да ми ове моје ствари поврати, а он ми је одговорио, да нека молим Бога, да ми је остала глава на рамену.

Тада је у моју гостиону залазио и усташа из Загреба који се зове Звиншћак, а имена му не знам. Он је доводио усташе у моју гостиону и мени наређивао да их бесплатно частим јелом и пићем. Чим би ушао у гостиону, одмах је на мене уперио пушку и тако ме водио од предмета до предмета показујући ми оне предмете које сам морала изручити. Овај Звиншћак је био и најкрволочнији међу свим усташама. Он је знао мајке и децу поредати једно за другим у једној линији и пуцати на њих тако, да их све са једним танетом убије. Тако је устрелио Рокнић Јоку и њене двоје деце, те њену јетрву са једним дететом. Одвео их је у оближњу шуму звану „Росе“ и тамо их устрелио. Рокнић Јока га је молила да јој устрели и још двоје млађе деце, јер да не могу сами остати, а он јој је одговорио, да неће већ да та деца имају остати да се пате. Отац те деце је пре тога заклан у православној цркви у Глини.

На 2 и 3 јула 1941 г. усташе су похапсили све Србе у Топуском, а међу њима и мене и све нас затворили у православно цркву и парохијски стан. Ја сам била, затворена у парохијском стану. Тада су похапсили сељаке и сељанке из околних српских села и заједно с нама затворили у Топуском. Куће су им све опљачкали, стоку одвели, а покретну имовину

одвезли. Били смо затворени свега три дана. По ноћи су усташе одводили младе девојке и младе жене у парохијску шталу и тамо их силовали. Тако су сваку ноћ одводили и силовали Бранку кћерку Др. Вурдеље, који је прије тога по усташама убијен, стару 17 година, њу је одводио на силовање усташки офрицир КАРЛИЋ Ђорђе који је тада био дошао из Загреба, а који је био наводно официр у бившој југославенској војсци. Осим наведене силоване су и друге сеоске девојке и младе жене. Тако знам да су тада силоване девојке које се зову Батало, а имена не знам, само знам да су из Топуског.

Те исте ноћи усташе су у православној цркви затварали Србе и клали их тамо. Тако су усташе тада заклали у православној цркви у Топуском: Шкундрић Илију, трговца из Топуског, Прентовић Милоша, жанд. наредника из Топуског, Кордић Милутина земљорадника из Топуског, те његова сина којему не знам имена. Надаље су заклали тад у цркви у Топуском једног наредника родом из Босне којему је име Никола, а који је пошао преко Топуског у Босну, па су усташе у Топуском ухватили, одвели у православно цркву и тамо заклали. Надаље су заклали Кордић Никољу, земљорадника из Топуског старог 78 г. Овај није морао сам ићи па су га довели колима у цркву. Осим ових заклани су у цркви на усташама још 15-16 дечака у старости од 14-18 година. Знам да је тада заклан у цркви Злокас Душан, син Симе из Топуског стар 14 година. Имена других не могу навести, али сам их по виђењу познавала. Ми смо са прозора парохијског стана слушали страшну дреку и вриску у цркви, док су усташе обављали свој крвави посао.

После извршеног клања усташе су срушили православно цркву у Топуском. Цркву је порушио Малинац Матић, молер из Топуског, који је за ово добио и награду од 30.000 динара, а материјал од порушене цркве превезао је својој кући.

С 68 особа, који смо били затворени одведени смо из Топуског у Петрињу и тамо смештени у магацину фабрике штапова Тенцера. Овде смо били свега два месеца. У Петрињи нас је много прогонио усташки официр Гргеџ. Он нас је сваки дан страшио показујући нам место на којем ћемо бити поклани и закопани. То је исто говорио и нашој деци, те нас подједнако уверавао да ћемо бити убијени чекићем по глави, јер да би било штета за нас трошити кугле.

Након два месеца ја сам пуштена на слободу под условом да севише не смем настанити у Топуском, већ само у којем селу у околици Топуског. Самном су под истим условима пуштени још неки из Топуског. Ја сам се после тога населила у селу Гређанима крај Топуског. Након неког

времена преселила сам се у Топуско и настанила се код моје куме Грегорић Марије, која је римокатоличке вере и по народности Хрватица. Код ње сам остала све до 31 децембра 1941 године, кад сам се преко Загреба и Петриње упутила за Београд.

На прелаз у Србију одлучила сам се на наговор Капац Луке гостионичара, Бабић Иве, гостионичара и његова брата Стеве, те Кунића управника бање Топуско, Они су сви Хрвати а наклоњени су нама Србима и водили су рачуна, да се мени ништа не догоди.

Капац Лука ми је казао, да је дошло наређење усташком надпоручнику Гргецу од Павелића, да пошто не могу у Босни увести ред, да морају убити све Србе на Кордуну и да тако пречисте са Кордуном. Ово наређење изводи Видаковић Никола, главни усташки повереник за Глину и сву околину. Он се стара да буде наређено и извршено.

Усташе, који су у Топуском и околици убијали и пљачкали Србе и палили њихову имовину, те вршили силовања девојака и жена јесу: Коцман Антун, учитељ у Топуском, Бријешки Илија пекар у Топуском, Малинац молер у Топуском, Санички Ђуро, земљорадник из Хрватског села крај Топускога, Матон пекар из хрватскога села, и његов брат Ђуро чија презимена не знам, Путрић Томо, син општинског бележника из Топуског, Бријешки Томо тишлер из Топуског, Прус Стево тишлер из Топускога и његов брат Славко, Прус Иво, шпенглер из Топуског, Лонгер Ђуро земљорадник из хрватског села, Звиншћак усташа из Загреба, Др. Климек, лекар из Топуског.

Напослетку изјављујем, да су сви Срби у Топуском и околици под страшним притиском хрватских власти и усташа морали у римокатоличку веру. Младе Српкиње осим што су силом прешле у римокатоличку веру морале су се уписати у усташе и оне, и ако су им усташе заклали очеве и браћу, а имање опљачкали, морају ступати са усташама и пјевати усташке пјесме.

Предњи исказ ми је прочитан, ја га усвајам као свој и потписујем.

МИЉЕВИЋ Василија, домаћица из Топуског, среза Вргин Мост, стара 52 године жена Миљевић Илије, изјавила је 17 јануара 1942 године следеће:

Ја сам до сада са својом децом живела у Топуском. Тамо смо мој муж Илија и ја имали око 12 јутара земљишта и три куће са господарским зградама.

Одмах после проглашења независне државе Хрватске усташе су почеле прогонити Србе у Топуском и околици.

У месецу јулу 1941 године, дана се тачно не сећам усташе су ухапсиле Др. Вурдељу Бранка купалишког лекара; Вујошевић Милутина трговца; Шкару Станка гостионичара; Воркапић Јову гостионичара; Шкару Николу, пекара; Бијелић Николу конобара, Жутић Милоша, земљорадника, те више виђених сељака из околних села чијих се имена не сећам. Они су опремљени најпре у Вргин Мост, затим у Сисак, па у Петрињу. Из Петриње су некуд отпремљени, али се не зна куда, замео им се сваки траг и изгледа да су убијени.

Осталим Србима из Топуског и околине, који тада нису били ухапшени усташе су казали да пређу, на римокатоличку веру па да им се неће ништа догодити они су то послушали, али им то све није ништа вредело.

На 28 јула 1942 године био је понедељак ухапшени су по усташама: мој муж Илија, син Ђуро и девер Никола; затим Жутић Матија гостионичар, Прентовић Милош жанд. наредник; Парипац Ника земљорадник, Батало Дмитар трговац; Батало Нико, земљорадник и његова два сина Никола и Јанко. Цале Јован земљорадник и његова два сина Љубан и Милутин; Обрадовић Матија гостионичар; Шкундрић Илија, трговац Батало Млађен земљорадник и његов син Милош; Батало Мирко купалишни чиновник; Миљевић Милан купалишни чиновник, те много других из села и околице чијих се имена сада више не сећам. Све су их затворили што у православну цркву што у општину. Тамо су их тукли и неке убијали. Знам да су тада убијени Прентовић Милош жанд. наредник, те више дечака, чија имена не могу навести. Неке су одвели у Глину и тамо их поклали у православној цркви а друге су одвели у Госпић у логор и од тада им се замео сваки траг. Чула сам да су из Госпића по доласку талијанске војске одведени у логор у Јасеновац, али ја о томе ништа не знам.

На 3 августа 1941 год. окупили су усташе све жене и децу српске народности из Топуског и околице и затворили их у парохиски стан а неке у црквену зграду. Ја сам са својом децом Илијои и Вујом била затворена у парохиском стану. Са меном је била затворена и Вурдеља Милева, супруга Др. Вурдеље Бранка, кога су усташе пре тога убиле. Она је била затворена са својом ћерком Бранком ученицом Гимназије. Њу су усташе силовале. Причала ми је госпођа Вурдеља, да су њену кћерку силовале усташе у њеном стану још прије него што су је довели у затвор. Из затвора је њу извео један усташки официр под изликом да му даде кључеве од стана, одвео је кући и тамо је силовао. Име овога официра не знам.

Након три дана отпремљено је 66 жена и деце из Топуског у Пе-

трињу и тамо смо смештени у фабрику штапова. Тамо су усташе били уредили велики логор, у који су тада били сместили велики број Срба из Топуског, Петриње и околице, те из Босне. У овом логору остала сам са децом 2 месеца. Лежали смо под бетоном а под собом смо имали нешто сламе. Након два месеца мене су са децом пустили кући уз увет да се не смијем настанити у Топуском. Ја сам се након повратка из Петриње настанила у селу Гређанима крај Топуског код моје јетрве Миљевић Саве.

Док сам ја била у Петрињи у логору усташе су у Топуском порушили православну цркву и све споменике на православном гробљу. Материјал од цркве одвезао је к себи усташа Малинац Мато, по занимању молер из Хрватског села крај Топуског.

Након мојега повратка из Петриње усташе су наговарали Србе да пређу на римокатоличку веру па да им се неће ништа догодити. Сви су прешли на римокатоличку веру, али то није ништа помагало, јер су усташе и даље прогонили Србе, убијали их, пљачкали и палили села. Тако су усташе из Топуског одлазили на 1, 2 и 3 јануара 1942 године у српска села Чемерницу, Блатушу и Бовић, среза Вргин Мост. Тамо су убијали народ пљачкали и палили села, али ми о томе није поближе познато. Упљачкану стоку из ових села доводили су у Топуско. Ја сам лично видела, како су усташе доводили у Топуско упљачкану стоку из наведених села. Ову стоку су продавали месарима а и сами је клали.

На 2 јануара 1942 године усташе из Глине дошли су у село Гређане крај Топуског и тамо су опљачкали куће Кате и Саве Џале, те Кордић Стане.

Из ових кућа однели су сву робу а стоку собом одвели. Неколико дана раније упали су усташе у кућу Бијелић Евице у Гређанима и отели јој 700 динара, те нешто јабука.

Срби у Топуском и околици морали су ове године славити римокатолички Божић по свим прописима католичке цркве. Било им је речено, да ће по селима ићи контрола и надзирати како славе и ишли су.

У Топуском су се највише истицали као усташе: ЛОНГЕР Ђуро, земљорадник из Хрватског села крај Топуског, МАЛИНАЦ Мате молер из Хрватског села крај Топуског, ДР. КЛИМЕК из Топуског, БРИЈЕШКИ Илија пекар у Топуском, КОЦМАН Анте учитељ у Топуском, ШТЕФЕТИЋ учитељ у Топуском. Долазили су у Топуско и вањски усташе и тамо уредовали и то из Глине, Загреба и Петриње, али их ја нисам познавала и не знам како се зову.

Ја сам на 4 јануара 1942 пошла из Топуског, за Земун, камо сам стигла на 5 јануара, где сам остала до 7 јануара кад сам прешла у Београд.

На пут сам пошла са пропусницом испостављеном на име Злокас Василије из Гређана. Ова пропусница издана је навеекој Злокас Василији од котарске области у Вргин Мосту на 10 октобра 1941 године под бр. 3544. Наведена Злокас Василија није могла поћи на пут, јер је обољела, па ју је мени препустила. Личну легитимацију са фотографијом мојом и моје деце испостављену на име Злокас Василије издао ми је жандар. наредник из Топуског Гагро Мирко, који Србима иде на руку, колико то може. Из Земуна превела ме је у Београд моја кћер Марић Мара, која службује у Београду као чиновник царинарнице, која станује у Молеровој улици бр. 60. Она ме је превела помоћу царинских чиновника из Земуна.

Овде ће ме издржавати моја наведена кћер Марић Мара, код које већ станујем.

Разлог мојег бегства из Топуског јест, тај, што су усташе у задње време почели поново прогонити Србе, како сам то већ напред навела. Саветовали су ме такође два жандарма из Топуског да бежим, јер да предстоји нови прогон Срба.

На концу напомињем да је сву моју покретну и непокретну имовину у Топуском преузео Брчкајлија Мустафа, муслиман гостионичар из Сарајева, који сада у Топуском у мојој кући води гостиону.

Друго ништа немам да искажем, а на исказано и прочитано ми могу се да закунем.

ГОЛОГАЖА Вукосава, стара 32 године, српско православне вере, учитељица, избегла из Вргин Моста исказала је 16 фебруара 1942 године следеће:

У априлу прошле године, служила сам као учитељица у Бовићу, среза Вргин Мост. По преврату све до маја месеца прилике у општини Бовић као и у целом срезу Вргин Мост биле су мирне.

На Ђурђев дан 6 маја 1941 године упали су усташе ненадано у Бовић и покупили 12 сељака Срба и то: Марчић Васу, Мраовић Милана, Мраовић Стевана, Бороту Милана, Вуковића којему имена не знам, све земљораднике из Бовића и одвели их у село Бучицу, где су их на разне начине мучили и тукли, а затим их повели у правцу Загреба. Међутим на путу пресрела је овај транспорт с овим људима које су водиле усташе немачка војска и кад су се ови људи притужили немачким војницима на поступак усташа, Немци су их одузели усташама из руку и одвели их у Загреб, а одатле упутили у Немачку у логор, одакле су се онијавили својим кућама.

Познато ми је да су усташе ову дванаесторицу људи још у Бови-

ћу свезали у ланце те једном циганину наредили да их туче. Главни од усташа који је у хапшењу и злостављању ових људи суделовао јесте ШИ-ЛОБОД, којему име не знам, из села Бучице као и неки Рожанковић из Бучице, којему имена не знам.

У месецу јуну није се збило ништа нарочито у општини Бовић у срезу Вргин Мост, вероватно и стого што су тада у срез Вргин Мост дошли Талијани. Овако сношљиво стање било је сведо 29 јула прошле године. Тога дана дошли су у општину Бовић усташе из Глине са великим бројем камиона те су покупили из Бовића и околних села око 150 Срба, натоварили их на камионе и одвели у Глину. Овако велики број људи скупили су на тај начин што је било објављено по Бовићу и околним селима да ће се 29 јула делити сељацима блокови за вршидбу. Готово сви ови људи покупљени од усташа пред општинском зградом у Бовићу. Кад су их усташе одвели у Глину затворили су их у српску цркву и ту све до једнога поклали.

У самом месту усташе су све до 29 јула опљачкали Гледића, којему име не знам, за кога су знали да има новаца, те пошто су му одузели сав новац заклали су га у једној шумици крај Бовића. Истога дана убили су и Станојевића Јована, земљорадника у његовом дворишту.

Међу оних побијених Срба сељака из општине Бовић у православној цркви у Глини по именима могу навести ове: Смољановић Драгутина, учитеља, ожењеног, оца троје деце, Радановић Николу трговца, сина му Душана и двојицу браће од којих знам да се један зове Стеван. Сем тога споменутој браћи Радановићима убили су и оца којему име не знам. Надаље су убили: Станојевић Марка, Мраовић Адама и Бороту Милана, земљорадника, браћу Мраовића Јована и Дамјана, трговце, Мраовић Станка и Мраовић Дамјана лугара. По имену других се људи сада више не могу сетити. Сви ови људи су из Бовића и околних села општине Бовић.

Поводом догађаја од 29 јула људи су се почели склањати у друга села ближе шумама, а усташе су тада преко општинских повереника позивали народ и одбегле из својих села да се врате кућама и да се ни једном од њих неће ништа догодити.

Почетком августа упала је усташка војска у срез Вргин Мост и запалила село Острожин, у којем је изгорело 20 кућа, а у местима Бовићу и Кирину запалили су цркве. Као разлог за то навели су усташе то што су људи, вративши се кућама по одласку усташа, отворили затворене и запечаћене цркве и звонили на звона да на тај начин објаве свој повратак кућама те да су цркве опет слободне.

На позиве хрватских власти народу да се врати кућама тек некоји су се људи одазвали, но и ови су убрзо били ухапшени. Тако је било и са браћом Дамјаном и Вујом Гледићем и Вујиним сином Пером, земљорадником из Бовића, које су по повратку кући ухапсили а затим спровели у Карловац где су осуђени на смрт стрељањем, која је казна над њиме извршена. Исто тако били су од ових повратника кућама ухапшени и одведени у Карловац Светозар Мраовић и Борота Стево, земљорадници из Бовића, но и ови су од после проведеног поступка против њих пуштени кућама. Приликом упада усташа у села среза Вргин Мост у току месеца августа долазило је на више места и до крвавих сукоба између усташа и народа који је одбегао ушуме, па је тако од стране усташа више од њих погинуло као и жанд. наредник из Бовића Месеић Томо, који је са усташким повереницима на превару позивао народ, који је одбегао у шуме, да се врати кућама.

Месеци септембар, октобар и новембар прошли су доста мирно и није било већих прогањања Срба, углавном заузимањем котарског престојника Мојоранца Антуна, који је премештен из Шида у Вргин Мост.

У децембру почињу нова и тешка прогањања Срба од стране хрватске усташке војске хрватске. Усташе који су долазили од реке Купе према Вргин Мосту запалили су српска села од Купе до Вргин Моста, па су тако сасвим запаљена села Стипан, Кирин, Бовић, Черемушница, Остружин, Трстеница, Козарац, Голина, Пјешћаница те горњи и доњи Сјеничак као и село Чемерница. Данас у овим селима нема никога живог. Сву стоку и ствари из ових упропаштених и уништених села усташе су покупили и допремили најпре у Вргин Мост а одатле одправили у Загреб.

У јануара ове године одведени су од усташа из Вргин Моста они Срби који нису дотле прешли на римокатоличку веру. Одвели су их у непознатом правцу и за њихову се судбину ништа не зна.

У погледу акције покатоличавању српског живља могу изјавити следеће:

На дан 3 августа 1941 године путем општинских повереника те месне интелигенције у појединим селима среза Вргин Мост позвани су сви Срби православне вере са својим породицама да ради чина покрштавања дођу у Вргин Мост, те српски живаљ да би спасао голе животе и своја огњишта одазвао се је једним делом овоме позиву те су реченога дана дошли у Вргин Мост и то из села општине Чемерница, из Пјешћанице и Славскот Поља као из Подгорја и Цреварске стране. Било их је преко једна хиљада. По њиховом доласку усташе су одмах опколили читаву ову

гомилу народа са свих страна и почели одвајати мушкарце од жена и деце. Није прошло неколико дана кад су стали стизати камиони од Глине и Петриње и по доласку ових камиони одмах су све мушкарце натрпали у камионе којих је било око 30 и потом све натоварене мушкарце у камионе одвели су их у Глину. Највећи део одведених Срба убијен је у Глини а остали су одведени у логор у Госпић. Касније се установило да су и сви ови које су транспортом упутили у Госпић побијени.

По среди је дакле била обична превара и није се радило на покрштавању него се само пронашао начин како би заварали српски живаљ и после тога побили људе.

Од усташа који су се нарочито истицали у прогањању Срба наводим: ПЛЕМЕНЧИЋ Јосипа, месара из Вргин Моста, који је био повереник општине Вргин Мост и главни иницијатор хапшења и прогона Срба, БЕЉАНА, жељ. стражара, којему име не знам, по чијем је налогу страдало цело село Цреварска страна у којем су усташе све мушкарце побили а жене и децу одвели у логор. Истицао се и један лугар из Вргин Моста којему се имена не сећам и који је заједно са напред споменутом двојицом углавном водио акцију у хапшењу и прогону Срба.

Котарски престојник МАЈОРАНАЦ Антун, одмах по доласку у Вргин Мост у месецу новембру ухапсио је споменуте Племенчић Јосипа и Бељана због разних незаконитости и тек заузимањем Великог жупана у Петрињи Др. Петра ГВОЗДИЋА, пуштени су Племенчић и Бељан на слободу. Ова двојица била су ухапшена ради вршења пљачке по селима као и ради тога што су њиховим настојањем одведени и позатварани толики Срби.

Не могу тачно навести број убијених Срба у срезу Вргин Мост, али знам да су у селима Чемерници, Старом селу, Топуском и Пјешчаници побијени готово сви Срби мушкарци. У оштини Бовић убијено је око 150 Срба. Оно одраслих Срба што је остало у животу одбегло је у Петрову Гору и води борбу за опстанак са усташама. С њима налази се сада заједно и доста велик број Хрвата из околине Цапрага и Сиска, те заједнички дају отпор усташама. У честим борбама између ових људи који су одбегли у шуме и усташа погинуло је и доста усташа.

Разлог моме доласку у Београд је тај, што се ни сама више нисам осећала сигурном, а сем тога нисам хтела прећи на католичку веру.

Допутовала сам помоћу пропуснице издане ми од немачког конзулата у Загребу но која ми је приликом доласка одузета на жељ. станици у Београду.

Више не бих имала ништа да изјавим а на све напред речено и

прочитано ми могу се према потреби и заклети.

БАКИЋ Драган, земљорадник из Чемернице, среза Вргин Мост стар 23 године изјавио је 3 јуна 1942 године следеће: заједно с БАКИЋ Драганом, земљорадником из Чемернице, општине исте, старим 20 година:

Општина Чемерница је чисто српска општина. У њој има само 4 хрватске куће и то у селу Батнова Коса. Чим успостављена независна држава Хрватска постављен је за општинског начелника у Чемерници Хрват Живчић Јосип, земљорадник из Батнове Косе.

Срби суу општини Чемерница били потпуно мирни све до 14 јула 1941 године.

На 14 јули 1941 године, дошло је више наоружаних усташа из Вргин Моста у Чемерницу и купили су око 35 Срба мушкараца, које су одвели у Вргин Мост и од тада се о њиховој судбини ништа није сазнало. Сигурно је да су сви убијени. Тада су одведени: Дражић Вукашин у топионици жељеза у Топуском, а родом из Чемернице; Новаковић Раде, новинар из Загреб, а родом из Чемернице; Девић Драган, општински писар; Лончар Матија, општински писар; Лончар Никола земљорадник; Девић Раде земљорадник сви из Чемернице. Имена других се не сећамо.

На 1 и 2 августа 1941 године, прогласио је по свим селима општине Чемернице општински начелник Живчић Јосип, да сви Срби мушкарци у старости од 16-60 година морају на 3 августа 1941 године, неизоставно доћи у Вргин Мост, где ће их дочекати римокатолички жупници и извршити њихов прелаз на римокатоличку веру. Тада више нитко неће смети дирати у покрштене Србе и они ће бити равноправни са Хрватима. У наредби је уједно стајало, да сви они Срби, који тај дан не дођу у Вргин Мост на покрштавање бити ће код куће убијени.

У другим општинама Вргин Мост објављена је истодобно иста наредба.

На 3 августа 1941 године, око 1500 Срба из општине Чемернице, отишло је у Вргин Мост. Исти дан дошло је у Вргин Мост и из других општина око 700 Срба тако, да их је свих скупа дошло тад у Вргин Мост око 2.200. Када су се Срби тако сакупили и чекали на покрштавање, на једном су их опколили наоружани усташе. Усташе су биле у великом броју и наоружани војничким пушкама и митраљезима терали Србе у соколану. Срби су тада слутили, да им се спрема покољ па их је око 400 успело побећи, а око 1800 је сатерано и затворено у соколану. Ту су их држали под стражом целу ноћ, а сутра дан дошло је у Вргин Мост 25 терет-

них камиона у које су стрпали ове Србе, одвезли их у Глину и поклали у православној цркви. Из цркве се је спасао само један једини Србин и то Једнак Љубан, земљорадник из Гређана, општине Топуско. Пригодом бегства, усташе суза њим пуцали и ранили га. Чули смо да је после пребегао у Србију.

Познато нам је, да су тада заклани у православној цркви у Глини из Чемернице: Ожеговић Адам, општински бележник; Манојловић Стојан, трговац; Чавић Мирко, писар пореске управе у Вргин Мосту; Бакић Душан, поштански службеник; Новаковић Милан, конобар; Бакић Павао земљорадник /отац преслушаног Бакић Драгана/ Релић Душан Релић Пане, Бакић Павао мл., Бакић Петар ст., Бакић Станко, Бакић Миле, Новаковић Станко, Новаковић Марко, Новаковић Стојан и његов брат Никола, Бакић Петар мл., Бодловић Адам, Бодловић Душан, Бодловић Раде, Бодловић Драган, Релић Ђуро, Релић Стеван, Релић Симо, Релић Милан, Влаисављевић Павао, Влаисављевић Марко, Влаисављевић Адам, Поповић Стојан, Поповић Никола, Бакић Боžo, Поповић Петар, Поповић Јован, Бакић Михајло, Бакић Васиљ ковач, Бакић Никола, Бакић Милан, Бакић Ђуро /кројач/ - сви земљорадници, те многи други чијих се имена сада више не можемо сетити, али знамо за сигурно, да их је тада из Чемернице отишло у Вргин Мост на покрштавање око 1500 људи, успело их се спасити бегством око 350, а остало их 1050 који су одведени у Глину и заклани у православној цркви.

После горе описаног покоља, оборужани усташе и надаље су долазили у општину Чемерницу, као и остала села Вргин Мост, убијали жене и децу, што су код куће нашли, куће опљачкали а потом палили. Тако су око 20 августа 1941 године, довели у село Блатушу, општине Чемерница, побили много жена и деце, опљачкали куће, а потом већину кућа поपालили. Знамо, да су усташе тада у селу Блатуши убили жену и кћер Драгицу, бив. посланика Тркуље Станка. Убили су такође жену и троје деце Шапића Станка, бившег банског већника, а он се спасао бегством. Многе породице у овоме селу усташе су тада побили у кући, или пред кућом, а онда све лешеве донели у кућу и кућу запалили.

Прошле јесени, дана се не сећамо, напали су усташе село Перну. Кога су год нашли у селу, тога су убили, а село су потпуно опљачкали, а потом све куће поपालили. У то време напали су такођер села: Маличку, Црни Поток, Катиновац и Пецику. У овим селима усташе су такођер убијали свакога, кога су нашли код куће. Куће су потом опљачкали и поपालили. Народ је из свих ових села пред усташама бежао у шуме и после одласка усташа враћао се у своја опљачкана и попаљена села.

На 19 јануара 1942 године, усташе су дошли у село Бакићи, општине Чемерница и убијали у селу свакога онога, кога су год код куће нашли. Народ је опет пред усташама бежао у шуме и враћао се, када су усташе отишли из села. Усташе су и ово село потпуно опљачкали, а онда већину кућа потпуно запалили. Из овога села одагнали су усташе са собом 89 комада говеда, које су после тога разделили Хрватима у општини Топуско. Однели су тада и све живежне намирнице, те робу.

У месецу марту 1942 године, напали су усташе поновно на село Блатушу, Перну, Црни Поток, Маличку, Катиновац и Пецику. Усташе су у овим селима убијали свакога, кога су год нашли, а куће, које су још остале непопаљене или су их сељани поновно подигнули након њиховог одласка, потпуно су опљачкали и попалили.

Са убијањем Срба, пљачкањем и паљењем њихових кућа у срезу Вргин Мост, усташе су и даље наставили и са малим прекидима чине то сведо данашњег дана, појављујући се сада у једном, сада у другом селу.

Пред 14 дана дошли су у наше село жандари из Топуског. Већ код улаза у село пуцали су из пушака, а народ је из страха бежао из села у шуме. И ми смо такођер побегли. Жандарми су тада дошли кући Бакић Драгана, Јанковог /који је саслушан/. Кућу су нашли пусту, јер су укућани пред њима побегли у шуму. Жандарми су сами узели кола и коње, натрпали пуна кола живежних намирница и робе, које су тада у селу из напуштених кућа напљачкали и све су то одвезли у Топуско. Коње и кола нису уопште повратили, него код себе задржали. Власник кола и коња није смео да их потражује, бојећи се освете жандарма.

Усташе су прошлог лета и јесени порушили православне цркве у Топуском, Чемерници, Вргин Мосту, Блатуши, Перни, Глини, Петрињи, Бовићу и Кирину. Прије тога онису ове цркве потпуно опљачкали однесавши из њих све вредније ствари.

Прошлого лета и јесени општини и усташе силили су Србе, да пређу на римокатоличку веру, претећи им се убиством и логорима. Неколико Срба је прешло, али већина није хтела. Онима који су прешли на римокатоличку веру, није то користило, јер су их усташе и даље убијале.

Истакли су се у прогону Срба и као усташе: ПЛЕМЕНЧИЋ Јосип, месар из Вргин Моста; Сатлер Иван, лугар из Вргин Моста, Живчић Јосип, земљорадник из Батнове Косе, Бријешки Илија, пекар из Топускога. Највише усташа долазило је тамо са стране и то из Загреба, Петриње, Глине и Топускога. Међу усташама који су долазили, и још и сада долазе у срез Вргин Мост и тамо убијају Србе, - има много Хрвата - Личана, али ми њихова имена не знамо.

Ми смо пошли од куће на 25 маја 1942 године, са пропусницама, које смо добили од котарске области. Пропуснице су гласиле до Руме, али ми смо њима допутовали до Земуна. Из Земуна смо прешли у Београд на 29 маја 1942 године помоћу једног хрватског жељезничара, који нас је превео у службеним колима за награду од 4300,- динара.

Друго ништа немамо исказати, а на исказано нам и прочитано нам можемо се и заклетити.

МИШЋЕВИЋ Анка, домаћица, жена Мишћевић Петра, обућарског радника из Топуског, стара 30 година, мати једног детета; Мишћевић Мара, домаћица, жена Мишћевић Љубана, општинског писара из Топуског, стара 23 године, мати једног детета и Лончар Љубица, домаћица из Топуског, жена Лончар Матије, земљорадника из Чемернице, стара 21 годину, без деце, исказале су сугласно 28 априла 1942 године следеће:

Одмах после проглашења независне државе Хрватске појавили су се у Топуском усташе, којису почели прогонити Србе.

У месецу јулу 1941 године, - дана се не сећамо, усташе су ухапсили: Др. Вурдељу Бранка, купалишног лекара; Вујошевић Милутина трговца; Шкара Станка, гостионичара; Воркапић Јову, гостионичара; Шкара Николу, пекар; Бијелић Николу, конобара, Жутић Милоша, земљорадника, - сви из Топуског, те Воркапић Стојана, трговца из Воркапић села; Јакшић Матију из Пецке; Ђусић Душана, земљорадника из Воркапић села; Бијелић Милу, земљорадника из Гређана, те много других Срба, чијих се имена више не сећамо. Они су сви скупа били одведени у Вргин Мост, а одатле у Сисак, па даље у Петрињу и из Петриње у непознатом правцу. Од тада се за њих више ништа не зна. Чуле смо да су они одведени из Петриње у једну шуму крај Сиска и тамо убијени.

На 28 јула 1941 године - сећамо се да је био понедељак, ухапшени су по усташама: Миљевић Илија, фијакериста; његов син Ђуро, машински бравар и његов брат Никола, земљорадник и фијакериста; Жутић Матија, гостионичар; Прентовић Милош, жандармериски наредник; Воркапић Љубан, месар и његов стриц Воркапић Никола, земљорадник, Батало Дмитар, трговац; Батало Нинко земљорадник и његова два сина Никола и Јанко; Мишћевић Јован, земљорадник и његов син Љубан општински писар, те унук Ђуро; Обрадовић Матија, гостионичар; Шукундрић Илија трговац; Батало Матија земљорадник и његов син Милош; Батало Мирко купалишни чиковник; Миљевић Милан, купалишни чиновник; Батало Милан, земљорадник и његов брат Драган, димничар; Батало Миле опанчар; Кордић Милутин и његов син Петар земљорад-

ници из Гређана; Пован Мићо, земљорадник из Чемернице, те Миљевић Даринка, учитељица из Топуског, као и много других Срба из Топуског а нарочито из околних села, чија имена незнамо. Све ове Србе усташе су затворили у православну цркву и општину, где су их ужасно тукли и свакако мрцварили. Када су их тукли у цркви, онда су им се још ругали, са речима: „Сада се молите Богу“. Поменути Прентовић Милош, од задобијених озледа је умро. Њему су усташе чупале бркове и свакојако га мучили, док није умро. Исто тако умрли су од озледа и поменути Кордић Милутин и његов син Петар, те Пован Мићо, земљорадник из Чемернице. Један део ових Срба, а међу њима поменута Миљевић Даринка, учитељица одведени су на 30 јула 1941 године у Глину и тамо заклани у православној цркви. Други део, а међу њимаи наши другови, већ поменути Мишћевић Петар и Љубан, одведени су у Госпић. О њиховој даљној судбини ништа не знамо. Чуле смо, да су одведени у Велебит и тамо бачени у једну дубоку јаму.

На 1 августа 1941 године, усташе су купили све жене и девојке Српкиње, те децу, и затварали их у православну цркву, општину и парохијски стан. Тада смо биле затворене и нас три и то у парохијском стану. Са нама су тада биле затворене већина жена и девојака из Топуског и околине. Усташе су од затворених жена и девојака захтевали да певају и играју коло и да вичу „Живео Анте Павелић“ и ако су им пре тога поклали родитеље браћу и мужеве. Жене и девојке су морале играти кола и певати, те викати, „Живео Анте Павелић“, а ако би се која од девојака или жена показала жалосном, њу су усташе тукли кундацима. Усташе су тада још нагонили жене и девојке из Воркапић села, да певају четничке песме, па кад би оне песму завршиле, онда су их усташе тукли.

По ноћи су усташе долазили у собе, у којима смо спавале и са лампицама тражили младе девојке, које су онда изводили са собом из собе и силовали их. Матере су легале на своје кћери, да их сакрију од усташа, али им је то мало вредело. Тада су усташе силовали: Вурдеља Бранку, ученицу гимназије; Мишћевић Љубу, кћер Стојана; Мишћевић Мицу, кћер Марице; Ратковић Невенку ученицу гимназије; Ратковић Милицу, те многе друге, чијих се имена више не сећамо. Ово силовање вршили су усташе и усташки официри, који су тада били дошли из Загреба, а чијег имена не знамо. Док смо ми биле у затвору, наређивали су нам усташе, да одемо у општину и да тамо перемо патосе, који су били упрљани са крви Срба, које су усташе тамо тукли.

Након 6 дана, ми смо женске сељанке биле пуштене кућама, а грађанке из Топуског отпремљене су биле у логору Петрињу, где су остале

два месеца, а након тога пуштене кућама, под условом, да се не смију настанити у Топуском. Супруга и кћерка Др. Вурдеље, кога су усташе прије тога убиле, биле су задржане у логору у Петрињи три месеца. Пригодом нашег затварања, усташе су нам одузели сав новац, који су код нас нашли, али нам одузети новац нису хтели повратити, нити након нашег пуштања на слободу.

Након што смо ми жене биле пуштене на слободу, наредили су нам усташе, да одмах морамо прећи на римокатоличку веру, претећи се убиством свакој оној, која не пређе. Срба мушкараца тада већ није било на слободи. Ми смо под таквим притиском усташа морале прећи на римокатоличку веру, али нам нити то није ништа помогло.

У месецу августу 1941 године, усташе су порушили српско-православну цркву у Топуском. Први се је успео на црквени торањ и почео да руши, усташа МАЛИНАЦ Мато, по занимању молер из хрватског села крај Топуског. Он је сав материјал од цркве одвезао к себи и од тога материјала сазидао кућу. Тада су усташе порушили на православном гробљу капелицу, коју је била подигла жена Живковић Гаје, трговца из Топуског, а полупали су и све надгробне споменике. Усташе су у прошлој години порушили и остале православне цркве у оном крају.

На 1, 2 и 3 јануара 1942 године, усташе су одлазили из Топуског у српска села Чемерницу, Блатушу и Бовић, срез Вргин Мост. Тамо су убијали народ, те пљачкали и палили села, али поближе о томе не знамо ништа навести. Упљачкану стоку из ових села доводили су усташе у Топуско и ми смо то саме гледале. Ову стоку су продавали месарима, те сами клали и чистили се.

На 2. јануара 1942 године, дошли су усташе у село Гређане крај Топуског и тамо пљачкали куће Кате и Саве Џале, те Кордић Стане. Из њихове куће однели су сву бољу робу, а стоку са собом одвели. Неколико дана раније упали су у кућу Бијелић Евице у Гређанима и отели јој 700 динара, те нешто јабука.

Срби у Топуском и околици морали су ове године славити римокатолички Божић по прописима римокатоличке цркве. Са стране усташа ишла је по српским селима једна контрола и надзирала је како Срби славе.

Видећи, да усташе стално убијају Србе и пљачкају села одлучиле смо нас двије Мишћевић Анка и Мара, да пред усташама побегнемо у шуму, што смо и учиниле. Ја Мишћевић Анка побегла сам у Петрову Гору на дан Крсне славе Св. Јована, т.ј. на 20 јануара 1942 године. Са собом сам повела и мојег сина Јову старог 7 година. Ја Мишћевић Мара побегла

сам у Петрову Гору на 21 јануара 1942 године, и повела са собом кћерку Миру, стару 2 године. На ово нас је нагнала порука усташа, у којој су они поручивали Србима, да ће све поклати и да неће од Срба остати нитко, тко је тежи од 1/2 кг.

Зиму смо провели у шуми у Петровој Гори, а становале смо у колибама, које су Срби тамо подигли. У Петровој Гори настанили су се били сви Срби из срезова Вргин Мост и Војнић, које усташе нису доспели поклати. Из ових срезова одбегли Срби понели су са собом и живежне намирнице, те све остало што су могли да понесу. Команду над њима имао је неки Хрват којему не знамо име, а који нам се је придружио. Његов помоћник био је Опачић Станко, из Тушиловића, среза Војнић. Мушкарци су имали за задаћу да нас све бране од напада усташа па се усташе нису ни усуђивали да нас нападну.

Концем месеца марта 1942 године, навалила је на Петрову Гору хрватска војска са топовима и тенковима. Срби мушкарци морали су се пред војском повући, а ми жене и деца вратили смо се у наша села, јер нам је хрватска војска гарантовала да нам се неће ништа догодити.

На 20 априла 1942 године, погинуло је 14, а рањено 16 усташа на путу између Топуског и Вел.Кладуше. Двојица рањених усташа умрли су на путу у Глину. Тко је напао ове усташе, није нам познато. Међу погинулим усташама био је и усташки заставник неки Буљић. Усташе су ради овога случаја поново почели убијати Србе и то жене и децу, јер мушкарца нема, те палити српска села. Тако су прошле недеље побили жене и децу у српским селима Катиновцу, Црном Потоку, Пецкој и Дебелој Коси. Усташе су у овим селима жене и децу доводили у поједине сељачке куће и онда куће палили тако, да су жене и деца у овим кућама изгорили. Ова села су још пре тога од усташа опљачкана.

Усташе који су се нарочито истицали у прогону, покољу и пљачки Срба из оног краја јесу: Лонгер Ђуро, земљорадник из хрватског села крај Топуског, Малинец Мате, молер из Хрватског села крај Топуског; Др. Климек, лекар из Топуског, Бријешки Илија, пекар из Топуског; Коцман Анте, учитељ из Топуског; Крмарић Илија, земљорадник из Врањевине; Путрић Јуре, земљорадник из Врањевине и Путрић Томо, син општ. бележника Путрића Мартина, из Топуског. У Топуско дошле су усташе из Загреба и Глине, али њихова имена не знамо.

Ми смо из напред наведених разлога кренуле на пут за Србију и то са пропусницама, које смо добили од једне жене Хрватице из Глине. За сваку пропусницу платиле смо по 2000 динара. На 27 о.м. стигле смо у Београд.

Друго ништа немамо исказати, а на исказано и прочитано нам можемо се и заклетети.

РАДОЈЧЕВИЋ Зорка, супруга Радојчевић Живка, директора српске штедионице у Глини, стара 55 година; **СУЖЊЕВИЋ Даница**, супруга Сужњевића Ђуре, лекара из Глине, стара 49 година; **БАБИЋ Катница**, супруга Бабић Александра, трговца из Глине, стара 44 године; **РАДОВАНОВИЋ Анђа**, супруга Радовановић Петра, државног надлугара у пензији, стара 47 г. из Глине; **ЕРЕМИЋ Ева** супруга надлугара из Глине изјавили су сугласно 27 фебруара следеће:

Око половице месеца априла 1941 год. дана се тачно не сећам ухапсили су усташе у Глини следеће: Др. Гајић Милицу, лекарку; Штефанчић Драгана, учитеља; Сужњевић Симу, намештеника у болници; Шурбету, мерника; Корака Адама, земљорадника, те још неке друге Србе из Глине, чијих се сада више имена не сећамо. Све ове усташе су одвели у Загреб у полициски затвор. Штефанчић Драган, који је по народности Хрват, пуштен је из затвора након три месеца, Др. Гајић Милица пуштена је из затвора након месеци, а за судбину осталих се до данас ништа не зна.

На 28 априла 1941 године, ухапсили су усташе Др. Сужњевића Ђуру, лекара; Ребрачу Станка, чиновника Среског начелства у пензији и Живковић Милана, ковача - сви из Глине. Њих су усташе одвели у полициски затвор. Из полициског затвора преведени су у логор у Копривницу а из Копривнице даље у логор у Госпић. После тога се за њихову судбину ништа не знам.

Почетком месеца маја 1941 године, ухапсили су усташе Ресановић Адама, обућара из Глине и Слијепчевића Стојана, земљорадника и из Мајских пољана. Њих су усташе затворили у општински затвор у Глини и тамо су их након мучења кроз неколико дана убили. С њима је био затворен и Бунчић из Шушњара. И њега су усташе мучили и хтели га убити, али је усташа Крешталица рекао осталим усташама, да је министар Правде Др. Пук, казао да га не смију одмах убити, већ да га најпре морају мучити месец дана. Међутим Бунчић је успео побећи из затвора и сада се налази у Београду.

У ноћи од 8 на 9 маја 1941 године провалиле су усташе у стан општинског бележника из Глине Ратковић Раде, извели Ратковића из стана напоље и тамо га убили. Преко његовог мртвога тијела претерали су усташе ваљак, којим се ваља пут тако, да је његов леш великом муком његова жена из блата извукла.

У ноћи од 10 на 11 маја 1941 године вршили су хапшења домаћи

ушаше уз помоћ ушаша који су дошли из Загреба. Тада су ухапшени: Бабић Александар, трговац; Бабић Бранко, студент права; Радовановић Петар, државни надлугар у пензији; Радовановић Јован, ученик пољ. прив. школе; Радојчевић Живко, директор српске штедионице; Јеремић Ђуро пензионер окружног уреда за осигурање радника; Сужњевић Небојша, студент медицине; Сужњевић Ратко; Бадрић Јово, срески школски надзорник у пензији.

Давидовић Светозар, бивши претседник општине; Др. Бранковић Стеван, јавни бележник; Халер Стојан, грунтовничар; Вујичић Стојадин, судски писар; Пијевац Илија, земљорадник; Певац Ђуро, сврш. богослов; Пјевац Драган, земљорадник; Пјевац Петар, земљорадник; Пјевац Ђуро, земљорадник; Крњајић Стеван, земљорадник; Крњаић Милош, земљорадник; Богуновић Станко, земљорадник; Арбутина Ђуро, земљорадник; Арбутина Јанко, земљорадник; Арбутина Ђуро, земљорадник; Арбутина Миле, земљорадник; Кукулеча Никола, земљорадник; Кукулеча Петар, трговац; Ребрача Миле, гостионичар; Богуновић Илија, трговац; Чавић Танасије, жељ. у пензији; Чавић Славко, земљорадник; Чавић Ранко, земљорадник; Чавић Ранко, земљорадник; Метикош Дамјан, трговац; Метикош Божо трговац; Меанђија Никола месар, Меанђија Божо, шумарски инжињер; Жутић Никола, трговац; Катић Јово, трговац; Бркић Божо, гостионичар; Брковић Никола, ковач; Брковић Милан, месар; Сунајко Коста, пекар; Сунајко Никола, гостионичар; Јакшић Станко кројач; Џакула Милош, трговац; Џакула Перо, обућар; Арбутина Лазо, земљорадник; Стојић Јанко, општински бележник у пензији; Милетић Перо, финанц у пензији; Гавриловић Ђорђе, равнатељ гимназије у пензији; Томић Драгомир, трговац; Томић Душан; трговац; Дрекић Миле, зидарски пећар; Самарџија Милош, ковач; Самарџија Милан капетан; Муждека Стево, гостионичар; Сарапа Лазо, радник; Пејић Адам, трговац дрвом; Покрајац Богдан, трг. помоћник; Момић Миле, Спајић Милан, ђак средње тех. школе; Гавриловић Јосиф, трговац; Дмитровић Ђуро, поседник; Дмитровић Никола трговац; Вујасиновић Марко, трговац; Вујасиновић Мојсија; трговац; Ђукић Станко, кројач; Балтић Петар ременар; Штековић Перо, ђак трг. академије; Вујаклија Стојан, кројач; Ђеран Миладин; кројач; Гвоић Миле, трговац; Мркобрада Војо, чиновник катастарске управе; Брковић Милош ковач; Брковић Милан, мерник; Грбљановић Јоцо, пекар; Балтић Родољуб, кројачки помоћник; Вијук Павле, обућар; Вијук Никола, обућар; Братић Јова, школски служитељ; Узелац Никола, старији гостионичар; Узелац Никола млађи гостионичар; Медић Петар, трг. путник; Гледић Сава, надзорник путева; Дјаковић Станко, кројач;

Вујаклија Перо, земљорадник; Гагић Никола земљорадник; Бадрић Марко, столар; Бајић Никола, земљорадник; Вујаклија Драган, писар имовне општине; Вујаклија Ђуро, земљорадник; Милошевић Јанко, Орашчанин Стево, надлугар; Летић Душан, ђак гимназије; Орашчанин Стево, трговац, Опалић Марко, трговац; Опалић Страхиња, ђак трг. академије; Стојановић Славко, трговац, Стојановић /Пелеш Петар/, студ. права; Воркапић Станко, пошт. чиновник у пензији; Мирковић Јово срески судач; Др. Гајић Лубомир, лекар; Гајић Стево, трговац дрветом; Царевић Ненад, ђак гимназије; Царевић, финасиски прегледник; Опачић Богдан, свештеник; Царић Дмитар, поседник; и његов син Јосиф, трг. помоћник, Кнежевић, обућар и његов син Бранко, ђак богословије; Јовановић Недељко, ђак богословије; Јакшић Станко, обућар; Грубић, жандар у пензији; Ђелеп поседник, Косановић жанд. наредник; Дукић Лука, столар; Дукић Стојан берберин; Дражић Михајло, чиновник среског начелства; Цревар Драган, чиновник имовне општине; Пулић Мила, котлар; Николић Ђорђе, срески школски надзорник; Кораћ Ђуро, железнички намештеник; Драгојевић Душан, железнички намештеник; Новаковић Симо, железнички радник; Љубичић Ђуро, обућар; Бадрић Стево, обућар; Марјановић Милан, кројач; Бадрић Стево, фотограф; Мартиновић Стево, пинтар и његов син; Егић Бранко, официр; Бранковић Станко, бравар; Летић Илија, пекар; и његова два шегрта; убијени су одмах исту ноћ у кући, а сина Душана ранили су и рањеног одвели; Др. Метикош Милан, адвокат; Др. Гутеша Вељко, лекар; Томић Драгомир, банковни чиновник; Томић Душан, трговац; Штула Ђуро књијар; Штула Васо, књијар; Ђорковић Пера трговац; Шушњар Стојан гостионичар; Арбутина Никола, гостионичар; Сужњевић Стево, кројач; Мркаљ Стево, учитељ у пензији и његова два сина; Бранко ст. права и Перо чин. суда; Поповић судија код среског суда; Блидовић, судија среског суда; Јанковић Ђуро, банковни чиновник и његов син Светислав трг. путник; Сужњевић Илија посластичар и његов син Душан, трг. помоћник; Лацковић Никола, бријач; Брека Марко, бријач; Релић Перо, земљорадник; Меанђија Јово месар; Цревар Раде, држ. надлугар у пензији; Новаковић Никола, поштански чиновник; Јојић Милош, поштански чиновник; Ђелап Перо, поштански званичник; Орлић Стево земљорадник; Шеовић Стеван, земљорадник. Тај дан на спроводу убијеног општинског бележника Ратковића били су и његова два сина, његов брат и његова два синовца из Чемернице. Њих су усташе исту ноћ са осталим Србима из Глине ухапсили и одвели. Имена других се сада више несећамо, али знамо, да је ту ноћ одведено укупно 582 Срба. Само из дома малолетника у Глини одвели су усташе те ноћи 80 младића, за-

тим много занатских научника, којима не знамо имена. Све ове усташе су затворили у затворе среског суда у Глини, те у остале судске просторије. Следећу ноћ од 11 на 12 маја 1941 године усташе су све ове Србе стрпали у затворене камионе и одвозили их у непознатом правцу. После тога о судбини ових Срба не зна се више ништа.

Пригодом хапшења Срба усташе су обављали и преметачине у њиховим кућама, па су том приликом и пљачкали њихове ствари. Тако су од Гребелановић Јоце, пригодом његовог хапшења однели 30.000,- динара готовог новца и дувана за 2.500 дин. Од: Стојановић Славка, трговца однели су једно куферче са златом и бриљантима у вредности за онда од 500.000 динара, ово је однео Ханух Јосиф, учитељ музике и усташа у Глини. Од Пејић Станке однео је усташа Папа Славко 4000 динара у сребру.

Похапшене Србе усташе су у судском затвору злостављали прије него су их у непознатом правцу отпремили.

Око 15 дана послје овога поновно су усташе хапсили и преостале Србе. Овај пут хапсили су са мушкарцима и жене. Тада су ухапшени: Јовић Никола, општински бележник у пензији; Шкарић Евица, жена Шкарић Милоша, капетана у пензији; Ребрача Сека, жена Ребрача Бошка из Мајских Пољана; Самац Стака, жена Савина из Мајских Пољана; Воркапић Станко, радник из Глине; те више других, чијих се имена сада више не сећамо. Све ове усташе су одмах одвозили у непознатом правцу у камионима и о њиховој судбини се сада више ништа не зна.

Између 26 јуна и 2 августа 1941 године усташе су у камионима доводили Србе из села Среза Глина и Вргин Мост. Довозили су и у Глину тобож на покрштавање. Све су ове усташе затварали у српско православно цркву у Глини и тамо су их клали. Лешеве закланих Срба извлачили су из цркве, товарили на камионе и одвезли у непознатом правцу. Колико је тада заклано од усташа у српско-православној цркви у Глини, ми не знамо али се је видео крвави траг који је ишао из цркве на улицу, а који је настао цурењем крви из лешева закланих Срба, када су ове лешеве усташе извлачили из цркве и товарили на камионе. И камиони су били крвави од лешева. Тројица Срба били су тада побегли на црквени торањ. На торњу црквеном били су три дана и тако су ожеднели, да су пружали дланове и хватали капљице кише и лизали их са дланова. Ово су видели усташе, који су били пред црквом и отворили на њих из пушка ватру и убили их. Сва тројица су мртва са торња пали на земљу.

На 1, 2 и 3 августа 1941 године усташе су хапсили у Глини жене и децу, јер људи није више било. Ухапсили су око 250 особа. Међу ухапшенима били смо и ми Радовановић Анђа са кћерима Мартом и Катом

те Еремић Ева. Све ухапшене жене и деца били су затворени у затворе среског суда. Тада су у затвор долазили усташе, а неки други грађани Хрвати и говорили да ће бити пуштене на слободу оне жене које су поднеле молбу за прелаз на римокатоличку веру, а остале да имаду остати у затвору. Одмах су затим из затвора пустили оне које су поднеле молбе за прелаз на римокатоличку веру, а остале су задржали у затвору. Међутими ове су након два дана пуштене са наређењем, да се у року од 2 дана имају изгубити из Глине.

Почетком месеца августа 1941 године почели су усташе рушити српско-православну цркву у Глини. Рушење цркве преузео је Фајерфел Стјепан, млинар и усташа из Јукинца крај Глине. Шубалић Стјепан, лимар из Глине први се је попео на црквени торањ и срушио крст.

Усташе који су се истакли у прогону и покољу Срба у Глини и о околици јесу ВИДАКОВИЋ Никола, столар; Папа Славко, кројачки помоћник; ВИДАКОВИЋ Стјепан, студ. шумарства; ВИДАКОВИЋ Мате, столар и општински начелник; браћа Крешталица Никола, Паја и Стјепан; Муртић Ивица, гостионичар; ХАНИХ Јосип, учитељ музике; МИХАЉЕВИЋ Стево, општински стражар; БУТОРАЦ Францек, месар; ЖИНИЋ Јосо, месар; Др. Девчић Јурај, адвокат; и усташки логорник; Др. Ребок Јурај, лекар и усташки стожерник; Др. ВОЈВОД Катарина, лекар; Др. Јерец Мирко, адвокат; а касније велики жупан у Петрињи; Цвитовац Миховил, срески судија, сада управник казног завода у Лепоглави; ГАЛИЛОВИЋ Вељко, срески судија; ИМПЕР, котарски престојник; КЛОБУЧАР Мирко, студент; ЖИНИЋ Звонко, студент; ПРХЛИК Иво, учитељ сад у Петрињи; КАЛАЈЦИЋ Драго, посластичар; МИСАНАЦ, трговац ликера; НОВАК Божо, шофер; ТИЉАК Мато, трговац; МРГАН Славко, гостионичар; МРГАН Павао, трговац; ХАУПТ, апотекар; ТОМПИЋ Габријела; апотекарица; МЕДВЕД Стево, столар; ФАБАЦ, столар; сви из Глине, те сељак из села Прекопе звани „Чукље“.

Ми смо оставиле Глину и дошле у Београд још прошлог лета у јулу и августу месеца и од тада стално живимо у Београду. Све наше непокретно имање оставиле смо у Глини, а од покретног већина је такође, остала у Глини.

Ја Сужњевић Даница и Бабић Катица добиле смо пропусницу од хрватских власти тек онда кад смо потписале изјаву, да драговољно поклањамо сву нашу имовину независној држави Хрватској и да се више никад нећемо повратити на хрватски териториј.

Више немамо ништа исказати, а на исказано и прочитано нам можемо се и заклетти.

ДИМИТРАШИНОВИЋ Васо, трговац из Петриње, стар 47 година ожењен, изјавио је 2 априла 1942 године следеће:

На 10 априла 1941 године са проглашењем независне државе Хрватске појавили су се у Петрињи усташе на челу са РУМЛЕРОМ Драгутином, бив. југословенским пуковником у пензији, ЗДУНИЋЕМ Степаном, бив. аустриским мајором у пензији и СЛАВИКОМ Отоном, сви из Петриње. Они су одмах формирали усташки одред у јакости од више стотина усташа. Још око 5 сати после подне пуковник Румлер отишао је у команду места и саопштио југославенском пуковнику Симићу Теодору да је проглашена независна држава Хрватска и позвао га да му одмах преда све оружје, што је овај и учинио.

Исти дан увече усташе су сменили са својих положаја државног тужиоца Ивковића Стојана, претседника окружног суда Краљек Ђуру и директора гимназије Бујановић Ивана. Први је Србин, а потоња су двојица Хрвати, али југославенски оријентисани. На њихова места поставили су себи поверљиве људе.

На 18 априла 1941 године одузели су мени право велике продаје дувана, шећера и брашна, те ми уједно запленили сву робу. Један вагон брашна, који сам платио и који је баш оних дана стигао на жељезничку станицу усташе су себи узеле без да су мене обавестили о томе.

Око 20 априла 1941 године усташе су у свим српским радњама, као и у црквеној општини и српској штедионици поставили комесара. За комесара су поставили Хрвата.

Око 10 маја 1941 године дошао је из Мостара у Петрињу за котарског престојника неки Будак Перо. Он је са усташама Коречић Марјаном и још једним дошао у мој стан. У стану је била само моја жена. Котарски престојник је тада захтевао од моје жене да му се пошаље једно канапе, два јастука, један јорган и две столице. Моја жена је ове ствари њему послала. Он их је задржао и није никада то вратио. Захтевао је и од Др. Воркапића, лекара из Петриње, да му и овај пошаље неке своје ствари и он му је морао послати. Од Фурмана Марка жидова из Суње однео је котарски престојник намештај за три собе и са свим овим отетим намештајем уредио је он свој стан.

Током месеца маја 1941 године усташе су све боље стојеће Србе уцењивали са већим свотама новца. Новац су тражили тобож за хрватску војску, а у ствари новац су купили за себе. Највећи део сакупљеног новца добио је усташки повереник Мрмић, а мање своте су добијали остали усташе. Новац су изнуђивали са оружјем у руци. Тако је Борчић Раде, трговац морао платити 60.000 динара. Осим тога запленили су му

ушаше 30.000 динара које је требао добити од окружног суда за исхрану затвореника. Становите своте морали су још платити: Томић Никола, Јасић Стојан, Грубјешић Никола и Јањатовић Ђуро, трговци; затим Томић Ђуро, поседник, Грубјешић Никола, млађи механичар, Милошев Аксентије, штампар и многи други. Своте, које су ови платили кретале су се од 5000 динара па на више.

На 12 јуна 1941 године упали су у моју кућу два оборужена ушаше и саопштили ми, да ме морају предвести пред ушашког повереника Мрмића Јосипа. Ја сам се покорио и они су ме одвели. Чим сам ступио у зграду у којој је уредовао ушашки повереник Мрмић пресрели су ме три ушаше од којих су двојица уперили на мене бајонете, а трећи именом Пешак Стево, по занимању месар, опсовао ми је Бога и мајку влашку и одмах ме запитао колико ћу новаца дати за хрватску војску. Ја сам се бранио да немам новаца, али сам морао најзад пристати да платим 10.000 динара. После тога одведен сам у канцеларију самог повереника Мрмића. Он ме је након неких уводних речи запитао колико ћу дати за хрватску војску. Ја сам му одговорио, да сам већ пристао на 10.000 динара, а он ми је рекао да је то мало и повисио ми 18.000 динара, нашто сам ја морао пристати. Дао ми је рок од 24 сата да новац положим. Ја сам у даном року положио 10.000 динара у готовом, а за 8.000 динара дао сам цигарета. Напомињем, да сам већ 15 дана раније морао дати ушашама за хрватску војску цигарета за 8.000 динара тако, да сам укупно дао цигарета за 16.000 динара. Ове цигарете поделили су ушаше између себе.

После мене доведен је у ушашки стан Др. Воркапић Богдан, лекар и он је морао проћи исту процедуру као и ја.

Једног дана средином месеца јуна 1941 године ушаша Славик Отон, иначе по занимању трговац, издао ми је писмени налог, у којем је стајало, да ми наређује, да морам одмах изручити шлаух за полевање баште Маршалу Кватернику, који је у Петрињи имао свој посед. Ја сам свој шлаух изручио и после га никад нисам добио натраг.

Средином месеца јуна 1941 године ушаше су извели из затвора градске полиције и среског начелства, те из приватних кућа укупно 32 Србина, стрпали их у аутомобил градске полиције, с којим су их одвезли у шуму „Брезовицу“ крај Сиска и тамо их убили. Прије тога некоје од ових Срба страшно су злостављали у затвору, као Влатковића Матију директора учитељске школе. Др. Вурдељу Бранка, лекара и неке друге. Тада су одвезени полициским аутомобилом и убијени у шуми „Брезовица“ крај Сиска: Др. Вурдеља Бранко лекар из Топуског, Влатковић Матија, директор учитељске школе из Осијека; Вучковић Никола, свештеник

крај Дрљача крај Суње; Живковић Глишо, свештеник из Бачуге, среза Глина; Грубјешић Никола старији трговац из Петриње; Грубјешић Никола, млађи механичар из Петриње, Воркапић Јово, гостионичар из Топуског, Јузбашић Јово, судски чиновник из Срем. Митровице, два узничка стражара из Петриње, а имена се других не сећам.

У ноћи од 21 на 22 јуна 1941 године усташе су истодобно провалили у све српске куће у Петрињи тражећи тобож оружје. Међу њима било је и пијаних усташа, те су се међусобно свађали око пљачке, јер им је сврха била само пљачкање. Тражили су новац. Том пригодом изболи су и поцепали све породичне националне и светачке слике и уз велике псовке побацали их у двориште. Тад су мени однели готовог новца преко 200.000 динара. Овако су те исте ноћи прошли и остали Срби из Петриње.

На 23 јуна 1941 године поведена је међу Србима у Петрињи акција за прелаз на римокатоличку веру, јер се је мислило да им је то једини спас. Многи су Срби били одлучили да пређу на римокатоличку веру али им после нити то није користило, јер су били протерани у Србију а сав њихов иметак заплењен.

На 27 јуна 1941 године затворени су сви виђенији Срби из Петриње као таоци уочи Видов-дана. Око пола ноћи дошао нам је у затвор Мрмић Јосип, усташки повереник, те нам је саопштио да ћемо сви бити стрељани ако ону ноћ падне ма и један хитац. Није се ништа догодило те ми тако нисмо стрељани.

У току прошлог лета нестајали су по ноћи поједини Срби из Петриње. Њих су усташе одводили и убијали. Тако су нестајали, Кордић Милош, гостионичар, Николић Јово, лугар и његов синовац, Милојевић Глишо, пензионер који се је налазио на лечењу у болници, а кога су усташе извели из болнице и убили, Вујашковић Никола, пензионисани учитељ и Живковић, узнички стражар. Сви су они извучени по ноћи, из својих кућа осим Милојевића, који је извучен из болнице. Кад су једне ноћи усташе тако терали Вујашковић Николу пензионисаног учитеља, Живковића, узничког стражара и Николића млађег кроз Петрињу према Купи, боли су их бајонетима, а они су од болова вриштали. То је чуо из својега стана један Хрват судија, који је против тих зверстава протествовао, а као одговор на то усташе су испалили пар хитаца према његовом прозору, а своје жртве су свеједно одвели према Купи и тамо убили. Сутра дан је овај Хрват из Петриње по усташама протеран.

На 11 јула 1941 године у ноћу усташе су покупили све српске породице из Петриње, стрпали их у логор у Петрињи, а одавде их протере-

рали у логор у Цапраг, те даље у Србију. Њихова сва имовина како непокретна тако и покретна заплена је у корист државе Хрватске. Тада сам и ја био протеран из Петриње у Србију.

Особито су се истицали у прогону Срба и као усташе: РУМЛЕР Драгутин, пуковник у пензији, СЛАВИК Отон, трговац са своја четири сина, СКОМЕРЖА Мартин, судија у пензији; ЗДУНИЋ Стјепан, мајор у пензији, МРМИЋ Јосип, ђак и усташки повереник; СРНАК Бонифације, градски чиновник и усташки логор; ТУРКИ Ивица, без занимања и усташки таборник; КОРЕЧИЋ Марјан, трговац; КАПЕЛАН, католичке цркве у Петрињи којем име не знам. КРПАН Дујо, шофер; ШАРИЋ Томо, месар; ПЕШАК Стево, месар; ПЕШАК, молер; МАЛОВИЋ Иван, тишлер; ЗЕМИНА Ђуро, сајдија; ЛОНЧАРЕВИЋ Стјепан, пекар; ЛОНЧАРЕВИЋ Мато, пекар; ЛОНЧАРЕВИЋ Јосо, обућар; ШМИСЛ Јоза, винцилир, ШТРОМАР, бравар; ГРЕГУРИНЧИЋ, пољар; БОЖИЋ Иван, зидар; ПЕЉАК Штефо, тишлер; ШПАНИЧЕК Славко, судски писар; КОЛАК Иво, зидар; ОРЛИЋ Јосо, месар; ПОПОВИЋ Јосип, месар, ЧАЧИЋ Шимо, земљорадник; ЧАЧИЋ Драга, земљорадник; ЧАЧИЋ Томо, земљорадник; ПЕЋИРКО Томо, земљорадник; КОЈИЋ Томо, бивши градски намештеник; КОЈИЋ Јохан, шофер; КОЈИЋ Јурко, радник; БРАЈМС Славко, трговац; ГРЕГУРИНЧИЋ Мијо котарски чиновник; ПУШКИЋ Иван; БЕРБЕРИЋ Иван, ЈАНЕКОВИЋ Иван, ШКРТИЋ Марко, пекар; ИВОШЕВИЋ судач; ФИЉАК судач; Др БОЛТЕК Густав, лекар; ФАЛКОВИЋ Иван, школски надзорник; КОНСТИНЧЕР ЦВЕТКО, трговац; МАЛНАР МАТИЈА, трговац са два сина; ПОПЛА Владо, студент, ТОПЛАК, судач; ШПАНИЧЕК Славко, писар, КОРДИЋ Милан, бивши официр, ВРАГОВИЋ Ђуро, шеф полиције, а послије шеф усташке полиције; МАТАГИЋ Јосип учитељ, ФАРСКИ, поштански чиновник; КОРЕЧИЋ Златко, трговац; БУЧАР Јосип, градски чиновник; Др. ТУСУ Никола, адвокат који је после постављен за великог жупана у Травнику; ХУС учитељ; ХАЈДИНОВИЋ учитељ; ЉУБЕШИЋ професор, ФАЛИЦА Стјепан, шофер; МЛИНАЦ Виктор, шлосер; ЗАДРОВИЋ Степан, лимар; ГРГИЋ Миливој, берберин; ПЕТРАЧИЋ Јосо, млинар; ПЕТРАЧИЋ Марјан, трговац; ЗЕМИНА Ђуро, сајдија; ЗЕМИНА Јосо, порески чиновник; СЛАНАЦ Андрија, трговац; МАРАКОВИЋ Јаков, пекар, ПУНТАРИЋ Марјан, телефониста; ШВЕХАР, листоноша; ПАВИЧИЋ Јосип, листоноша; БРАТУЛИЋ, судач; МИЛЧИЋ Јандро, зидар; БИФЛ Фрањо, архивски чиновник; БИФЛ Стјепан и син; СЛАНАЦ Младен, трговац; ГРЕГУРИНЧИЋ Стјепан, градски чиновник, ХЕНЧ Драгутин, трговац; МУР Никола, гостионичар; МУР Стево, радник, ВАЈДИЋ Мијо, радник код

Гавриловића; ШАНТЕК Томо, радник код Гавриловића; СЛАНАЦ Ђуро, радник код Гавриловића; САБО, намештеник код Гавриловића; ШПУ-ЛЕР Шандор, радник код Гавриловића; РУЖЕЛ Едо, ПЕТРАЧИЋ Иван, месар; ПЕТРАЧИЋ Ђуро, месар; ПЕТРАЧИЋ Антон, крчмар; ОРЛИЋ Томо; ОРЛИЋ Јосип; ОРЛИЋ Иван; ШТИНГЛ Маријан, ШТИНГЛ Перо; ШТИНГ Виктор; ПОПОВИЋ Јосип, КОЛАРИЋ Јосо, зидар; КРИЗМАН Милутин, столар БЕРБЕРИЋ Ђуро, обућар; БЕРБЕРИЋ Фрањо, зидар; БЕРБЕРИЋ бријач; ЧАЧИЋ Томо, ЧАЧИЋ Мишо, ЧАЧИЋ Драган, КЛОБУЋАР Јосо; КЛОБУЋАР Мијо; ПАВЛЕКОВИЋ Мато; ШТИНГЛ Антон, градски чиновник; ШТИНГ Мијо, земљорадник; ЦВЕТОВО Ђуро, студент; ШУЛЕТИЋ Јосо, месар; НОСО Никола, НОСО Звонко, НОСО Иван, учитељ; БЕРНИЋ Иван, земљорадник; ШТАЈЦЕР Јандро; ЧАЧИЋ Ђуро, трговац; БОБИНАЦ Јосип, бравар; БОБИНАЦ Винко, бравар; КОМЛИНОВИЋ Иво, пољодјелац; ШКРТИЋ Марко, пекар; ТОРТИЋ Антон, и син, подворник; МАЈЕР Стјепан, лимар; ПОДНАР Павао, котлар; ПЕТРАЧИЋ Јандро, крчмар, ФЛАЈШМАН Иван, учитељ; ВРФТ Штефо, месар; МАСАРИ Драган, радник; АНТОЛЧИЋ, рибар; МАТАНОВИЋ Перо, подворник, ФИЛКОВИЋ, радик код Гавриловића; ЈЕЛАЧА, радник код Гавриловића; НОЛАК Фрањо, тишлер, ПАВИЧИЋ, бивши шеф железничке станице; РОТКВИЋ Вјекослав, пензионисани порезник, ТОМИЋ Стево и син; МУШКОН Штефо, бравар; КЛЕПАЦ, пољар; КЛЕПАЦ Стево, радник и КРБАВАЦ, радник из Чешког села.

Друго ми ништа није познато а на исказано и прочитано могу се и заклетити.

ДРАГИЋ Бошко, државни лугар из Глине, среза Петриња стар 41 годину, исказао је 26 септембра 1941 године следеће:

Ја сам био државни лугар и као такав службовао сам све до 10 априла о.г. т.ј. до проглашења независне државе Хрватске у селу Волињи, општине Дивуша среза Двор на Уни.

На 11 априла о.г. око 5 сати после подне дошао је у мој стан у Волињу римокатолички жупник из Дивуше Ђуричић Анте са још тројицом мени непознатих усташа. Жупник ме је одмах прогласио ухапшеним а као разлог навео је да сам ја четник. Свезали су ми руке жицом на леђа, метнули у аутомобил и одвезли у Бос. Костајницу, где су ме предали у усташки стан, којему је био на челу тада усташки поручник ПУДИЋ. Наведени поручник Пудић ме је одмах у својој концеларији изударео боксером по врату и глави и срушио на земљу. При том ми је опсовао Краља Петра и Краљицу Марију. Дошао је затим један ковач - Муслиман

који ми је ставио ланац на ноге. Затворили су ме у једну собу у усташком стану и пет дана нису отварали собу, нити сам добијао хране ни воде. Шести дан су ме преместили у затвор Испоставе среског начелства у Бос. Костајници. Ту сам нашао у затвору Др. Тадића Глишу, адвоката из Костајнице, његовог сина Бошка, Лукића Бору, кафеџију из Бос. Костајнице, те много других Срба из мјеста и околице. Било нас је тада у томе затвору много, а број затворених кад-када је достигао 250 особа.

Сваку ноћ долазили су у затвор мени непознате усташе и тукли нас све затворенике. Тукли су нас воловским жилама и ланцима. Осим тога усташе су поједине затворенике одводили из затвора, метали у чамце, одвозили на ријеку Уну, тамо их стријељали и бацали у воду. Ови несретници су били родом из Бос. Петровца, па им зато не могу навести имена.

На први дан православних Духова дошао је у затвор усташки надпоручник Јелача и извео из затвора Остојић Алексу, земљорадника из Хрватске Костајнице. Овога Остојића усташки надпоручник извео је на двориште затвора и наредио му да легне на лијеву страну, када је Остојић легао усташки надпоручник узео је у једну руку велики чавао, а у другу чекић и овај чавао забио несретном Остојићу у десну слепоочницу. Остојић је при томе нарицао. Ми остали затвореници морали смо по наређењу усташког надпоручника ово гледати. Наведени Остојић Алекса није одмах умро, већ после тога дошао је један усташа и из револвера га убио. Његов леш су по ноћи усташе извукли из затвора и бацили у Уну.

Ја сам пуштен из затвора 30 јула о.г. и тада сам се сакривао по шумама све до 24 септембра о.г. када сам кренуо за Београд и овамо стигао на 26 септембра о.г.

Предњи исказ ми је прочитан и ја га усвајам као свој и потписујем.

ЛАЗИЋ Цвета домаћица из села Ласовац општине Северин среза Бјеловар, жена Лазич Дамјана исказала је 30 марта 1942 године следеће:

На 20 априла 1941 године на сам православни Ускрс покупили су усташе из села Ласовац 28 Срба и одвели их у Копривницу у логор. Међу одведенима били су: Саболовић Миле, Зурна Јово, те Комленац Дамјан и Милан, браћа - сви земљорадници. Имена осталих не знам. О судбини ових Срба не зна се више ништа. Верује се да су убијени. Познато ми је да су тако исто на 20 априла 1941 године, на сам православни Ускрс усташе одвели у Копривницу у логор из села Трешњевице, општине Питомача,

срез Ђурђевац 22 Србина, међу њима и сина моје сестре Поповић Рајка а из села Велике Барне, општине Грђевац, среза Грубишно Поље одвели су усташе истодобно у логор у Копривницу 102 Србина. Нити о судбини ових Срба ништа се не зна, али се верује, да су убијени. Имена ових одведених Срба не могу навести.

У месецу јулу 1941 године хрватске власти су насилно дигле и пребациле у Србију из мојег села Ласовца 23 српске породице, међу којима и моју породицу. Ја сам се тада склонила код мојега сина Лазића Бранка у село Велику Писаницу, општине исте среза Бјеловар. Исељени су само најбољи и најбогатији господари. На њихове поседе населиле се хрватске власти Хрвате из Херцеговине. На посед мој и мојег мужа, насељен је неки Николић Тадија и његова жена Манда из Херцеговине. Ја сам једном после дошла у моје село и молила тога Николића, да ми дозволи из куће изнети мој зимски капут, али ми ни то није дозволио.

Из села Велике Писанице усташе су у месецу априлу 1941 године одвели у логор у Копривницу 15-20 Срба. О њиховој се судбини исто тако ништа даље не зна. Из Велике Писанице су хрватске власти прошлог лета присилно иселили у Србију 43 српске породице и то најбогатије. На њихова имања насељени су Хрвати сељаци из Подравине.

На 16 марта 1942 године кренула сам са још неким женама Српкињама на пут за Србију, јер су нас хрватске власти протерале. Пролазећи тај дан кроз село Сибеник, општине Вел. Грђевац, среза Грубишно Поље, видела сам својим очима, како усташе у том селу муче Србе. Усташе су тада, а могло је бити око 11 сати пре подне, сакупили све Србе мушкарце из тога села крај школе и наређивали им, да више пута леже у блату и опет се дижу, те тако поновно по више пута. При том су ти Срби морали певати неку песму о краљу Петру и ијуикати. Затим су им наређивали да отац туче сина, а син оца. Ако који при том не би јако ударио, онда би усташа ударио снажно и казао му: „Овако се мора ударити.“ Напослетку су усташе овим Србима чупали бркове и тукли их кундацима. Када су се усташе мучећи овако Србе издовољили, онда су издвојили 12 Срба и некуда их одвели, а остале су пустили кућама, казавши им, да иду у суседно село Церемушину, да исто тако и тамо муче Србе, па су онда и отишли у то село. Горе описано мучење Срба у селу Сибенику гледале су још с меном Богдановић Босиљка, радница из села Бачковца, општине Вел. Писаница, среза Бјеловар и Јајић Мара сељакиња из Вел. Барне, општине Вел. Грђевац, среза Грубишно Поље те још више других сељакиња из споменутог села Сибеника.

На 15 јануара 1942 године усташе су почели рушити православну

цркву у Великој Писаници. Гледала сам, како су тада изнели из цркве све иконе и књиге и то све палили пред црквом. Црквени торањ је порушен кров скинут и дрвена грађа одвожена. На Св. Јована т.ј. 20 јануара 1942 године почели су рушити православну цркву у мојем селу Ласовац. Исто тако порушена је православна црква у селу Рибњачка, општине Северин, срез Бјеловар. Православне цркве у селима Беденик и Северин нису још порушене јер су римокатолици замолили, да им се те цркве уступе, да их претворе у римокатоличке.

Прошле јесени почеле су хрватске власти насилно покатоличавати Србе у оном крају. Општински начелници и бележници обилазили су села и наређивали Србима да поднесу молбе за прелаз на римокатоличку веру, претећи се, да ће сви они, који то не учине бити отпремљени у логор. Један мали део Срба се је покорио, али већина до сада то није хтела. Међутим и онима, који су прешли на римокатоличку веру није то ништа користило, јер су их усташе и после тога прогонили, тукли и злостављали.

Црквене одежде из православних цркава усташе су облачили на себе, када су ишли у машкаре, а после тога су их продали домаћим циганима.

Највише су се истицали у прогону Срба у мојем селу: два брата презименом САБАЦИЈА; ЗГЛАВНИК Драгутин, који је био именован повереником у мојој кући и сву ми кућу опљачкао; РУПЧИЋ Павел; БУДРОВИЋ ИВО; ТУДИЋ Мирко; сви земљорадници из Ласовца. Они су у априлу месецу прошле године ишли по свим околним селима, купили Србе и одводили их у логор у Копривницу.

Мене и мојега мужа хрватске власти су у месецу јулу 1941 године насилно дигли са поседа са још 22 српске породице из Ласовца. Мој муж је после тога пребачен у Србију, а ја сам се склонила код мојега сина Лазића Бранка у Великој Писаници, где сам боравила све до 16 марта 1942 године, када су ме хрватске власти протерале из Велике Писанице омамо у Србију, јер да немам права боравити у Хрватској. Са мном су тада протеране још 17 жена и деце из разних села. Сражарно смо допраћени у Земун, те даље у Београд, камо смо стигли на 18 марта 1942 године.

Ја сам се овде у Београду настанила код моје кћери Миле удате Бираћ, која је као бабица намештена у Држ. Болници, а мој муж који је још прошлог лета протеран из Хрватске налази се у селу Селевац срез Смед. Паланка.

Друго ништа немам казати, а на исказано и прочитано могу се и заклетити.

ИЛИНЧИЋ Ђуро, земљорадник из Јасеновца, среза Новска, и његова жена Марија изјавили су 26 марта 1942 године следеће:

Чим се је успоставила независна држава Хрватска некоји домаћи Хрвати формирали су групу усташа, које су оборужали војничким оружјем и почели купити и убијати Србе.

Усташе су чим су се формирали - покупили из Јасеновца следеће Србе: Грујичић Луру, посадника; Ђукавац Ђурицу, лугара; Пекић Милана, лугара; Рашинца Јову, лугара и Келића Лазу, општинског бележника у пензији. Њих су усташе одвели на обалу ријеке Саве, тамо их убили и бацили у Саву. Једино се је спасао Ђукавац Ђурица. Он је био само рањен, а усташе мислећи да је мртав, бациле су га у Саву, а он се је притајио и када су усташе отишли, испливао је из воде и касније побегао некуда у Босну.

У месецу августу 1941 године ухватили су усташе Познановић Мојсију, железничког званичника и Божичић Гојка, посадника оба из Јасеновца. Познановића су убили код цркве у башти месног свештеника, а Божичића у логору крај Крапја.

Чим је настала независна држава Хрватска основана су у оном крају три концентрациона логора и то: два логора у Јасеновцу, од којих је један у циглани Бачића Озрена, а други на пољу званом „Брочке Јасенине“. Трећи логор је основан крај хрватског села Плесмо, које се налази на путу између Јасеновца и Крапја.

Већ одмах у самом почетку независне државе Хрватске довађани су Срби у масама са свих страна у Јасеновац и трпани у те логоре.

Логор крај хрватског села Плесмо био је смештен на Пољу ограђеном жицом. Преко лета интернирци су под ведрим небом по дану и по ноћи, а за зиму су биле подигнуте бараке. Међутим Хрвати из Плесма одлучно су захтевали, да се тај логор укине, јер да они не могу гледати страшна мучења, која усташе над Србима у том логору врше. На захтев тих Хрвата тај логор је укинут у месецу новембру 1941 године.

Логор на пољу званом „Брочке Јасенине“ испражњен је прошле јесени, јер је на поље, на којем се је налазио надошла је вода.

Сада је остао само логор, који је смештен у циглани Бачића Озрена у Јасеновцу. Циглана се налази у самом месту. Сав простор циглане, те околна земљишта, која су одузета од сељака ограђена су бодљикавом жицом. У овом ограђеном простору саграђено је неколико барака. Около ограђеног простора саграђене су куле високе 5-6 метара. У овим кулама смештени су митраљези и у њима усташе чувају стражу.

Прошле јесени била су сва три логора пуна, а могло је бити у њима око 15.000 људи. Сваки дан долазили нови транспорти Срба и Жидо-

ва у логор у Јасеновац. И данас стиже у Јасеновац дневно по један транспорт Срба њих 20-200.

Затворене усташе су убијали, а то чине и данас, да начине места новима. Испочетка су их усташе знали постројити у ред у самоме логору над јамом, коју су прије тога морали сами ископати, и онда су их са митраљезом све побили и у ту јаму затрпали.

После их нису убијали из пушака, јер су казали да им је штета муниције, већ су их ножевима клали. Сада у најновије време нити то не раде, већ их протерују преко Саве у српско село Градину, које пусто, тамо их затворе у кућу, или шталу и онда запале. Из тог села долази страشان смрад и цела околица смрди од изгорелих лешева. На то се жале и околни Хрвати. Много интернираца умире у логору услед велике глади.

Храна у логору јест врло лоша. Хлеба уопште никако не добијају. За храну добијају само дневно по три кухана кромпира и друго ништа. Сви су у логору потпуно исцрпљени тако, да од велике слабости падају по путевима. Ми смо гледали, како усташе терају ове јаднике кроз Јасеновац, а они од глади и слабости по путу падају, усташе који их гоне, свакога онога који падне само кундацима притуку. Ми смо више пута гледали како поједини интернирци радећи на пољу једу пресне бундеве, или кукурузе, само да ублаже глад. Житељство би њима радо дали јести, али то усташе не дозвољавају под претњом смртне казне. Појединци су им давали круха на тај начин, да су комадиће спуштали на пут а интернирци су онда онуда пролазећи, подизали ове комадиће круха из прашине и јели. И сирови кромпир су јели, ако су којим начином до њих дошли. Интернирци у логору леже на голој земљи. Нити сламу не могу добити. Услед оваквог поступка сви интернирци не изгледају као људи, већ као авети. Осим тога сви су страшно запуштени, обрасли у браде, многи голи и боси. Било их је доста, који су по снегу ходали боси. Било их је доста, који су по снегу ходали боси.

Прошле зиме била је нека комисија у Јасеновцу, која је тај логор прегледала. Усташе су тада пред комисију извели и показали интернирце само оне, који су тада пред кратко време били дошли у Јасеновац, па још нису били измршавили услед њиховог нечовечног поступка, док су све остале негде склонили и нису их смели комисији показати. Тај дан када је у Јасеновцу била комисија усташе су довеле Србе и Хрвате из околице, па су тобож упослили у циглани, млину и ланчари Озрена Баћића, да покажу комисији, како та подузећа стално раде и како су у њима запослени једнако Срби и Хрвати из околице. Изгледа да су усташе на овај начин хтели комисији показати да тобож раде интернирци. Међу-

тим чим је комисија отишла, ови су радници отпуштени и подузећа нису више радила, као нити прије тога.

Осим тога усташе интернирце туку и злостављају. Када су прошле јесени рушили православну цркву у Јасеновцу, за тај посао су употребили интернирце. Од њих су захтевали тада да носе терете веће него што су могли, па кад нису могли, онда су их тукли. Многи интернирци су тада и са црквеног торња падали на земљу.

После православног Божића дотерали су усташе у Јасеновац у логор 17 или 19 официра бивше југославенске војске, који су дошли из Немачке из заробљеништва. Њих су усташе у логору најприје страшно мучили.

После католичког Божића дотерали су усташе у Јасеновац однекуда једну групу око 200 жена и деце. Ову групу усташе су протерали кроз Јасеновац, те их преко Саве отерали у село су су протерали кроз Јасеновац те их преко Саве отерали у село Чуклинац, где су их затворили у једну шталу и онда шталу запалили. Житељи из села Уштице чули су тада врисак и јаук ових несретника.

После православног Божића напали су усташе српска села преко Саве и то Градину, Чукљинац, Драксенић, Демировац и Међеђа. Усташе су у овим селима одреда убијали свакога, кога су год у селу нашли, а куће су пљачкали и након тога палили. Усташе у овим селима од младих девојака захтевали да дигну сукње, а потом их бајонетама боли међу ноге. После тога усташе су ова села потпуно опљачкали и опљачкане ствари довели у Јасеновац и међу собом поделили.

У новије време усташе купе Србе из Јасеновца и околине и терају их у логоре и то мушке у Јасеновац, а женске у Стару Градишку. У месецу јануару 1942 године отерана је у логор у Стару Градишку наша снаха Драгиња а о њеној судбини ми не знамо ништа, јер се за отеране у логоре не смије нитко пропитивати. Такав је тамо ред. Њену имовину су после тога усташе опљачкали и себи одвели. Истодобно су отеране у логор у Ст. Градишку: Шестаковић Савка, земљорадница стара 80 година, њезина сестрична Боснић Љубица и њезин малодобни син Боро, стар 12 година, који је још уз то и живчано болестан; Метлаш Ана земљорадница, те још жена лекара из Јасеновца, која је Српкиња а муж јој је Хрват; Њено име не знамо, јер су обоје пре кратког времена доселили се у Јасеновац. Затворена је у логор још и служавка ове лекарове жене именом Радуловић Мара. И њихови иметци су опљачкани.

Пред три недеље усташе су ухапсили Тривунчић Васицу и његову жену Драгињу, поседнике из Јасеновца. Тривунчић Васицу су усташе за-

клале а његову жену отерали у логор у Ст. Градишку.

На 14 марта 1942 године изашла је Поглавникова наредба, у којој се позивају све избеглице, да се у року од 8 дана имају повратити својим кућама, или пријавити најближој власти јер ће се у противном њихове породице бити стављене у логор. Ова наредба је јавно плакатирана.

По шумама има доста одбеглог света. Срби су одбегли у шуме пред прогонима усташа, а Хрвати беже, јер неће да служе у војсци. Чули смо да је 12 хрватских породица из Новске отерано у Нову Градишку, јер су њихови чланови избегли у шуму. Чули смо надаље да су војни обвезници из среза С. Брод. почетком овога месеца као војници примили оружје у С. Пожегу и са оружјем побегли у шуму. Када смо на 22 марта 1942 године возом путовали из Јасеновца према Земуну чули смо разговарати хрватске домобране, који су се возили у истом возу како псују усташе и кажу, ако усташа погине, онда хрватске власти му приређују свечану сахрану а ако погине домобран, онда његов леш једноставно баце у бару. Надаље су казали, да усташе пљачкају и добро се хране те уз то имају и добре плате, а домобрани да гладују.

Прошле јесени порушене су православне цркве у Јасеновцу, Окучанима, Рајићу и Уштици. Уопште у ономе крају више не постоји ни једна православна црква.

Прије католичког Божића сви православни Срби у оном крају морали су под притиском прећи на римокатоличку веру. Онај који би се одупирао тај би био или убијен или отеран у логор. Међутим нити то није користило, јер су они који су примили католичку веру одвођени у логор.

Командант логора у Јасеновцу јесте Лубурић, усташки сатник, који је родом из Лике. Његов помоћник је Бркљачић Иван који је учио католичку богословију. Од домаћих налазе се у логору као усташе: ДРАГИЋ Мијо, земљорадник; његов брат Марко, његов брат од стрица Стипо и Мачковић Балтазар, сви земљорадници из Јасеновца. Последња четворица усташа су најглавнији и они одлучују, ко ће од Срба из Јасеновца и околине бити затворен а ко опљачкан. Осим наведених службују као усташе у логору и неки странци и то неки „Мујо“ који је Муслиман из Босне, али му не знамо презимена, неки Љубо, којему не знамо презимена, а нити од куда је, те много других које уопште не познајем. Усташе се часте са имовином коју пљачкају од Срба, те се често опијају и онако пијани по читаве ноћи пуцају по месту.

Услед горе описаних прилика ми смо на 19 марта оставили кућу у Јасеновцу и кренули за Новску, где смо купили од једног Хрвата про-

пусницу за 2000 динара. Из Новске смо за Земун кренули 22 марта и задржали се у Земуну до 24 марта 1942 године када смо помоћу неких радника лађом прешли у Београд. Овде смо се сместили код нашег зета Станојевића Боје стенографа у сенату.

Друго ништа немамо изказати, а на исказано и прочитано можемо се и заклети.

ЧОКРИЋ Божо, жељ. званичник из Новске, стар 43 године, изјавио је 18 маја 1942 године следеће:

Ја сам био са службом у Новској, од 1937 године, па све док нисам прешао овамо у Србију.

У априлу месецу 1941 године, усташе су ухапсили Дурмана Љубомира, трговца из Новске и Зјелића, свештеника из Пакленице општине и среза Новска. С њима су ухапсили још Боровића, земљорадника из Бречице, крај Новске и његовог сина Милоша, једног студента медицине, сина наддугара из Новске, којему не знам име, једног трговца из Новске, којему такођер не знам име, те више још других Срба из Новске и околице, свих укупно било их је тада ухапшених 15 Срба. Све ове Србе, усташе су у затвору у Новској страховито злостављали. Тукли су их све бичевима. Осим тога наређивали су осталим затвореницима, да Дурмана туку воловском жиљом, па су то затвореници морали чинити. Дурману су такођер и очи ватром палили. Напослетку су Дурмана, Зјелића и студента медицине убили. Љешеве Дурманове и Зјелићеве отпремили су у Јасеновац и бацили у Саву, а шта је било са лешем студента медицине, није ми познато, а остале су пустили из затвора.

У месецу јуну 1941 године, усташе су ухапсили и затворили: Богдановића, Јовановића, жељ.чиновника из Новске. Њих су усташе држали неколико дана у затвору у Новској, камо су им њихови познаници носили јести. Једне ноћи, њих је иззатвора нестало и од тада се оњима ништа не зна. Тврди се, да су убијени и закопани на једном брегу крај Новске.

Прошле године, усташе су многе Србе из Новске и околице затварали и онда их пуштали на слободу за новац. Одкупнина је била према имовном стању затворених од 500 динара па на више. Тако су из Јасеновца и Новске прошле године, затворили око 50 Срба и онда их уз откупнину пустили на слободу.

У мојој породици имам жену Анку, стару 32 године, матер Милку, стару 76 година и сина моје сестре Вукманчић Анђе, Љубана старог 5 година. Они су живели на мом породичном поседу у Јасеновцу. Њих су

ушаше на 8 маја 1942 године ухапсили без икаквог разлога и отпремили у логор у Стару Градишку. Кућу су ми тада затворили и запечатали. Истодобно су по ушашама похашене и све остале српске породице у Јасеновцу и Уштици крај Јасеновца. Мушке чланове ових породица затворили су у логору Јасеновцу, а жене и децу отпремили су у логор у Стару Градишку. Тада је отпремљен из логора Јасеновца и Уштице укупно око 300 српских породица са преко око 1000 чланова.

Пре него што су отпремили српске породице из Јасеновца и Уштице у логоре, дошли су ушаше у село Млаку, крај Јасеновца, где су многе Србе побили, а остале похашили и отпремили мушке у Јасеновац у логоре, а жене и децу у Стару Градишку.

Ушаше су прошле јесени и зиме порушили православне цркве у Јасеновцу, Уштици, Рајићу, Окучанима, Гређанима, Новској и Градини. Нити једна православна црква у оном крају није остала. Прије рушења они су цркве потпуно опљачкали.

Котарска област у Новској и општинска поглаварства чинили су у прошлој години велики притисак на тамошње Србе да пређу на римокатоличку веру. Грозили су им се са логорима, т.ј. да ће сви они који не пређу на римокатоличку веру бити послани у логоре. Сви су Срби у великом броју, под овим притиском попустили и прешли у римокатоличку веру.

У прогону Срба као ушаше истакли су се: ГЛАС Милек, гостионичар и месар у Новској; ЂУРЕК Мијо, сељак из Јасеновца и његова два брата којима имена не знам. Имена других се не сећам.

Ја сам на 15 маја 1942 године напустио Новску и кренуо на пут за Беград, камо сам стигао исти дан увече.

Друго ми ништа није познато, а на исказано и прочитано могу се и заклетати.

ШУРКАЛОВИЋ Илија, трговац из Пакраца, стар 38 година и његова супруга Вукосава стара 28 година изјавили су 28 јануара следеће:

Концем месеца маја 1941 године ушаше су ухапсиле 200 Срба и отерали у логор у Копривницу; Др.Марковић Миленко, бивши народни посланик и адвокат; Цицвара Игњатије, гостионичар; Панавац Мића, свршени правник; Марковић Јовица, економ; те други чијих се имена садавише не могу сетити. Сви су они из Копривнице преведени у Госпић и од тада се за њих не зна ништа.

Концем месеца јуна 1941 год. поновно су ушаше хапсили СРБЕ у Пакрацу и околици. Ухапшени су и одведени у Копривницу. Тада су

ухапшени и одведени око 300 Срба из Пакраца и околице. Одведени су тада: Мркшић Брана учитељ; Судар Мијо, гостионичар; Лабудовић Милан, гостионичар; Ковачевић Јово, гостионичар; Ољача Јово, гостионичар; Драгишић Миленко, кројач; Станојевић Јован, свештеник; Ивановић Мирко, учитељ, те многи други чијих се имена сада више не сећам. И ови су Срби из Копривнице одведени у Госпић и од тада се за њихову судбину не зна.

У очи Видов-дана на 27 јуна 1941 год. усташе су били похапсили и остале Србе у Пакрацу, те две жене и то Благојевић Даницу и Врховац Љубу. Све похапшене држали су у затвору у Пакрацу три тједна, а затим их пустили. Некоје су у затвору и злостављали. Нису дозволили да им се носи храна из вана.

Концем месеца новембра 1941 год. усташе су поновно наставили са прогоном Срба у Пакрацу и околици. Овај пут у много жешћој форми.

Концем месеца новембра убили су усташе у селу Скендеровцима, општине Липик 11 Срба сељака. Истог дана убили су у селу Шеовици општине Липик 7 Срба сељака. Усташе су тог дана ишли пијани по наведеним селима, пљачкали и злостављали и убијали Србе. Исти дан су и у селу Чаглићу, исте општине, пљачкали и злостављали Србе не штедећи ни мале деце.

Око 15 децембра 1941 године дана се тачно не сећамо усташе су у ноћи извели из куће Грдељевић Радивоја, чиновника Српске епархије у Пакрацу у пензији. Одвели су га у усташки стан тобоже ради саслушања. Том приликом су му усташе исчупали браду, пребили му ноге и руке, тако, да је исту ноћ на путу за болницу умро. Њега је злостављао Борош Винцилир из Пакраца, помагали су му и други усташе.

На 22 децембра 1941 године усташе из Пакраца, Нове Градишке и Славонске Пожеге под заповедништвом Прше Едуарда студента из Првче крај Нове Градишке, Немета Петра, ременара из Пакраца и Љевака, студента из Пакраца, зашли су по околним српским селима и злостављали Србе. Тада су убили у селу Бучју 6-7 Срба. Убијене су прије тога злостављали. Везали су их за кола, у којима су се они возили и терали коње све док ови нису били мртви. Уједно су пљачкали и српске домове. Све што су нашли однели су. Исти дан увече повратили су се у Пакрац, где су се напили и онако пијани створили одлуку да преостале Србе отерају у логор.

Исту ноћ 22 и 23 децембра настало је хапшење Срба у Пакрацу и Липику. Тада су ухапшени и по усташама одведени из Пакраца: Илић

Владимир, судија; Лончар Владимир, шумар; Марковић Пајо и Владо, трговци, те синови Пајини Анатас и Александар; Вукобровић Љубомир, хотелијер, Хинић Никола, пензионер; Блануша Ђуро, гостионичар; Блануша Никола, трговац; Крлић Мирко, инвалид; Штулић Јово, трговац; Благојевић Михајло, трговац; Зјалић Нико, геометар, Тодоровић Ицо, месар; Тодоровић Коста, месар и његов син Милан; Богојевић Михаило, економ; Мирковић Раде, пољодјел., Орзвић Лазо, кројач; Радић Ђуро, кројач; Милаковић Јово, кројач; Сувајцић Никола, електричар; Мишћевић Божо, учитељ у пензији и његов син Раде. Тај дан сам био одведен и ја по усташама, те још неки други чијих се имена сада више не можемо сетити али знамо, да је тада из Пакраца одведено 48 Срба. Из Липика су тада одведени: Дивјак Јоцо, те неки други чијих се имена не можемо сетити. Из Чаглића је тада одведен Арбутина општински бележник. Свима овима усташе нису дозволили да се обуку, изговарајући се да их воде само на саслушање.

Ту исту ноћ ја сам пуштен, а сви остали су стрпани у марвене вагоне и одведени у Јасеновац. У Јасеновцу су одвојени занатлије и отерани у казниону у Стару Градишку, а остале су задржали у логору у Јасеновцу. Чули смо, да у Јасеновцу су убијени: Илић Владимир, судија, Лончар Владимир, шумар и Блануша Ђуро. У логору је умро Благојевић Михајло, трговац из Пакраца.

Четири дана након овога отишли су усташе у села: Грђеновица, Амаатовци, Јаковци, Рогуље, Бјелајци и Цицваре, среза пакрачког. Усташе су ова села потпуно попалили. Народ се је спасавао бјегом у шуму. Кога су усташе нашле у селу, тога су убили. Рачуна се да је тада убијено само 94 деце. У самом селу Грђевици нађено је посве 50 непокопаних лешева. Усташе су ова села уједно и потпуно опљачкали. Стоку су одвели и продавали на вашарима највише у Слав. Пожеги.

Примињемо да су станови одведених Срба из Пакраца након њиховог одласка опљачкани по усташама.

У месецу јулу 1941 године почеле су хрватске власти и усташе вршити притисак на Србе да пређу на римокатоличку веру. Срби у Пакрацу су одмах попустили овоме притиску и сви одмах прешли на римокатоличку веру. Сељаци су се томе опирали. У месецу септембру 1941. године затварани су сви виђенији Срби сељаци и њихове жене и држани пар тједна у затвору, - све док нису дали пристанак за прелаз на римокатоличку веру. Овај притисак још увек траје. До сада је прешло на римокатоличку веру по исказу упућених око 15.000 Срба из пакрачког среза.

Прошло љето настанили су се у Владичанском двору у Пакрацу

фратри-фрањевци. Они су Дворску капелу претворили у римокатоличку и у њој покрштавали жидове. Почетком јануара 1942 године фратри су се иселили из владичиног двора - кажу по наређењу Свете Столице.

Највише су се истицали у покољу, прогону и пљачки Срба, те паљену српских села: Немет Петар, ременар из Пакраца; Љеваковић, студент, логорник из Пакраца; Колп Јурај, пекар и општински начелник у Пакрацу; Абрамовић Лука, трговац у Пакрацу; Др. Динчец Фрањо, адвокат у Пакрацу; ГОЛУБОВИЋ Ото, циглар у Пакрацу; ХЕРЦ Ђуро, обућар у Пакрацу; МАГЛАЈИЋ апсанђија у суду у Пакрацу; КОВАЧИЋ Стјепан, бравар у Пакрацу; КОРЕНИЋ Фрањо, економ у Пакрацу; КОТАРАЦ Ђуро, трговац у Пакрацу; ДЕЖИВИРТ, месар у Пакрацу; ИВАНИШЕВИЋ, шеф финансиске контроле у Пакрацу; ЗЕЧИЋ, шеф пореске управе у Пакрацу; затим ЉЕВАКОВИЋ бивши робијаш из Липика; надаље син апотекара из Липика, којему не знамо ни за име ни за презиме, те браћа Кризманићи из Шпановца.

Ја, Шуркаловић Илија, отишао сам на 1 јануара 1942 године у Загреб и склонио се у санаторијуму, на Сребрњаку. У санаториј сам дошао помоћу Др. Самарције. Овде сам остао све до 18 јануара 1942 године. После изласка из санаторијума задржао сам се неколико дана у Загребу. Супруга и дете дошли су ми у Загреб. Котарска област у Пакрацу дала нам је пропусницу до Земуна, с којом смо кренули на пут на 21 јануара 1942 године. У Земун смо стигли на 22 јануара 1942 године у јутро. У Земуну смо били два дана и за то време испоставили смо си од полиције земунске помоћу једног пријатеља из Земуна пропусницу за Београд, камо смо стигли на 24 јануара о.г.

Овде намеравамо водити трговину у заједници са Радиновић Ђорђем, трговцем у Александровој улици бр. 18.

Друго ништа немамо исказати, а на исказано и прочитано нам можемо се и заклетати.

СТАНИЋ Милан, стар 41 годину, по занимању банк. чиновник родом из Човца, општине Окучани, срез Окучани, српско православне вере исказао је 21 јануара 1942 године следеће:

Ја сам у последње време у селу Гређанима боравио код својих се-стара, одакле сам морао ради прилика, које су настале у окучанској општини избећи.

Мене се осумњичиле хрватске власти да вршим пропаганду и спречавам прелажење на католичку веру становништва села Човца и Гређана, општине Окучани, те ми није друго преостајало, него да тра-

жим начина како ћу сачувати своју главу и измаћи од прогона и хапшења.

Пошто је предстојало моје хапшење и о томе ме известио дневничар на пошти Гарац Јуро и исти ми је извадио пропусницу за Загреб, те сам у у Загребу успео добити у Немачком конзулату пропусницу за Београд и Вршац. Међутим пре тога ухапшен сам у Загребу на пријаву жандармериског поднаредника БЛАЖА, али успели су ме избавити моји бивши команданти пуковник Михајло Георгијевић и мајор Марковић Антун. По повратку из Загреба у Окучане заваарао сам траг хрватским властима тиме, што сам изјавио да ћу се опет вратити у Загреб у циљу запослења, но ја сам отишао до суседног места - Драгалић и ту сео на воз према Београду. Како сам код себе имао исправну пропусницу, нису ми прављене на путу од контролних органа никакве сметње тако, да сам стигао у Београд 16 јануара о.г. у јутро.

Осим пропуснице имам и особну исправу са фотографијом издату ми од општинског поглаварства у Окучанима од 17. X. 1941 бр. 7274/41.

О приликама у мојем крају могу навести следеће:

Све док није обављена жетва и сакупљени сви плодови, прилике су биле прилично сређене и власти нису вршили већа прогањања Срба у окучанском срезу. У месецу новембру међутим почео се вршити од стране власти притисак на Србе да би прелазили на католичку веру, који притисак састојао се у томе, што су из свих села среза окучанског, где су настањени Срби, ухапшени по петорица људи и одведени у Нову Градишку, те држани у затвору све дотле док нису изјавили свој пристанак на католичку веру. Свима Србима било је стављено до знања, да имају до 31 децембра 1941 године прећи на католичку веру, у противном да ће бити са својим породицама одведени у логор и претерани у Србију и да ће им сав њихов иметак бити одузет у корист државе Хрватске.

Почетком децембра 1941 године срушена је православна црква у Окучанима, а грађевни материјал превезен жељезницом у једно место наводно ради подизања радничких установа. Убрзо затим прешло се на рушење цркава у селу Цагама и Бодеграјима. Рушење цркава врше жидови под надзором усташких функционера. Ови се Жидови нагоне да при раду на рушењу певају погрдне песме против Срба, на пр. „како је чорби без мркве, тако је Србину без цркве“, или „Србин слави своју славу, да прошири хрватску државу“.

Са јеврејима, који обављају рушење цркава поступа се нечовечно, тако да су приликом рушења окучанске цркве платила главом 2 Је-

вреја, од којих је један услед малтретирања и шамарања /неки адвокат из северне Босне/ извршио самоубиство скакањем са црквеног торња, а други је страдао приликом рушења блока испод торња.

Од усташа и њихових приврженика у Окучанима нарочито се истакао у харангирању против Срба апотекар Емил Пачић, Јозо и Златко Павелић, по занимању лончари и њихова сестра Сека. Ови Павелићи хапсили су Србе и певали песме против Срба, говорећи како ће Срби газити и пљувати на своје крсно име и веру.

Благодарећи заузимању неких Хрвата из окучанске општине као на пр. опћински начелници у Окучанима, те опћинском благајнику и ветеринару, као и лекару Др. Фишеру, није у Окучанима дошло до убијања Срба.

Више ништа не би имао да изјавим, а на све речено могу се залети.

ДРАГИЧЕВИЋ Петар, лицитар из Уљаника, општине и среза Дарувар, стар 40 година, изјавио је 17 марта 1942 године следеће:

Одмах након успоставе независне државе Хрватске почели су домаћи усташе хапсити истакнутије Србе у срезу Даруварском. Концем месеца априла и почетком маја 1941 године ухапшени су многи Срби из Дарувара, Миоковићева, Катинца, Бастаја и Батињана, те отпремљени у логор у Копривницу, а из Копривнице даље за оток Паг. О њиховој судбини не знасе више ништа. Имена њихова не могу навести, јер сва наведена места удаљенија од Уљаника, а нама Србима је забрањено кретање.

У месецу априлу 1941 године усташе су ухапсили следеће Србе из Уљаника: Трговчевић Бошка, пољодјелца; Марковић Станка, пољодјелца; Марковић Јаћима, пољодјелца; Марковић Мицана, пољодјелца и Марковић Љубоје, добровољца. Сви ови Срби били су затворени у општински затвор у Уљанику, где су по усташама злостављани, а након тога пуштени.

У месецу јулу 1941 године усташе су ухапсили у селу Треглави око 15 угледних Срба сељака, одвели их у општински затвор у Дежановац где су их три ноћи страшно злостављали. Тукли су их са полициским пендрецима тако, да су потпуно малаксали. Након три дана мучења одвезли су их усташе котарској области у Дарувар. Тада нису могли ови сељаци сами ни у аутомобил ући, већ су морали бити унешени. Тадашњи котарски престојник, којему име не знам, дао их је лекарски прегледати, јер су му се они притужили ради злостављања и након прегледа пустио их је кућама. Имена њихова не могу навести, јер их лично не познајем.

У исто време усташе су ухапсили и злостављали у општинском затвору око 15-20 Срба из општине даруварски Брестовац. Злостављање су извршили тиме, што су их тукли колцима. Некојима су том приликом преломљене руке, или ноге, те поломљена ребра. Имена њихова не могу навести, јер их лично не познајем.

У години 1941 усташе су убили више Срба у околици Миоковића, али мени поближе о томе није ништа познато, јер се место налази далеко од Уљаника, а нама Србима је било забрањено кретање.

Једнога дана увече у месецу јулу 1941 године дошло је око 6 усташа из Бадљевине у село Говеђе Поље, општине Уљаник. Усташе су од тамошњих Срба тражили новац под претњом, да ће их са собом одвести. Тражили су од појединаца 500-1000 динара. На овој начин покупили су новце од 5-6 Срба. За ово је сазнала жандармерија из Уљаника и спречила даље одузимање новца по усташама. Усташе, који су ово чинили препознати су од Срба из Говеђег Поља и њихова имена су Срби доставили жандармерији у Уљанику, али усташе за ово нису никоме одговарали.

Акција око прелаза Срба на римокатоличку веру започела је још у месецу јулу 1941 године започела је још у месецу јулу 1941 године и траје непрестано. Ову акцију проводе хрватске власти уз помоћ усташа. Хрватске власти на сваком кораку праве притисак на Србе да пређу на римокатоличку веру. Ако који Србин треба било шта од котарске области, онда га најпре пита, да ли је предао молбу за прелаз на римокатоличку веру, па ако овај одговори да није, онда га без даљега одбија са његовом молбом и никакви се разлози не уважавају, већ се једноставно каже „иди кући, пређи најпре на римокатоличку веру, па онда овамо дођи.“

Истакли су се у прогону Срба као усташе: Чишпер Стево, Чишпер Антун, Пипић Антун, Пипић Фрањо, Топлак Фрањо, сви земљорадници из Уљаника; затим Терек Фрањо, млекар и трговац, Маврић Јосип, столар - оба из Дежановца. Других усташа по имену не познајем.

Друго ништа не могу навести, а на исказано ми и прочитано ми могу се заклетати.

БОСАНАЦ Јован, општински писар из Ђералија, општине исте, среза Слатина, стар 26 година, изјавио је 14 марта 1942 године следеће:

Одмах након успоставе независне државе Хрватске неки Хрвати из суседних села Четековац и Балинци обукли су се у усташке униформе и почели одмах уредовати. Ови усташе проваљивали су по ноћи у српске куће одводили невинне људе у општински затвор у Ђералије, где су неке на мртво испребијали, а затим пустили. Неке су по ноћи изводили

у оближњу шуму звану „Липовачка бјеча“, где су их убијали и тамо покопали. Тако су у ноћи од 27 на 28 јула 1941 године одвели у наведену шуму Вукадиновић Танасију, земљорадника-добровољца; Босанца Николу и Старијаш Гавру, земљорадника - сви из Ђералија. Том приликом су у шуми убили Вукадиновић Танасију и тамо га покопали, а Босанац Никола и Старијаш Гавро побегли су, те се и сада негде крију у шуми. Приликом њиховог бега усташе су за њима пуцали и ранили Старијаш Гавру. Многе Србе су усташе по ноћи извлачили из кућа, одводили у општински затвор и тамо их страховито злостављали. Овоме злостављању редовито су присуствовали и жандарми из Слатинског Дренова. Тукли су их кундацима и штаповима по целом телу и при том од њих захтевали да псују Србију, Краља Петра и Краљицу Марију, те да вичу живео Павелић и Хрватска. Тако су једне недеље у месецу јулу 1941 године усташе Наго Антун, Доринка Стјепан, Поточник Август, Старчевић Лука и Кокошка Антун из Болинаца и Четековаца напили се у гостиони усташког таборника Хрговић Карла у Ђералијама и онако пијани отишли у село Бокане, где су ухватили код куће Матић Стеву, старог око 70 година и Матић Стеву млађег, старог око 55 година, које су отерали у шуму звану „Растик“. Ту су их страшно тукли тако, да Матић Стево старији није могао никуда с места. Усташе су га још живог бацили у једну јаму, покрили га грањем и оставили, где је након задобивених озледа умро. Матића Стеву млађег одвезао је кући његов брат Перо. Он још и сад болује од задобијених озледа.

Почетком месеца јула 1941 године једне ноћи, када је падала јака киша и ради тога су морали сви људи бити код куће, провалили су усташе у куће Босанца Павла, Босанца Ђуре, Вукадиновић Пантелије, Старјаш Алексе из Ђералије, те Цветић Стевана, Цветић Николе и Матић Илије из Бокана. Из ових кућа извели су их и у општински затвор у Ђералијама довели Босанац Велимира, Босанац Ђуру, Вукадиновић Пантелију и Старијаш Гавру из Ђералија, те Цветић Николу, Цветић Танасију и Матић Јоцу из Бокана. Њих су усташе у општинском затвору исту ноћ у присуству жандарма на мртво истукли. Ударали су их кундацима и штаповима нарочито по ребрима и ногама. Ово је злостављање трајало од 23 часа у ноћи до 7 часова ујутро. Тада су им онако премлаћенима наредили да иду својим кућама. Они нису могли стати на ноге услед задобијених повреда, а усташе су их и тада тукли све док нису изишли из општинског дворишта пузајући на ногама и рукама. Са улице су их купили његови укућани и однели, или одвезли кућама.

У месецу јуну 1941 године дошли су усташе са жандармима у се-

ло Ријенци и наредили сеоском кнезу да сазове народ на састанак тобож ради полагања заклетве Павелићу. Када су се људи сакупили усташе су издвојили католике и послали кућама, а православне задржали и тада су их без икаквог узрока кундацима и штаповима тукли, а затим их терали да из локвица са пута пију воду говорећи им, да се том водом причешћују. После тога отерали су их у штагље и наредили им да морају загњурити главе у сено и хрвати као да спавају. При том су их усташе тукли, а особито оне, који нису доста гласно хркали. После тога правили су усташе с њима гимнастику наређујући им, да лежу у блато и дижу се, затим да трче и т.д.

Осим тога усташе су по српским селима стално вршили претресе кућа тобож тражећи оружје и војничку опрему. Том приликом су усташе одузимали сељацима сухо месо, сланину, јаја и пиће и то све односили својим кућама, а уједно су наређивали укућанима, да им приређују господске ручкове. Разуме се нису ништа плаћали. Некима су одузимали и новац. Тако су прошло лето одузели од Радунковић Саве из Ријеваца 1000 динара, а од Радунковића Љубоја 4000 динара. Када су наведен дошли у општину Тералије, да се притуже ради отимачине новца, ухватили су их усташе у општини ипремлатили.

Срби су услед оваквог поступка усташа и хрватских власти по ноћи морали напуштати своје домове, те спавати по шумама и пољима, а ујутро се враћати својим кућама на посао.

У месецу јануару 1942 године усташе су наређивали Србима да подносе молбе за прелаз на рикокатоличку веру. Оне, које то нису хтели, усташе су одводили у општински затвор, где су их тукли, а затим их одводили у затвор котарске области у Подр. Слатину, где су задржавани 10-15 дана све док нису потписали молбе за прелаз на римокатоличку веру.

У месецу јануару 1942 године дошла је једна група страних усташа у јакости око 100 људи и сместила се у кућу Србина Босанца Ђуре, који је присилно исељен у Србију. Ови усташе дневно иду по српским селима, те одузимљу од народа свиње, ракију, брашно, маст, мед, бицикле, наките и све што им се свиђа. Све те ствари односе са собом, а да за то никоме ништа не плаћају. Ово непрестано па и сада чине.

Ови страни усташе у друштву са домаћим усташама дошли су око 10 јануара 1942 године, до куће Старјаш Симе, земљорадника из Тералија, отерали га у општински затвор ради тога што није поднео молбу за прелаз на римокатоличку веру. У затвору су га тукли и држали 8 дана, а за то време отерали су му од куће једно свинче и однели 45 литара ракије. У исто време затворили су у затвор котарске области у Подр. Слатини

и Босанца Павла, земљорадника из Ђералија ради тога што се на њихово наређење није хтео са породицом да исели из своје властите куће. Када је његов син Миле донео јести своме оцу они су и њега затворили, а за то време одагнали су им од куће једно свинче и однели брашна а да нису ником ништа платили. Усташе уопште само од Срба одузимају све што им треба а за одузете ствари и живежне намирнице нису ником ништа плаћали.

На православни Божић Срби су унели у своје кућа божићну сламу, и хтели по обичају прославити Божић. То су опазили усташе и наредили им, да изнесу из кућа сламу у року од пола сата, псујући им при томе Божић и светце. После тога су им наредили да на сам Божић возе дрва у усташки стан, а некима да та дрва режу. Ово су Срби морали чинити и на Нову годину, те на Богојављање.

Једнога дана после подне у месецу јануару 1942 године враћао се је из Ђералија кући у Балинце Гвозденовић Ђуро, лугар. Њега су усташе Поточник Густав и Наго Антун оба из Ђетковца те још један непознати из Нове Буковице, сачекали на путу око 3 сата после подне и убили. За ово убиство није се водила никаква истрага, а нити је тко за то одговарао.

Једнога дана концем месеца јануара 1942 године дошли су у село Бокане властелински лугар Флаш Емил из Ђералија са усташама Поточник Густавом, Наго Антуном, те још неким страним усташама и наредили Србима Матић Јоци, Цветић Николи, Матић Мили и Ракић Благоју, да пођу с њима у шуму ловити куне. Они су то као Срби морали чинити. Враћајући се истога дана из шуме кући, а када су били на путу између Ђералија и Подр. Слатине у шуми званој „Лужњаковац“ усташе су казали Србима да пошто нису ништа уловили, да ће Срби бити зечеви, а они ловци, па су одмах почели пуцати на Србе и убили Цветић Николу и Матић Милу а остала тројица успела су да побегну у шуму. Ракић Благоје вратио се из шуме кући, а Матић Јоца и Цветић Танасије остали су и даље у шуми јер се боје вратити својим кућама. Лешеви убијених лежали су три дана на снегу, јер их нитко није смео дирати. Четвртог дана наредили су усташе Лукачић Ради, земљораднику из Ђералија, да иде лешеве затрпати. Лукачић је отишао и није се више вратио из шуме. И по овом убиству није се водила никаква истрага нити је тко за то одговарао.

На 12 јануара 1942 године дошло је у село Кометнику до сукоба између Срба, који су пред терором усташа избегли у шуму, којом приликом је погинуло 5 усташа. Следећег дана дошли су усташе из Вођина појачани са усташама муслиманима из Босне и наредили Србима из се-

ла Коментника, да се одмах сви спреме, јер да ће тобож бити пресељени некуда даље, пошто ће се ту водити борба, па да народ не би страдао Срби су се спремили, а усташе су их одвели у Воћин и тамо затворили у општински затвор. Те ноћи се је 24 Срба угушило у затвору у Воћину од велике претрпаности. Сутрадан рано на 14 јануара на православу Нову Годину усташе су пустили кућама жене и децу а мушкарце старије од 13 година стрељали су. Тада је у Воћину убијено 463 Срба. Тако су у селу Коментнику остале само жене и мала деца а мушкарци су побијени.

У месецу фебруару 1942 године убили су усташе у Ђералијама Босанца Саву и Стеву.

Усташе и Хрватске власти порушили су још у прошлој години православне цркве у Подр. Слатини, Новој Буковици, Мединцима и Воћину. У Горњем Михољцу почели су рушити, али са рушењем нису још готови. Много Срба под оваквим терором морало је прећи на римокатоличку веру.

Истакли су се у прогону Срба: ХЕРГОВИЋ Карло, трговац, усташки таборник и претседник општине у Ђералијама и његов син Јосип ЛУКАЦ Фрањо, земљорадник из Балинаца. Он је брат по стрицу Лукац Фрање усташког потпуковника у Загребу, који је пре тога био у Осијеку; СТАРЧЕВИЋ Лука, земљорадник из Балинкаца; ПОТОЧНИК Густав; НАГО Антон; КОКОШКА Фрањо; ДОРИНКО Стјепан; ДОРИНКО Антон, сви земљорадници из Ђетековца; ШАРФИ Венцел, државни лугар из Ђералија; ФЛАШ Емил, властелински лугар из Ђералија; ФЛАШ Јоа, бачварски помоћник из Ђералија и ШТЕФАНОВИЋ Карло ковач из Ђералија.

Ја сам одлучио да ради напред описаних терора усташа напустим Ђералије и пређем у Србију. На 6 фебруара 1942 године кренуо сам на пут са пропусницом коју сам добио од котарске области у Подр. Слатини. Пропусница је гласила до Огара крај Земуна. Из Земуна сам прешао у Београд на 9 марта 1942 године са туђом пограничном картом. Прије преласка у Београд задржа осам се дуље времена у Срему у месту Бежанији код једног свог пријатеља. Овде ћу се издржавати особним радом.

Друго ништа ми није познато, а на исказано и прочитано могу и да се закунем.

ВИДАКОВИЋ Митрофан, игуман у манастиру у Вел. Ремети стар 61 годину изјавио је 15 септембра 1941 године следеће:

На Видов-дан 28 јуна о.г. око 5 сати по подне дошло је у Манастир у Велике Ремете око 10-15 усташа у усташкој униформи. Провалили су

у моју собу са напереним пушкама, истерали ме на ходник и наредили ми да легнем на патос на трбух са напред испруженим рукама. Већ прије мене лежали су на ходнику на манастирском патосу на трбуху са напред испруженим рукама два теолога и један ђак манастирски, који су се тада затекли у манастиру.

Игуман Бабић Мелентије, и намесник Говорчинов Сава налазили су се у то време у пољу на манастирској економији, па су их усташе тамо нашле и догјерале у манастир.

Док смо ми лежали на поду, дотле су усташе са игуманом Мелентијем претраживши сав манастир тражећи новац. По тврдњи игумана Мелентија нашли су и однели нешто преко 15000 динара. Игумана Мелентија су, како он то тврди, тукли кундаком и пушчаним цевима у ребра, те ћушкали. Мене су претражили и нашли код мене око 1000 динара, али су ми тај новац повратили са изјавом, да они не требају мој новац.

Намесника Говорчинов Саву и два теолога су везали у ланце, те једног манастирског ђака и све их отерали у Петроварадин, али су исти сутрадан били пуштени.

После тога су се три усташе стално настаниле у манастиру, где су се и хранили, а задаћа им је била да надзиру рад и кретање нас калуђера, а нарочито мене. Мени су нарочито забранили излаз из собе, а пратили су нас и у манастирску цркву. Јели су заједно с нама калуђерима.

Једне ноћи су ова три усташа пуцали из пушака и испалили око 60 метака. Ми смо тада били у страху, јер нисмо знали о чему се ради. Међутим сутрадан смо дознали да су се усташе били напили и онако пијани пуцали.

На 25 августа ове године ухапсили су срески писар ТОТ и усташе мене и Говорчинов Саву и отпратили у Ириг где су нас затворили у кућу Стојшића. На 28 августа о.г. отпремили су нас два и још 10 калуђера из Фрушко-горских манастира уз пратњу од три жандарма у Слав. Пожегу, где смо стигли на 29 августа о.г. ујутро. На железничкој станици су нас дочекали жандарми и усташе и отпремили нас концентрациони логор.

У логору смо морали радити најтеже физичке послове вући количца са шљунком и кречом, копати заходске канале и јаме, те затрпавати, пренашати сламу из једне бараке у другу те у штале.

На 31 августа ове године морали су сви калуђери по наређењу усташа, осим мене, да затрпавају поубијане Србе из Босне који су још прије нашег доласка у овом логору били из машинских пушака убијени и само површно закопани тако, да су лешеве почели већ смрдети. Калуђери су морали довући креч, полити кречом лешеве и навести још земље.

Наређење за овај посао саопштио им је један усташа са речима: „Хађије, хајдемо на ћабу“.

Ја сам на 9 септембра о.г. дошао из Славонске Пожеге са транспортом овамо у Београд.

Предњи исказ ми је прочитан, ја га усвајам као свој ипотписујем.

МАЈСТОРОВИЋ Бранислав, студент права из Руме, стар 21 г., **ИГРИЋ Ђорђе**, ђак VIIIраз. гимназије из Руме, стар 19 година, **СТОЈАНОВИЋ Спасо**, трговачки помоћник из Руме, стар 43 године изјавили су сугласно 18 фебруара 1942 године следеће:

У месецу јулу 1941 године одведени су по усташама из Руме: Петошевић Бранко, учитељ; Јовановић Лазар, кројач; Спајић Бранко, трговац; Живановић, учитељ.

У месецу септембру 1941 године одведени су по усташама из Руме Бабин Боривој, трг. помоћник, те још неки колонисти са насеља „Тиволи“ крај Руме, чијих се имена сада не можемо сетити.

У месецу децембру 1941 године одведен је по усташама Толић Стеван, ратар из Руме.

Сви су ови одведени у правцу Загреба и за њихову судбину се ништа не зна.

Почетком јануара 1942 године настало је хапшење Срба у већим масама у срезу Рума и Ириг. Ова хапшења врше под изликом да прогоне комунисте, а у ствари сврха ових хапшења јест, да се народ присили на прелаз на римокатоличку веру. Ухапшене у затворима злостављају и препоручавају им прелажење на римокатоличку веру, па да ће опет бити мирни. Оне који обећају да ће прећи на римокатоличку веру, пуштају на слободу. Појединцима подмећу комунистичке летке па их онда хапсе и на тај начин заплашују остале Србе. Ово највише чини учитељ БАКУЛИЋ из Ривице среза иришког, који је иначе родом из Далмације.

У појединим селима усташе сазову народ на збор. Већ унапред нађу једног човека, који народу препоручи, да пређу ка римокатоличку веру обећавајући да ће онда бити миран, а у противном мора да се исели, а сву имовину да остави.

Ако тко од среског начелства поднесе какву молбу или што замоли од Срба, онда му се каже да треба најприје да пређе на римокатоличку веру, па да ће му се онда молба повољно решити. У среском начелству постоје већ штампани обрасци молба за прелаз на римокатоличку веру. У овим молбама већ стоји написано, да дотични молиоц моли да се врати у прадедовску веру и да се каје да је био тако дуго Грчко-источњак.

Српско-православне цркве све су затворене и запечаћене, а прије тога су по усташама опљачкане. Нарочито су усташе опљачкали све Фрушкогорске манастире, све драгоцене и друге вредне ствари, те историјске знаменитости, како из цркава, тако и из Фрушко-горских манастира усташе однели. У манастирима су постављени комесари.

У срезу румском прешло је до сада 10% Срба а у срезу иришком око 15% Срба на римокатоличку веру.

У месецу јануара 1942 године дошло је око 30 усташа на брдо Стражилово крај Срем. Карловаца и споменик Бранка Радичевића потпуно су уништили разлупавши га у комаде.

У прогонима и насилном покатоличавању Срба истичу се: Бардић Влада, котарски престојник у Иригу, Штиглић, апотекар у Иригу и усташки логорник; Бакулић учитељ из Ривице, среза иришког, те више усташких органа из Загреба и Вуковара, којима не знамо имена.

Из горе наведених разлога ми смо јуче напустили Руму и исти дан увече стигли у Београд. Из Земуна смо прешли преко леда у Београд а подплатили смо чиновника хрватске полиције у Земуну са две киле сланине и два пара кобасица.

Овде у Београду помагаће нас родитељи па ћемо наставити школе даље.

Друго ништа немамо изјавити, а на изјављено и прочитано можемо се и заклети.

БАЈИЋ Ђорђе, адвокатски приправник из Ирига, среза истог, стар 40 година изказао је 3 марта 1942 године следеће:

Око половице месеца јула 1941 године дошли су камионом у Ириг усташе и одвели у Петроварадин Бировљевић Јована, општинског благајника из Нерадина; Опачића, општинског живодара /шинтера/ из Ирига; Прокића Јована, кројача из Ирига и још једног сељака надимком „Беља“. У Петроварадину су сву четворицу усташе злостављали и након неколико дана у камиону превезли их преко Ирига за Сремску Митровицу. Ови Срби били су тада црни у лицу од удараца које су добили. Усташе су намерно зауставили камион у средини Ирига да житељство може боље видети ову четворицу испребијаних Срба. Опачић услед задобијених озледа умро у Срем. Митровици; Бировљевић је пуштен кући, прешао на римокатоличку веру и сада је општински бележник у Ривици, а остала су двојица одведени у Загреб и о њиховој се судбини се ништа незна.

У ноћи од 24 на 25 јануара 1942 године дошли су усташе у Ириг извели из станова 7 Срба и на саоницама их одвели у Руму. Одведени

су Малешевић Лазар, банковни чиновник; који је пред кратко време дошао као заробљеник из Немачке; Обреновић Павле, трговац; Обреновић Дмитар, стаклар; Мишкићевић Тодор, трговац; Матић Јован, земљорадник; Саво, пекар, звани „Горча“ и још један, чијег се имена сада више не сећам. Узрок њиховог одвођења није познат. Они се сви и сада налазе у затвору у Руми.

Тих дана усташе су вршили хапшења и у свим околним српским селима среза Ириг и Рума. Тако су у Јаску ухапсили и одвели 58 Срба. У Бешенову ухапсили су и одвели око 60 Срба; у Врднику ухапсили су и одвели око 40 Срба и Хрвата заједно. За друга места није ми познат број ухапшених и одведених. У затворима у Руми има сада око 1000 затворених Срба из румског и иришког среза.

У ноћи 7 на 8 фебруара 1942 године ухватили су жандарми на спавању у штали Матића Ђуру, земљорадника, сина већ одведеног Матића Јована. На 8 фебруара 1942 године довели су жандарми у Ириг из Бешанова Пашћан Романа, бившег калуђера манастира Беочин, Пашћан је био обучен у четничко одело и имао је код себе четничку легитимацију Косте Пећанца. На 10 фебруара 1942 године три жандарма спроводили су Матића Ђуру и Пашћана Романа из Ирига у Руму. На путу између Ирига и Руме жандарми су убијени по непознатим особама, а Матић и Пашћан ослобођени. После овога случаја настало је масовно хапшење Срба у Иригу, али мени о томе поближе није ништа непознато, јер сам ја одмах сутрадан напустио Ириг.

Насилно покатоличавање Срба у срезу иришком започело је још прошлог лета. Покатоличавање вршили су усташе уз помоћ власти помоћу разних трикова. Тако су појединим Србима подметали комунистичке летке и у вези тога хапсили их. После тога су им предлагали, да пређу на римокатоличку веру, па да ће тада бити пуштени на слободу. Такав је био случај са браћом Бркић, синовима Бркић Лазара из Ривице.

У месецу октобру 1941 године ишао је кроз место Прњавор Бешеново чиновник финансијске контроле Тевшић опомињао Србе, да морају прећи на римокатоличку веру, јер да ће у противном бити сви убијени. Одмах је купио потписе на једном табаку папира од оних Срба, који су му у страху изјавили, да су вољни прећи на римокатоличку веру. После тога у ово чисто српско село дошао је из Загреба један римокатолички свештеник да изврши прелаз, али су у задњи час многи Срби одустали од тога.

Неке Србе без икаквог разлога доводе у логор у Ириг и онда од њих и њихове родбине траже, да потпишу очитовање за прелаз на ри-

могатоличку веру, па оне који то изврше пуштају на слободу. То је био случај са 14 Срба из Ривице које су почетком фебруара дотерали у Ириг.

У последње време општине су позивале све Србе, који имаду посед преко 10 јутара земље и питали их да ли хоће да се колонизирају и тиме их страхом присиљавали на прелаз на римокатоличку веру.

Све калуђере из српско православних манастира у Фрушкој Гори усташе и хрватске власти су растерали, а манастирска имања су запленили у корист Хрватске државе. Манастирским имањима сада управљају посебни комесари. Једино је остао манастир Хопово, јер су тамо од раније биле руске калуђерице и у њих хрватске власти и усташе не дирају. Све српско православне цркве су затворене а свештеници разјурени.

Насилно покатоличавање до сада није успело, јер се народ томе опире. Осим појединаца сви су остали у православној вери.

Усташе, који су се истицали у прогону против Срба јесу: СТИ-ГЛИЋ Томислав, апотекар и усташки логорник; ДЕЛОС Никола, грунто-товничар и усташки логорник; БАРДИЋ Мирко, грунто-товничар; ТЕВ-ШИЋ, чиновник фин. контроле, а сада чиновник код средског начелства; БАРДИЋ Драган, котарски престојник; БЕР, котарски ветеринар; ЧУ-ЛИГ, трговачки путник, који је дошао из Београда, а жена му као Српкиња живи сада у Београду; ПЕТРИЛА Иван, земљорадник; ХЛАДНИ Матија, земљорадник сви из Ирига; БАКУЛИЋ, учитељ из Ривице, који је родом из Далмације; долазили су у Ириг редовито и страни усташе, али ја не знам одакле су, нити како се зову.

Ја сам из напред наведених разлога на 11 фебруара 1942 године напустио Ириг у намери да пређем у Србију. На пут сам кренуо са пропусницом коју сам добио још много раније од котарске области у Иригу. Задржавао сам се код моје родбине у неким местима Срема све до 1 марта 1942 године, када сам стигао у Земун и на једном немачком камиону прешао у Београд. Овде ћу се издржавати личним радом.

Друго ништа немам, исказати а на исказано и прочитано ми могу и да се закунем.

ЖИВКОВИЋ Стеван, земљорадник из Бос. Грахова, среза истога, стар 50 година изјавио је 25 септембра 1941 године следеће:

Одмах последије слома Југославије дошла је у Бос. Грахово талијанска војска и док је она била тамо, Срби су били мирни и нико их није дирао.

Концем месеца маја о.г. повукла се је талијанска војска из Бос. Грахова и околице и одмах последије тога дошла је у Грахово једна уста-

шка банда из села Обљај, среза Грахово у јакости од 30 људи. Ова усташка банда била је састављена од сељака римо-католика из села Обљаја, а предводио их је римо-католички жупник из села Обљаја, те сељак Сарих Стипо из истог места. Одмах су у Бос. Грахову и суседним селима покупили виђеније Србе. Покупили су из Грахова месног православног свештеника бившег претседника општине, те око 20 других виђенијих Срба из мјеста и околице. Све ове Србе затворили су у затвор среског суда, где су их држали 15-20 дана и за то су их време усташе страшно злостављали. Касније су их отпремили аутобусом у правцу Бенковца. Сељак Рашула Петар од страшног злостављања био је толико ослабио и изнурен, да није могао нити ући у аутобус, па су га усташе унијели. Шта је даље било са овим Србима нико ништа незна казати, јер им се је изгубио сваки траг.

После тога су исти усташе наставили терором и злодјелима у Грахову и околним српским селима. Затворили су људе, а жене и дјецу тукли и свакојако мучили.

Пљачкали су по српским кућама и односили новац, сухо месо, жито брашно и све друге вредније ствари. Људе су пресретали по путевима и скидали са њих бољи пар ципела. Ишли по српским селима и ако су видјели у кога боље теле наредили су му, да га дотјера њима. Све боље коње, којису били враћени из војске а власништво Срба су, овима су одузимали и давали сељацима Хрватима и муслиманима.

Усташе су уцењивали Србе-трговце и богатије сељаке са свотама од 10-150.000 динара, претећи им се, да ће их убити, ако ове своте не положи. Тако су уценили Момића Николу, предузимача из Бос. Грахова за суму од 110.000 динара. Момић није имао готовог новца, него им је нудио уложну књижицу од 700.000 динара, све оно што је уложено у банкама и тако је све њихово, већ да траже готов новац. Он им је на то понудио да га пусте, да отпутује у Книн и да тамо прода кућу, па да ће им донети новац. Они га нису хтели пустити, већ су и њега отпремили према Бенковцу са осталим Србима и од тада се за њега незна.

Уцијенили су Арежина Николу, трговца и кафеџију из Бос. Грахова за своту од 30.000 динара. Арежина није имао да положи ове своте па су и њега усташе отерале према Бенковцу и од тада му се изгубио сваки траг.

Уцијенили су Добријевића Милоша, трговца из Бос. Грахова за своту од 150.000 динара. Он ми је положио 50.000 динара, а остало није имао. Усташе су примили 50.000 динара, али су га ипак отерали према Бенковцу и од тада му се изгубио сваки траг.

Уцијенили су Добријевић Петра, трговца из Бос. Грахова за своту од 50.000 динара. Добријевић ову своту није положио јер није имао новца, па су га зато усташе отерале према Бенковцу и од тада му се изгубио сваки траг.

Уцијенили су Арежина Миљка, бившег народног посланика из Бос. Грахова за своту од 100.000 динара. Он је побегао у Београд.

Усташе су уопће чинили свакојака насиља над беспомоћним српским народом у Грахову и околици.

Исти усташе запалили су двије српске цркве код села Дрвара, које су потпуно изгореле. У селу Стрмици српску цркву су потпуно демолирали.

Око половине месеца јуна о.г. почела је долазити у Бос. Грахово и околна српска села такођер једна усташка банда састављена од муслимана из Ливна. И ова усташка банда ставила се под вођство римокатоличког жупника из села Обљаја, па је заједно са усташама - католицима пљачкале Србе у Бос. Грахову и осталим српским селима, те вршила над њима напред описана насиља.

Ја сам побегао из Бос. Грахова пред месец дана.

Предњи записнички исказ ми је прочитан и ја га усвајам као свој и потписујем.

БУРСАЋ Кристина, примаља /бабица/ из Отока, општине исте, среза Бос. Крупа, стара 55 година, удовица и ДРАЖИЋ Јања, домаћица супруга трговца из Отока, стара 40 година изјавиле су сугласно 11 октобра 1941 године следеће:

После слома Југославије дошла је у Бос. Крупу и Оток немачка војска, која је тамо била око 3 тједна, а послвије ју је замијенила талијанска војска, која је напустила овај крај половицом јула о.г. Док је тамо била немачка и талијанска војска био је мир и ред. Немачка војска је од свих без разлике одузела оружје и свакоме је лична и имовна безбедност била осигурана.

Након одласка талијанске војске хрватске власти су одмах наоружале са војничким пушкама све муслимане среза Бос. Крупа. Ови су се муслимани прогласили усташама.

Одмах после одласка талијанске војске усташе су почели купити све угледније Србе из Отока и свих села среза Бос. Крупа и отпремати их у Госпић, - наводно на присилан рад. Тада су покупљени и отпремљени у Госпић из Отока: Дражић Симо, трговац и Гајић Душан, трговац. Из села Бушевић: Шкорић Мирко, трговац, Каран Стево судски гласник; Тумић

Никола, тежак и Матијан Обрад, тежак. Из села Љусина: Николић Миле, пензионер; Марјановић Милан, судски гласник и Илић Пајо, пензионер; из села Глодина Рашета Раде, тежак; Татић Васо, трговац и Дакић Никола, тежак. Имена других се не сећамо. Тада је отпремљено у Госпић из Отока и околних села укупно око 150 угледних Срба. О њиховој судбини нико ништа не зна.

На 26 јула о.г. почели усташе купити Србе из околних села доводити их у Оток и тамо их убијати. Ово су наставили и следећих дана. Скупине Срба доводили су из околних села на мост у Отоку, који води преко реке Уне, тамо су их на мосту убијали секиром и њихове лешеве бацали у воду. Овај покољ у срезу Бос. Крупа трајао је непрекидно од 26 јула до 4 августа ове године.

На 27 јула о.г. био је понедељак - вашарски дан у Бос. Крупи усташе су купили све Србе, који су тај дан дошли на вашар и одмах их одводили до Краљева Дома у мјесту, где су већ биле ископане јаме, ту су их убијали и њихове лешеве у ископане јаме бацили. Ове јаме морали су још прије ископати на присилном раду ђаци Срби.

Из Отока убијени тај дан у Бос. Крупи: Шкорић Алекса, трговац Николић Тешо, тежак; Николић Павле трговац; Зец Илија, тежак; Прауљац Никола, тежак; те многи други, чијих се имена сада више не сећамо. Знамо да је тај дан на вашару у Бос. Крупи по усташама ухваћено и код Краљевог Дома убијено око 1000 Срба, који су били дошли на вашар. Тај дан су још у три камиона Срби одведени Црном Језеру и тамо убијени, а лешеве њихови бачени у језеро.

За читаво то време т.ј. од 26 јула до 4 августа убијали на лицу мјеста најприје људе, а послје све од реда, кога су год нашли, без обзира на спол и старост. По нашој оцени убијено је у срезу Бос. Крупа више од половине свих Срба.

У селу Отоку убијени су у то време следећи: Бурсаћ Петар, гостионичар, муж преслушане Кристине; Радошевић Мићо, жел. радник; Семизовић Ђорђе, тежак; Кнежевић Никифор, трговац; Мармут Никола, гостионичар; Гајић Мирко, трговац; Кантар Лука пензионер; Боројевић Љубан, тежак; Ђулибрк Миладин, тежак; Реција Ђукан, тежак; Сантрач Лука, пекар и његова жена Савка; Микић Стака, гостионичарка; Стапар Марко, гостионичар и његова унука Нада, стара 17 година; Ђулибрк Милан, тежак; Ђулибрк Мирко, тежак; Ђулибрк Душан, тежак; те многи други чијих се имена сада више не можемо сјетити. Тих дана убијено је у самом месту Отоку према списку, који су носили усташе, око 500 Срба како су то они сами тврдили и хвалили се, а ми мислимо да их је убијено

много више, јер усташе нису све убијене уносили у списак, а нарочито не оне, које су убијали у њиховим кућама. Срби су у месту Отоку потпуно истребљени. За време описаног покоља није се спасао нити један мушкарац, већ само неколико жена и деце.

Истодобно са покољем вршили су усташе по српским селима и силовања малодобних девојчица, које су после тога убијали.

Надаље су у то време усташе вршили и пљачку имовине по српским селима среза Бос. Крупа. Одвезли су сву покретну имовину, као робу, жито, ракију, сухо месо, кајмак, сир и све друго што су нашли по кућама, а стоку су из својих села одагнали у своја села.

После извршеног покоља и пљачке палили су куће, те рушили и палили цркве.

У Отоку вршили су усташе пљачку на 31 јула о.г. Ми смо гледали како из наших домова износе животне намирнице робу и све друго до што су год дошли.

Усташе порушили цркве у Бос. Крупи, те селима: Иванска, Бањани, и Бушевић, те уопште по свим српским селима. У селу Бушевићу су порушили соколски дом.

Описане покоље и пљачке, силовања и палеже вршили су усташе Муслимани из села Оток, Језерско, Бужим, Бушевић и Пишталина, срезом Бос. Крупа. Предводио их је Омерчехајић Хуснија, брицо из Отока и Бешић Ибрахим, пекар. Особито су се истицали у покољу и пљачки усташе: Рамић Ђемо, Братић Мустафа, тежак; Нешић Касим, тежак; Мујагић Кушим, тежак, Бешић Етхем, тежак, Братић Мухамед, столар; Суљић Хусеин, ђак грађанске школе, Комић Авдага, месар, сви из Отока.

Керкез Перо, бивши лугар, Србин одмах се је придружио усташама прешао на римокатолачку веру и метнуо на главу фес. Он је заједно са усташама - Муслиманима убијао Србе. Сада се исти налази у Београду као кочијаш.

У Отоку су Србе заштићивали Хрвати: Тајић Славко и Станко, гостионичари; Биршл Јосип, надзорник путева; Лончарић Јошко и мати му Марија, поседници. Хрвати из Отока нису уопште суделовали у пљачки и покољу Срба, већ су то чинили само Муслимани.

Ми смо се спасиле тиме што смо се сакриле за време покоља у хрватске куће и то ја Бурсаћ Кристина била сам сакривена у кући Тајића Славка и Станка, а ја Дражић Јања била сам сакривена у кући Биршл Јосипа и његове пунице Лончарић Марије.

Ја Бурсаћ Кристина пошла сам из Отока за Београд на 25 августа камо сам стигла на 26 августа о.г. а ја Дражић Јања пошла сам из Отока 15

августа, камо сам стигла 16 августа о.г.

Предњи исказ нам је прочитан и ми га усвајамо као наш и потписујемо.

БУХАВАЦ Никола, трговац стар 48 година, ожењен, **БИХАВАЦ Миле**, гостионичар, стар 51 годину; **МУДРЕНОВИЋ Ристо** трговац, стар 73 године, ожењен; **МУДРЕНОВИЋ Бранко**, трговац, стар 42 године, - сви из Мркоњић Града, изјавили су сугласно 27 септембра 1942 године следеће:

После повлачења талијанске војске појавили су се у нашем селу и околици т.зв. „хрватске усташе“. Мјесни католици и Муслимани формирали су усташке банде, а појављивале су се у нашем месту и усташке банде из Бања Луке.

Одмах су усташе почеле уцењивати богатије Србе у месту. Тако су у три маха уценили богатије Србе за извесне своте новаца, дајући им рок од 2 сата, да новац положи, иначе да ћа сносити све последице. Ми Мудреновић Ристо и Бранко морали смо у три маха положити усташама 65.000 динара. Ми Бухавац Милан и Никола морали смо положити усташама у три маха 21.000 динара. Затим Грајић Бранко и Перо, трговци, морали су положити око 32.000 динара. Бркић Ђорђе, трговац, морао је положити око 28.000 динара. Ђукић Стојан гостионичар, морао је положити око 20.000 динара, те многи други. Сви су уцењене своте и положили.

Сиромашнији Срби, који нису имали новаца да положи, били су по усташама затварани у затвор средског начелства, те у подрум болничке зграде, где је био усташки стан. Затворене Србе су усташе страшно злостављали тукући их кундацима. Било је случајева да су их тукли циглом. Затим су их мучили, а нарочито глади. Ако би породица од куће донела храну, усташе нису дозволили, да се храна преда, већ су је враћали, а сами нису хтели давати храну.

Осим тога усташе су истодобно и пљачкали и српске радње и другу приватну својину. Узимали су из српских дућана разну робу, а да је нису плаћали, а нити питали за цену. Усташки логор такођер је узимао из српских дућана писменим наређењем све ствари што су им требале. Од Срба су одузели сва моторна возила и бицикле, те их себи присвојили.

На 5 маја ове године одведени су по усташама у затвор у Бања Луку, Пајић Бранко, шофер и Рољић Ђорђе, општински бележник. На 7 маја одведен је Будимир Симо, пензионер. Рољић Ђорђе је у Бања Луци убијен, а Пајић је пуштен кући, дочим је Будимир Сима пред два месеца

спроведен из Бања Луке у Госпић и од тада се за њега не зна.

У међувремену од 2-5 септембра о.г. убиле су усташе у Мркоњић Граду: Ђуђуз Николу, општинског деловођу; Гашић Перу, зидара; Перек Николу бачвара и његовог сина Стојана; Толомир Лазу, тежака и његова брата; Бајић Ђурђа, тежака и његова два сина; Томић Дмитра, тежака и његове синове; Ступар Милоша и његова брата Лазара, тежака; Малић Луку, бившег жандарма. Истодобно су усташе од наведених опљачкали куће и одвели стоку. Запалили су куће наведених Томића, Толомира и Бајића, те Новаковића Јове, Домузин Цвијо, и Перо, те Вуковића Саве, трговца.

На 12 септембра о.г. у вечер запалили су усташе српско-православну цркву у Мркоњић Граду. Ова црква је изгорела. Прије тога су је усташе демолирале и у њој нужду обављали.

На 11 септембра о.г. усташе су све наше непокретно и покретно имање одузели. Исто тако и од других Срба у месту одузели су све трговачке радње мануфактурном и трговачком робом.

Пре два месеца једнога дана усташе су у српском селу Подрашница, која је удаљена 13 км. од Мркоњић Града, извршила покољ Срба. Убили су око 70 мушкараца, жена и деце. Запалили су око 30 српских кућа. Из села су одагнале стоку.

У међувремену од 2 до 6 септембра о.г. домаћи усташе заједно са усташама, који су тада дошли из Мостара и других места Херцеговине, те из Загреба, извршили су покољ Срба у српским селима: Трново, Герзово, Бараћи, Соколац, Драгнић Подови и Подгорје, среза Мркоњић Град. У овим српским селима извршили су усташе општи покољ Срба, те је ријетко ко остао жив. Истодобно су усташе извршили у овим селима ошту паљевину кућа, а сву стоку су отерали. Ово нам је потврдио и усташа Видовић Матија, тежак из Мркоњић Града, који је као усташа и сам у овоме покољу суделовао. Причао нам је да у наведеним српским селима нити кокошињац није остао. Срби су по неговом причању бјежали у шуме, и сакривали се по долинама, а усташе нашавши их у долинама густо збијене једног уз другог, све су их поклали.

У српским селима Вјелајце, Густовара, Шеховци, Копљевићи, Тријебово Мајдан, Сурајан и Пецка, извршили су усташе у исто вријеме само делимично покољ Срба, те паљевину кућа, а дјеломично су одвели и стоку из ових села. У овим селима убијено је 30% до 40%, Срба.

У овим покољима пљачки, палежу и прогону Срба истицали су се из Мркоњић Града следећи усташе: Тандарић Леополд, судски гласник; Ђосић Мирко, шофер; Шеховић Алија, трговац; Волфанг Томше, геоме-

тар; Дувњак Иван, ковач и Дувљак Паво, ковач. Усташе из других места не познајемо.

На 11 о.м. добили смо од усташког логорника пропуснице за Земун. Пола сата после тога усташки стан нам је издао наређење, да се не смемо никуда кретати, већ да имамо остати у Мркоњић граду 13 септембра о.г. усташе су нас пет српских породица покупили, метнули у аутобус и превезли нас у Јајце, где су нас предали тамошњим усташама. Смештени смо у салу хрватског певачког друштва „Томашевић“ а на вратима је била постављена усташка стража. Ту смо остали затворени 12 дана све до 24 септембра о.г. када нас је преузела жандармерија и спровела влаком до Винковаца, а ту нас је пустила да идемо даље сами. Дошли смо у Београд 26 овог месеца.

Предњи исказ нам је прочитан и ми га усвајамо као свој и потписујемо.

КАРАУЛАЦ Саво, званичник из Мркоњић Града, стар 47 година и **ЂУКИЋ Јово**, званичник среског начелства у Мркоњић Граду, стар 30 година, изјавили су 1 октобра 1941 године следеће:

Срез Мркоњић Град по попису из године 1931 имаде 27.000 становника. Од тога има 21.000 Срба и 6.000 Хрвата и муслимана заједно.

Десет дана након проглашења независне државе Хрватске одведени су из Мркоњић Града у Бања Луку у затвор Будимир Симо, бивши народни посланик, Рољић Ђорђе, општински бележник и Пајић Бранко власник аутобусног предузећа. У Бања Луци убијен је по усташама Рољић Ђорђе. Пајић Бранко је пуштен кући, а Будимир Симо отпремљен у Госпић и од тада се за њега ништа не зна.

На 26 јула о.г. по наређењу стожерника Гутића из Бања Луке затворено је у Мркоњић Граду нас 78 Срба из места. Исти дан дошли су усташе из Бања Луке, који су по наређењу Гутића имали да нас затворене Србе убију. Међутим Урумовић Коста, судија среског суда, који обнаша част усташког логорника и надпоручника Матекало Милан запријечили су то, поставивши страже пред затвором са наређењем да никога не пуштају у затвор. Усташе су се из Бања Луке повратили назад необављена посла. Сукцесивно смо пуштани из затвора тако да је на 27 августа о.г. остало свега у затвору 18 Срба, које су ослободили од усташа четници који су тај дан ушли у место. На 5 или 6 августа о.г. дошли су усташе из Мркоњић Града у оближње српско село Подрашницу и тамо без икаквих разлога убили 28 људи, жена и деце, те запалили 17 српских домова.

На глас о овоме покољу подузео је Дреновић Урош, учитељ из се-

ла Бараћи да организује заштиту српских села од даљнег покоља са стране усташа. Одмах је зауставио чету од 20 људи наоружаних са четири војничке пушке. Остали сељаци су били наоружани са кољем дугим два метра, а на врху сваког колца био је причвршћен оштар жељезни предмет начињен од старе косе, вила или ножа. Припомињемо, да су сви католици и муслимани у нашем срезу наоружани са војничким пушкама и бомбама.

Чета, коју је био организовао поменути учитељ Дреновић Урош, стално се повећавала са другим Србима из нашег среза тако да је њезин број нарастао на око 1500 људи, који су имали свега 19 пушака, а остали су били наоружани кољем, како смо већ то напред описали.

Хрватске власти су око 20 јула 1941 године послале из Бања Луке војску од 500 војника, 100 жандарма и 100 усташа. Војска је била наоружана осим пушака још са једним брдским топом, 8 тешких и 12 лакших митраљеза. Ова војска је била заузела положај у селу Боровици, од куда је требала даље оперирати. Војска је свакодневно бомбардовала положаје чета учитеља Дреновића.

На 25 августа ове године чета учитеља Дреновића успела је опколити хрватску војску, која се је тада налазила на напред означеном положају и једним налетом успела је ову војску разбити. Тада је чета Дреновића од хрватске војске запленила један брдски топ, 3 тешка и 8 лакших митраљеза и 300 војничких пушака са нешто муниције. Заробили су 41 војника, које су након неколико дана пустили на слободу. На 27 августа о.г. чета Дреновићева је ушла у Мркоњић Град, у месту четници нису никога дирали, већ су само двојицу муслимана изазивача убили. Основали су били један одбор од 6 чланова у који су ушли два Србина, два Хрвата и два Муслимана. Овоме одбору била је предана цивилна управа.

На 1 септембра о.г. дошло је до појачања хрватске војске у јакости од 3500 људи под командом пуковника Лукца. Након 48 сати борбе четници су се морали повући.

Пуковник Лукац издао је на 2 септембра о.г. проглас Србима у којима их је позвао да у року од 12 сати положе оружје под претњом потпуног уништења са речима: „Бит ће уништена и Ваша деца и семе Ваше и све што се зове српско“. Крајњи рок је био одређен 2 септембра о.г. у 12 сати у подне. Међутим ови прогласи су бачени из авиона тек пола сата након истека рока тако, да је пуковник Лукац истодобно са бацањем наведеног прогласа упућеног Србима издао наређене војски и усташама да у свим српским селима среда све кољу, убијају и пале.

На 2 септембра о.г. упали су усташе у Мркоњић Град и прву дво-

јицу Срба тежака иједну сељанку, које су на улици срели заклали су. Још су исти дан у месту убили Гашић Перу зидара, Перак Милу, бачвара и његова сина Стојана. Друге Србе у месту заштитио је Др. Чарета Рафаел Хрват - адвокат из места. Он је лично замолио пуковника Лукца, да се Срби грађани Мркоњић Града поштеде, јер да су и они заштитили Хрвате пригодом упада четника. После је и сам Др.Чарета морао побећи из Мркоњић Града пред усташама, јер су му се ови претили због његовог заузимања за Србе.

Из Мркоњић Града су свакодневно ишли усташе у околна села под вођством поједних Павелићевих емиграната и тамо су житељство хватали, затварали у куће, а потом куће палили. Ако би тко год хтио да побегне убијали су га из пушака. Сваку вечер доводили су усташе из села у Мркоњић Град по 30 до 50 људи, жена и деце. Доведене су клали у подруму месне болнице, а њихове лешеве одвозили су колима у мрциниште /марвено гробље/ где су их покопали. Ово су усташе радили јавно по дану тако, да смо ми Срби морали то гледати.

У свим српским селима среза Мркоњић Град усташе су тада убили и поклали најмање 5000 до 7000 људи жена и деце. Тај број међутим и даље свакодневно расте, јер усташе и даље убијају народ у српским селима среза Мркоњић Град. Уједно су усташе запалили укупно око 2000 српских домова. Остали народ је побегао у шуму и крије се по пећинама пред усташама.

Уноћи између 12 и 13 септембра о.г. усташе су запалили српску православну цркву у Мркоњић Граду. Пре тога су је употребљавали за нужник и бацали у њу разне одпадке.

Трећи дан након што су усташе са хрватском војском упали у Мркоњић Град ухватили су Ђуђуз Николу Србина посједника из Мркоњић Града, затворили га и у затвору му пребили обе руке, обрезао му уши и нос. Два дана су га потгом лечили и након тога су ископали очи и онда га заклали.

Овај покољ Срба у Мркоњић Граду вршили су усташе који су дошли из Мостара и Херцеговине, међу којима има највише муслимана. Сви су имали осим пушака и друге ножеве за клање.

Из места Мркоњић Града истицали су се у прогону и клању Срба усташе: ТАНДАРИЋ Леополд, судски гласник; БЕШЛИЋ, косач, ДУВЊАК Антон ковач; ЂУРИЋ Нико, столар; ВОФАНГ Томше, геометар, ЗАМКОВИЋ Сабрија шеријатски судца; СКИПАНЧИЋ Јово, ст. права и његов брат Томислав, трговац.

Ја Карулац Саво, отпутовао сам из Мркоњић Града 26 септембра,

а ја Ђулић Јово на 12 септембра.

Предњи исказ нам је прочитан и ми га усвајамо као свој и потписујемо.

ЧОЛАКОВИЋ Лазар, порезник из Брчког, стар 38 година, изјавио је 23 децембра 1942 следеће:

Слом Југославије затекао ме је као војника у Загребу. Половицом месеца априла 1941 године дошао сам у Брчко и напустио дужност код пореске управе. Средином маја отпуштен сам из службе.

У месецу априлу 1941 године били су затворени по усташама из Брчког Дивјак Раде трговац и трговачки помоћник именом Антоније, чије презиме не знам, само знам да је био намештен код трговца Јанчећића Саве. Обојица су по усташама страшно злостављани и једне ноћи половицом месеца маја изведени су из затвора на Савски мост и ту по усташама убијени. Њихови лешеви бачени су у Саву.

Усташе су одмах у почетку затворили више угледнијих Срба из Брчког и околице. Тако су били затворени: Елаковић Урош, иконограф и кнез српске вароши, Павловић Станко, пекар, те више других са периферије вароши, чијих се имена сад више не могу сетити. Након неког времена пуштени су на слободу и потом побегли у Србију.

Ја сам половицом јуна 1941 године прешао у Србију, а породицу сам оставио у Брчком. Добио сам службу као порески чиновник у Лозници.

Половицом месеца јула 1941 године вратио сам се са пропусницом изданом од немачких војних власти у Брчко у намери, да преселим породицу у Лозницу. Одмах по доласку пријавио сам се среском начелнику а примио ме је срески пристав Хорват Вјекослав. Исти ми је одмах одузео пропусницу рекавши ми, да то не важи за њега. Тиме ми је онемогућио повратак и сеобу породице у Лозницу. Тако сам ја био присиљен остати са породицом у Брчком све до 22 децембра 1941 године.

За време овог мог боравка у Брчком било је много прогона Срба са стране усташа и Хрватских власти.

У месецу августу 1941 године Срби из Брчког и околице у масама су затварани по усташама. Тако су затворени по усташама из Брчког Цветковић Љубо, трговац, Видаковић Тошо, трговац, Узуновић Саво, трговац; Буђен Душан, трговац; Вуковић Ђорђе, трговац; Павловић Перо, трговац; Драгичевић Милан; кафеџија; Нешковић Коста, кафеџија; Вуковић Илија, кафеџија; Антонић Лаза, механичар, Петровић Љубо, кафеџија; Јанчикић Ђорђе, трговац; Михајловић Бошко, трговац; Неђић

Перо, трговац; Којдић Ђоко, кафеџија; Медунић Славко, општински чиновник, те многи други, чијих се имена сада више не могу сетити. Из села Доњи Жабари затворени су Видаковић Алекса, велепоседник, Стојшић Петар, тежак, те многи други чијих се имена сада више не сећамо. Из општине Челићи, затворени су многи виђенији тежаци, а тако исто и из других општина. Сви ови нису могли стати у судски и средски затвор, па су их држали затворене и у хотелу „Југославија“ а издржавање су морали затвореници сами да плаћају. Познато ми је, да је тада у затвору злостављан Цветковић Љубо.

Тада је био у Брчком котарски престојник Пушкарић Петар, који је био наклоњен Србима и који то није одобравао, али је био немоћан јер га је у томе спречавао котарски пристав Хорват Вјекослав који је страшно мрзио Србе. Пушкарић је концем месеца августа премештен из Брчког, а на његово место постављен је Монтани Већеслав, који је одмах почео са појачаним прогоном Срба. Он је био у тјесним везама са усташама. Исти је многе Србе, који су већ били пуштени на слободу поновно затворио а осим тога затворио је и многе тежаке из околице Брчког, који су до сада били на слободи. Сви ови затвореници били су смештени у магацину „Етиваже“ у Брчком.

Око половине месеца септембра 1941 године изведено је из овога магацина 30-40 тежака, који су одведени камионом у правцу Челића, где су успут убијени. Имена убијених не могу навести, али знам да су из општине Челићи. Остали затворени Срби повремено су пуштени кућама.

У месецу септембру 1941 године није било нарочитих прогона Срба у срезу Брчком, осим што је Србима било забрањено полазити јавне локале, састајати се и долазити у Брчко.

У месецу новембру 1941 године усташе организовани и у већим групама, наоружани, залазили су у околна српска села као Поточари, Сандићи, Брезик, Мртвице, Миладја, Ражљево, општине Брезово поље, те у села Мачковац, Јабланица, Пипери, Лукавица и Вакуф, општине Челићи. Где год усташе у овим селима нису нашли господаре код куће, убили су му сву чељад а кућу су му запалили. Стоку су отерали у Брчко, а све покретне ствари одвезли.

Концем месеца новембра 1941 године дошла је у Брчко усташка „Бојница“ у јакости 2-3 сатније под командом једног сатника, чије име не знам. Чуо сам да су дошли на захтев министра Куленовића, да би тобож заштитили Брчко од четника.

На 1 децембра 1941 године усташка бојница заједно са градском полицијом хапсила је од реда све Србе у Брчком. Тада је било ухапшено

око 200 Срба из Брчког. Међу ухапшенима био сам и ја. Ухапшене Србе одводили су усташе по групама у зграду гимназије у стан служитеља. Тамо сам и ја одведен са првом групом. У згради гимназије дочекивали су нас усташе са моткама, жилама и пушкама, те како је који од Срба улазио, они су га тукли. Када је ушла група, у којој сам био ја, морали смо проћи кроз ред усташа, и сваки нас је ударао, куда је стигао. После су нас поредали около зида и сваки усташа је прилазио свакоме од нас, те нас тукао и псовао на све могуће начине. Мени је пришао један усташа и питао ме, шта сам. Када сам му одговорио да сам Србин, он ме је ударио кундаком у прса и опсовао ми Српску мајку. Када ме је поново, упитао шта сам, ја сам ћутао, а он ме је ударио песницом по оку, те ме даље тукао, ја сам ћутао. После овога дошао је до мене други усташа говорећи ми, да сам четник и да сам ја његову породицу у Лици запалио, те ме је тукао шамарима. После овога дошао је до мене трећи усташа, називајући ме комунистом. Он ме је тукао песницама по глави и мотком по затиљку. Овако је поступао са свима осталима који су са мном дотерани у зграду гимназије. Након што су нас усташе овако злостављали, наредили су нам, да се окренемо лицем према зиду, што смо и учинили, а они су тада са мотком тукли нас по глави и по леђима. Појединцима су усташе наредили, да после тога легну на леђа, а они су их тада тукли са моткама по трбуху. Видео сам да су тако тукли Вуковића Илију, кафеџију и Трифковић Раду, трговца, оба из Брчког. Овај потоњи је бацао од удараца крв. Док смо ми овако злостављани по усташама, био је ту присутан и све ово гледао Бабић Дане, поштански писмоноша у Брчком.

После су довели усташе у исте просторије другу групу ухапшених Срба из Брчког, који су били ту злостављани на исти начин као и ми. Ми смо морали гледати њихово злостављање а потом су нас усташе све заједно тукли моткама по леђима.

После друге групе доведена је трећа група Срба, а после ове четврта. И они су такођер злостављани од усташа на исти начин као и ми. Њихово злостављање смо ми морали да гледамо. У овом призору видео сам много крвавих мотака, а и сам сам био крвав, јер ми је из уста цурила крв.

Ово злостављање, које је вршено на 1. XI. 1941 године трајало је од два и по сата после подне до десет сати навече.

У десет сати навече дошао је по мене општниски стражар и одвео ме у касарну полиције, где сам смештен у самицу а остали Срби остали су и даље у згради гимназије. У један сат у ноћи био сам изведен из самице и предведен пред котарског престојника Монтаниа, који ме је упитао

тко сам, а када сам му ја рекао тко сам, он ми је казао следеће: „Ви сте тај добар патриота, зашто не пређете на римокатоличку веру.“ Ја сам му одговорио, да мој патриотизам нема никакве везе са римокатоличком вером, а он ми је на то усмено наредио, да сутрадан т.ј. на 2 децембра дођем у котарску област, и да предам молбу за прелаз на римокатоличку веру. Видећи о чему са ради ја сам на то пристао. Сутрадан сам отишао у котарску област и предао молбу за прелаз у римокатоличку веру. Након тога сам исходио си легитимацију, с којом сам могао добити пропусницу за пут у Осијек. Ја сам ову пропусницу преправио тиме, да сам правац путовања променио за Земун и тако сам на 23 децембра 1941 године дошао у Београд.

Остале Србе, који су остали иза мене у згради гимназије усташе су и даље злостављали наређујући уједно, да певају хрватске песме, моле католички оченаш и да се крсте по католичком обреду. Који то нису знали били су тучени. Након тога су их питали, да ли су вољни прећи на римокатоличку веру, обећавајући им, да ће они, који пређу бити ослобођени из затвора. Некоји су се јавили, а некоји нису хтели. Они који су се јавили били су пуштени кућама, а други су спроведени преко Савског моста у место Гуњу, и тамо укрцани у вагоне. Ту су им поскидали зимске капуте и одузели све вредне предмете. Држали у вагонима до сутрадан ујутро, а затим их пустили кућама уз обавезу, да и они пређу на римокатоличку веру.

На 1 децембра о.г. убијени су од усташа Ужичанин Рашида, Гојковић Лука, трговац из села Мртвице, те цела његова породица. Убијени су на понтонском мосту на реци Сави. Исти дан убијен је и Попић Милорад, син Ђорђа. Дан после овога убијен је Симић Трифун, трговац из села Бока. Он је ишао из Брчког кући. Успут су му се придружила два жандарма, који су случајно ишли истим правцем, па су заједно ишли. Зауставио их је један непознати усташа и затражио од жандарма да му изруче Симића Трифуна, што су жандарми и учинили. Усташа је Симића Трифуна одвео до реке Саве и тамо га на обали убио.

На 2 децембра 1941 године објављено је путем „добоша“ у Брчком наређење котарског престојника Монтаниа, да сви „грчко-источњаци“ који нису поднели молбу за прелаз на римокатоличку веру - морају одмах ставити на прозоре својега стана натпис „грчко-источњак“. Подједно морају све свете иконе и кандила предати котарској области под претњом најстрожије казне. Услед оваквог притиска и терора сви Срби из Брчког поднели су молбе за прелаз на римокатоличку веру.

Истота дана т.ј. на 2 децембра 1941 године усташе су ушли у српско

православну цркву, демолирали иконотас, те разлупали слике и остало. Исто вече истога дана бацили су бомбу на торањ цркве који се је од тога срушио и запалио.

На 3 децембра 1941 године отишли су усташе на месно православно гробље, где су све крстове и надгробне споменике нарушили и полупали. На 3 децембра о.г. запаљена је по усташама и православна капела по усташама у Брчком, која је била озидана као успомена пок. Ђоке Хаџића, трговца из Брчког.

После овога усташка бојница заједно са домаћим усташама од којих су већина били муслимани - и то највећи олош те уз сарадњу са хрватском војском ишли су у сва српска села општине Брезово Поље и редом палили све куће, а становништво, које није прије тога избегло, побили су. Тако су сва српска села, општине Брезово Поље, потпуно уништена пожаром а становништво, већином жене и деца су убијени. Усташе су подједно наведена села потпуно опљачкали, одгнавши благо и одвезавши сву покретну имовину, што су у Брчком на јавној дражби продали. Познато ми је да је тада у селу Лукавцу, општине Челић убијено скоро све становништво.

Одмах после Брчког, котарски престојник Монтани отпочео је терором у осталим српским селима са сврхом, да Србе примора да пређу на римокатоличку веру. Слао је из Брчког у српска села своје емисаре, који су у договору с њим међу Србима ширили панику и страх, са сврхом, да би их приморао да пређу на римокатоличку веру. Српска села су се солидарисала и нису хтели пристати на прелаз, иако им је котарски престојник био одређивао неколико рокова.

Оних дана, запаљена је по усташама и српско-православна црква у Брезову Пољу.

Све до доласка у Брчко котарског престојника Монтаниа било је стање за Србе у срезу Брчком и ако тешко, а оно ипак донекле подношљиво. Његовим доласком настали су страховити прогони Срба.

Иницијатор свих прогона Срба био је котарски престојник Монтани који је за време Југославије дуго годинама службовао у Београду код Управе Града. Он је осим напред наведеног и пљачкао Србе на тај начин, да их је затварао и за новац пуштао на слободу. Ово је чинио у договору са Др. Цебалом Антоном адвокатом у Брчком.

Желим још напоменути, да ја Монтани избеглице - Словенце који су дошли у Брчко дао на храну и издржавање само Србима.

Његови главни помагачи у прогону Срба јесу: Бабић Дане, поштански листоноша у Брчком, Ужичанин Рашид, без занимања из Брч-

ког, Тубић Марко, тежак из села Брод, срез Брчко, Петровић Мартин, студент права из Брчког, Рајић, студент из Загреба, а родом из Херцеговине.

По мојем мишљењу и уверењу до сада је у срезу Брчком убијено најмање 3000 Срба.

Предњи исказ ми је прочитан, ја га усвајам као свој и потписујем.

БЈЕЛОПЕТРОВИЋ Милица, домаћица, из Брчког, стара 21 годину изјавила је 13 марта 1942 године следеће:

У месецу априлу 1941 године усташе су затворили у Брчком Дивјак Раду, трговца и трг. помоћника именом Антонија, којему презиме не знам. Обојица су усташе у затвору злостављали, а затим једне ноћи извели их из затвора и одвели на мост преко Саве, где су их убили, а њихове лешеве бацали у воду.

Одмах у почетку усташе су у Брчком затворили више угледних Срба. Били су затворени: Елаковић Урош, кнез у Брчком, Павловић Станко, пекар; те више других, чијих се имена не сећам. Они су након неког времена пуштени на слободу и тада су побегли у Србију.

Почетком месеца августа 1941 године затворени су по усташама следећи Срби из Брчког: Цветковић Љубо, трговац, Узуновић Саво, трговац; Буђе Душан, трговац; Вуковић Ђорђе, трговац; Павловић Перо, трговац; Драгичевић Милан, кафеџија; Нешковић Милан, кафеџија; Нешковић Коста, кафеџија; Вуковић Илија, кафеџија; Антонић Лазо, механичар; Јанчкић Ђорђе, трговац; Неђић Перо, трговац; Медунић Славко, општински чиновник те више других, чијих се имена сада више не сећам. Они су након месец дана пуштени на слободу.

Када су горе наведени били затворени, био је у Брчком котарски престојник Пушкарић Петар. Он је наклоњен Србима али им није могао много помоћи, јер га је у томе спречавао котарски пристав Хорват Вјекослав, који је мрзио Србе.

Концем месеца августа 1941 године, премештен је Пушкарић у Травник, а за котарског престојника у Брчком дошао је Монтани Вјекослав. Он је одмах почео страховито прогонити Србе. Одмах је поновно затворио: Вуковића Ђорђа, трговца; Вуковића Илију, кафеџију; Колаковић Саву, трговца; Нешковић Јову, трговца; Михајловића Перу, трговца; Михајловић Бошка, трговца; Матића Симу, пензионера; Марковића Саву, трговца; Трифковића Раду, трговца, те много других, чијих се имена сада више не сећам. Сви ови су након извесног времена пуштени из затвора.

Тада су затворени по Монтанију и многи Срби сељаци из околних села. Имена њихова не могу навести. Једна група затворених сељака изведена је тада из затвора, одведена до села Челић и ту убијена. Монтани је затварао Србе у магазин звани „Етиваш“ у Брчком.

У месецу новембру 1941 године усташе су из Брчког у већим групама залазили у околна села и то Поточаре, Сандићи, Брезик, Мртвице, Милојда, Ражљево, Мачковац, Јабланица, Челићи, Гредице. Где год усташе у овим селима нису код куће нашли господаре, поубијали су сву чељад, куће опљачкали и затим попалили. Из ових села стоку и живад дотерали су у Брчко где су је продавали на пијаци уз врло ниске цене, а један део они су клали и јели. Ову стоку су већином куповали од усташа муслимани.

Концем месеца новембра 1941 године дошла је у Брчко усташка „бојница“ у јакости од три до четири сатније под командом једног сатника, чије име не знам. Говорило се је у Брчком, да је ова усташка бојница дошла на захтев Министра Куленовића, ради тобожње заштите Брчког од четника. На 1 децембра 1941 године увече стигла сам из Вуковара где сам била у посети код своје сестре у Брчко. Тада су ми причали моји укућани, да су тај дан затворени многи Срби из Брчког и да су страшно злостављани и присиљавани, да се очитују, да прелазе на римокатоличку веру, обећавајући да ће тада бити пуштени на слободу. Један део ових затворених Срба одведен је исте вечери преко Саве у Гуњу. Тамо су их злостављали и терали да певају хрватске песме. Затворили су их у Гуњи у вагоне и одузели им зимске капуте и сав новац, који су код себе имали. Сутрадан су их пустили уз обавезу да пређу на римокатоличку веру.

На 1 децембра 1941 године усташа Ужичанин Рашид из Брчког довео је на понтонски мост у Брчком Гојковић Луку, трговца и сву његову породицу-жену, два сина и једну кћер и тамо их убио, а њихове лешеве бацио у воду.

На 2 децембра 1941 године објављено је у Брчком путем добоша наређење котарског престојника Монтанија, да сви „грчко-источњаци“ како се тамо Срби називају који нису предали молбе на прелаз на римокатоличку веру, морају одмах ставити на своје прозоре натпис „грчко-источњак“. Исто тако морају све свете иконе и кандила предати котарској области под претњом најстрожијих казни. Услед овога страшнога притиска, који је на Србе вршио котарски престојник Монтани, предали су сви Срби из Брчкога на 3 децембра 1941 године молбе за прелаз на римокатоличку веру. Молбе су већ биле штампане код котарске области, па их је требало само потписати, а у њима је стајало, да нас нитко не приси-

љава, него да добровољно желимо прећи на римокатоличку веру. После тога смо морали сви да идемо сваки дан у римокатоличку цркву од 7-8 сати увече, где нам је католички жупник Виолини предавао веронауку наглашујући при томе, да православна вера није била правилна, нити онаква какву је Исус основао, па да зато ми морамо прећи на римокатоличку веру, која је једина права вера.

На 2 децембра 1941 године усташе су провалили у српско православно цркву у Брчком, демолирали је, порушили иконостас и разлупали слике. Исту вече бацили су бомбу на црквени торањ који се од тога срушио и запалио.

На 3 децембра 1941 године отишли су усташе на месно православно гробље, где су порушили и полупали све надгробне споменике и крстове. Исти дан су запалили и православно капелицу на старом православном гробљу, коју је био подигао покојни Хацић Ђока трговац из Брчког.

После тога усташка „бојница“ заједно са домаћим усташама отишла је у околна српска села, где су убијали све становништво, које није побегло у шуму. Села су опљачкали, а опљачкане ствари су довели и дотерали у Брчко. Куће у селима су попалили. Ово све изведено је у договору са котарским престојником Монтанијем. Тада су страдала села: Брезик, Сандић, Гредице, Поточари, Челић, те још нека друга.

Прогони Срба у Брчком и околини настављени су и даље у месецу фебруару 1942 године затворена је Стевић Мара из Близине, њезин син Стево и кћерка Даница и ако су сви прешли на римо-католичку веру. Ђерка Драгица успела је да се спаси бегством у шуму. Стевић Мару, њеног сина и ћерку извели су једне ноћи из затвора на жељезнички мост преко Саве, тамо их убили, а њихове лешеве бацили у воду. После тога усташе су њену кућу опљачкали и однели међу осталим 70.000 динара готовог новца. Затим су кућу запалили, а земљу и шуме запленили у корист државе Хрватске.

Концем месеца децембра 1941 године или почетком јануара 1942 године усташе су ухапсили Ристанића Лазу, радника; Јову званог „Доју“ радника, и Јаловица Саву, месара и исту ноћ одвели их на Саву и тамо их убили.

У месецу јануару 1942 године једно после подне отишли су усташе, а међу њима и поменути Ужичанин Рашид, у оближње село Гредицу и тамо убили једног човека, који је био обучен у жандарски шињел, а на глави је имао официрску капу бивше Југослаvensке војске. Исти дан пред вече вратили су се усташе из тога села у Брчко носећи на колцу не-

такнуту главу убијеног човека. Главу на колцу натакнуту носио је поменути усташа Ужичанин Рашид. Сутрадан су ту главу нетакнуту на колцу поставили на главном тргу у Брчком, да је свет гледа. Муслимани су пролазили покрај те главе и при том псовали Србе. Касније се испоставило, да је тада био убијен неки бивши жандармериски наредник из Челића, муслиман који је био пријатељ Срба.

Римокатолички Божић морали смо ми Срби обавезно прославити по римокатоличком обреду, те смо морали и у римокатоличку цркву ићи. Православни Божић нисмо смели славити. Сви смо се морали у римокатоличкој цркви причестити и исповедити, те сваке недеље и празника морали смо ићи у римокатоличку цркву јер се је о томе водила контрола. Све Српкиње које су пре тога певале у српском певачком друштву „Венац“, морале су се уписати у римокатоличко певачко друштво, где су их часне сестре училе певати римокатоличке црквене песме, а морају сваке недеље и свеца долазити у римокатоличку цркву и тамо певати.

Највећи кривац прогона Срба у срезу Брчком јесте поменути котарски престојник Монтани Вјећеслав, који је за време Југославије службовао у Београду код полиције. Он је међутим у најновије време премештен у Вуковар за шефа полиције, камо је отишао на 27 фебруара 1942 године. Чула сам да је тамо у Вуковару већ затворио преко 150 Срба. Осим Монтанија истицали су се у прогону Срба БАБИЋ Дане, поштански писмоноша и главни помоћник Монтанијев; УЖИЧАНИН Рашид, ПЕТРОВИЋ Мартин, студ. права из Брчког.

Ја сам из горе наведених разлога на 27 фебруара напустила Брчко у намери да пређем у Србију. На пут сам кренула са пропусницом коју сам добила од котарске области у Брчком. Пропусница је важила само до Вуковара, а ја сам је правила тако да је гласила до Земунa. Успут сам се навратила у Вуковар, где сам се задржала код моје сестре Наде удате Пожгај. У Земун сам дошла на 1 марта 1942 године где сам остала код својих познаника све до 11 марта када сам помоћу мојих пријатеља лађом прешла у Београд. Овде ће ме издржавати моја сестра Зора удата Бојковић, са станом Цвијићева ул. бр. 38.

Друго ништа немам исказати а на исказано и прочитано - могу се и заклети.

ГРУБИЋ Илија, трговачки помоћник, из Петрињаца, општине Суња, среза Петриња, стар 28 година, изјавио је 26 јуна 1942 године следеће:

Одмах после успоставе независне државе Хрватске појавили су се у Суњи усташе под вођством Шестановића, земљорадника из Грде из Суње. Усташе испочетка нису прогонили Србе, већ су са прогоном почели истом онда, када су за то добили упуте из Загреба.

У месецу јулу 1941 године усташе су ухапсили Вучковића Николу, свештеника из Дрљача, општине Суња и одвели га у Петрињу у затвор. Од тада се о овоме свештенику ништа не зна. Говори се, да је са више других Срба из Петриње и околице одведен у једну шуму крај Сиска и тамо убијен.

На 4 августа 1941 године пред вече дошли су из Суње 7 усташа у село Дрљаче и то: Главановић, учитељ из Суње; Ланц Јожа, радник; Шестановић Иво, сајдија; Видековић Мијо, радник; Валентић Јожа, радник; Вранешевић Зденко, трговац; те жељ радник муслиман из Босне именом Омер. Усташе су у Дрљачама сазвали народ на скуп под изликом, да ће прочитати неку поглавничкову наредбу. Код школе у Дрљачама сакупило се је 14 сељака и то: Бајић Душан, Појић Јован, Петров, Појић Игњатије, Појић Јован Мирков, Појић Петар, Појић Стојан; Нијемчевић Миле, Стегић Душан, Стегић Ђуро Адамов, Стегић Ђуро Миличин, Вукотић Љубан, Вукотић Милан, и Појић Стеван. Када су се ови људи сакупили, усташе им нису прочитали никакову наредбу, него су им једноставно саопштили да ће бити таоци тобож ради тога, јер да су неки усташе погинули у Босни. Појић Стеван предосећао је, да би их усташе могли убити, па је побегао, а остала тринајсторица Срба повезани су по усташама шпагом за руке и отерани на суњско марвено гробље (мрцилиште које је око један и пол километар удаљено од села Дрљача). На овоме мрцилишту цигани из Суње били су већ ископали јаме и довели креч по наређењу усташа. Све наведене Србе усташе су на марвеном гробљу убили из пушака и оставили лежати. Поменутог Бајића Душана још су успут убили бодући га ножевима. Поменути Вукотић Љубан није био сасвим убијен, већ само теже рањен у руку, па се је притајио као да је мртав, и кад су се усташе удаљили, он се је устао и довукао у село, а сутрадан отишао у болницу у Петрињу. У болници се је излечио и сада се налази у шуми, јер не смије у село од усташа.

Исту ноћ, након што су убили напред наведене Србе, вратили су се усташе поновно у село Дрљаче и нашли код куће Пешкир Јове тројицу људи и то: Гвоздић Стевана, Вукмановића Стојана и Беук Љубомира, који је по одредби усташа држали стражу код своје куће јер је кућа одузета од власника и предата у власност хрватске државе. Усташе су наредили овој тројници Срба, да имаду одмах отићи на марвено гробље и закопа-

ти побијене Србе. Ови су то наређење одмах извршили, те се повратили натраг и наставили држати стражу код куће Пешкира Јове. Поновно је до њих дошао усташа Вранешевић Зденко и казао им, да имаде још један убијени Србин, кога треба покопати, па да зато поновно оду на марвено гробље и тога човека покопају. Сва тројица су се поновно упутила на марвено гробље и када су тамо дошли, усташе су их дочекали и из пушка убили.

Сутрадан, т.ј. на 5 августа 1941 године поменути усташа Омер дошао је у село Дрљаче до куће наведеног Појића Стевана и од његовог деде Појића Мирка, старог 72 године отео 400 динара у готовом новцу, затим 30 кг. масти и око 50 кг. сухог свињског меса, те 2 јастука. Овај усташа наредио је, да се Појићеви коњи упрегну у кола, затим је све отете ствари стрпао у кола и одвезао се је у Суњу.

Чим је отишао из Дрљача Омер, исти тај дан дошли су у Дрљаче усташе Крижанић Мирко, Цолнер Марко још двојица усташа из Суње и одузели од истога Појић Стевана три метар цента кукуруза, пет метар-центи пшенице 15 чаршава, један дугачки зимски капут, једне хлаче и један пар ципела, један сто, једне војске те још неке друге ситније предмете и све то са собом одвезли. На 4 августа 1941 године отишао је у Суњу да преда писмо на пошту Војновић Јован, земљорадник из Петрињаца. Њега су усташе ухватили на жељез. станици у Суњи и затворили у општински затвор. С њиме су затворили још Сабљића Петра, трговца из Суње и Очигију Стевана земљорадника из Брђана. Неколико дана после тога сва тројица ових Срба изведени су по усташама из затвора, одведени на обалу реке Саве крај села Греде, где су их усташе најпре страшно мучили и пребили им руке и ноге а онда их живе бацили у воду. Овај злочин извршио Марковић Марјан усташа, иначе без занимања из Суње са још неколико других усташа.

На 4 августа 1941 године, дошли су из Суње усташе у село Четвртковац и у кући убили Дончић Дмитра, земљорадника из Четвртковца. Убио га је усташа Ланц Јожа, радник из Суње. Тај дан је усташа Шестановић Иван убио у Четвртковцу једну жену, која се зове Лађевић, а усташа Омер убио је исти дан у Четвртковцу једног човека, који је служио код једног сељака, а чије име не знам.

Ради горе описаних покоља жандармерија из Суње повела је истрагу и ухапсила све напред наведене усташе, а осим њих јој и Бајића Војислава, Србина бившег лугара из Четвртковца, који је такођер усташе помагао у овим злочинима. Ухапшени усташе остали су у затвору свега 15 дана, а након тога пуштени су на слободу, а да после никада нису по-

зивани за то на одговорност. Чим су усташе пуштени на слободу, а то је могло бити у месецу октобру дошли су једног дана у кућу Стојаковић Николе, земљорадника из Четвртковца, којег су извели из куће, одвели га до потока Суње и тамо убили, а његов леш бацили у воду.

Прошло лето не сећам се дана-усташе су одвели у логор Сабљића Јована, трговца из Суње. Тврди се, да је овај Сабљић после тога у логору у Јасеновцу убијен. Усташе су Сабљићев дућан потпуно опљачкали.

Почетком месеца маја 1942 године усташе су покупили ив села Петрињаца око 140 Срба и то људи, жена и деце и отерали у логор у Јасеновац. Пре три недеље побегао је из Јасеновца Шапоња Јовица, земљорадник из Петрињаца, који је са овом групом био отеран у Јасеновац. Он је приповедао, да су у логору у Јасеновцу усташе оделили жене и децу од одраслих мушкараца, па су жене и децу отпремили у Стару Градишку, а одрасле мушкарце задржали у Јасеновцу. Здрави и способни за рад мушкарци отпремљени су у Земун, а старе и за рад неспособне мушкарце усташе у Јасеновцу убијају. Он је једнога дана био одређен, да са другима људима ископа јаме и покопа мушкарце, које су усташе убили, јер су за рад били неспособни. Тада му је успело побећи и он је дошао кући, те се и сада налази у ономе крају, кријући се по шумама.

У исто време отпремљени су у логор у Јасеновац и Срби из суседних српских села Бестрме, Кињачке, Блињског Кута, Брђана, Паукове Мале, Вукошевца, Свињице, Дрљача, Четвртковца, Радоње Луке, као и из свих осталих села среза петрињскога. Некоји житељи ових села успели су спасити се бегством у шуму, где се и сада крију, а остали су сви отпремљени у логор у Јасеновац. Отпремљено је из ових села око 2.000 Срба у Јасеновац.

После тога усташе су опколили ова села, а кога су год нашли, или ухватили, заклали су га. Највише су тако заклали стараца и мале деце, који нису могли бежати у шуму. Након свега тога усташе су сва ова села потпуно опљачкали. У пљачки ових села суделовали су и Хрвати из околних села.

Након што су усташе из наведених села отпремили Србе у логор у Јасеновац, шаљу у наведена села, нарочито по ноћи своје страже, које у заседама дочекују Србе из ових села, који су се спасили бегством у шуму, па ако који наиђе својој кући, да би потражио хране, или одела, онда на њега пуцају и убијају га. И на тај начин много је Срба из ових села изгинуло.

Усташе су прошле зиме силиле Србе да пређу на римокатоличку веру, претећи им се убиством и логорима. У овој акцији насилног по-

католичавања Срба играо је видну улогу и римокатолички жупник из Суње Орлић. Већина Срба из страха прешла је на римокатоличку веру, али им ни то није користило, јер су у месецу мају и они исељени у логор у Јасеновац, односно убијени, како сам то напред навео.

Прошлог лета усташе су порушили српско-православне цркве у Дрљачама, Брђанима, Кињачкој, Четвртковцу, Петрињи и Свињци.

Особито су се истакли у прогону Срба и као усташе: ШЕСТАНО-ВИЋ, земљорадник из Суњске Грете и његови синови Иван, а другом не знам име; ГЛАВАНОВИЋ Богосав, учитељ из Суње; ЛАВРЕКОВИЋ Јурај, општински бележник из Суње; БЛАЖЕВИЋ Руде, трговац. Ова четворица били су главни потстрекачи свих усташких злочина. Затим су се истакли: Ланц Јожа, радник; ВИДЕКОВИЋ Мијо, радник; ВАЛЕНТИЋ Јожа, радник; ВРАНЕШЕВИЋ Зденко, трговац; радник из Босне именом Омер; МАЈДАНЧИЋ Јосип, поседник, МАРКОВИЋ Маријан, без занимања; КРИЖАНОВИЋ Мирко; ЦОНЕР Марко; БАЈИЋ Војислав, бивши лугар из Четвртковца. Сви остали су из Суње.

Узимали су Србе у заштиту: Џујан Ђиро, месар и бивши народни посланик; Баљак, сељак и бивши општински начелник и Лоходни Стево, трговац сви из Суње.

Ја сам отпутовао из Петрињаца на 19 јуна 1942 године са пропусницом, коју сам добио од општине Стаза посредством једног мога пријатеља. Из Земуна сам прешао у Београд на 24 јула 1942 године опет помоћу једног мога пријатеља.

Друго немам ништа исказати, а на исказано ми и прочитано могу се и заклетти.

ВЕЛИМИРОВИЋ Драгић, земљорадник из Лаповца, општине Вељун, среза Слуњ, стар 56 година, **ПОПОВИЋ Милош**, земљорадник, из Мрачја, општине Вељун, среза Слуњ, стар 55 година, **КОМАДИНА Никола**, земљорадник из Вељунске Глине, општине Вељун, среза Слуњ, стар 17 година, **ГОЈСОВИЋ Миле**, земљорадник из Вељуна, општине-исте, среза Слуњ, стар 17 година, **ТУМБАС Никола**, земљорадник из Шљивака, општине Вељун, среза Слуњ, стар 16 година, **ЦРНОКРАК Раде**, земљорадник из Вељунске Глине, општине Вељун, среза Слуњ, стар 17 година, **ПОПОВИЋ Драгић**, земљорадник, из Мрачја, општине Вељун, среза Слуњ, стар 16 година, **ВУЧКОВИЋ Павао**, земљорадник из Лаповца, општине Вељун, среза Слуњ, стар 17 година, **МИХАЈЛОВИЋ Светозар**, ђак гимназије из Вељуна, стар 17 година, сугласно су изјавили 8 јула 1942 године следеће:

У ноћи 5 на 6 маја 1941 године убијени су чланови породице Мравунца Јосе, млинара из Хрватског Благаја. Убијени су: Јосо, његова жена и троје деце. Остала је жива једна Јосина кћер, стара 10 година. Мравунац Јосо био је Хрват. После убиства убице су опљачкали ову породицу и однели око 3000 динара. Наведени Мравунац Јосо живео је као Хрват у врло добрим односима са Србима, с којима је увек и гласао на скупштинским изборима. Зато су га Хрвати из Хрватског Благаја одувек мрзели, па је највероватније, да су га они и убили. Међутим за ово убиство окривљени су од стране усташа Срби из Вељунске општине.

Сутрадан на Св. Ђурђа, т.ј. на 6 маја 1941 године по наређењу усташког повереника Шајфара Ивана, учитеља из Вељуна, жандарми су ухапсили Добросављевић Бранка, свештеника у Вељуну; МАНОЈЛОВИЋА Ману, трговца и гостионичара у Вељуну; Дудуковића Тоду, општинског начелника у Вељуну; Вучковића Љубу, земљораника из Глинице; Стојића Милу, општинског стражара; Ловрића Лазу и његовог сина Милу, земљорадника из Цвијановић Брда. Исти дан после подне ухапсили су Добросављевић Небојшу, студента права и сина свештеника Добросављевића, те више других чијих се имена сада више не сећамо. Тај дан су жандарми отишли у Полој, среза Војнић и тамо покупили око 50 Срба и дотерали их у Вељун. Сви ови Срби били су испочетка затворени у подруму жандармериске касарне, где су их усташе из Хрватског Благаја тукли.

У ноћи од 6 на 7 маја 1941 године дошли су у Вељун усташе из Загреба и Слуња, па су са домаћим усташама из Хрватског Благаја наставили са хапшењем Срба. Одмах су ухапсили Мартиновић Јована, учитеља из Вељуна; Скорупана Дмитра, свештеника из Цвијановић Брда Вујичића Стојана, лугара из Вељуна и његовог сина Ђуру, чиновника среског начелства и унука Раду, те много других сељака Срба из општине Вељун. Усташе су са тавана свештеника Скорупана скинули сухо месо и метли у једну врећу, те наредили свештенику Скорупану, да ту врећу са месом на себи носи и да још пева црквене песме. Скорупан је месо у врећи носио и певао црквене песме. Усташе и жандарми покупили су из вељунске општине, те из села Полој укупно 625 Срба, од којих су њих 95 већином стараца, пустили а осталих 530 одвели у Хрватски Благај и тамо затворили у школу, где су их усташе тукли и напослетку убили. Крај школе у Хрватском Благају у једној долини ископали су велику јаму и у ту јаму све Србе побацали од којих су многи још на пола живи. По њима су посули живо вапно и онда нагрнули земљу. После тога су Хрвати из Хрватског Благаја ову долину изорали и по њој посипали зоб. Убијени су сви Срби,

који су напред поименце поменути, те многи други.

Истодобно су усташе пљачкали куће убијених Срба, односећи сав новац, живежне намирнице, робу и све што су год од вредности нашли.

После тога Срби нису смели посећивати вашаре. Ако је који Србин отишао на вашар, тај се са вашара није враћао, јер су га усташе на вашару ухватили, опљачкали и затим убили. Тако је неколико дана пре Св.Илије отишао на вашар у Слуњ да купи волове Вучковић Симо, земљорадник из Црног Врела. Вучковић је са собом повео и своју жену Марију. Купио је волове за 7.000 динара и пошао кући. Усташе су му отели волове, његову жену упутили кући без волова, а њега су стрпали у аутомобил, некуда га одвели и убили.

Прошлог лета, некако у исто време отишао је у Слуњ на вашар Ловрић Милутин, земљорадник из Цвијановић Брда са својом женом Ловрић је на вашар одагнао пар волова и продао их је за 10.000. дин. Када се хтео са женом вратити кући, ухватили су га у Слуњу усташе отели му сав новац, његову жену послали кући разумије се без новца, а њега стрпали у аутомобил и са других више Срба које су заједно повезали, одвезли у правцу Цетињ Града. Када су дошли на Жалићеву Косу зауставили су аутомобил и у једној долини хтели ове Србе убити, када се је Ловрић Милутин некако се одвезао и побегао, а остали Срби су сви убијени у тој долини. Овај Ловрић Милутин остао је иза нас код своје куће у Цвијановић Брду.

Прошлог лета одвезли су се у Слуњ на вашар браћа Вујаклија Милић и Миле, земљорадници из Бандина села. Њих су усташе у Слуњу ухватили отели им кола и коње, а њих стрпали у аутомобил некуда одвезли и убили.

Један дан после Св. Илије т.ј. на 3 августа 1941 године дошли су у Вељунску општину наоружани усташе из Слуња који уз помоћ домаћих усташа из Хрв. Благаја купили све Србе од реда и доводили у Вељун. Жене и децу затворили су у православну цркву и црквену порту а мушкарце у подрум жанд. станице. Са усташама из Слуња дошли су и многи младићи Хрвати, који су са собом носили секире и батине. Ови су младићи, идући са наоружаним усташама, тукли жене и децу. Исту вече усташе су и жене и децу пустили кући, и то телефонским наређењем које је дошло из Слуња, а мушкарце - њих око 100 - одвели су правцем Слуња, и успут убили. Место, где су их убили није познато. Тај дан усташе су били ископали једну велику јаму на пољу Вујичића Милоша између Вељуна и Хрв. Благаја. Ухватили су прасе Вујичића Милоша заклали га и испекли га, те се поделили, пијући ракију, коју су опљачкали од појединих

Срба. Овде су требали покопати жене и децу, које су били ухватили, али на телефонски налог из Слуња морали их пустити.

Тада су по усташама убијени: Михајловић Васо општински бележник из Глине, који је родом ив Вељуна и након успоставе независне државе Хрватске живео у Вељуну; Мартиновић из Цвијановић Брда: Велимировић Станко општински писар из Вељуна; Гвоздић Раде, поштар из Вељуна; Дудуковић Војо општински стражар из Земуна; Сикирица Миле, општински начелник из Вељуна који је постао општинским начелником након убиства Дудуковића Тоде, те више других чијих се имена сада више не сећамо. Укупно је убијено око 100 Срба из општине Вељу.

Истодобно су усташе опљачкали домове убијених Срба и однели сав новац, робу, живежне намирнице, и све што им се допало.

Када су усташе на 3 августа 1941 године купили Србе у Вељунској општини, онда су у појединим српским кућама насртали на млађе жене и девојке и силовали их. Тако се на једној жени изредало 15 усташа.

Усташки повереник за општину Вељун наведени учитељ Шајфар, иако је био ожењен и имао децу одржавао је љубавне односе са једном учитељицом Хрватицом из Цвијановић Брда, којој је чешће одлазио. На 5 августа 1941 године дошао је у Цвијановић Брдо, где су га Срби сељаци ухватили и питали га за одведене Србе, тражећи од њега као усташког повереника да одведене Србе поврати. Учитељ Шајфар је тада Србима сељацима признао да су сви одведени Срби убијени. Описао је како Срби који су о светом Ђурђу били одведени у Хрватски Благај тамо мучени и закопани у једној долини одмах покрај школе у Хрватском Благају. У тој долини су Хрвати из Хрватског Благаја посијали зоб. Срби из Цвијановић Брда ради ових злочина убили су усташу и учитеља Шајфара. После овога свега Срби су у масама почели бежати у шуме, јер су видели да им другог спаса нема.

У месецу септембру 1941 године дошла је у Вељунску општину хрватска војска. Хрватски војници су заједно са жандармима из Вељуна ухапсили браћу Поповиће Милована и Милу и са собом повели. Код села Шљивњака сукобили су се са одбеглим Србима и ту је погинуло неколико хрватски војника, а браћа Поповићи су ослобођени.

Сутрадан дошли су у Вељунску општину усташе из Загреба и Карловца, те су спалили село Шљивњак. У селу је био остао само један старац, који је био болестан и није могао бежати и њега су усташе заклали и у кући спалили. Сви остали житељи из села Шљивњака побегли су пред усташама у шуму.

После тога били су чести сукоби између одбеглих Срба и усташа,

који су на српска села насртали. Усташе је потпомагала хрватска војска. Усташе су тада са хрватском војском спалили села: Вељун, Точак, Загорје, Лаповац, Гробник, Понорац и Српски Благај. Кога су год у тим селима нашли, тога су убили, али је народ већином за времена побегао у шуме и тако се спасао. Истодобно са палежом наведених села, усташе су и хрватски војници сва ова села потпуно опљачкали, однесавши све животне намирнице, робу и све остало, што им се свидело. Стоку су такођер одагнали.

Неколико дана пре православног Ускрса о.г. дошли су у Вељунску општину поново усташе са хрватском војском и купили одреда све Србе редом, које су нашли у селима, а остала села су пљачкали. Овај пут нису куће палили, него само пљачкали. Покупили су у вељунској општини око 50 Срба сељака, док су сви други побегли у шуму. Покупљене Србе сељаке одвели су у Војнић и затворили у авлију приватне куће. Међу тада покупљенима и одведенима Србима били смо и ми. Стражу су над нама вршили хрватски војници, који су се према нама добро понашали и бранили нас од усташа, јер су усташе чешће пута на нас насртали хтијући нас тући. Једном је један загребачки усташа ушао у двориште у коме смо били затворени и са штапом тукао тамо затворене Србе уз псовку: „Мајку Вам српску, да Вам покаже загребачки усташа, како се бије.“

Док сам ја Михајловић Светозар налазио у логору у Војнићу дошла је мени у посјете и донела ми јести моја мајка Олга, а оца ми усташе на 3. аугуста 1941 године одвели и убили. Са мојом мајком дошла су и моја два млађа брата и то Стојан, стар 11 година и Срђан стар 9 година. Усташе су моју мајку и браћу зауставили, стрпали у логор и после отпремили у Стару Градишку, где се и сада налазе.

Ми смо након 12 дана боравка у Војнићу отпремљени у Стару Градишку, где смо били само три дана, а затим смо одведени у Земун. Пригодом одласка из Старе Градишке у Земун морали смо по наређењу усташа, који су нас пратили ићи до жељ. станице Окучани, које је далеко 14. км. трчећим кораком. Старији и слабији људи, тада су од силнога умора падали по путу, а усташе су их тукли кундацима и ногама.

Када смо дошли до Старе Градишке у Земун, један усташа, који нас је пратио из Старе Градишке до Земуна, казао нам је, показујући руком на Београд: „Ено Вам вашег крвавог Београда, сав је срушен.“ Ми смо сви само шутили.

На 7 јула 1942 године преведени смо из Земуна у Београд.

Прошлог лета пропагирало се је у нашој општини прелаз на римокатоличку веру, али је прешао само једини Србин и то Вујаклија Ни-

кола, месар из Вељуна. Сви остали Срби остали су у православној вери. Овај Вујаклија је последице од Срба убијен, зато што је прешао на римокатоличку веру.

У прошлој години усташе су опљачкали православне цркве у Вељуну и Цвијановић Брду, однесавши из њих све вредније ствари. После тога су православну цркву у Вељуну порушили, док је она у Цвијановић Брду само затворена.

Особито су се истакли у прогону Срба и као усташе: Шајфар Иван, усташки повереник за општину Вељун и учитељ у Вељуну; Марицац Дане, земљорадник из Хрв. Благаја и заменик усташког повереника. Овај Марицац је после Шајфарове смрти постао усташки повереник, али је и он после погинуо; Грашић Мате; Чигрија Перо: Обрановић Милић, сви земљорадници из Хр. Благаја; затим римокатолички жупник из Слуња Никшић који је био главни подстрекач свих недела и злочина слуњских усташа. Надаље су се истакли Ковачевић Рудица, трговац из Слуња; Скукан Иван, млинар из Растока крај Слуња; Јелечанин Герхарт, трговац из Слуња; Штефанац Јуре, обућар из Слуња; три брата Ковачевића, од којих је један учитељ, други домобрански часник, а трећи без занимања, те много других Хрвата из Слуња, којима не знамо имена. Истакао се у прогону Срба и неки Јавор, родом из Загреба, који је био запослен на градњи коранске пруге. Он је нарочито много пљачкао Србе.

Друго ништа није нам познато, а на исказано и прочитано нам можемо се и заклетети.

КОВАЧЕВИЋ Јова, стар 34 године, чиновник Градског Поглаварства у Сарајеву, а допраћен из логора у Јасеновац изјавио је 12. јуна 1942 године следеће:

Рођен сам у селу Туковићима, код Тузле. Трговачку академију свршио сам у Сарајеву, а по свршеној школи био сам једно време намештен код Градске штедионице у Сарајеву.

По одслужењу кадровског рока прешао сам у самоуправну службу и био постављен за чиновника Градског Поглаварства у Сарајеву у којој сам несметано остано до дана хапшења т.ј. до 16 априла 1942 године.

Слом Југославије затекао ме је у Бос. Броду, где сам био на војној дужности као резервни официр, код 377 радничке чете. На Велику Суботу 12 априла 1941 године кад се Југославенска војска требала да повуче из Славоније преко Саве у Босну почео је у Бос. Броду један поп фрањевац, којему име не знам, да организује грађане и Хрвате војнике у намери

да пружи отпор и спрече прелазак југословенске војске из Сл. Брода у Бос. Брод. Међутим, како је војска доста организовано наступила према овим елементима, који су покушавали да спрече правилно повлачење војске, није то успело, те нису могли да пружи никакав ефикасан отпор војсци. Било је нешто пушкарања између војске и ових превратнички елемената, али се све свршило без жртава, овај поп фрањевац којему име не знам, имаде у Бос. Броду своју кућу, одмах до католичке цркве.

Успостављењем редовног саобраћаја на прузи Бос. Брод Сарајево одмах сам отпутовао из Бос. Брода у Сарајево и јавио се на дужност у своје надлештво.

У први мах по успостави независне државе Хрватске усташке власти похапсиле су највиђеније Србе у Сарајеву, међу њима Др. Душана Јефтановића, Др. Воју Бесаровића, проту Милана Божића, као и многе друге. Стално се и даље настављало са хапшењима, узимањем таоца, тако да је од виђенијих Срба мало који био поштеђен.

Паралелно са хапшењима почело се је и са крвавим убијањем Срба у околним Сарајеву, тако да је још у априлу или мају стрељано на Врацама код Сарајева 30 Срба, међу њима, говорило се да је био и Др. Јово Кршић, професор из Сарајева. Убијања Срба од стране усташа односило се у главном на сељаке из села око Сарајева. Тако је у Подлуговима побијено доста сељака под сумњом стварања четничке акције. У село Илијашу усташе су убиле тамошњег свештеника, којему име не знам.

У месецу јулу постављен је за таборника у Алин Пашин Мосту Андрија Буљан, иначе из Чапљине, познат као криминалан тип по својој прошлости. Он је позивао Србе сељаке из села око Алин Пашиног Моста да се пријаве за јавне радове. Кад су ови сељаци дошли он их је дао везати и потом их једну по једну партију водио у Рељево, где су све Србе сељаке затварали у куће, а потом куће спалили. У случају ако је који од сељака покушао да бежи или изађе из кућа у којима су били затворени усташе су их убијали из пушака. Тако је деловањем Андрије Буљана убијено је у околици Али Пашиног моста, Рељева и Илиће неколико стотина Срба сељака. Познато ми је да се само случајем спасио бегством председник општине у Рајловцу Спасоје Млађан. Он је живи сведок ових жалосних стрељања и усташког насиља у околини Сарајева, па ми је о томе свему причао. Он је међутим и даље остао у Али Пашином Мосту, те се тамо налазио и до дана мога хапшења т.ј. до 16 априла о.г.

Овакав терор и убиства од стране усташа принудили су српско становништво по селима, да бежи од својих кућа, а мушкарци да се организују у четничке одреде. У самом Сарајеву константно су вршена хап-

шења Срба, које су слали у радне логоре у Хрватску, док међутим неких масовних убијања Срба у самоме Сарајеву није било. Поред тога Срби су масовно отпуштани из државних и самоуправних служби, као и приватни намештеници. Овакво константо прогањање и шиканирање Срба у Сарајеву потрајало је са већим или мањим прекидима све до мога хапшења у месецу априлу.

Како је ове зиме и у рано пролеће завладала у Сарајеву велика неимаштина, а познато је да у Сарајеву има много сиротиње, повели су имућнији Срби, који се још налазе у Сарајеву акцију за давање помоћи сиромашним беспосленим Србима, па како хрватске власти нису дале за ову акцију одобрење и били уопште противни свакој таквој акцији гледајући у њој нешто недопуштено и по интересе хрватске државе штетно, почело се почетком априла са новим хапшењима Срба као и оних муслимана и Хрвата на које се сумњало да су одржавали везе са Србима.

Похапшено је тако у Сарајеву у првој половини априла око 250 људи, од тога две трећине Срба, а остало сарајевски муслимани и Хрвати. Од овог броја ухапшених образован је један транспорт од 180 људи и послан у логор у Јасеновац.

Ја сам ухапшен 16 априла и најпре спроведен у полициски затвор а после 8 дана у судски затвор у правосудној палати где сам узет на саслушање ради тога, што сам и ја приложио на име помоћи за сиромашне и пострадале Србе. Иако нам је управитељ судског затвора рекао да нас у овоме затвору неће нико дирати, ипак су полициски агенти принудно под батинама принуђивали признања од многих ухапшеника. Далеко горе било је у полициском затвору где су људе формално премлаћивали, па су тако некоји и умирали под батинама, као што је био случај са Муслиманом Шишићем, који је под батинама умро у болници у коју је у тешком стању пренешен из полициског затвора.

Међу ухапшенима било је доста Хрвата као и официра и војника хрватског домобранства, који су такођер у полициском затвору 26 домобранских официра и нешто мањи број војника домобранаца којима је стављено на терет да су одржавали везе са српским четницима и побуњеницима, а хрватским официрима авијатичарима, да нису приликом борби са четницима из авиона бацали бомбе на четничке положаје, него било где, а чак да су намерно бацали бомбе на положаје на којима су се налазили усташе и домобранци.

Међу ухапшеним хрватским официрима у полициском затвору видео сам: пуковника Филиповића, потпуковника Поја, надпоручника Радаслића, Муслимана, поручника Резаковића Муслимана, док име-

на других не знам. Како наведох било је ту 26 официра хрватске војске. Споменути Филиповић био је раније командант или заменик команданта пука 10 пешадиског у Југославенској војсци у чину потпуковника. Ови официри хрватске војске отпућени су у Загреб док су обичне војнике хрватске војске убацили у транспорт у којем сам и ја отишао у Јасеновац.

Од раније ухапшених Хрвата још у месецу јануару а које сам затекао у Јасеновцу наводим Ђуру Гланца, потпреседника преког суда у Сарајеву и Стјепана Маричића, дрогеристу у Сарајеву.

У месецу јануару дошло је и до хапшења Ивана Тоља шефа сарајевске полиције и Цивидинија, шефа полициског отсека полициске управе у Сарајеву. Ухапшен је тада и Ариф Балта, заменик управника полиције Ивана Тоља. Они су међутим касније пуштени на слободу.

Како се у своје време говорило у Сарајеву дрогериста Стјепан Маричић ухапшен је био зато и отеран у логор у Јасеновац, што је ивјавио за Јуру Францетића, заповедника усташке „Црне Легије“, да је исти опљачкао у Сарајеву јеврејске радње. За Цивидинија се говорило да је био ухапшен зато, што је хтео извршити силовање у полициском затвору над једном женском. Зашто су ухапшени шеф полиције Иван Тољ и његов заменик Ариф Балта нисам могао сазнати.

Од Хрвата и Муслимана који су се истакли у прогонима против Срба као главне иницијаторе истичем нарочито: Др. Хаким Хаџића професора, који је одмах по успостављењу независне државе Хрватске постављен за повереника усташког при бившој банској управи у Сарајеву, Божидара Бралу, сарајевског жупника, те Јосипа Зубића несвршеног студента медицине а сада власника грађевинског предузећа. Овде међу ове треба навести и Др. Филипа Ферића, ранијег шефа административног одељења Сарајевске општинске управе а сада директора магистрата који је заједно са градским начелником Др. Акифом Хаџи-Хаџићем по највише зла учинио и са материјалне стране Србима приликом исељења Срба и конфисковање српских имања.

Прогоне Срба у Сарајевској полицији врши позната тројка у којој се налазе Грегорић, шеф политичког отсека, његов заменик Францетић, брат Јуре Францетића пуковника и заповедника „Црне Легије“, те с овом двојицом у друштву и агент Павелић.

Од Срба који су као заточеници самном допућени у логор Јасеновац наводим: Стјепу Иванишевића, жељ. чиновника, Симу Марјановића, кочничара, Душана Тадића, жељ. чиновника, Бранка Галеба професора, Милутина Поповића чиновника окружног уреда, Мирка Никшића, чин. банске управе, док се других Сарајлија сада не могу да сетим

по имену. У овој партији за Јасеновац било је доста Срба из Коњица, Високог и Зенице, но како ове људе не познајем то их не могу навести по имену.

У јасеновачком логору провео сам око недељу дана а зато кратко време видео сам каквом су грозном поступку изложени заточеници у овом логору.

Видео сам с каквом се бруталношћу људи терају на рад и какав све рад имају да обављају. И ја сам морао да радим приликом уклањања цигле и камена од порушене српске цркве у Јасеновцу.

По доласку у логор усташе су одмах из наше партије која је дошла из Сарајева одвојили на страну занатлије и исте упутити на рад у логорске радионице, а нама осталима је речено да идемо као надопуна за радну службу у Земун. И тако смо нас око 150 из сарајевске партије са партијом Срба из Јасеновца и Бос. Дубице укупно око 650 људи кренули и стигли у Земун 17 маја. У Земуну смо остали 10 дана и за ово време стигла је из Нове Градишке једна партија од 700 људи предвиђена за рад у Немачку. У Земуну је извршено одвајање старца од млађих и за рад способних људи. Тако је од нашег транспорта одвојено је око 150 старца којима је речено, да ће бити пребачени у Србију, а Муслимани и Хрвати да ће бити пуштени својим кућама. Међутим сасвим неочекивано издвојено је 26 Срба, који смо дошли из Јасеновца и 27 маја о.г. отпраћени смо по немачким војницима у Београд, где смо прихваћени од изасланика Комесаријата за избеглице и смештени са станом привремено у богословски интернат.

Више немам ништа изјавити, а на све што сам рекао могу се по потреби и заклетати.

ВОЈНОВИЋ Миле, ложач из Бојне општине Врнограч, срез Цазин, син Марка и Ђуре рођ. Пајагић, стар 23 године, нежењен, исказан са избегличком легитимацијом бр.110459.

Позван да каже чисту и праву истину, о приликама у свом крају после слома на овамо исказује:

Моје село Бојна, је чисто српско село са приближно 250 домова. У близини су још чисто српска села: Глиница, Збориште и Стабанца. У срезу има осим Срба само још Муслимана, који чине већину.

После слома наишла је у срез цазински немачка војска. Нису настале никакве промене у дневном животу. Ми смо радили мирно своје послове и слободно се кретали, једино смо морали предати оружје немачкој војсци.

Тако се одржавало стање у миру и реду до одласка немачке војске негде до конца маја.

Сада преузимају власт усташе које у нашем крају претстављају домаћи Муслимани из Врнограча. Најпре су отпустили из службе све Србе службенике. Онда су заредали по селима под изликом реквизиције намирница, а у ствари је то била ординарна пљачка.

У наше село дошао је један одред тих усташа Муслимана из Врнограча, под вођством бившег југославенског жанд. наредника Муслимана, чије име не знам, а знам да је био на станици Равница (чини ми се да је злогласни Мартин Пилингер) чувен по терору по дворском срезу. Он је јашио на коњу а са њим су ступали усташе певајући:

Краљу Петру курвин сине - нема више југовине,
Краљу Петре ти си младо дете - сад вас
секу наше бајонете,
Павелићу, дај нам два-три метка
Да убијемо краља Петра.
Павелићу, Павелићу, цветала ти рука
Што с убио српскога хајдука.“

Заредали су по свим кућама одузимајући жито, кукуруз суво месо, сланину, и остало што им се свидело, остављајући незнатне количине за исхрану чељади.

Сва се је та храна сабирала пред кућом Јоже Мудринића званог „Ђуће“. Ту су усташе пекли јањце пили ракију, а храну некамо одвозили. Тога Јожу Мудринића су пред кућом убили и голог обесили. Висио је три дана. Зато време су га боли вилама крај тога се частећи упљачканом храном и пићем.

Много тога се је још догодило у виду пљачке и насиља у другим селима, но појединости ја не знам.

После тога првога налета завладала је једно време релативан мир до жетве. Када смо пожњели и сложили снопља у крстаче, то је било концем јула дошао је позив из општине Врнограч да се тамо скупи 650 људи из горњих села ради упућивања на рад у Лику. Људи су се не слутећи зла одазвали и сакупили код општине. Чуо сам, да се је из општине јавило у Загреб, да је ухваћено 650 четника. Након извесног времена још исти дан дошли су од некуд камиони. Људе се трпало у камионе и одвозило у шуму звану „Пољица“. Тамо су усташе из камиона људе истрпали и убијали пушкама и ножевима, покапајући их у Јаме раније ископане. Сви су тако побијени осим једног јединог, који се је чудом спасао, име му не знам. Тај

је отрчао у села и јавио шта се десило. Настала је паника и бежање на све стране.

Рано ујутро око 4 сата опколили су усташе горња села. Све живо сатерали у цркве, закључали и спалили живе заједно са црквама. Куће су опљачкали, марву отерали и коначно запалили све куће. Тако су горња села збрисана са лица земље. Чак су и гробља оскрnavили повадивши крстове и срушивши споменике. Ту је погинуло око 3000 Срба.

У том терору истицали су се нарочито Муслимани Мухамед Пурић општински писар и неки Џалак, радник, обојица из Врногража и Хрват Иван Девчић, трговац из Врнограча. Осталих по имену не знам.

Чуо сам да су таква зверста вршена и у осталим селима среза цазинског но појединости ја не знам.

Том приликом ја сам побегао у глински срез, па сам преко Цапрага и Брода дошао у Земун.

Ту сам се запослио све до ових дана.

То је све што знам о приликама у мом крају, а на казано могу се и заклетати.

We believe in the United States of America as a Government of the people, by the people, for the people. We believe it is our duty to this country to love it; to support its Constitution; to obey its laws; to respect its flag; and to defend it against all enemies.

GLAVNO GLASILO HRVATSKOG DOMOBRAŠTVA U SIV. AMERICI

NEZAVISNA HRVATSKA DRŽAVA

OFFICIAL ORGAN OF THE NATIONAL ORGANIZATION DEFENDERS OF CROATIA, Inc.

IZLAZI SVAKE SUBOTE (The Independent State of Croatia) ISSUED EVERY SATURDAY

Printed at Social Club Motor, September 4, 1941, at the Post Office at Pittsburgh, Pa. under the Act of March 3, 1917.

Godina (Vol.) VIII. Broj (No.) 16

PITTSBURGH—YOUNGSTOWN—NEW YORK—CHICAGO—SAN FRANCISCO

19. travnja (April) 1941

HRVATI PROGLASILI NEZAVISNU HRVATSKU DRŽAVU SA DR. ANTOM PAVELIĆEM NA ČELU. -- DR. MAČEK ZA N. H. D. I DR. PAVELIĆA

"Kola sreće u okoli. Vrteti se na prestolu... Tko le gori, eto je dol... A tko dol, gori ustaje." Gumbić.

Nemali američki idealista i dalekovidni državnik WOODROW WILSON temeljiše 1919. g. državnicima svijeta, a posebno zastupnicima velikih sila na mirovnoj konferenciji u Versajlu, da je jedino moguće održati mir na svijetu, ako se provode samoodređene svih naroda, nacija i voljki, tako da u osnovi svojim SLOBODNIM glasan odrede sudbinu svojih i kao takvo da stvore granice svojih država, u kojima bi se DEMOKRATSKIM ZAKONOM I SLOBODNIM GLASOM... DR. ANTE PAVELIĆ I NADLEŽNO.

DR. ANTE PAVELIĆ

Vodja Hrvatskog naroda, bora za prvu Hrvatsku demokraciju, ostvari je svoje Hrvatske države... 1929. godine... u samostalnu, u potpunosti Hrvatsku, u ljepi, bijeli Zagreb, da upravlja ovom Hrvatsku državu, a ovom narodu da daje mir i blagostanje.

dovolom "krune" ustrijelo u beogradskoj koojnosti tri naroda! nastupaju Stjepano Radica, Pavla Radića (Dr. Banjovčanin). Rezultate prijedloga ostaje u vidnoj škici se prema potrebi svojim ukazani na skicu. Na isti način dopisni se sa u buduću novi zakoni. Narodna skupština sazvana 11. novembra 1927. godine raspisala se.

"Radi toga riješio sam i riješavam da ustav kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca od 28. juna 1921. godine prestane važiti. Svi ustavni zakoni ostaju u vidnoj škici se prema potrebi svojim ukazani na skicu. Na isti način dopisni se sa u buduću novi zakoni. Narodna skupština sazvana 11. novembra 1927. godine raspisala se."

Table with 2 columns: Description and Amount. Includes 'Zlatnih', 'Ubiženih u policijskim zatvorima', 'Na smrt osuđenih', etc.

Postoje političke Aleksandra uzeli su u ruke vladu kraljevine Srbije upravlja general i srpski divov. "Orjuna", "Komiti", "Smao", "Narodna obrana" i druge terorističke organizacije ostale su nastavile i one su vrle nastale i druge bezakonice. U svim tom vremeu od kako je Aleksandar pao nastajali su razni vlade u Beogradu svršeni atrani svrjet da u 1. sv. Augustavilj vlada "indovijetiviti", da se Hrvati kao i ostale nacije "travoproviti" — sa Srbima. Uz bijel i batinu, a kasnije i koncentracione logore i nespasavajući cenzuru, vladao je Beograd od prvog dana pa do danas.

Hrvatski narod na domna nije nikada bio moćni da javno i slobodno izrazi svoje misli, da pred svijet iznese svoje pravde žalbe, koji su bili i danas ostaju UPOŠTAVA NEZAVISNE HRVATSKO DRŽAVE. Srpski političari, a sa njima i srpski generalni zlači, zastupnici Dušanove velike Srbije, znali su vezoma dobro, što hrvatski narod traži i radi; toga su vrhla tražili i, nadajući, vladali su na ili po nekoliko misli nastupajući, koji su bez odobrenja hrvatskog naroda sa tom srpskim vladom Uspisali i bez skicava ostvarenja davali javne izjave i odnami beogradskoj "kruni".

Rad i razvijanje Crkvenika, Stojadinovića, srpskog pravca (Nastavak na 1. strani)

U tom MEMORANDUMU tražili su Hrvati upostaviti svoje Nezavisnu Hrvatsku Državu i prekinuti svake suradnje sa Kraljevstvom Srbijom. Osnov pati našlo su politički držali do hrvatskih protesta, a koji manje su mislili na to, kakovo strateško mjesto Hrvatski u Evropi zauzimali.

Na čelo te zamisljaki i djetinjati stvoreni diktatorske vrle u Beogradu postavila politički srpski prince Aleksandra, davati mu milijne dolaraku godišnje.

Od kolobnog i protivna 1918. pa do nedavno vladala je kraljevska Srbija nad hrvatskim narodni diktatorom, dršković i izražavanjem kakovo ne pamti historija naše Hrvatske. Od prvog dana pa do dana današnjeg osti su u Beogradu stvarali planove kako da

PRVI HRVATSKI VLADAR KRALJ TOMISLAV I.

Godine 1180. nastupio je Tomislav kralj Croatia i podnio diktatorski i poravak Hrvatsku. Za svoga vladanja on je proglasio i ostala Hrvatsku se je 925. proglasio prvom hrvatskom kraljevi. Papa Ivan X. priznao ga je kraljom. Godine 927. održala se sinodna crkvena sabora u Spitu. Molava se Bogu, da nam dahn Tomislava pravi Ili. Anta Frkčića da osnuje sudbini hrvatski narod i svijetu i ustupiti Hrvatsku Državu.

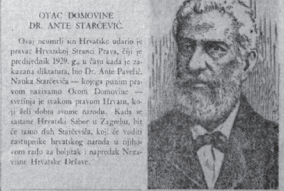
uzimati hrvatsku kulturu, da na finansijskoj izrabu, da grade veliku Srbiju. Prva točka diktatorske ličice: "bijela i crna ruka" bila je da se našeg seljaka, trgovca, banke, i sve što predstavljalo materijalnu vrijednost, finansijsko izrabu odnami umili. Temeljom srpskog zakone naredjeno je, da jednaka točka srpske vladavine bude umiljena novca u "prečakanskim krajevima". Od svog novca najprije su odnami 20%, a onda su sanjamili papirnovi i propali dinar za 4 krune. Sa ovim aktom poludimne su milijarde kruna od našeg naroda, dočim je dinar dobio veću vrijednost, jer se je zajedje krunu upotrebi- lo za jatanje srpskog dinara.

Slijedilo je postrovanje "prečakanskih krajeva". U škole su uvedene srpske knjige sa crklicom, a ista toga "penmo" Marku Kraljevića, Miloš Obiliću i Sveti Nemanciju. U naše Hrvatsku pošli su srpski učitelji, da "nastupaju" Hrvatsku u srpsku, da prijame "deca" sa Veliku Srbiju i anove Dušanov Slihoz.

Zloglasna batinska vlada Pavić-Prbićevićeva nastavlja je hatinjanje i zatvaranjem, plijevanjem naših hrvatskih listova, časopisa i svaga što je predstavljalo narodnu objelovje. Zlata se po Hrvatsku srpske razvake u koje se je dovodilo zavedno Hrvatske da se "pobediti". Svi i ostali aparat koji je imao "hrvatski zakoni" bio imenovao po "kruni". Svaki od ovih naroda je bio "pokonus upravlja i krunu".

Nastupilo je katanje i progovora kakovog: Hrvatsku upostaviti nije. Izdati našeg čovjeka, odvesti ga u zatvor i držati nekako liko dana, to je bila obična stvar za srpske žandare i ostale organe diktatorske vladavine.

Taj nezavani srpski batinski dozeo je svoj vrbano: 20. lipnja 1928. kada je srpski banditi Pavić Razić na prozvanati način i

ANTE DABOVIĆ

Onaj osnivač je Hrvatske države srpske Hrvatskoj Stranci Prava, koji je proklamirao 1929. g. a časa kada je zatajano diktatorom, bio Dr. Ante Ferkčić. Nijaka Srbinova — kojega poznati pri- svom nastupom Oton Dabović — ostvareti je nakon prvom Hrvatsku, koji je bili dobiti svake naroda. Kada se nastupio Hrvatsku Srbija u Zagrebu, koji se jano deli Srbinovica, koji se videli nastupaju hrvatskog naroda u Narodnom domu u Beogradu, nastupilo je Hrvatsku Hrvatske Države.

NOVA HRVATSKA

Sve za državu,
a država ni za što!

Zagreb, subota 10. travnja 1943.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

POVRŠINA Nezavisne Države Hrvatske iznosi 102.190 četvornih kilometara.

STANOVNIŠTVO broji preko 6.700.000.

ŠUME: Površina obrasla šumom u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj iznosi 4.077.702 ha, što znači 59,7 posto od ukupne površine.

ŽELJEZNIČKE PRUGE: Doljina željezničkih pruga iznosi 2.559 km, a od toga 2.700 km normalnog kolosjeka, 1.188 km uskog kolosjeka, a 309 km dvosmjernik.

NAJVIŠE PLANINE Iznad 2.000 metara su: Maglić, visok 2.387; Čvrsnica 2.228; Vranica 2.107; Prenj 2.102; Treskavica 2.085; Bjelašnica 2.067; Vran 2.014; Lelija 2.032; Čitluk 2.066.

VELIKE ŽUPE:

1. Baranja, sjedište Osijek	4.845 čkm	12. Metković, sjedište Ogulin	2.589 čkm
2. Bilogora, sjedište Bjelovar	4.466 "	13. Pliiva—Imana, sjedište Jajce	7.823 "
3. Bribir—Sladruga, sjedište Knin	1.918 "	14. Pokuplje, sjedište Karlovača	2.780 "
4. Cetina, sjedište Omis	4.123 "	15. Posavje, sjedište Brod n/S	5.554 "
5. Dubrava, sjedište Dubrovnik	4.957 "	16. Prigorje, sjedište Zagreb	5.701 "
6. Gora, sjedište Petrijna	3.337 "	17. Sunos—Luka, sjedište Banja Luka	5.403 "
7. Hum, sjedište Mostar	5.679 "	18. Ušora—Sol, sjedište Tuzla	6.167 "
8. Krbava—Paš, sjedište Bihać	3.493 "	19. Vinodol—Podgorje, sjedište Senj	7.011 "
9. Lašva—Glas, sjedište Travnik	4.193 "	20. Vrhbosna, sjedište Sarajevo	8.520 "
10. Lika—Gacka, sjedište Gospić	4.851 "	21. Vuk, sjedište Vukovar	6.885 "
11. Lityue—Zapadje, sjedište Nova Gradiska	6.393 "	22. Zagorje, sjedište Varaždin	3.154 "
		23. Glavni grad Zagreb	64 "

Поштарина плаћена у готово

ПОЈЕДИНИ БРОЈ 1.— ДИНАР

Medjelja

Tjednik za katolički rad i socijalni život i prosvjetu

GODINA XIII

ZAGREB, 25. SVIBNJA 1941.

БРОЈ 20

„Naša je vjera pobijedila“ rekao je Poglavnik dr. Ante Pavelić

Poglavnik Dr. Ante Pavelić održao je u srijedu 21. svibnja velik govor, u kojem je ocrtao rad u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Taj je govor s oduševljenjem primljen u čitavom Hrvatskom Narodu. Poglavnik je među ostalim u svom govoru rekao ove značajne riječi:

Bračo Ustaše! Mi smo se deset, dvanaest godina spremali. Spremali smo sve, što je bilo potrebno za veliki čin oslobođenja. Nu ja sam svjestan, da je u našim pripremama jednu od najvažnijih uloga igrala naša svijest i naša vjera, (Tako je!) Naša vjera je i pobijedila.

Bračo Ustaše! I došao je čas, u koga smo mi vjerovali. Ispunile su se naše snage usaoč tomu, što su neprijatelji bili upotrijebili sva sredstva, koja se mogu zamisliti protiv našeg rada i našeg uspjeha. Ja sam snao i prije šest godina sam napisao, da će doći novi svjetski rat, i napisao sam kako će teći i kako će svršiti, i to se je ispunilo. Došao je novi svjetski rat, jer se morao doći, jer Evropa i svijet ne može živjeti na temelju papirnatih mirovnih ugovora, nego samo na živim potrebama i na razmjeru snaga između pojedinih naroda. I danas u Evropi nema više mira od onoga, što je bilo na papirnatim mirovnim ugovorima napisano.

Bračo Ustaše! Mi smo na taj čas čekali. Taj čas je došao i taj čas je donio nama oslobođenje. Uz našu volju, uz našu svijest, uz našu borbu, uz našu organizaciju, uz naša velika — možemo mirne duše reći ratna djela, izvršena zadnjih dana života slobodne Jugoslavije. Oslobođenje hrvatskog naroda i uspostava Nezavisne Države Hrvatske utvrdili su, donijeli su dva velika naroda, država osvoine, sa svojim velikim vođama (burni poklici: Živjeli, Du-će, Hit-ler!) Zato smo mi njima zahvalni. Zato će im hrvatski narod biti vječno zahvalan. (Tako je.)

Bračo Ustaše! Nu ne samo, da je izvršen veliki čin oslobođenja, nego je izvršen i drugi veliki čin neophodno potreban. Naša država dobila je u prvim danima svoga života i priznanje od naših velikih prijatelja, Naša domovina priznala je odmah kao Nezavisna Država Hrvatska. Priznali su je naši veliki prijatelji i veliki nra naroda u Evropi.

Bračo i prijatelji! To je najveći uspjeh ustalkog pokreta (pjeskanje i poklici: Tako je! Klicanje: Po-glavnik!) To je uspjeh, koji hrvatski narod nije mogao doživjeti bez osam stoljeća d'Pjesak i klicanje: Tako je!)

Danas je hrvatski narod us bok slobodnih naroda, danas je Hrvatska Država potpuno ravnopravna sa svima slobodnim i nezavisnim državama. (Klicanje: Tako je! Živjela Hrvatska! — dugotrajni pjesak). Ona je to danas, ona će to biti sutra, ona će to biti u vječnost jer za to jamči ustalki pokret (burno klicanje: Živio ustaški pokret), za to jamči hrvatska ustaška vojska, za to jamči cijeli hrvatski narod! (Pjeskanje).

Bračo Ustaše! Nakon priznanja hrvatska država morala je imati i svoje granice. I opet zahvaljujući velikim vođama dvaju prijateljskih naroda, danas hrvatski narod imade već utvrđene u glavnim linijama granice na dva najvažnija dijela zemlje.

Bračo! Mi smo u tome doprinijeli i koju žrtvu. Nu narod, koji nije kadar podnijeti žrtve, nije kadar niti živjeti! (odobravanje). Ja sam siguran, a možete biti sigurni svi vi, a može biti sigurnim i čitavi hrvatski narod, da svaki Hrvat, koji ostane izvan granica Nezavisne Države Hrvatske, da će imati sačuvano svoje ime, svoj jezik, svoju narodnost, svoju kulturu i svoje gospodarstvo! (Klicanje).

Drugo je bilo, kada nije bilo hrvatske države. Nu sama opojnost Hrvat-

ske Države, njezinog suvereniteta, njezinog prijateljskog odnosa prema velikim susjednim narodima, samo ta činjenica je garancija, da će oni Hrvati, koji ostaju izvan hrvatske državne granice, a kojih broj, hvala Bogu, nije velik, da će se sačuvati i ostati integralni dio hrvatskog naroda. (Odobravanje). Ja vam slobodno kažem, da je to potpuno u intencijama, u namjerama našega velikog prijatelja Benita Mussolinija (živo klicanje Du-će, Du-će)

Kada smo mi pravili ugovore o granicama, onda nismo pravili nagode i sporazume. Nagode i sporazume pravili su političari, koji nisu bili predstavnici slobodnog i Nezavisne Države. (Odobravanje).

Mi smo kao predstavnici slobodnog i suverenog naroda i predstavnici Nezavisne Države Hrvatske pravili međunarodne ugovore. (Tako je, pjeskanje).

Ja vam mogu reći, da će uskoro i ostale granice biti riješene i postavljene i to na veliko zadovoljstvo cijelog hrvatskog naroda, (Živahno odobravanje i klicanje: Po-glavnik!) Hrvatska Nezavisna Država već danas jeste veća, nego li je ikada u povijesti bila. (Burno odobravanje).

Kada to sređujemo, što smo uređili i to ćemo u najkraće vrijeme, za dana-

uređiti, onda leži na namj unutarne uređenje Nezavisne Države Hrvatske.

Poglavnik je nadalje prikazao teškoće u organiziranju države, pa je nastavio:

Bračo i prijatelji! Mi moramo našoj državi dati i formu, dati oblik. Ne možemo živjeti, ne može valjano i dobro živjeti narod u državi, koja nije oblikovana. Ja sam uspostavio krunu Zvonimirovu. Ona je danas nosioć hrvatskog državnog suvereniteta. Time je obnovljena velika i slava hrvatska prošlosti. Nu ne samo radi prošlosti i stave, nego i radi hrvatske narodne i državne slobode!

Dok je u davnoj prošlosti Zvonimirova kruna nad Hrvatskom sjala, hrvatski je narod bio suveren, a hrvatska je bila Nezavisna Država. I danas je opet! A Zvonimirova kruna jeste i ostaj će pred cijelim svijetom simbol, nedvojbni znak hrvatske državne nezavisnosti. I dok je Zvonimirove kruna, nikada pod nikoju djenu i pod nikačkim okolnostima Hrvatska ne može i ne će biti sastavnim dijelom nijedne druge države. (Burno odobravanje i klicanje Poglavnik, Poglavnik!). Ne će biti sastavnim dijelom ni jedne druge države u nijednom pa ni u najbližem obliku (odobravanje), a hrvatski narod ne će nikada biti snien na pleme, niti na sastavni dio bilo koga drugoga naroga (pjesak). Zvonimirova je kruna za sva vremena najveći jamac suvereniteta, vrhovništva Nezavisne Države Hrvatske, jamac naše potpune narodne i državne nezavisnosti.

Ja sam ponudio, da ju nosi vojvoda Savojski (pokliak Živio, pjesak) jer sam znao, da je najdojstojniji. O tome će se svi uvjeriti. To je prihvaćeno.

To je prvi čin, koji sam mogao učiniti ja. Drugi čin izvršit će hrvatski narod (odobravanje), izvršit će ga suvereno i zakonito po svojim tradicijama, čim za to dođe čas. (Odobravanje). Donijeti će se zakon, kojim će biti uzakojena nova hrvatska dinastija, a na prijestolje podignuti vojvoda slavnog Savojske kuće, hrvatskoga kralja Tomislava II. (Burno odobravanje, pjeskanje, klicanje Živio).

Kada to bude, bit će kralj samo hrvatski i ničiji drugi! (Pjesak). I r Duvanjskom će se polju obnoviti velik i slavno kraljevstvo Hrvatsko do jda u povijesti najveća Nezavisna Država Hrvatska. (Oduševljeno pjeskanje). Nezavisna Država Hrvatska ustaška i seljačka! (Oduševljeno pjeskanje).

Bračo Ustaše! To sve još ne bi bilo dosta, U Nezavisnoj Državi Hrvatskoj mora biti takovo socijalno uređenje, da se bude bogatih i siromasnih, da se bude onih, koji rade, i onih koji už-

Poglavnik govori

MINISTARSKA NAREDBA
o nazivu »grčko-istočne vjere«

Nakon osnivanja Nezavisne Države Hrvatske naziv »srpsko-pravoslavna vjera« nije više u skladu s novim državnim uređenjem. Stoga određujem, da se u buduće ima upotrebljavati naziv »grčko-istočna vjera«. **

U Zagrebu, dne 18. srpnja 1941.

Ministar
pravosudja i bogoštovlja:
Dr Mirko Puk, v. r.

Broj 753-Z. p.-1941.

Na prijedlog ministra bogoštovlja i nastave propisujem i proglašujem

**ZAKONSKU ODREDBU
o prelazu s jedne vjere na drugu**

§. 1.

Do donošenja zakona o vjeroispovjednim odnosima ukidaju se svi dosadašnji zakonski propisi o načinu prelaza s jedne vjere na drugu. Za valjanost prelaza potrebno je, da stranka, koja mijenja vjeru podnese pismenu prijavu upravnoj vlasti prve molbe (kotarskoj oblasti odnosno gradskom poglavarstvu) o svojoj odluci i da dobije potvrdu o toj svojoj prijavi, te da se ispune vjerski propisi one priznate vjeroispovijesti, na koju stranka prelazi.

§ 2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama. Tim danom prestaju vrijediti svi zakonski i naredbeni propisi, koji su s ovom zakonskom odredbom u protivuriječju.

Provedba ove zakonske odredbe povjerava se ministru bogoštovlja i nastave.*

U Zagrebu dne 3. svibnja 1941.

Poglavnik:

Dr. Ante Pavelić, v. r.

Broj: LV/87-Z. p. 1941.

Ministar za bogoštovlje i nastavu

Dr. Mile Budak, v. r.

ZAKONSKA ODREDBA

o dopuni zakonske odredbe o prielazu s jedne vjere na drugu.

§ 1

U § 1. zakonske odredbe o prielazu s jedne vjere na drugu od 3. svibnja 1941. broj LV-87-Z. p-1941. (Narodne novine od 5. svibnja 1941. broj 19) dodaje se nova stavka, koja glasi:

»Za prielaz maloljetnika do navršene osamnaeste godine života dovoljna je samo privola majke ako je otac odsutan ili mrtav, a nije potrebna i dozvola nadzorstvene oblasti.«

§ 2.

Ova zakonska odredba stupa na snagu danom proglašenja u Narodnim novinama.**

U Zagrebu, 4. studenoga 1941.

Broj: CCCLXXXVI-1926-Z-1941.

Poglavnik Nezavisne Države Hrvatske:

Dr. Ante Pavelić, v. r.

Ministar pravosuđa i bogoštovlja:

Dr. Mirko Puk, v. r.

PREDSJEDNIČTVO
BISKUPSKIH KONFERENCIJA
U ZAGREBU

B. K. 235 / 41

REZOLUCIJE

plenarnih godišnjih Konferencija Hrvatskog Katoličkog Episkopata održanih od
17.—19. XI. 1941. god. o prelazima grkoiztočnjaka na Katoličku vjeru.

1. Smatra **dogmatskim načelom**, da rješidba svih pitanja, koja se tiču crkvenoga prelaza grkoiztočnjaka na katoličku vjeru, spada **izključivo** na kompetenciju Katoličke Crkvene Hierarhije, koja je jedina ovlaštena **po Božanskom pravu i po kanonskim odredbama** izdavati za te crkvene prelaze direktive i propisivati odredbe tako, da je mimo crkvenog auktoriteta isključena svaka akcija u tom pogledu.

2. Radi toga niko osim Katoličke Crkvene Hierarhije nema prava postavljati »misionare«, koji bi imali provodjati konverzije grkoiztočnjaka na katoličku vjeru. Svaki takav »misionar« mora dobiti misiju i jurisdikciju za svoj duhovni rad od mjestnog Ordinarija. Prema tomu je **protudogmatski i protukanonski**, da bez mjestnog Ordinarija-Biskupa dobivaju »misionari« misiju od koje svjetovne oblasti.

3. Svaki takav »misionar« mora biti u svom duhovnom radu ovisan samo od mjestnog Ordinarija ili direktno ili indirektno preko mjestnoga župnika.

4. Crkva Katolička može priznati valjanim samo one prelaze, koji su se obavili ili koji će se obaviti prema tim **dogmatskim načelima**.

5. Svjetovna oblast ne može »poništavati« one prelaze, koji su crkveno provedeni niti samo prema crkvenim nego i prema građanskim propisima.

6. Hrvatski Katolički Episkopat izabire radi toga iz svoje sredine odbor trojice, u koji ulaze: Predsjednik Biskupskih Konferencija, biskup Senjski Mons. dr Viktor Burić i Apostolski Administrator Križevačke Biskupije dr Janko Simrak. Taj će odbor raspravljati i rješavati sva pitanja, koja dolaze u obzir gledom na konverzije grkoiztočnjaka na katoličku vjeru. **On će raditi u dogovoru s Gospodinom Ministrom Pravosuđa i Bogoštovlja, što se tiče građanskih odredaba o prelazima.**

7. Kao radni izvršni odbor za pitanje konverzija grkoiztočnjaka na katoličku vjeru izabrao je Hrvatski Katolički Episkopat: dra Franju Hermana, profesora na bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, dra Augustina Juretića, konzultora Biskupskih Konferencija, dra Janka Kalaja, profesora-kateheta na srednjim školama i nastavnika za glagoljicu na bogoslovnom fakultetu, Nikolu Borića, Ravnatelja Kancelarije zagrebačke nadbiskupije i dra Krunoslava Draganovića prof. na bogoslovnom fakultetu, koji će odbor rješavati sve poslove oko pitanja konverzija grkoiztočnjaka na Katoličku Crkvu pod nadzorom Odbora Biskupa za konverzije.

8. U Katoličku Crkvu mogu se primiti samo oni, koji bez svake sile potpuno slobodnom voljom prelaze iz unutarnjega uvjerenja o istinitosti katoličke vjere i koji su u cijelosti izvršili crkvene propise.

9. Što se tiče **obreda** prelaznika, to Hrvatski Katolički Episkopat u cijelosti usvaja odredbu Svete Kongregacije za Istočnu Crkvu od 17. srpnja 1941 Prot. N. 216/36, koja je upravljena Predsjedniku Biskupskih Konferencija, a koja glasi u hrvatskom prijevodu: »Sveta Kongregacija za Istočnu Crkvu svraća pozornost Vaše Preuzvišenosti, da rimokatolički župnici u Hrvatskoj budu potaknuti od svojih Preuzvišenih Biskupa (Natpastira), da u slučaju prelaza nesjedinjenih (odpadnika) ne skreću njihovog **prirodnog vraćanja na istočni obred**, kada se radi o onima, koji su prije bili članovi Katoličke Crkve (zajednice) istočnog obreda, ali su pod prijetnjama i pritiskom pravoslavnih (ortodoksnih) odstupili od Katoličke vjere. Ako Vaša Preuzvišenost predoči tu potrebu svojoj časnoj braći (Biskupima) u Hrvatskoj, **steći će ponovno zaslugu tim svojim dragocjenim doprinosom za pravilan razvoj katolicizma**, gdje postoje tolike nade za obraćenje nesjedinjenih. Koristeći se rado prilikom ponavljam osjećaje svog poštovanja i bilježim se Vašoj Preuzvišenosti bratski odani Kardinal Eugenije Tisserant v. r., tajnik; Ant. Arata, Nadbiskup Sarda v. r., asesor«.

Isto tako u cijelosti prihvaća Hrv. Kat. Episkopat odredbu Svete Apostolske Stolice od 18. listopada 1941., koja glasi: »**Gdje god već postoje organizirane župe grkokatoličkog obreda, neka se upute nesjedinjeni, koji se žele obratiti, na iste župe.** Ipak u pretpostavci, ako isti odjeljeni (nesjedinjeni) ne će ili ne mogu održati svoj istočni obred, neka im se dade sloboda prihvatiti latinski obred.«

Te dvie odredbe prihvaća Hrv. Kat. Episkopat to više, što se one u **glavnim crtama** podudaraju s odredbom Okružnice Vlade Nezavisne Države Hrvatske od 30. srpnja 1941. Broj: 46468/1941. u 1. točki, s time:

a) da se pod grkokatoličkim župama imadu smatrati ne samo sjedišta župa nego i **cieli** teritorij župa, kako su one po kanonskim crkvenim i državnim propisima od nekada **ograničene**, dakle ne samo matica župe nego i sve filijale;

b) da se crkveno propisno provedeni prelazi u Katoličku Crkvu na grkokatoličkom obredu ne »poništavaju«, jer se to kosi s kanonskim odredbama i jer su osim toga kod tih prelaza izvršeni svi građanski propisi;

c) da se svi nesporazumci u tom pogledu iznesu pred Odbor Episkopata o prelazima, koji će ih riješiti;

d) da se zabrani mjestnim oblastima u tom pogledu svaka agitacija. U duhovni rad Crkve neka se ne mieša niti jedna svjetovna organizacija, jer to može dobroj stvari samo škoditi.

10. Odbor Katol. Episkopata za konverzije organizirat će tečajeve za one svećenike, koji obavljaju prelaze grkoiztočnjaka na katoličku vjeru. U tim tečajevima dobit će teoretske i praktične upute za svoj rad.

Ovaj tekst rezolucija Hrvatskog Katoličkog Episkopata šalje se svima rimo- i grkokatoličkim župnim uredima s time, da ga se striktno drže u pitanju prelaza grkoiztočnjaka u Katoličku Crkvu.

Dr. Alojzije Stepinac,

Predsjednik Biskupskih Konferencija.

BISKUPSKI ORDINARIJAT

Đakovo, 3. listopada 1941.

Broj 3533/941.

Kod odgovora molimo navesti goreji broj

Predmet: Tenje, fil. mjesto župe Osijek III. otvorenje
nove župske ispostave.

Nezavisna Država Hrvatska
VELIKA ŽUPA BARANJA - VJERSKI ODSJEK
O S I J E K I.
=====

Na temelju dobivenih vijesti od župskih ureda moći će se u mjestu Čepin i u mjestu Tenje obaviti vjerezakonski prelazi grčko-istočnih žitelja tih mjesta u masama od nekoliko hiljada žitelja dne 12. listopada o.g. Za ove svečane prelaze dane su posebne upute, te se jedan primjerak ovdje prilaže uglednom Naslovu znanja radi.

Umoljava se ugledni Naslov da izvoli od Državnoga ravnateljstva za ponovu, Vjerski Odsjek ~~u~~ Zagrebu, hitno ishoditi najveru za naplatu troškova u svrhu otvorenja nove župske ispostave, u Tenju.

U Čepinu nije za sada potrebit nikakav novi trošak, budući prelaznici mjesta Čepina automatski se uključuju u administraciju župe Čepin.

U Tenju je sasvim druga potreba. Selo Tenje je udaljeno od Osijeka 7 km. Prelazom grčkoistočnjaka u katol. Crkvu umnožava se broj rimokatolika do blizu 5,000 ljudi. Samo školska djece će biti oko 600. Uslijed toga isti dan iza velikoga masovnoga prelaza 12. listopada o.g. treba da ondje bude odmah postavljen samostalan upravitelj župske ispostave sve dotle, dok se uzmogne sa Ministarstvom Pravosuđa i Bogostovlja provesti postupak za utemeljenje nove rkt. župe koja će brojiti oko 6,000 katoličkih vjernika. Budućega župnika plaćati će vjernici te župe iz vjerskoga prireza koji će se odrediti na dan utemeljenja iste župe, ali ovo prelazno stanje ne može se na drugi način financirati nego na taj način, da Državno ravnateljstvo za ponovu, Vjerski odsjek u Zagrebu odredi za privremenog upravitelja župske ispostave razmjernu svotu za njegovo uzdržavanje. Mišljenja smo da ovako velikoj župskoj ispostavi njegova mjesečna plaća treba da se kreće između 2,500 - 3,000 Kn. mjesečno. Za propovjednike misijonare koji saraduju kod pripreme grčkoistočnjaka za prelaze bili smo predložili 80 Kn. dnevno s razloga čoga, što može katekumenat da se u manjim mjestima završi i za 14 dana, a u drugima traje više. Ovaj honorar smatramo dovoljnim za njegovo uzdržavanje, budući stanovanje dobivaju misijonari redovito besplatno, ali kada se uvede stalna uprava nove župske ispostave, tada svećenik mora da se sam brine i za stan i za punu obskrbu. Na selima se teško dobiva obskrba u gostionama, a još teže u privatnim kućama, pak je svaki prisiljen da si uvede vlastito kućanstvo, a to je spojeno sa većim troškovima. Stoga molimo da se ovo objašnjenje uvaži i da se prema tomu odrede plaće razmjerna sve dotle, dok provizorij traje.

Čim bude pitanje plaće osigurano, Biskupski ordinarijat će odmah postaviti upravitelja župske ispostave.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA

VELIKA ŽUPA BARANJA

OSIJEK

Novari

Hrvatska

4164

6/10

61

biskup đakovački

Br. 1049/41

Obitelji Meandžija

Glina kb. 11

Nakon što ste Vi dobili Kolarovski pri-
stanak (pis. se nalazi u arhivu nadb.
duk. stola u žbnu) preuzviseeni je Nadbiskup
zagrebački dr. Alojzije Stepinac svojom
odlukom br. 7356 dd 28. 11. 1941 primio
u krilo sv. Mt. Crkve.

Načelnja kasa se u dužnost savjestan
polazak službe Božje!

Budite ijomi brui, koja Vas prigrla,
Nezavisnoj državi Hrvatskoj i njezinom
Djelaoniku.

DEKANAT

CRKVE

NOTARA GLINSKOGA

Glina, 30. prosinca 1941

Franjo Žubrinić,

župnik-dekan

nadbiskupski konzultor

Br. 56/194
Nr.

Nezavisna Država Hrvatska
Status independens Croatiae

Izvadak
IZ KNJIGE PRIJELAZA
EXTRACTUS
e libro conversionum

Biskupija: Bosansko-Srijemska
Diocesis: Bosnensis et Sirmiensis

Zupa : *Trpinja*
Comitatus:

U knjizi PRIJELAZA rimokatol. župe sv. *Marije Q. M. J. H.* u *Trpinji*
svez. *7* str. *9* pod tek. br. *94* zabilježeno je ovo:

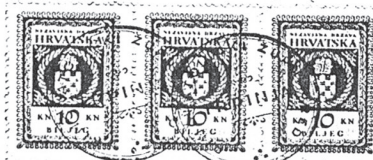
In libro CONVERSIONUM rom. cath. Parochia: S. in
tom. pag. Nr. cur. inscriptum est:

<p>Prelaznika ime i prezime, mjesto i vrijeme rođenja, stalež, prebivalište i prijašnja vjeroispovijest: Neoconversi nomen et cognomen, locus et tempus nati-tatis, conditio, domicilium et prior religio:</p>	<p><i>Petar Milovanović</i> <i>Trpinja, 18-III-1918</i> <i>grčkopravoslavna</i></p>
<p>Roditelja njegovih ime i prezime, stalež i prebivalište: Parentum ipsius nomen et cognomen, conditio et domicilium:</p>	<p><i>+ Vladimir i Jelena Buderić,</i> <i>Tešanj,</i> <i>Trpinja</i></p>
<p>Dan, kad je primljen: Dies, qua receptus est:</p>	<p><i>12 ožujka 1942</i></p>
<p>Opaske (mjesto i vrijeme obavljenih obrednih funkcija): Observationes (locus et tempus, quo functiones rituales peractae sunt):</p>	<p><i>M. Trpinji primljen po o. Dionižu</i> <i>Andriću rukovaromnom gardijanom.</i> <i>B! beznae pot status liberi!</i></p>

Da se ovaj izvadak iz gore spomenute knjige prijelaza s tom knjigom posve slaže, potpisani svjedoči viatoručnim potpisom i župnim pečatom.
Extractum hunc e supradicto libro conversionum cum eodem libro concordare, infrascriptus testatur propria manu subscriptione et appensione sigilli parochialis.

U *Trpinji* dana *5* mjeseca *lipnja* godine *1942*
Datum die mense anno

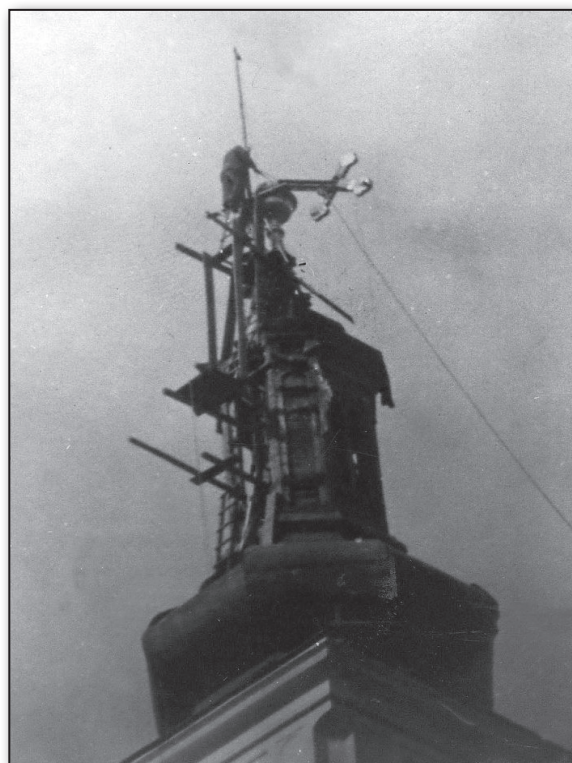
Stjepan St. Bogdanović
par. Trpinje 1942.

Tisak i naklada Biskupijske tiskare u Đakovu

Влахо фра Маргаретић прекрштава православне Србе у селу Миклеушка код Кутине

Рушење цркве Светог Јована у селу Јасеновац

POŠTARINA PLAĆENA

PRIMJERAK 1 DINAR

Hrvatska Krajina

Godina I.

Banja Luka, 28. svibnja 1941.

Broj 18.

PROVIDNOST BOŽJA DALA NAM JE U OVIM SUDBONOSNIM U OSOBI POGLAVNIKA DR. ANTE PAVELIĆA

VREMENIMA NAJGENIJALNIJE V O D U I DRŽAVNIKA REKAO JE STOŽERNIK DR. VIKTOR GUTIĆ.

Stožernik dr. Viktor Gutić dobio je naročite pohvale sa Najvišeg mjesta za svoj dosadašnji rad

Stožernik za Hrvatsku Bosansku Krajinu i povjerenik za livnu Vrbasku banovinu g. dr. Viktor Gutić boravio je u Zagrebu od 20. do 24. svibnja u službenim poslovima naše pokrajine. S njim u pratnji bio je i finansijski odjelnik g. Božidar Jović. Za vrijeme svoga boravjenja u našem ljepom i bijelom Zagrebu Stožernik g. dr. Gutić izvršio je mnoge poslove, koji će kada se ostvare, donijeti neprocjenjive koristi našim krajevinu i žiteljstvu.

Iako umoran od putovanja, Stožernik g. dr. Gutić, primio je u svom kabinetu u Stožeru, sa svom uobičajenom ljubaznošću sudradnika našega lista i dao mu naročitu izjavu za čitaoce Hrvatske Krajine. G. dr. Gutić je rekao:

— Radoštan sam da mi je ukazana velika čast sa strane svih hrvatskih ministara prilikom mog

bavljenja u Zagrebu. Tom prilikom dobio sam i naročite pohvale sa najvišeg mjesta za sav svoj dosadašnji rad, a ujedno i povjerenje, jer sam na najtežem položaju od svih hrvatskih državnika i upravljača. Svi hrvatski pojedinačni faktori su simpatijama i interesovanjem prate moj rad na teritoriji Hrvatske Krajine i livne Vrbaske banovine.

ČIŠĆENJE HRVATSKE KRAJINE OD NEPOZELJNIH

Na moje zadovoljstvo a na korist naroda izvršio sam u Zagrebu velike i važne poslove. Sada imam da prijavim grandioznu djelovanje Hrvatske Bosanske Krajine od nepozeljnih elemenata, naročite Banje Luke, jer ona postaje glavni grad Nezavisne Države Hrvatske.

Ekonomsko podizanje Hrvatske Krajine

Govorilo o ekonomskom napretku našeg dragog grada i pokrajine, Stožernik g. dr. Gutić kaže:

— Poglavnik g. dr. Ante Pavelić odredio je da se odmah počne i u najkraćem vremenu dovrši gradnja željezničke pruge Banja Luka — Doboj, koja je započeta. Nadalje, od njemačke granice pa preko Banje Luke dolinom Vrbasa preko Mostara na Jadran tči će čvrsta svjetska asfaltna cesta, koja će biti najprometnija arterija Nezavisne Države Hrvatske. U izgradnju državnih zgrada u našoj Banjoj Luci utrošit će se svote od dvije milijarde dinara. Nedaleko Banje Luke podignut će se jedna od najviših radio postaja u Evropi. Na moj poziv dolazi u Banju Luku sveučilišni profesor g. Horvat da dovrši započete radove na snimanju i premjeravanju Banje Luke. Prema ovome u Banjoj Luci i okolici bit će zaposleno oko 60.000 radnika.

STOŽERNIK G. DR. GUTIĆ KOD POGLAVNIKA DR. PAVELIĆA

Zapitao sam Stožernika g. dr. Viktora Gutića kada je i koliko bio kod Poglavnika g. dr. Ante Pavelića, našto mi je odmah vrlo spremno i radošno odgovorio:

— Vidio sam se i pozdravio sa Poglavlnikom g. dr. Antom Pavelićem u srijedu 21. svibnja na Markovom trgu kada je održao svoj povjereni govor pred ministrom, straniu diplomatinu, svim funkcionarima hrvatske državne uprave i ustajskim formacijama. U audijenziji kod Poglavnika g. dr. Pavelića primljen sam u petak 23.

svibnja. Pored njegovih silnih poslova i uspjeha što su mnogi ministri i istaknutiji predstavnici čekali u predsjelju na prijemu, Poglavnik me je zadržao u audijenziji preko jedan sat i interesirao se o svemu što je za pučanstvo Hrvatske Krajine korisno. Divio sam se njegovoj simpatičnoj osobi, dalekovidnosti, savršeno poznavanju prilika i ljudi u svojoj okolini i u čitavoj Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Za to vrijeme razložio mi je Poglavnik g. dr. Pavelić čitav svoj plan o stvaranju novih velikih zapunja na teritoriji Bosne i Hercegovine.

UKRSKAVAJU SVE POVJESNE ŽUPE

Poglavnik g. dr. Pavelić uskrsava u Bosni sve povjesne župe. Veliki župan koji će stajati na čelu pojedinih župa imat će veći djelokrug rada i šire ovlasti nego što su imali bivši jugoslavenski banovi. Njegovom odlukom a na zadovoljstvo svih nas uskrsavaju povjesne oblasti kao na primjer:

Nova Banja Luka će se širiti uz Vrbas

Budući da mi je Stožernik g. dr. Gutić u početku svoje izjave na jednom mjestu rekao da će se podizati državne zgrade i da će za njih biti potrošeno 2 milijarde dinara, zamolio sam ga da mi objasni gdje će se te zgrade podizati i u koju svrhu. I na ovo moje znatiželjno i razumljivo pitanje Stožernik g. dr. Gutić bio je spreman pa je rekao:

Zupe Usora, Soli, Sana, Lašva, Livac, Rama, Vrbosna, Hum, Dubrava itd. Poglavnik g. dr. Pavelić želi da što prije dođe u Bosnu a naročito u Banju Luku, koja će se zvaniti Luka, jer, kako mi rekao, u spodini Poglavnik, Banja Luka nu se je udvijek svidala, jer ju dobro poznaje budući da je u njoj boravio kao mladić. Kao otac narodni interesirao se Poglavnik za prehranu pučanstva, za ovojodijnu jstvu i ljetinu uopće, za voće da li je rodilo i kako napreduje sve i za sve što je bitno po narodni život i opstajnik. To je Poglavnik g. dr. Pavelić govorio sa tolikom energičnošću, entuzijazmom, da uvijek ostane frapiran i ganut od radosti i velike zabavlivosti što je Providnost Božja dala nama u ovim sudbonosnim vremenima najgenijalnije vođu i državnika u osobi dr. Ante Pavelića. Nikada hrvatski državni brod nije imao sigurnijeg i boljeg kormilara nego što ga ima danas, a nikada na čelu Hrvatske države i naroda, valjda i od Tomislava na ovome uz lok državnom Poglavaru nisu nisu stajali zaslužniji, pametniji i pošteniji suradnici nego li danas. Nikada u svome povjesnom razvitku od svojih najstarijih vremena pa do danas nije hrvatski narod imao savršenije političke revolucionarne organizacije ko što je Ustaska, čiji je stvaralac osobno Poglavnik g. dr. Ante Pavelić, najslavnija i osobito podvođić g. dr. Gutić.

ASFALTIRANJE CESTE BANJA LUKA — JAJCE I BOS. GRADISKA

Interesirao sam se za ranije još namjeravano asfaltiranje ceste Banja Luka — Jajce i Banja Luka — Bos. Gradiska, pa sam zanudio Stožernika g. dr. Gutića da mi o tome nešto kaže. — Svakačiji, to još ovih dana, započet će asfaltiranje puta Banja Luka — Jajce i Banja Luka — Bos. Gradiska. Za Jajce će se ovaj put i proširiti, budući da je on jedan dio te čuvene svjetske autostrade.

Odluka o gradnji zgrada je već donesena, a gdje će se graditi i to će se odlučiti tek nakon premjeravanja i poslije svjetskog konkursa za regulaciju Banje Luke.

Poglavnik g. dr. Pavelić izrazio od mene da mu pošaljem jedan veći i precizniji fotografski snimak Banje Luke, ali iz zbraka i zbrake vršne sminat, tu želju Poglavnika saopćio sam sveučiliš-

nom profesoru g. Horvatu i on je naročito istaknuo da je to doista najbolji način da se Banja Luka planski izgradi, jer se na takovom snimku vido i perivoji i aleje, te razni drugi nasadi, što se ne može vidjeti iz jednog locirca koji se izraduje terenskim premjeravanjem i snimanjem. Baš radi toga odlučio je prof. g. Horvat smisliti Banju Luku iz zbraka i to onakvu kakva je danas.

Što se tiče gradnje zgrada, i to je stvar perfektna. Kako vam je poznato preselit će se u Banju Luku sva ministarstva Nezavisne Države Hrvatske, a s njima i razni državni organi. Svi državni organi dovoľno za sada zgrada. Po mojem mišljenju bilo bi najbolje, a to moje mišljenje zastupa i prof. g. Horvat, da se sva Banja Luka primakne Vrbasu i da se Vrbaske obale otvore podizanjem kejova. Zatim da se ministarstva i važnije državne zgrade podignu tik tik kejova, kako bi bile opkoljene cvijećem, zelenilom i okružene našim zelenim Vrbasom. Tu bi se svrhu regulirao tok Vrbasa a mjestimicno i promijenjen tok ove rijeke, o čemu će odlučiti u posljednju riječ imati stručnjaci. Ali ja držim da će ovo moje mišljenje biti prihvaćeno, pa bi se te državne zgrade, koje će biti na samo grandiozno, nego i lijepe, graditi od gradskog mosta kod Općine na Vrbasu na prema Gorjonom Seheru. Stinu u vezi dolaze i drugi (također veliki) radovi, a to je podizanje velike hidro centrale u Krupi na Vrbasu, premještanje kolodvora, po svoj prilici preko Vrbasa radi gradnje željezničke pruge Banja Luka — Jajce i drugi mnogi radovi.

STROGE MJERE PROTIV DRŽAVNIH NEPRIJATELJA

Interesirao sam se za mjere koje će se poduzeti protiv javne kao i protiv svih državnih neprijatelja. Na ove riječi i upite Stožernik g. dr. Gutić odgovorio mi je bez mnogo razmišljanja brzo i odlučno:

Bez sumnje poduzet će se najenergičnije i najstrože mjere koje se mogu i kada izvršiti. Ono što sam do sada poduzeo tek je sitnica jedna takova malenkost koja se može samim mikroskopskim vidjeti, pa onda morate zamisliti šta sve još čeka neprijatelje Nezavisne Države Hrvatske u našoj pitomoj Bosanskoj Hrvatskoj. U tom pogledu imam održite ruke. Hoću da služim Božjoj i narodnoj volji. Svi nepozeljni elementi hit će u našoj Krajinu u najkraćem vremenu i roku uništiti, tako da će (Nastavak na 4. strani)

-5-

без рођак, иначе без правог занимања, добио је кућу и намештај протераног Божића Косте трговца. Он је могао да бира намештаје и из других српских кућа. Његова кћерка Мира има сада врло лепе америчке капуте, те целу гардеробу, коју прије није имала. Појединци на коју препознају одевне предмете протераних Срба.

Још прошле лете усташе су порушили у Бања Луци две српско-православне цркве. Румунска црква морали су вршити Срби и Јевреји, који су тада били затворени у "Црној Кући".

Главни иницијатор свих прогона и покоља Срба у ономе крају јест већ поменути Др. ГУТИЋ Виктор, који је у својим говорима стално карао против Срба.

Осим ГУТИЋА главни усташе у Бања Луци јесу: већ поменути ЂЕШИЋ, ГУТИЋ Блаж, брат Виктора Гутећа; БУТОРАЋ Вилко, Гутећев секретар; КАН, шеф Гутећевог кабинета, који је био југословенски добровољац, те неки усташки официри, који су дошли из Загреба у Бања Луку, а чијих имена не знам. Сам покољ Срба обављали су по наређењима и улугама напред наведених усташа, усташе који су дошли из Загреба из Навелићеве "телесне бојне", а заједно с њима олош муслимански и католички који је у ту сврху узет из појединих Босанских места.

Ја сам напустила Бања Луку из горе наведених разлога на 25 фебруара 1942 године у намери да пређем Србију. Живела сам у Брему и у Земуну све до 4 марта када сам са пограничном пропусницом, коју сам добила од полиције у Земуну прешла у Београд. Овде сам се привремено сместила код сестре, а као дипломирана учитељица замолићу да ме се прими у учитељску службу.

Друго ништа немам исказати, а на исказано и прочитано ми могу и да се закунем.

Непошван приступио је ДРАГИЋ Сретенко, кројачки помоћник из Церемошњака, општине и среза Нашица, стар 19 година те је исказао 20. марта 1942 године следеће:

Једне ноћи прошле године пре православног Петров дана провали су усташе у стан православног свештеника у Нашицама, којему је име Вока, а презимена му незнам. Њега су усташе на преваран начин извели из куће говорећи му, да га воде у српско начелство на преслушање. Стрпали су га у аутомобил, одвезли правцем Феричанаца и када су дошли до села Мартин, тамо су га бацнали, а његов леш оставили у граби крај пута. На лешу се је видело, да је свештеник био заклан и то на тај начин, да су му нож заболи у врат и окретали. Затим су му једну плешку ножем одрезали.

Одмах после убиства српско-православног свештеника из Нашица, дошао је у Церемошњак братар-бравезац из Нашица патар Сидоније, који је наговарао Србе у мојему селу да пређу на римокатоличку веру, јер да другог спаса нема говорећи им: "Видите људи, Ви сте Вашег свештеника изгубили, вама сад не преостаје ништа друго, него да сви пређете у римокатоличку веру, јер ће те и ви изгубити". Народ је њему обећао прелаз. Он је на поласку кавао, да се сви, који ће прећи на римокатоличку веру попишу и да га дочекају пред римокатоличком црквом у Церемошњаку, када поновно тамо дође.

Након неког времена патар Сидоније поновно је дошао у Церемошњак, али га нитко од Срба није дочекао. Он се на то наљутио и Србима се јавно у селу угрозио са речима: "Не би био ја онај, који јесам, ако вас не протерам, видећете шта вас још чека."

После тога на православно преобраћење - на 19 августа 1941 г. у ноћи дошли су оборужани усташе из Нашица у Церемошњак, где су их дочекали усташе из Церемошњака. Одмах су провалили у кућу Докића Жарка, земљорадника и убили њега и његовог сина Стеву, док им је други Жарков син утекао. Том агодом су ољачкали кућу пок. Жарка Докића. Однели су му суво месо, kobасице, 2 хлеба и капут његовог сина Стеве. Ту исту ноћ отерали су 18 Срба-мушараца, жене и деце у логор у Слав. Пожегу. Све су их поведали штагом и успут тукли све до села Лоњице. Некоји су се од ових после поврати-

-6-

ли својим кућама и то када су прешли на римокатоличку веру.

Када су остали Срби из Церемошњака видели, да им збиља нема другог спаса, већ да пређу на римокатоличку веру, отишли су у Нашице до патра СИДНИЈА и њему казали, да ће прећи на римокатоличку веру. Он им је казао, да то морају одмах учинити, јер ће иначе и они проћи као што су прошли они Срби који су већ отерани са својих имања. После тога су сви Срби из Церемошњака прешли на римокатоличку веру. Срби морају ићи редовито у римокатоличку цркву, јер их на то сили патер СИДНИЈЕ. Он их подучава и римокатолички веронаук.

Патер СИДНИЈЕ обилазио је са наоружаним усташама и остала српска села у срезovima Нашице, Сл.Пожега и Подр.Слатина и силно народ да пређе на римокатоличку веру, претећи се, да ће их дати потући, или протерати говорећи: "Сви ћете преко Дрине, или у Дрину".

Да би застрашили Србе и тако их присилили на прелаз на римокатоличку веру, усташе су у договору са патером СИДНИЈЕМ многе Србе убили, а многе страховито мучили. Тако су у селу Ивановцу, среза Сл.Пожега укватили 18 Срба, отерали их у шуму и тамо убили. У селу Стојчиновци, среза Сл.Пожега убили су Радивојац Базу и Драгић Срету, земљораднике. У селу Латиновци, среза Сл.Пожега мучили су једног сељака којему је име Драган, а презимена му не знам. Њему су звезали руке и ноге заједно, провукли штап испод ногу и у том положају су га тукли тако јако, да је још и сада тешко болестан. Другима су у овом селу кидали кљештама нокте са руку. Котрљанац Мирка из Латиновца отерали су у Слав.Пожегу и о њему се даље не зна.

Једнога дана прошлог лета дошли су усташе у село Сушине, среза Нашице, покупили 6 Срба сељака, отерали их у месно гробље, где су их присилили, да сами ископају јаму, а затим су их убили и њихове лешеве у ту јаму закопали. Имена убијених не знам, јер је то село удаљено од мога села.

Под оваквим страшним притиском Срби из срезова Нашице, Сл.Пожега и Подравска Слатина, попустили су и сви прешли у римокатоличку веру.

Познато ми је, да је српско православна црква у селу Лонцици претворена у римокатоличку. Српско православно манастир у Сл.Ораховици претворен је у усташки логор.

У месецу фебруару 1942 год. усташе су из места Газије општине Феричани, среза Нашице, уканили 32 Србина сељака и отерали их некуда у логор. О судбини ових се не зна ништа.

У месецу фебруару 1942 године дошли су усташе у село Горњу Мотичину, општине Нашице и двојици Срба потурили бомбе у пласт сења и окривили их, да су то њихове бомбе. Обојица ових Срба, знајући шта их чека, побегли су у шуму, а усташе су њихове фамилије отерали у логор.

Куће Срба, који су присилно исељени у Србију, усташе су потпуно опљачкали и све ствари као и стоку међу собом поделили.

По шумама у Славонији појавили су се српски четници. То су Срби, који су пред усташама побегли у шуму. Хрвати присталице Др.Маџека незадовољни су са садашњим режимом у Хрватској, па су и они већином побегли у шуму, јер неће да иду у војску, говорећи да ће и они служити у војсци само онда када се поврати Др.Маџек, и да неће да служе Павелића. Патер СИДНИЈЕ наговори Србе да иду у шуму и да се боре са четницима, јер се усташе боје ићи у шуму.

Истачли су се у прогону Срба и као усташе: Патер СИДНИЈЕ, браћевац из Нашица; ИСКРА Паво; ВЛАЖЕВИЋ Илија, ШАРИЋ Јозо, БРКИЋ Лука сви земљорадници из Церемошњака. Бркић Лука лично је пуцао на поменутог Доклића Марка и његова сина Стеву. Затим: ВУКМАНОВИЋ Браво, шофер; ЛОНЧАРЕВИЋ Славко, месар; ГЛАВАТИ Јозо, земљорадник; ХРИМКО Стефо, ратар - сви из Нашица.

Ја сам на 19 марта 1942 г. оставио село Церемошњак и отпутовао за Србију, јер се нисам желео борити са четницима, како то од нас захтева патер СИДНИЈЕ, а осим тога као Србин нисам могао нигде добити запослење.

На пут сам кренуо са пропушницом коју сам добио од ко-

-7-

тарске области у Нашицама. Пропусница је гласила до Земуна. Из Земуна сам прешао у Београд помоћу једног кондуктера и стигао у Београд на 19 марта 1942 г. у вече. Ја намеравам даље продужити пут за Вел. Кикинду, где имадем свога кума Катанића Дмитра, па ћу тамо потражити и запослење.

Друго ништа немам за исказати, а на исказано и прочитано ми могу се заклети.

МИЛИНОВИЋ Лука, трговачки помоћник, из Томиновца општине Кутјево, среза Слав.Пожега, стар 17 година, 4 јуна 1942 године изјавио је следеће:

Одмах после успоставе независне државе Хрватске појавили су се усташе у Сл.Пожези и околним селима. У усташке редове ступили су у Слав.Пожеги Хрвати, а у околним селима насељени Чеси и Словаци, те нешто цигана.

Усташе су одмах почели са прогоном Срба. Купили су почетка све виђеније Србе из Слав.Пожеге и околице, затварали их у усташки стан у Слав.Пожеги, где су их страховито злостављали, а потом по ноћи трпали на камионе, извозили у оближње шуме и тамо их убијали.

У месецу мају 1941 године, усташе су похапсили више Срба из Слав.Пожеге и затворили их у усташки стан, где су их страшно злостављали, а затим једне ноћи потрпали у камионе и одвели у шуму звану "Борик", крај Слав.Пожеге, где су их убили и закопали. Тада су убијени у шуми "Борик" Јовановић, градски сенатор; месни православни свештеник којему је име Ђорђе, док му презимена не знам; Станковић Милан, трговац, Вукашиновић Стеван, трговачки помоћник; Милошевић Станко, чиновник средског начелства; Вуковић Милица, чиновница банке, те више других, чијих се имена више не могу сетити. Сви убијени Срби пре тога су страшно мучени. Градски сенатор Јовановић прије убиства био је везан уз телеграфски стуб, затим тучен и од њега сјечени комади меса, а истом онда убијен. Остали су прије убиства злостављани у усташком стану.

Из села Томиновца убијени су од усташа у месецу априлу 1941 године, Вујасиновић Миле, и Станковић Миле, обојица земљорадници. Вујасиновић је на први дан православног Ускреса, т. ј. на 21 априла 1941 године у вече навратио се у гостиоцу Кањџере Петра из Томиновца. Хтео је још одмах с вечери да се упути својој кући, али су га усташе - Словаци задржавали у гостиони, частећи га пићем. Када је Вујасиновић око 11 сати у ноћи изашао из гостионе и упутио се својој кући, дочекали су га усташе - Словаци и то они исти, који су са њиме били у гостиони и частили га, те га на сонаку убили из револвера. Зна се да су ово убиство извршили: Кањџера Петар, гостионичар и његов синовац Томица, **КЛАДЉАК** Карел, **ШТИРМЕР** Иван, **ШИРОЉИ** Дуто, **РАДИНГЕР** Сепо, **ХИТЕЛЕР** Франсо и **НАВОН** Сепо, сви земљорадници - Словаци из Томиновца. Овај случај убиства пријављен је жандармерији у Кутјеву и жандармерија је водила извиде, али нитко није за ово убиство одговарао и ако су убице добро познати. На 22 априла 1941 године исти убице провалили су по ноћи у кућу поменутог Станковића Мила, извели га из куће и одвели на православно гробље, где су га убили. Убице су и за овај случај пријављени жандармерији у Кутјеву, али нису одговарали.

Неколико дана после православног Ускреса прошле године, дошли су усташе из Слав.Пожеге у Плетерницу, где су ухапсили Веговића Ђорђа, трговца, одвели у Слав.Пожегу и затворили у усташки стан, где су га страховито мучили, гулећи му кожу са леђа. Његов пријатељ, један Хrvat, трговац из Слав.Пожеге успео је, да га за новац извуче и затвори и доведе у кућу Плетерницу. Међутим, већ после два дана усташе из Слав.Пожеге поновно су дошли у Плетерницу, ухапсили га и поновно одвели у Слав.Пожегу, а одатле у Нову Градишку, где је убијен.

У месецу априлу 1941 године, дошли су усташе из Слав.По-

II ДЕО

АКЦИЈА ФРАЊЕВАЦА

Др. Фра Срећко Перић, фрањевац фрањевачког самостана код Ливна, родом из среза ливањског, чија је сестра удата за Србина, пре масовног покоља Срба у ливањском срезу месеца јуна 1941 год. са олтару самостанске цркве у Горици позвао је Хрвате католике да започну покољ Срба са речима:

„Браћо Хрвати идите и кољите све Србе. Најпре закољите моју сестру, која је удата за Србина, а онда све Србе одреда, када овај посао завршите, дођите мени у цркву, где ћу вас исповедити и причестити, па ће вам онда сви греси бити опроштени.“

Фра Филиповић исусовац из самостана Петрићевског 8. фебруара 1942 године позвао је усташе из Павелићеве „телесне бојне“ на покољ Срба у околини Бања Луке са покликом: „Убијајте а ја ћу вас разрешити греха“.

„Хрватски лист“ из Осијека бр. 124 од 29. маја 1942. године доноси допис из Вировитице:

Сахрана усташког борца оца Сидонија Шолца.

Вировитица, 27 свибња. Цијела Вировитица и преко стотину нашичких мјештана и младежи отпратило је данас прије подне до последњег почивалишта узорног хрватског свећеника и усташког борца благопокојног о. Сидонија Шолца, домаћег сина, који је у вршењу своје свећеничке и домовинске дужности на трагичан начин изгубио свој млади и радини живот на први дан Духова на путу из Нашица у једно село, где је био подмукло нападнут и на окрутан начин уморен. Тијело пок. о. Сидонија Шолца допремљено је синоћ влаком из Нашица и стављено на одар у овдашњој жупској цркви. Тисуће и тисуће грађана дошли су у цркву, да се поклоне сијени врлог свећеника и да се помоле за његову душу. Данас у јутро стигла је велика поворка мјештана из Нашица, где је покојник провео неколико година свећеништва. Усташки логорник из Нашица г. Хрипко, логорник усташке младежи Драгућин Мајер, оци Фрањевци, ватрогасци, „Католичка акција“ и бројни грађани из Нашица дошли су, да се опросте задњи пута са својим драгим душобрижником.

Жалобна свечаност почела је свечаним реквиемом, који је служио о. Еуген Кукина из Бјеловара, док је на кору пјевао мушки збор ХПД „Родољуба“. О покојникову раду и животу говорио је у цркви о. Себастијан Шантала а спровод је водио уз бројно свећенство покојников друг о. Срећко Мајсторовић, вјероучитељ из Загреба. Огромна поворка народа, претставника усташких државних власти, усташке младежи, ватрогасца те чланова вјерских и културних мјесних друштава пошла је праћена жалобним звуцима гласбе до гробља Св. Марка. У поворци ношено је много вјенаца.

Уз овдашње претставнике државне и усташке власти присуствовали су спроводу и побочник усташког стожера из Осијека г. Хамш, управитељ жупског редарства, г. др. Драгућин Братуша, тајник великог жупана Велике жупе Барања г. Адам Врбанац те усташки потпоручник г. Кочиш. Након благослова мртвог тијела опростио се с покојником у име нашичких грађана и нашичке „Католичке акције“ усташки логорник, нада све дирљивим говором у коме је изнио неуморни рад пок. оца Сидонија за вјеру и домовину. У име свећенства Котара нашичког говорио је о. Остијан Острогнај, жупник из Ђурђеновца, те о. Марвин Струцер, фрањевац из Нашица, а у име велике жупе Варага тајник г. Врбанец.

Нека му је лака хрватска груди, за коју је положио свој живот!

БАЈИЋ Ђорђе, кафеџија из Бања Луке, стар 58 година, син пок. Николе и Милице, рођ, Малешевић, нежењен, исказан са избегличком легитимацијом бр. 35647 – након што је опоменут на исказ истине, исказао је 25 априла 1942 године следеће:

Једне ноћ првих дана након успоставе независне државе Хрватске провалили су усташе у стан српског владике Платона из Бања Луке, извели га из куће, стрпали у аутомобил и одвезли у непознатом правцу. Око 10 дана после његовог одвођења, нађен је његов леш од сељака у реци Врбасу код пилане „Босна Боа“, а.д. крај Бања Луке. Када је леш вађен из воде, онда је у њему препознат владика Платон. На њему се видело, да је владичина брада била изгорела и да су му на грудима ложили ватру, а затим га заклали. После тога причало се је поверљиво међу Србима, да је владика Платона одвео и након мучења заклао ЧОНДИЋ Нико, зидар из Бања Луке.

У месецу мају 1941 године, ухапшени су и доведени у Бања Луку, те затворени у т. зв. „Црну кућу“: Суботић Душан, прота и бивши народни посланик из Босанске Градишке; Маријанац Сима, посједник и бивши народни посланик из Мркоњић-Града; прота из Приједора, којему не знам имена, а с њим ухапшен је и затворен Ђурчија, гостионичар из Бања Луке. Они су били у затвору око један месец дана, а затим једне ноћи изведени из затвора и убијени у Челинцу крај Бања Луке. Лешеви проте из Приједора и гостионичара Ђурчије нађени су у ријеци Врбањи, крај Челинца, а љешеви проте Суботића и Маријанца нису пронађени.

Одмах после ових, доведени су у Бања Луку и затворени у „Црну кућу“. Брашковић Душан, земљорадник и бивши народни посланик из Крупе у Врбасу и Вранешевић Ђорђе, прота и бивши сенатор из Прњавора.

Они су такођер држани у затвору преко један месец дана, а затим једне ноћи одведени у село Дракулићи и тамо убијени. Њихови љешеви нису пронађени.

У међувремену од успоставе независне државе Хрватске, па до месеца августа 1941 године, усташе су убили у селима Ивањској Пискавици и Рамићима преко 600 Срба мушкараца. Оборужани усташе ишли су ноћу по овим селима, проваљивали у српске куће и одводили све мушкарце старије преко 15 година и убијали их у односним селима. Знају да је тада убијен Милаковић Гавро, жељезничар из Ивањске, док имена других не знам. У месецу новембру 1941 године, хрватска војна комисија откопала је више јама, у којима су покопани лешеви убијених Срба из наведених села, па је тада установљено да су у једној јами покопана 4

мушкарца у седећем ставу у 4 ћошка, а на љешевима нису се могле наћи никакве ране, или озледе, па се је из тога са сигурношћу утврдило, да су жртве живе сахрањене. Ово је било у селу Ивањска.

У прошлој јесени оборужани усташе дошле су у српско село Ребровац крај Бања Луке и тамо убили све одрасле Србе мушкарце.

Течајем месеца јула и августа 1941 године, ухапшени су по усташама и одведени у Госпић следећи Срби из Бања Луке: Курузовић Светозар, столар, Финдрик Лука, бивши срески начелник; Пердив Душан, трговац; Јанковић Мићо, трговац дрвом; Тешановић Ђорђе, столар, Кошчица, бивши срески начелник и многи други, чијих се имена више не сећам. О судбини њиховој се ништа није дознало, али је сигурно, да су сви убијени.

У месецу децембру 1941 године, дошао је из Загреба у Бања Луку изванредан број усташа из Павелићеве „телесне бојне“, који су убијали Србе по српским околним селима, а села пљачкали и упљачкану имовину довозили у Бања Луку.

На 8 фебруара 1942 године, једна група ових усташа под вођством фратра-исусовца именом Филиповића из манастира Петричевца, крај Бања Луке отишла је у српско село Раковица-Рудник крај Бања Луке. У овом селу радили су у руднику Срби радници заједно са радницима католицима и муслиманима. Фратар - усташа, Филиповић по легитимацијама установио је раднике Србе, које је одмах одвојио од радника католика и муслимана, те их истодобно на лицу места у руднику дао по усташама убити. Усташе су ове раднике Србе убили крамповима. Тада су овде убијена 52 радника Србина.

После тога отишли су усташе под водством фратра Филиповића у село Дракулићи крај Бања Луке, откуда потичу убијени радници рудари. У овом селу усташе су под руководством фратра Филиповића убили око 1500 Срба - људи, жена и деце. У овом селу тада су убијени сви житељи једино се је спасила једна жена именом Ленка и њезиних 5 деце, те још једно дете, чији су родитељи убијени. Жена Ленка је касније полудела.

Село Дракулићи, у којем су усташе извршили горе описани покољ спада под општину Буџак, среза Бања Лука. После извршеног покоља послала је општина буџачка службени извештај котарској области у Бања Луци, у којем јавља да су Павелићеви усташе на 8 фебруара 1942 године упали у мирно село Дракулићи и без икаквог разлога поклали 1500 Срба, чије су љешеве оставили да их по ноћи развлаче пси и крмци. Стоку и намирнице убијених Срба одвезли су усташе у своје магацине у Бања Луку. Овако је гласио извештај општине о оном грозном поко-

љу Срба, које су извршили усташе из Павелићеве „телесне бојне“. Ја сам лично гледао, како су усташе на 9 фебруара 1942 године, после горе описаног покоља дотерали стоку у Бања Луку.

На 9 фебруара 1942 године, усташе су клали Србе у селима Мотицама, Павловцу и Ханколима, среза бањалучког. Укупан број покланих Срба у горе наведеним селима износи око 2700 душа.

После ових покоља у месецу фебруару били су на вашару у Бања Луци сељаци из села Клашнице: Поповић Момчило, два брата Момићи, те још двојица, чијих имена не знам. Они су враћајући се са вашара кући, имали код себе веће суме новаца, па су их зато на периферији града код свињске пијаце дочекали усташе, снимили их са кола и одвели у непознатом правцу, те се о њима више ништа незна. Сигурно је, да су убијени и по усташама опљачкани, а мотив убиства била је пљачка.

После ових покоља настала је у Бања Луци међу Србима паника тим више, што су им усташе поручили, да ће поклати све Србе у Бања Луци, па су тада били и блокирали Бања Луку. Тада је отишао у Загреб Бешлагић првак муслимана бањалучких и казао Павелићу, да он не може дозволити покољ Срба у Бања Луци, јер да ће се у том случају муслимани дигнути на отпор. Тиме су Срби из Бања Луке спашени покоља, али су натерани да пређу на римокатоличку веру, па их је већина под притиском и прешла.

Многе српске породице из Бања Луке хрватске власти су још прошло лето присилно пребацили у Србију. Станове ових Срба усташе су после тога потпуно опљачкали. Најбоље и најскупоценије ствари из српских станова добили су рођаци наведеног Др. Гутића. Рођак Гутићев, по имену Мандровић, који је иначе без занимања, добио је кућу и намештај протераног трговца Божића Косте. Његова кћерка Мира добила је из напуштених српских станова скупоцене зимске крзнене капуте. Уопште рођаци Др. Гутића сада су сви постали богаташи.

Прошлог лета усташе су порушили у Бања Луци двије српско-православне цркве. Рушење ових цркава морали су вршити Срби и Јевреји, који су тада били затворени у „Црној Кући“.

Главни иницијатор свих прогона и покоља, те пљачке Срба у оном крају јест већ поменути Др. Гутић Виктор, који је у својим говорима стално харангирао против Срба. Затим су се особито истицали: ГУТИЋ Блаж, адвокатски солицитатор, и брат Гутића Виктора: ЧОНДИЋ Нико, зидар; ЂЕЛИЋ, слуга; БУТОРАЦ Вилко, банковни чиновник и његова два брата, којима не знам имена; КАН, шеф Гутићева кабинета, за којег кажу, да је био југословенски добровољац; МОМЧИНОВИЋ, бивши чи-

новник, Банске управе, те напред већ споменути фратар ФИЛИПОВИЋ. Такођер и други фратри долазили су на договор Гутићу, али ја њихова имена не знам.

У задње време у околици Бања Луке воде се огорчене борбе између Срба, који су пред зулумима усташа побегли у шуму, те самих усташа. Одбегли Срби држе целу бањалучку околицу, осим пута који води за Бос. Градишку.

Ја сам напустио Бања Луку на 18 априла 1942 године, јер се из горе наведених разлога нисам осећао сигуран. У Београд сам стигао на 19 априла 1942 године.

Друго немам исказати, и на прочитано мимогу се заклети.

МАРТИНОВИЋ Добрила, учитељица основне школе у Шипрагама, среза Котор Варош, стара 21 годину, исказала је 5 марта 1942 године следеће:

Ја сам била учитељица основне школе у Шипрагама среза Котор Варош. Када је настала независна држава Хрватска нисам положила заклетву верности Др. Павелићу, па сам зато престала вршити учитељску дужност. У Шипрагама сам остала све до 21 јуна 1941 године, када сам то место напустила и прешла у Бања Луку, где сам стално живела код родитеља.

Место Шипраге јест највећим делом муслиманско. Срба има мање од десет процената. Околина је сва српска. За време мојег боравка у Шипрагама није било прогона Срба како у Шипрагама, тако нити у срезу которварошком. То се по мом мишљењу може захвалити ПЕТРИЧЕВИЋУ Матку, тадањем котарском претстојнику у Котор Вароши, који је ближи рођак Др. Гутића Виктора усташког стожерника за бившу Врбаску Бановину.

У месецу мају 1941 године порушене су српско православне цркве у Котор Вароши, Челинцу и Маславарима. Рушење ових цркава морали су вршити домаћи и најугледнији Срби. Наређење за рушење српскоправославних цркава издао је поменути Др. ГУТИЋ Виктор.

У месецу мају 1941 год. једне ноћи усташе су упали у приватни стан бањалучког владике Платона, одвели га у затвор звани „Црна Кућа“, а одатле исту ноћ њега и Суботића, проту из Бос. Градишке, који је већ био тамо затворен, одвели су у село Брбању, које се налази три километра од Бања Луке, где су их убили, а њихове лешеве бацили у реку Врбању. Ова уморства извршена су после пијанке Гутића и његовог крвника Ђелића.

После тога настало је хапшење и одвођење Срба. У месецу јулу 1941 год. ухапшени су и одведени у логор у Госпић: Тешановић Ђорђе, столар, бивши срески начелник у Котор Варошу, те многи други Срби, чијих се имена више не сећам. О њиховој се судбини до сада ништа не зна. Усташе су такође у масама хапсиле Србе тежаке из српских села у околици Бака Луке и затварали их у затвор звани „Кастел“ у Бања Луци. Причају, да су многи Срби у овом затвору убијени и бачени у ријеку Брбас, али ја не могу навести имена убијених. Причала ми је једна Словенка, која је тада путовала за Бања Луку, да је на путу код села Клашница видела у реци Врбасу 30-40 људских лешева.

Течајем године 1941 појединачно су нестајали многи Срби из Бања Луке. За судбину ових Срба се не зна. Имена не знам навести.

На православни Божић 1942 године усташе су дошли у српско село Челинац крај Бања Луке и тамо нашли у неколико српских кућа упаљене божићне свеће, као божићни обичај. Ради тога су усташе убили укућане код којих су нашли упаљене божићне свеће, а након тога неке су куће у том селу и запалили.

У месецу децембру 1941 године дошло је из Загреба у Бања Луку око 3500 усташа из такозване Павелићеве „телесне бојне“.

На 8 фебруара 1942 године једна група ових усташа под вођством једног фратра - исусовца из манастира Петричевца крај Бања Луке отишла је у српско село Раковица - Рудник крај Бања Луке. У овом селу радили су у руднику Срби радници заједно са радницима католицима и муслиманима. Усташе су по легитимацијама установили раднике Србе, које су одмах одвели од радника католика и муслимана, те их одмах на лицу места у руднику секирама убили. Овде су усташе убили 30-40 Срба радника. После тога отишли су под вођством истога фратра у село Дракулићи крај Бања Луке, одкуда потичу и убијени радници рудари, те где су се налазиле и њихове породице. Овде су у овом селу усташе убили око 1500 Срба-људи, жена и деце. У овом селу убијени су сви житељи, једино се је спасла једна жена именом Ленка и њезиних 5 деце, те још једно дете, чији су родитељи убијени. Ова жена је касније полудела.

Село Дракулићи, у којем су усташе извршили горе описани покољ потпада под општину Буџак, среза Бања Лука. После извршеног покоља послала је општина буџачка у Бања Луку котарској области службени извештај, у којем јавља, да су Павелићеве усташе на 8 фебруара 1942 године упали у мирно село Дракулићи и без икаквих разлога покладали 1500 Срба, чије су љешеве оставили да их по ноћи развлаче пси и крмци. Стоку и намирнице убијених Срба одвезли су усташе у своје магацине

у Бања Луку. Овако је гласио извештај општине о овом грозном покољу Срба, које су извршили Павелићеви усташе. Ја сам лично видела усташе, који су на 9 фебруара 1942 године дотерали у Бања Луку стоку, коју су покупили у селу Дракулићи после извршеног покоља.

На 9 фебруара 1942 године усташе су клали Србе у селима Мотикама, Павловцу и Ханколима среза бањалучког. Укупан број у та два дана покланих Срба износи 2700.

После ових покоља настала је у Бања Луци међу Србима паника, тим више што су им усташе поручили, да ће поклати све Србе у Бања Луци, па су тада били и блокирали Бања Луку. Тада је отишао у Загреб БЕШЛАГИЋ првак муслимана бањалучких и казао Др. Павелићу, да он не може дозволити да се покољу Срби у Бања Луци, јер да ће се у том случају муслимани дигнути на отпор. Тако су Срби из Бања Луке спасени од покоља, али су натерани да пређу на римокатоличку веру па их је већина под притиском прешла.

Многе српске породице из Бања Луке хрватске власти су још прошло лето присилно преbacили у Србију. Станове Срба усташе су после тога потпуно опљачкали. Најбоље и најскупоценије ствари из српских станова добили су рођаци наведеног Др. Гутића. МАНДРОВИЋ, Гутићев рођак, иначе без правог занимања, добио је кућу и намештај протераног Божића Косте трговца. Он је могао да бира намештаје и из других српских кућа. Његова кћерка Мира има сада врло лепе зимске калуте, те целу гардеробу, коју прије није имала. Појединци на њој препознају одевне предмете протераних Срба.

Још прошло лето усташе су порушили у Бања Луци две српско-православне цркве. Рушење цркава морали су вршити Срби и Јевреји, који су тада били затворени у „Црној кући“.

Главни иницијатор свих прогона и покоља Срба у ономе крају јест већ поменути Др. ГУТИЋ Виктор, који је у својим говорима стално харангирао против Срба.

Осим ГУТИЋА главни усташе у Бања Луци јесу: већ поменути ЂЕЛИЋ, ГУТИЋ Блаж, брат Виктора Гутића; БУТОРАЦ Вилко, Гутићев секретар; КАН, шеф Гутићевог кабинета, који је био Југословенски добровољац, те неки усташки официри, који су дошли из Загреба у Бања Луку, а чијих имена не знам. Сам покољ Срба обављали су по наређењима и упутама напред наведених усташа, усташе који су дошли из Загреба из Павелићеве „телесне бојне“, а заједно с њима олош муслимански и католички који је у ту сврху узет из појединих босанских места.

Ја сам напустила Бања Луку из горе наведених разлога на 25 фе-

бруара 1942 године у намери да пређем Србију. Живела сам у Срему и у Земуну све до 4 марта када сам са пограничном пропусницом, коју сам добила од полиције у Земуну прешла у Београд. Овде сам се привремено сместила код сестре, а као дипломирана учитељица замолићу да ме се прими у учитељску службу.

Друго ништа немам исказати, а на исказано и прочитано ми могу и да се закунем.

Непозван приступио је **ДРАГИЋ Сретенко**, кројачки помоћник из Церемошњака, општине и среза Нашице, стар 19 година те је исказао 20. марта 1942 године следеће:

Једне ноћи прошле године пре православног Петровдана прова-ли су усташе у стан православног свештеника у Нашицама, којему је име Ђока, а презимена му неznam. Њега су усташе на преваран начин извели из куће говорећи му, да га воде у среско начелство на преслушање. Стр-пали су га у аутомобил, одвезли правцем Феричанаца и када су дошли до села Мартин, тамо су га заклали, а његов леш оставили у граби крај пута. На лешу се је видело, да је свештеник био заклан и то на тај начин, да су му нож заболи у врат и окретали. Затим су му једну плећку ножем одрезали.

Одмах после убиства српско-православног свештеника из Наши-ца, дошао је у Церемошњак фратар-фрањевац из Нашица патер Сидо-није, који је наговарао Србе у мојему селу да пређу на римокатоличку веру, јер да другог спаса нема говорећи им: „Видите људи, ви сте вашег свештеника изгубили, вама сад не преостаје ништа друго, него да сви пређете у римокатоличку веру, јер ће те и ви изгинити“. Народ је њему обећао прелаз. Он је на поласку казао, да се сви, који ће прећи на римо-католичку веру попишу и да га дочекају пред римокатоличком црквом у Церемошњаку, када поновно тамо дође.

Након неког времена патер Сидоније поновно је дошао у Церемо-шњак, али га нитко од Срба није дочекао. Он се на то наљутио и Србима се јавно у селу згрозио са речима: „Не би био ја онај, који јесам, ако вас не протерам, видећете шта вас још чека.“

После тога на православно Преображење - на 19 августа 1941 г. у ноћи дошли су оборужани усташе из Нашица у Церемошњак, где су их дочекали усташе из Церемошњака. Одмах су провалили у кућу До-кића Жарка, земљорадника и убили њега и његовог сина Стеву, док им је други Жарков син утекао. Том згодом су опљачкали кућу пок. Жарка Докића. Однели су му сухо месо, кобасице, 2 хлеба и капут његовог сина

Стеве. Ту исту ноћ отерали су 18 Срба-мушкараца, жене и деце у логор у Слав. Пожегу. Све су их повезали шпагом и успут тукли све до села Лонцице. Некоји су се од ових после повратили својим кућама и то када су прешли на римокатоличку веру.

Када су остали Срби из Церемошњака видели, да им збиља нема другог спаса, већ да пређу на римокатоличку веру, отишли су у Нашице до патра СИДОНИЈА и њему казали, да „ће прећи на римокатоличку веру. Он им је казао, да то морају одмах учинити, јер ће иначе и они проћи као што су прошли они Срби који су већ отерани са својих имања. После тога су сви Срби из Церемошњака прешли на римокатоличку веру. Срби морају ићи редовито у римокатоличку цркву, јер их на то сили патер СИДОНИЈЕ. Он их подучава и римокатолички веронаук.

Патер СИДОНИЈЕ обилазио је са наоружаним усташама и остала српска села у срезовима Нашице, Сл. Пожега и Подр. Слатина и силио народ да пређе на римокатоличку веру, претећи се, да ће их дати потући, или протерати говорећи: „Сви ћете преко Дрине, или у Дрину“.

Да би застрашили Србе и тако их присилили на прелаз на римокатоличку веру, усташе су у договору са патером СИДОНИЈЕМ многе Србе убили, а многе страховито мучили. Тако су у селу Ивановцу, среза Сл. Пожега ухватили 18 Срба, отерали их у шуму и тамо убили. У селу Стојчиновци, среза Сл. Пожега убили су Радивојац Саву и Драгић Срету, земљораднике. У селу Латиновци, среза Сл. Пожега мучили су једног сељака којему је име Драган, а презимена му не знам. Њему су звезали руке и ноге заједно, провукли штап испод ногу и у том положају су га тукли тако јако, да је још и сада тешко болестан. Другима су у овом селу кидали кљештама нокте са руку. Котрљанац Мирка из Латиновца отерали су у Слав. Пожегу и о њему се даље не зна.

Једнога дана прошлог лета дошли су усташе у село Сужине, среза Нашице, покупили 6 Срба сељака, отерали их у месно гробље, где су их присилили, да сами ископају јаму, а затим су их убили и њихове лешеве у ту јаму закопали. Имена убијених не знам, јер је то село удаљено од мога села.

Под оваквим страшним притиском Срби из срезова Нашице, Сл. Пожега и Подравска Слатина, попустили су и сви прешли у римокатоличку веру.

Познато ми је, да је српско православна црква у селу Лонцици претворена у римокатоличку. Српско православно манастир у Сл. Ораховици претворен је у усташки логор.

У месецу фебруару 1942 год. усташе су из места Гавије општине

Феричанци, среза Нашице, ухапсили 32 Србина сељака и отерали их некуда у логор. О судбини ових се не зна ништа.

У месецу фебруару 1942 године дошли су усташе у село Горњу Мотичину, општине Нашице и двојици Срба потурили бомбе у пласт сена и окривили их, да су то њихове бомбе. Обојица ових Срба, знајући шта их чека, побегли су у шуму, а усташе су њихове фамилије отерали у логор.

Куће Срба, који су присилно исељени у Србију, усташе су потпуно опљачкали и све ствари као и стоку међу собом поделили.

По шумама у Славонији појавили су се српски четници. То су Срби, који су пред усташама побегли у шуму. Хрвати присталице Др. Мачека незадовољни су са садашњим режимом у Хрватској, па су и они већином побегли у шуму, јер неће да иду у војску, говорећи да ће и они служити у војсци само онда када се поврати Др. Мачек, и да неће да служе Павелића. Патер СИДОНИЈЕ нагони Србе да иду у шуму и да се боре са четницима, јер се усташе боје ићи у шуму.

Истакли су се у прогону Срба и као усташе: Патер СИДОНИЈЕ, фрањевац из Нашица; ИСКРА Паво; БЛАЖЕВИЋ Илија, ШАРИЋ Јозо, БРКИЋ Лука сви земљорадници из Церемошњака. Бркић Лука лично је пуцао на поменутог Докића Жарка и његова сина Стеву. Затим: ВУКМА-НОВИЋ Фрањо, шофер; ЛОНЧАРЕВИЋ Славко, месар; ГЛАВАТИ Јозо, земљорадник; ХРИПКО Штефо, ратар - сви из Нашица. Ја сам на 19 марта 1942 г. оставио село Церемошњак и отпутовао за Србију, јер се нисам желео борити са четницима, како то од нас захтева патер СИДОНИЈЕ, а осим тога као Србин нисам могао нигде добити запослење.

На пут сам кренуо са пропусницом коју сам добио од котарске области у Нашицаша. Пропусница је гласила до Земуна. Из Земуна сам прешао у Београд помоћу једног кондуктера и стигао у Београд на 19 марта 1942 г. у вече. Ја намеравам даље продужити пут за Вел. Кикинду, где имадем свога кума Катанића Дмитра, па ћу тамо потражити и запослење.

Друго ништа немам за исказати, а на исказано и прочитано ми могу се заклетти.

МИЛИНКОВИЋ Лука, трговачки помоћник, из Томиновца општине Кутјево, среза Слав. Пожега, стар 17 година, 4 јуна 1942 године изјавио је следеће:

Одмах после успоставе независне државе Хрватске појавили су се усташе у Сл. Пожези и околним селима. У усташке редове ступили су у

Слав. Пожеги Хрвати, а у околним селима насељени Чеси и Словаци, те нешто цигана.

Усташе су одмах почели са прогоном Срба. Купили су испочетка све виђеније Србе из Слав. Пожеге и околице, затварали их у усташки стан у Слав. Пожеги, где су их страховито злостављали, а потом по ноћи трпали на камионе, извозили у оближње шуме и тамо их убијали.

У месецу мају 1941 године, усташе су похапсили више Срба из Слав. Пожеге и затворили их у усташки стан, где су их страшно злостављали, а затим једне ноћи потрпали у камионе и одвезли у шуму звану „Борик“, крај Слав. Пожеге, где су их убили и закопали. Тада су убијени у шуми „Борик“ Јовановић, градски сенатор; месни православни свештеник којему је име Ђорђе, док му презимена не знам; Станковић Милан, трговац, Вукашиновић Стеван, трговачки помоћник; Милошевић Станко, чиновник среског начелства; Вуковић Милица, чиновница банке, те више других, чијих се имена више не могу сетити. Сви убијени Срби пре тога су страшно мучени. Градски сенатор Јовановић прије убиства био је везан уз телеграфски стуб, затим тучен и од њега сјечени комади меса, а истом онда убијен. Остали су прије убиства злостављани у усташком стану.

Из села Томиновца убијени су од усташа у месецу априлу 1941 године, Вујасиновић Миле, и Станковић Миле, обојица земљорадници. Вујасиновић је на први дан православног Ускрса, т.ј. на 21 априла 1941 године у вече навратио се у гостиону Канђере Петра из Томиновца. Хтео је још одмах с вечери да се упути својој кући, али су га усташе - Словаци задржавали у гостиони, частећи га пићем. Када је Вујасиновић око 11 сати у ноћи изашао из гостионе и упутио се својој кући, дочекали су га усташе - Словаци и то они исти, који су са њиме били у гостиони и частили га, те га на сокаку убили из револвера. Зна се да су ово убиство извршили: Канђера Петар, гостионичар и његов синовац Томица, КЛАДЊАК Карел, ШТИРМЕР Иван, ШИРОЛЦ Луто, РАНЦИНГЕР Сепо, ХИТЕЛЕР Франзо и ПАНОШ Сепо, сви земљорадници - Словаци из Томиновца. Овај случај убиства пријављен је жандармерији у Кутјеву и жандармерија је водила извиде, али нитко није за ово убиство одговарао и ако су убице добро познати. На 22 априла 1941 године исти убице провалили су по ноћи у кућу поменутог Станковића Мила, извели га из куће и одвели на православно гробље, где су га убили. Убице су и за овај случај пријављени жандармерији у Кутјеву, али нису одговарали.

Неколико дана после православног Ускрса прошле године, дошли су усташе из Слав. Пожеге у Плетерницу, где су ухапсили Беговића Ђор-

ђа, трговца, одвели у Слав. Пожегу и затворили у усташки стан, где су га страховито мучили, гулећи му кожу са леђа. Његов пријатељ, један Хрват, трговац из Слав. Пожеге успео је, да га за новац извуче из затвора и доведе у кућу Плетерницу. Међутим, већ после два дана усташе из Слав. Пожеге поновно су дошли у Плетерницу, ухапсили га и поновно одвели у Слав. Пожегу, а одатле у Нову Градишку, где је убијен.

У месецу априлу 1941 године, дошли су усташе из Слав. Пожеге у српско село Ивановца, општине Бегтеш, и покупили 25 виђенијих Срба - мушкараца и одвели их у Слав. Пожегу, те затворили у усташки стан. Сутрадан су поновно дошли у Ивановца, покупили још 12 угледних Срба и одвели у Слав. Пожегу, те затворили у усташки стан. Све ове Србе усташе су у затвору 6 дана ужасно злостављали. Двојицу од ових Срба након 6 дана пустили су из затвора и они су дошли својим кућама, али су одмах други дан по доласку умрли од задобијених озледа. Све остале су одвели по ноћи у шуму звану „Борик“ крај Слав. Пожеге, где су их убили и закопали. Имена убијених не могу навести, али ми је врло добро познато, да је тада из Ивановца одведено и убијено укупно 37 Срба. Након 4-5 дана, усташе су поновно дошли у ово село и покупили све жене убијених Срба и одвели их у логор у Јасеновац и о њиховој судбини даље ништа не зна.

Одмах након успоставе независне државе Хрватске, усташе су залазили и у друга села среза славонско-пожешког, купили Србе и одводили их на убијање, али мени о томе поближе није ништа познато.

Одвођење и убијање појединих Срба настављено је и после тога. Тако је прошле јесени по усташама одведени из Ивановца у Слав. Пожегу и тамо је убијен Машић Станко, земљорадник из Ивановца. У месецу децембру 1941 године, дошли су усташе из Слав. Пожеге у Кутјево, ухапсили Драгојевића Милана, земљорадника, одвели га у Слав. Пожегу и тамо убили. Једнога дана у месецу априлу 1942 године, дошли су усташе из Слав. Пожеге у Томиновац, где су ухапсили Буковић Николу, земљорадника, одвели га у Слав. Пожегу и од тада се за њега ништа не зна. Пре два месеца дошли су усташе из Слав. Пожеге у село Хрњевац, општине Кутјево, ухапсили Стариминовића Марка, земљорадника, одвели га у Слав. Пожегу и тамо убили. На 24 маја 1942 године, провалили су по ноћи усташе у стан Вуковића Марка, шефа финансијске контроле у пензији из Слав. Пожеге, извукли га из стана и убили код топовских шупа у Слав. Пожеги.

Усташе су вршили појединачна убиства Срба и у другим селима, среза славонско-пожешког, али ја не могу навести имена убијених.

Од месеца новембра 1941 године, па даље вршен је страховит

притисак на Србе у срезу славонско-пожешком, да пређу на римокатоличку веру. Овај притисак вршили су: Котарска област у Слав. Пожеги, поједине општине, усташе те фратар фрањевац, ШОЛЦ СИДОНИЈЕ из Нашица и римокатолички жупник из Кутјева, за кога не знам како се зове, али сам чуо, да му је мајка Мађарица. Ако је који Србин православне вере дошао Котарској области у Слав. Пожеги, или општини и молио какву пропусницу, или што друго, онда га се је најприје питало, да ли се је покристио, ако је рекао да није, онда му се је одговорило: „Иди кући и најприје пређи на римо-католичку веру па онда дођи, па ће ти молби бити удовољено.“ Усташе и наведена двојица римо-католичких свештеника претили су се Србима јавно са убиством, ако не пређу на римо-католичку веру. На 28 или 29 новембра 1941 године, сазвао нас је римо-католички жупник из Кутјева у зграду основне школе у Кутјеву и позвао нас, да одмах сви пређемо на римокатоличку веру. Рекао нам је, да овај прелаз мора изгледати, као да сви добровољно прелазимо на римокатоличку веру. На концу свога говора жупник нам се запретио рекавши, да сваки онај Србин, који одмах не пређе на римокатоличку веру јест против поглавника и независне државе Хрватске, па ће ради тога бити или убијен, или отпремљен у логор.

Наведени фратар ШОЛЦ СИДОНИЈЕ вршио је насилно покатоличавање Срба у суседном срезу нашичком, а долазио је и у српска села општине Бектеш, среза Слав. Пожега и тамо вршио насилно покатоличавање Срба, претећи им се такођер убиством и логорима. Овај фратар дао је убити много Срба у срезу нашичком, за које је мислио, да му сметају код насилног покатоличавања. Наведени фратар Сидоније дошао је једнога дана прошле јесени, праћен оружаним усташама, у село Јурковац, општине Бектешке, среза славонско-пожешког. Чим је дошао у ово село, наредио је својим усташама, да му доведу пред њега Поповића Влајка, трговца из Јурковца и да га одмах пред његовим очима стрељају, јер да тај Поповић њему смета код насилног покатоличавања Срба. Усташе су отишли до куће наведеног ПОПОВИЋА Влајка, али је Поповић знао да му фратар СИДОНИЈЕ прети убиством, па чим је дознао, да је фратар дошао у село, он је одмах побегао од куће, и после тога отпутовао у Србију, те се и сада негде у Србији налази.

Под овако тешким околностима сви су Срби из среза нашичког и славонско-пожешког попустили и прешли на римо-католичку веру, само да спасу своје голе животе.

Прошле јесени усташе су порушили српско-православне цркве у Трештановцима и Ветову, среза славонско-пожешког. Са српско-право-

славне цркве у Слав. Пожеги порушили су прошле јесени торањ и цркву претворили у месницу, па и сада у тој цркви постоји месница. Српско-православне цркве у селима Градишту, Лонцици и Сипини претворене су прошле јесени у римо-католичке цркве и у њима вршио је све до сада римокатолички фратар СИДОНИЈЕ мисе за покатоличене Србе.

Услед овако тешких прилика, Срби су још прошле јесени почели остављати своја села и бежати у шуме. Они су у шумама организовали отпор против даљњих усташких насиља.

Присташе Др. Мачека Влатка, - највише сељаци - незадовољни су са Павелићевим режимом, па су и они овог пролећа у већем броју почели бежати у шуме. Нарочито неће да служе у војсци, већ бјеже у шуме. Сви одбегли Хрвати, Мачекови присташе, придружили су се Србима и заједно са њима боре се против усташа. До јаче борбе између одбеглих Срба и Хрвата с једне стране, те усташа и домобрана се друге стране, није још дошло, јер се домобрани одмах предају, а усташе не смију у шуму. Усташе најрадије иду по селима, где су остале саме жене и деца и тамо чине свакојака насиља, јер знају, да им се нитко тамо не може опирати. Командант српских одреда у шумама јест један сељак, којему је име Урош, а презимена му не знам само знам, да је родом из села Дубоке, општине Бектешке, среза славонско-пожешког. Командант у шуму избеглих Хрвата јест сељак из села Вење, општине Кутјево, среза Слав. Пожега, којему је име Марко а презимена му не знам.

На 17 маја 1942 године, дошао је из Нашица у српско село Сипину, општине Бектешке, среза славонско-пожешког поменути фратар ШОЛЦ СИДОНИЈЕ и вршио католичку мису у православној цркви у томе селу. Када се је после мисе враћао кући, дочекали су га неки људи у шуми између Сипине и Љесковице, извукли га из кола и убили. Прича се, да је фратар Сидоније овим људима, пре него што су га убили, признао, да је он лично као хрватски усташа много Срба убио, а у првом реду све оне, који су му сметали код насилног покатоличавања. Људи су га ради ових његових недјела тада убили.

Исти дан у вече доши су оборужани усташе у село Сипину и тамо убили Јанковић Милана и Вуксанац Петра, земљораднике и попалили око 20 кућа у селу. Остало житељство спасило се је бегством у шуме и не смије се вратити у село.

Особито су се истакли у прогону Срба и као усташе: наведени фратар из Нашица ШОЛЦ СИДОНИЈЕ; римокатолички жупник из Кутјева, којем не знам име; затим: МАРАК Фрањо, радник из Слав. Пожеге, који је по народности Мађар, ШТЕФЕК Иван, радник из Слав. Поже-

ге, ЛУКЕШ Мартин, радник из Слав. Пожеге; ЛАЈКАФ Милан, трговац из Слав. Пожеге; КЛАДЊАК Карел, ШТИРМЕР Иван, КАНЂЕРА Јосип, КАНЂЕРА Штефан и његов син Томица. ПАНОШ Јосип, ХИТЕЛЕР Франц, ХРУШКА Мартин, КУЛЂАК Драго, ШЂАСНИК Стјепан и КОТРЛА Фрањо, сви земљорадници - Словаци из Томиновца, те КАНЂЕЛА Петар, гостионичар из Томиновца. Затим: МЕРДА Иван, земљорадник; КУЛЂАК Фрањо, месар, оба из Томиновца. Надаље ПАУС Мато, БАТРИНИК Стјепан, БАУФРАНТ Иван и КАЈЗИНГЕР Петар сви земљорадници из Хрњевца, општине Кутјево; Затим: СЕЛГЕР Мартин, ВИНЦЕКУШЕ Иван, и ПРЕБИЋ Станко, земљорадници из Митровца, општине Кутјево; Затим РАЈФ, колар из Вења, општине Кутјево; СТАРЧЕВИЋ Иван, гостионичар из Јакшића, општине исте; ПУЛИЋ Ђуро, земљорадник из Шумана, општине Јакшић, те многи други, којима не знам имена. Како сам већ напоменуо у почетку у усташке редове у срезу славонско-пожешком ступили су одмах у почетку Хрвати из Слав. Пожеге, а из осталих села највећим делом насељени Словаци и Чеси, те домаћи цигани из Кутјева.

У ноћи од 28 на 29 маја 1942 године, дошли су усташе к мојој кући и тражили, да изађем из куће. Ја сам им одговорио, да нећу у никојем случају по ноћи да излазим из куће. Они су на то пуцали из пушака кроз прозор и разбили га, те почели кроз прозор улазити у кућу. Ја сам на то пограбио револвер и пуцао према усташама, који су хтели кроз разбијени позор да униђу у моју кућу и тиме их збунио. Потом сам се љествама попео кроз кров куће и побегао. Усташе су замном пуцали, али ме нису погодили. Ту ноћ сам се крио у шуми, а сутрадан сам дошао у село Градиште, где сам се крио све до 1 јуна 1942 године. За то време сам си испословао од котарске области у Слав. Пожеги преко једног мога пријатеља пропусницу и са овом пропусницом кренуо сам на пут 1 јуна 1942 године. У Земун сам стигао на 2 јуна 1942 године, а исту вече помоћу једног кондуктера Хрвата превезао сам се на теретном возу у Београд. Овоме кондуктеру Хрвату за то сам платио 800 динара.

Друго ништа ми није познато, а на исказано и прочитано могу се и заклети.

ПОПОВИЋ Мирјана, избеглица из Краљевчана, среза Глина, српско-православне вере, стара 30 година, изјавила је 6 фебруара 1942 године следеће:

У априлу прошле године живела сам са својим мужем Будимиром у селу Трмошњаку, где смо имали трговину. Стање у срезу глинском

било је прилично мирно све до 25 јуна прошле године, т.ј. док усташе нису дошле у Глину у срез Глински. Тада су настали прогони и хапшење Срба. Срби из села среза глиноског одведени су од својих кућа у великом броју у Бански Грабовац, где су сви побијени, осим појединаца којима је у последњи час успело побећи. Међу овима био је и мој муж Будимир који је непосредно пред стрељање из сврстаног реда побегао, али је бежећи био рањен у леву ногу. После овог догађаја отишла сам с мужем из Тремушњака у Краљевчане код матере мојег мужа, а одавде мој муж након што му је оздравила нога, отпутовао у Београд.

Напомињем да су усташе нашу трговину у Тремушњаку после опљачкали, тако да нам није преостало друго него да се склонимо у Краљевчане, које је село било тада поштеђено.

Ови прогони били су разлогом да је велики број Срба сељака морао одбећи од куће у шуме, да спасу главе, док су се усташе размилеле готово по свима селима, да би спречили додир села са одбеглима у шуму као и пружање помоћи онима који се налазе у шуми. За то време вршили су усташе пљачку, одузимајући од народа живежне намирнице одећу и стоку.

У јулу месецу прошле године једна група пијаних усташа ненадано је напала на суседна села; Беговиће, Мачково село и Миочиновиће, најпре пуцајући на свако село, а потом палећи куће на које су наишли. Том приликом некоји људи из ових села пружали су отпор тако да је један усташа погинуо а један је тешко рањен, но и тај је од задобијене ране умро. Пали су од руке Стојана Клајића из Тремушњака који је лично убио ову двојицу усташа. Због овог догађаја ова три села уништена су и попаљена до темеља, а све што су усташе живо затекли у селу поклали су и то жене и децу, док су мушкарци готово сви успели да побегну у шуму. Заклане жене и децу су побацали у куће а куће су по том запалили. Жито и стоку из ових села усташе су собом однели.

После овог случаја настало је затишје, које је потрајало до месеца октобра. Не сећам се тачно дана али било је то почетком октобра када су ненадано усташе и хрватска војска упали у села среза глиноскога са 10 тенкова, говорећи да иду чистити шуму. Међутим они су из тенкова и митраљеза пуцали без икаквога циља и резултата на шуму, плашећи се очито да зађу дубље у шумски предео а по повратку напали су на села Додоше, Шушњар и Б. Грабовац палећи куће и убијајући кога год су затекли. У селу Додошима погинуло је том приликом 20 људи, жена и деце. У селу Бунчићима око 70, у селу Шушњару око 100. Колико је том згодом страдало живота у Банском Грабовцу не знам. Усташе не само да

су убијали него су и вршили најгора злостављања и мучења. Тако су у селу Шушњару ухватили 25 деце, повезали им руке страга на леђа жицом и поставили ову децу испод врата од сеника те им турили ноге на врата унутар сеника док је остали део тела остао напољу, а тада су запалили сеник тако да су деци изгореле ноге до колена. Овако упола изгорелу децу извукли су касније и бацили на цесту док деца нису издахнула у најгорим мукама.

Практиковали су обично да старије људе оставе у кућама затворене и онда куће запале, а жене и децу убијају т.ј. боду бајонетима и то најпре децу а онда жене.

У селу Бунчићу заклали су пред очима Драгана Бунчића његових троје деце испод 5 година, а затим његову жену која је морала гледати смрт и мучење своје деце. Отац се зато време налазио скривен у сену. Након што су ово починили запалили су усташе Драгану Бунчићу кућу и све зграде. Бунчићу после тога није друго преостало него да оде у шуму. Исте згоде у томе селу заклали су једну жену тек два сата након породе заједно са дететом, као и једну жену са дететом старим три месеца.

У селу Грабовцу једној су жени пререзали груди и кроз груди провукли јој руке на леђа и руке свезали, а затим је бацили на ватру и после тога онако упола испечену оставили да се мучи док није издахнула. У истом селу нађено је двоје заклане деце у кући заједно са мајком док се други двоје деце сакрило у крушну пећ у дворишту. Ову децу приметили су након одласка усташа хрватски војници и спасли их.

Оваквих и сличних случајева могло би се много набројати. За све то време усташе су по селима пљачкали, убијали стоку и живину и разбацивали некорисно.

У месецу новембру напали су усташе на село Влаховић, но ту је дошло до отпора и у борби између усташа и четника погинуло је 18 усташа. После тога усташе су запалили село али нису много света побили због јаког отпора четника.

Узгред напомињем да је из села Шаховића још у јуну месецу одведено око 90 људи у Бански Грабовац и сви ови људи тамо су побијени. Ово је село као и село Драготина најгоре страдало у срезу глинском. Срби сељаци који се још налазе у животу сада су у шумама или у брдским селима по кућама које су још остале читаве.

29 јануара о.г. запаљена су до темеља села Горња и Доња Пастуша, општине Јабуковац и село Комоговина у срезу Костајничком, као и село Јошевица у општини Јабуковац.

Сем у селу Комоговини, у другим наведеним селима људи нису

страдали јер су на време одбегли у шуме, али је страдало много жена и деце. У Јошевици знам да је покљано 7 деце и ту заклану децу оставили су пред црквом постављену у круг. У Комоговини су усташе упали неочекивано па је ту страдало поред жена и деце и много људи.

2 фебруара 1942 г. кад је кроз Краљевчане пролазила хрватска војска од Бос. Новога са терена, претили су војници и усташе да ниједно српско маче не сме остати у животу. Били су срдити и говорили су да морају осветити крв своје браће која су погинула у борбама код Бос. Новога где је код села Равница 31 децембра прошле године погинула једна читава сатнија усташа тако да ниједан није изнео живу главу.

Наводим и то да је српско село Марковићи, општина Јабучевац, које има око 80 кућа потпуно уништено и нико жив није из тога села остао. Људи су се дали заварати да ће бити заштићени и сачувани ако пређу у католичку веру. Услед тога су људи заварани остали код својих кућа и тако на преварен начин платили главом.

Сада се у шумама поред Срба налази и велики број Хрвата, који суделују заједно са Србима у борби у одбрани против усташа. Тако се налази међу њима Др. Херлингер из Сиска, Туркулин, порески чиновник из Петриње са женом, те студенти из Петриње Јањековић и Штајцар. Ови Хрвати који су одбегли већином су из Сиска, Прелошнице, Тополовца и Цапрага.

У Краљевчанима је сада „Заповедништво одреда Мрак“, заправо седиште једног пука хрватске војске која сада оперише у глиноскоме срезу. Овај одред добио је име по Мраку, бившем активном официру југославенске војске. У пуку се налази као пуковски лекар један Хрват који је спасао од смрти 25 деце из села Јошавице као а 20 жена и који је мени рекао, да више не може гледати ове грозоте што их чине усташе. Рекао ми је да и хрватски војници једва чекају пролеће па да и они оду у шуму јер су незадовољни са оним што се ради, а и зато што се то може осветити једнога дана и оним Хрватима који су исправни.

У прогонима против Срба истакли су се: браћа ЈУРАЈ, Јоко и Иво ТУРКОВИЋ, Перо БОЛТУЖИЋ, Ђука КОЛИЋ, Антун КАРДАШ, ципелар, сви из Краљевчана као и Антун КАРДАШ, бив. Општински службеник у Јабучевцу, а сада живи у Драготинцима, општина Краљевчани. Надаље су се истакли у прогонима Срба, Антун и Перо БАРИЋ, браћа МРМИЋИ, а пре свих фратар Частимир ХЕРМАН, сви из Чунтића, као и Илија БОЛТУЖИЋ из Млиноге. Усташе који су вршили прогањања већином су из Петриње и околице, као и Глине и глиноске околице. Више немам ништа изјавити, а на исказано могу се заклетити.

ВУКАШИНОВИЋ Милева, избеглица из Окучана, стара 20 година изјавила је 14 фебруара 1942 године следеће:

Мој муж ВУКАШИНОВИЋ Голуб избегао је из Окучана концем октобра 1941 г. јер су га хрватске усташке власти сумњичиле да је био четник, па је био и затворен у априлу прошле године код среза, но после 8 дана пуштен је на слободу. Затворен је био због тога што после слома у априлу није остао код куће него него прешао у Босну и придружио се одредима југословенске војске који су и даље пружали отпор.

После пуштања из затвора бавио се мој муж трговином и одлазио често у Б. Градишку. Међутим неки муслимани пријавили су га да је четник и велики Србин, те је требао поново бити ухапшен, а он кад је за ово сазнао избегао је из Окучана и преко Земуна дошао у Београд.

У Окучанима нису вршена убијања Срба. Знај да је једино одведен у Јасеновац у логор и то још у априлу Никола Крмар, ујар из Окучана и за његову судбину се ни данас не зна.

Иначе могу навести да су срушене српске цркве у Окучанима, Бодиграјима, Цагама и Рајићу, а сада претстоји рушење цркава и у осталим местима Окучанског среза.

Рад на рушењу цркава обављали су Јевреји под надзором усташа.

Даље могу навести да је пре месец дана исељено цело село Скендеровци, општине Чаглић, среза Пакрац, Становништво овога села осумњичили су хрватске власти да одржава везу са одбеглима у планину Псуњ. Међутим, пре иселења убили су усташе 11 сељака Срба из тога села, од којих ја лично познајем од погинулих Димитровића Стеву, сина Прокинога.

Сада се врши у Окучанима и околини покатоличавање Срба. У Окучанима налази се сада један мисионар фратар из Загреба, који одржава често у згради основне школе у Окучанима верске проповеди и на тај начин пропагира прелаз на римо-католичку веру. И ја сам морала ићи на ове проповеди, где нам је између осталог овај фратар мисионар говорио да је католичка црква много старија од православне, и то да је католичка основана пре 1500 година православна пре 900 година. Надаље да православни свештеници не врше обред исповодања како треба т.ј. не испитују сваког појединог верника за сваки грех.

У својим проповедима рекао нам је и то, да ће се после рата вратити православно свештенство у своје крајеве али да ћемо ми прелазници у католичку веру учинити велики грех, када би се поново вратили у православље.

Ја сам без икаквих исправа допутовала из Окучана до Земуна, а одавде сам прешла у Београд, помоћу дневне граничне пропуснице, за коју сам платила једној жени да ми је прибави 500 куна.

У Окучанима сам оставила иза себе двоје деце која се налазе код мојих родитеља.

Више немам ништа изјавити, а на све речено напред могу се заклетити.

КОВАЧЕВИЋ Ђорђе, избеглица из Вуковара, свршени ђак реалне гимназије, стар 19 година изјавио је 23 фебруара 1942 године следеће:

Ја сам дана 22 фебруара о.г. без икаквих путних исправа допутовао из Вуковара у Земун, а одавде помоћу једног пријатеља Немца прибавио сам дневну граничну пропусницу и прешао без запреке у Београд. О приликама у Вуковару и вуковарском срезу могу изјавити ово:

После преузимања власти од стране усташа у Вуковару одмах се отпочело са хапшењима Срба како из места Вуковара тако из села вуковарског среза. Међу првима ухапшени су; Угљешин Пајо, трговац; Смајић Јован, трговац; Бугарски Марко, чизмар; Николић Сима, гостионичар, Његић Јаков, сластичар; као и још некоји Срби из Вуковара којих се сада поименично не могу сетити. Исто тако позатваран је од усташа и приличан број Срба сељака из среза вуковарског.

Сви ови људи одведени су јула месеца у логор у Копривницу а потом у Јасеновац, али им се ту губи сваки даљњи траг и за њихову судбину ништа се не зна.

Прва убиства извршена су над Србима из села Боботе у месецу јулу. Они су оптужени да су јатаковали са Ђоком Патковићем, земљорадником из Боботе, који је у Боботи ранио двојицу усташа и од којих је усташа један с презименом ТАРЛЕ умро од задобивене ране у Вуковару.

Извршење смртне казне на овим Србима почињено је у „Дудику“ крај Вуковара.

Сем тога пресуђени су од преког суда у Вуковару у месецу августу прошле године даљњих 10-15 Срба сељака из села Боботе и Вере, које су такође оптужили као јатаке Ђоке Патковића и Стеве Чонића, земљорадника из Боботе. Кад су жене ових побијених Срба дошле у Вуковар са храном за своје рођаке и мужеве, не знајући да су већ убијени, усташе су их бајонетима растерали, не дајући им да запале свеће на раки у коју су били бачени и затрпани.

Међу првом партијом стрељених Срба из Боботе налазила се и једна Хрватица из Боботе, којој име не знам.

У месецу августу или септембру, тачно се не сећам, пресуђено је по преком покретном суду 30 Хрвата и 3 Србина, а од Хрвата пресуђен је и један капетан хрватског домобранства као и неколико војника хрватске војске. Пресуда над њима извршена је стрељањем, а били су оптужени због комунизма. Имена стрељаних из ове групе не знам, јер су власти овај случај држале у тајности због тога што су међу осуђенима и стрељанима били осим тројице сви остали Хрвати.

Смртне пресуде преко покретног суда нису извршивали усташе него жандармерија. Међутим жандарми су избегавали да то чине, па су стрељања извршили градски редари из Вуковара, који су се добровољно пријавили.

У месецу јануару ове године осуђено је по преком покретном суду у Вуковару на смрт 19 људи, од којих су били 9 Срби из Негославаца и дана 19 јануара о.г. извршена је пресуда стрељањем. Од убијених Срба из Негославаца по сећању наводим: Плећаша Душана, свршеног правника; Петричевић удову Анку, учитељицу; Наранџић Николу и Душана земљораднике; Парошког, којему име не знам, земљорадника из Бингулца. Од Негославчана неки Шербић, којему име не знам, убијен је пре довођења у Вуковар у згради општине у Негославцима од једног војника хрватске војске, иначе муслимана, и то у моменту када је хтео из општине побећи. У овој групи стрељаних пресуђен је и Брандајс Јован, члан југословенског Сокола из Вуковара, иначе по рођењу од родитеља Немаца. Остали број стрељаних били су намештеници творнице „Бата“ из Борова и то Хрвати.

Иза тога 22 јануара о.г. осуђени су по преком покретном суду и стрељани још 14 Хрвата и Срба, под оптужбом због комунизма. Међу овима били су неки Срби из Старих Бановаца, среза Ст. Пазова.

Акција на покрштавању Срба односно за прелаз на римокатоличку веру вршена је систематски, а највећи притисак на Србе да пређу на католичку веру извршен је некако половицом децембра прошле године. У тој акцији нарочито су се истакли ЗУБИЋ, катихета на реалној гимназији у Вуковару, који је био на истој гимназији и катихета за време Југославије као и фратар самостана Св. Боне у Вуковару, којему име не знам, иначе по рођењу Дубровчанин. Споменута двојица ишли су по српским селима среза вуковарскога, вршећи међу српским житељством пропаганду за прелаз на католичку веру. У самом Вуковару позивани су вуковарски Срби на проповеди ове двојице католичких свештеника и тко се није одазвао био је сумњичен од хрватских власти као противник хрватске државе.

На римокатоличку веру, колико је мени познато, прешли су по највише они који имају своје рођаке по затворима и логорима као и они који желе да себе сачувају и свој иметак. Мање више формално су прешли у католичку веру сва села осим Негославаца. Србима у вуковарском срезу остављен је рок до 20 фебруара о.г. да до тог рока морају прећи на католичку веру а у противном биће одведени у логоре а њихова имања конфискована у корист независне државе Хрватске.

Нарочити морални притисак и терор над Србима ђацима вуковарске гимназије води професор СУБОТИЋ Ђуро са ученицима VIII раз. гимназије ГЕНИЋ АНТУНОМ, МЕТЦИНГЕРОМ, сином ветеринара Метцингера и ФАЗЕКАШ ИВАНОМ, који су сви из Вуковара. Иначе напомињем да су у гимназиским разредима ђаци Срби потпуно одвојени од ђака Хрвата.

Од Хрвата усташа који су се истакли својим усташким радом упереним против Срба истичем: ПУЉИЗА ЛУКУ, старешину усташке младежи у Вуковару, РАДУША ВЛАДИМИРА, студента права; КАТИЋ ДРАГУТИНА, студ. технике и МИНК Вјекослава и студента права који је због својих нарочитих заслуга као младић од 19 година постављен за строжерника негде у Босни, а раније је имао усташке функције у фабрици „Бата“ у Борову. У овоме раду истакли су се и МАЈУРЏИЋ, банк. чиновник, ГАРВАНОВИЋ Мато, раније обућар, а сада директор фабрике „Столин“ као и неки Кајба, којему имена не знам, који је један од главних усташа у вуковарском усташком логору.

Од Хрвата, који су се добро понели према Србима па и сами били хапшени наводим: Др. Палачек Ивана, адвоката; Др. Тићак Милутина, адвоката; Др. Херчик Јосипа, адвоката: Коха Матију, директора прве хрватске штедионице; Сент-Ђерђија којему име не знам, четкара; Зебец Николу, апотекара: Гречла Јосипа, професора и његову браћу, Ђуришића Фрању, кројача и Цара Јосипа, професора који су Србе заштићавали а били су или југословенских оријентисани или присталице Др. Мачека и нису хтели прићи усташком покрету.

Више ништа немам навести, а на све што сам изјавио и што ми је прочитано могу се заклетати.

ЈОВАНОВИЋ Ристо, свештеник из Обудовца, среза Брчко, стар 34 године, изјавио је 25 децембра 1941 године следеће:

Село Обудовац броји око 5000 становника, који су сви по народности Срби. Након успоставе независне државе Хрватске, у селу Обудовац није било нарочитих прогона Срба. Може се рећи, да је село било

у главном мирно све до Видовдана. Држим, да се ово може приписати у заслугу командире жандармериске станице у Орашју, коме је име Павле, а презимена му не знам, али знам да је по народности Хрват. Он је био, много наклоњен Србима и штитио их је од усташа колико год је могао. У свим другим околним српским селима Срби су били од времена на време по усташама хапшени и одвођени у затворе у Брчко и Бос. Шамац. Из села Обудовац одведен је по усташама неколико дана прије Видовдана Теодоровић Перо, тежак. Он је одмах одведен у Госпић и од тада му се замео сваки траг. Из суседног села Баткуша били су одведени по усташама неколико дана прије Видовдана више угледних тежака. Знам да су тада одведени: Јекић Јоца, тежак; Ивановић Стево, тежак; Баћић Јоца, тежак; Симић Симо, тежак; Баћић Стево, тежак, Челиковић Војислав, тежак; Митровић Перо, тежак; Марковић Андрија, тежак; Теодоровић Перо, тежак, Станишић Јован, тежак. Сви су ови били одведени у Бос. Шамац, где су по неколико дана држани у затвору а потом су пуштени кући. Ово се понављало неколико пута.

Села Доња и Горња Слатина спадали су под усташки табор Трамошница. Таборник овог усташког табора био је римокатолички жупник у Трамошници, који се зове фра-Анто, а презимена му не знам, само знам да је фрањевац. Он је са својим усташама страшно прогонио Србе у селима Доња и Горња Слатина, а знао је кад када слати своје усташе и у села Обудовац, Баткушу и Брвник. Усташе су по његовом наређењу долазили у наведена села по дану или по ноћи, вукли људе из кућа и злостављали их. Некоје су одводили у Трамошницу, где их је жупник затварао у једну шупу и ту их држао по више дана без јела и воде. Кад када су усташе знали у којем од наведених села извести житеље из кућа и постројити их у редове на сокаку и наредити им, да један другог шамара, или да један другом пљује у лице. Усташе су ово гледали и тиме се забављали.

У ноћи у очи католичке Велике Госпоине биле су покидане телефонске жице на линији Босански Шамац-Брчко и то у католичком селу Горицама. Срби сељаци из околних српских села пошли су на католичку Вел. Госпојину у Брчко по својим приватним пословима, а било их је око 50 особа. У селу Горицама зауставили су ове Србе усташе и затворили их у једну авлију. Ту су усташе тукли и злостављали на све могуће начине. Од силног злостављања многи су се онесвестили, а усташе су ове бацали у кола једног на другог и одвозили их у болницу. Здрави су морали седети у колима на болеснима.

Исти дан усташе су, идући из Брчког према селу Горицама срили три сељака Србина из села Човић Поља, општине Обудовац, чија имена

не знам. Усташе су их зауставили и питали куда иду. Сељаци су им одговорили да су позвани суду у Дервенти и показали позиве. Сељаци су једино са собом понијели хране за пут. Усташе су их осумњичили, да носе храну четницима у шуму, па су их зато тукли, а потом одвели у оближњу шуму, да их убију. Један од ових сељака је убијен. Друга двојица су рањени и побегли. Један од рањених код куће је умро, а други се је излечио.

Усташе су цијело вријеме, а нарочито после Видовдана долазили у српска села и пљачкали сељаке. Обично су знали окривљивати поједине боље стојеће сељаке, да поседују оружје, па су тражили да се откупе са становитом свотом новца, па да им се неће ништа догодити. У противном случају претили су им стрељањем. Тако сам и ја у месецу јулу уцењен са 200 динара, које сам морао платити. Село Обудовац је на тај начин платило у два маха - једном 8000 дин. а други пут 10.000 динара. Овај новац примио је усташки таборник у селу Орашју, општина Доња Махала, неки Жељко студент чије презиме не знам.

У месецу септембру, октобру и новембру 1941 године није било нарочитих прогона Срба у селима среза Брчко, већ је владао релативни мир и сигурност.

На 1 децембар 1941 године дошла је у Брчко једна усташка бојница (батаљон) и натерала све Србе из Брчког, да потпишу очитовање за прелаз у римокатоличку веру. Онај који није хтио потписати ово очитовање био је одмах од усташа тучен. Тако су тај дан од усташа тучени у Брчком: Буђен Душан, трговац, коме је разбијена лубања; Трифковић Раде, трговац, који је од удараца бацао крв из уста. Некоје Србе из Брчког усташе су тада одвели и за њихову се судбину не зна. Знам, да је тада нестао старији син Папића Ђорђа. Тих дана заклани су од усташа на понтонском мосту на ријеци Сави Гојковић Лука, трговац, његова жена Деса и његових троје деце.

На 1 децембар 1941 год. дошао је у Брчко по позиву суда Симић Трифун, трговац из Бока, општине Доња Махала, стар 75 година. На повратку кући возио се на колима и успут код изласка из града придружио му се један усташа и замолио да га повезе. Усташа је сјео у Симићева кола и када су били на 3 километру изван града усташа је Симића извукао из кола и убио га.

После Брчког дошао је ред и на остала српска села среза Брчког, да силом пређу на римокатоличку веру. Котарски претстојник у Брчком Монтани Већеслав, који је прије рата много година службовао код управе града Београда – наредио је усмено општинском начелнику у Обудовцу Косановић Стеви, да изда писмено наређење, свима житељима

православне вере, да морају на одређене дане прећи на римокатоличку веру. Тако је село Лончари имало прећи на римокатоличку веру на 10 децембар 1941 г. село Доњи Жабари на 11 и 12 децембра, село Обудовац на 15 и 16 децембра, село Човић Поље на 16 децембра, село Горњи Жабари на 17-18 и 19 децембра 1941 године.

Котарски претстојник Монтани поручио ми је оних дана да дођем са женом и децом к њему. Ја нисам хтео ићи, јер сам се бојао да ћу настрадати. Тек на трећи усмени његов позив, а уз гаранцију једног Хрвата, отишао сам са женом и децом у Брчко и пријавио се котарском претстојнику Монтанију. Кад сам дошао к њему затекао сам код њега у канцеларији великог жупана из Сл. Брода, коме не знам име. Престојник Монтани ми је одмах казао у присутности великог жупана да народ мора да пређе на римокатоличку веру, и да сам ја зато непожељан у Обудовцу, па треба да се отстраним. После кратког објашњења издао ми је котарски претстојник пропусницу за Земун без права на повратак.

Ја сам на 15 децембра 1941 године са породицом отпутовао за Земун и на 18 децембра прешао сам у Београд.

Како сам ја информиран, Срби из среза Брчко одлучили су под цијену највећих жртава да не прелазе на римокатоличку веру.

Како сам већ напред навео главни и најгори усташа у срезу Брчком јесте римокатолички жупник у Тармошници фра-Анто, којему не знам презимена. Осим њега истакли су се у прогону Срба још МОНТАНИ Већеслав, котарски претстојник у Брчком; БАБИЋ Дане, поштански чиновник у Брчком; Ужичанин Рашид, муслиман из Брчког, за којег не знам које му је право занимање. Друге усташе не познајем.

Предњи записник ми је прочитан и ја га усвајам за свој.

ЗЕЛЕБАБА Душан, шофер-механичар из Голубића, општине и среза Книн, стар 28 година, изјавио је 16 јуна 1942 године следеће:

За време рата био сам шофер у Јадранској ауто чети у Книну. После слома Југославије остао сам и надаље у Книну и био сам шофер Др. Новаковић Нике, Министра у пензији и ондашњег председника општине. Книнску крајину запосела је одмах талијанска војска и тамо је владао мир и ред све док нису дошли усташе.

На 20 маја 1941 године извршено је разграничење између Краљевине Италије и независне државе Хрватске. После тога припао је Книн са околицом независној држави Хрватској.

На 21 маја 1941 године преузели су цивилну власт у Книнској крајини усташе из Книна. На 28 маја 1941 г. дошли су у Книн усташе из

Загреба и тада је тек настао прогон Срба. Одмах је настало пљачкање српских дућана и приватних кућа. Усташе су одузели кључеве од српских трговина, па су после проваљивали у те трговине и пљачкали робу. Исто тако су одузели кључеве од појединих српских станова, па су проваљивали у те српске станове и пљачкали их. Срби су одмах видели, да им од усташа прети велика опасност, па су многи одмах оставили Книн и побегли у Кистање, који је потпао под Италију.

На 5 јуна 1941 године провели су усташе прво хапшење и убијање Срба. Тада су похапсили више угледних Срба из Книна и околице. Похапшене држали су неколико дана у затвору Среског суда у Книну, где су их свакојако злостављали а затим су их камионима одвели у Промину, општине Оклај, среза Книн и ту су их најприје убили, а затим бацили у јаму рудника „Монте Промине“. Тада су ухапшени и убијени: Радић Стево, гостионичар и његова браћа Душан и Ратко; Биједов Петар, гостионичар и његов брат Бранко; Вилчар Глишо, коњарски трговац; Медаковић Миле, гостионичар; Растовић Тоде, трговац; Кукољ Никола, месар; Јовичић Душан, фотограф; Мартић Ђуро, обућар; Поповић Мијо, свештеник; Бранковић Јован, поштар - сви из Книна, те више других, којима се не могу сетити имена; Затим: Калат Симо, радник из Книнског Поља; Марић Душан, радник из Голубића; Кесић Тоде, радник из Голубића и Церовац Лука, трговац из Стрмице. Са овима су били ухапшени и одведени у „Монте Промине“: Марић Илија Марков, земљорадник из Голубића; Новаковић Тоде, Ђурин, жељезничар и још један Новаковић Тоде, земљорадник, - оба из Книнског Поља. Све напред наведене Србе усташе су довели до рудника „Монте Промине“, повезали их једним великим конопом и тако свезане постројили око рударске јаме, а затим су пуцали у њих из митраљеза. После тога су их све побацали у јаму. Наведена двојица Новаковића, те Марић нису били убијени, а нити рањени неким случајем, већ су онако бачени у јаму, па су после одласка усташа изишли из јаме, те још извукли Церовац Луку, трговца и Бранковић Јову, поштара, који су били само рањени. Церовац и Бранковић као рањени нису могли трчати, па су их ухватили хрватски сељаци из Промине и убили их камењем близу реке Крке. Остала тројица успели су пребацити се преко реке Крке и побећи у Кистање. Наведена тројица су и сада живи и налазе се код својих кућа као живи сведоци усташких зверстава.

После тога усташе су наставили са убијањем Срба. Неке су убијали код кућа, а неке су доводили у Книн у затвор Среског суда, а одатле одводили у камионима у правцу Госпића и од тада се о њима ништа не зна. Сигурно је да су и они убијени.

У међувремену од средине месеца јуна, па до 27 јула 1941 године убијени су следећи Срби: Петојевић Васо, трговац из Книна; Момић Јово, Војновић Јово, Дамјановић Петар, Радиновић Никола, Клинац Никола; Марић Тодор, сви земљорадници из Голубића, као и више других, којима не знам имена. Из села Жагровића, општине Книн убили су усташе једне ноћи 27 људи из племена Брадаша. Исто тако убијени су многи Срби из многих других околних села, али ја не могу навести њихова имена. Рачуна се да је до 27 јула 1941 године по усташама убијено у срезу книнском 500 до 600 Срба.

На 30 јуна 1941 године ја сам путовао из Книна за Београд. На жељ. станици Зрмања усташе су ме скинули са воза и довели у Книн, те ставили у затвор Среског суда. Усташе су ми тада у затвору одузели 3.400 динара готовог новца, затим 2 одела, од којих је једно потпуно ново, 2 пара ципела, од којих је један пар потпуно нов, и један џепни сат марке „Лонжин“ 3 кошуље, један зимски дугачки капут и 1 кожни кофер, те много других ситних ствари. Одузете ствари вределе су у оно време 23.000.-динара, а са одузетим новцем, претрпео сам штету од 26.400.- динара. Одузети новац и ствари никада ми нису повраћене. У затвору сам остао 23 дана. За то време су ме усташе страшно тукли и злостављали. Тукли су ме кундацима, штаповима и газили ногама. По два дана нисмо добивали храну, а када смо је добили, онда по два дана нисмо добивали воде.

Са мном у затвору били су: Момић Глишо, поштар из Книна и Кукољ Никола, пешадијски поручник бивше Југословенске војске родом из Жарковића крај Книна, те више других Срба сељака и грађана, које нисам познавао. Усташе су их све тукли. Некоје су усташе убили у затвору, а љешеве убијених по ноћи су извозили из затвора и бацали у Крку. Имена убијених не могу навести.

На 23 јуна 1941 године за време једне шетње по авлији затвора, успео сам да побегнем. Самном су побегли још наведени Момић Глишо и Кукољ Никола. Крили смо се у оближњим шумама све до 27 јула 1941 године, када су српски четници освојили околину Книна.

Србима из Книнске крајине додијала су крволоштва усташа, па су почели у масама бежати у шуме. Побегли Срби повукли су се у шуме према Бос. Грахову, па су са Србима из среза босанско-граховског организовали отпор против даљих насиља усташа. И ја сам се придружио овим Србима. Један мали део ових Срба био је наоружан са пушкама, а остали су се наоружали са секирама, рогњама и колцима.

На 27 јула 1941 године Срби су започели борбу против усташа

и за два дана т.ј. до 29 јула 1941 године заузели су сва места у срезу босанско-граховском у Книнској крајини, као и у околици Дрвара. Једино нису заузели само место Книн, јер талијанска посада, које се је налазила у Книну, није дозволила четницима улазак у Книн. Усташе су се пред четницима повукли најпре у Книн, а затим из Книна побегли су према Загребу.

Када су четници заузели Книнску крајину, понудили су водство Ђујићу Момчилу, свештенику из Стрмице крај Книна, који се је тога водства и примио, те се и сада налази на челу четника, који држе српска села Книнске Крајине у својој власти.

Концем месеца маја 1942 године поновно су се појавили у Книну усташе, који из Книна не смију залазити у околна српска села, јер се боје четника. Једино, ако када којег Србина где-год насамо нађу, онда га мучке убију и потом се крију. Особито су се истакли у прогону Срба и као усташе: ШИМИЋ Вјекослав, фратар фрањевац из Книнског Поља. Он је био стварни вођа усташа у Книну. Сва убиства Срба извршивала су се по његовом наређењу и према његовим упуштвима. Он је шта више и сам лично својом руком убијао Србе. Одлазио је са усташама и у Бос. Грахово, Кијево и Врлику, одводио Србе из тих места и убијао их. Овај фратар усташа побегао је пред четницима прошле године у Загреб, где се наводно и сада налази. Затим су се истакли: Арановић Фране, земљорадник из Врпоља и претседник книнске општине; Шимић Перо, земљорадник из Голубића; Марић Шпиро, трговац из Книна; Славић-Кулић Драго из Книна.

Ја сам напустио Книн на 9 јуна 1942 године и са пропусницом, коју сам добио од талијанске војне команде пошао на пут. Из Земуна сам прешао у Београд на 14 јуна 1942 године помоћу једног пријатеља.

Друго неман ништа исказати, а на исказано и прочитано ми могу се и заклетти.

КОКОРГУШ Славко, гостионичар из Високог, општине и среза истог, стар 38 година, изјавио је 11 јуна 1942 године следеће:

Одмах после успоставе независне државе Хрватске појавили су се у Високом усташе под водством Топчагића Мустаје, геометра из Високог. Усташе су били домаћи Хрвати и Муслимани.

До Св. Ђурђа т.ј. до 6 маја 1941 године деловање усташа у Високом и околици није се скоро ништа примећивало. Једино су разлупали споменик Краља Александра, али у Србе нису дирали.

На 6 маја 1941 године рано, већ око 3 сата ујутро дошло је у јед-

ном камиону око 15 наоружаних усташа из Сарајева. Некоји су били у усташким униформама некоји у цивилним оделима. Исто јутро рано почели су уз помоћ домаћих усташа вршити претресе у српским кућама под изликом да траже оружје. Уједно су хапсили Србе и одводили их у затвор среског начелства. Обавили су кућни претрес и код мене, те ме после тога затворили, и ако код мене нису ништа нашли. Осим мене, затворени су после обављеног претреса још: мој брат Благоје трговац; Малић Глигорије, самарџија; Ерић Жарко, бравар код жељезница и Иванић Јосо, трговац, - сви из Високог; затим Бијелов Душан, земљорадник из Чекрића; Мирић Данило, земљорадник из Чекрића; Братић Милош, земљорадник из Топузовог Поља; Кувач Митар, земљорадник из Топузовог Поља; Бјелош Сретен, лугар из Топузовог Поља; Дабић Остоја, жељезничар из Високог; Дабић Остоја, земљорадник из Кралупа. Два дана после Св. Ђурђа т.ј. на 8 маја 1941 године ухапшени су још: Карић Гојко, трговац и Гаврић Стјепан, пиљар обојица из Високог.

Ја сам одмах био затворен у самицу и у 5 сати после подне предведен сам пред котарског пристава Аџимехмедагић Мустају, који ми је прогласио пресуду, да сам кажњен са 10 дана затвора и да тај затвор морам одмах наступити. Ја сам га питао за разлог, али ми је он казао да не треба ништа даље питати и при томе је слегао раменима. Ја сам тада стекао уверење, да је он пресуду изрекао по наређењу Струјић Ивана хотелијера из Високог, који је био познат као утицајан усташа, а баш се је тада налазио у соби котарског престојника. Ја сам затвор одмах наступио. Исто тако пресуђен је на 10 дана затвора и наведени Плавшић Јосо, те затвор одмах наступио. Остали су по усташама тај дан у затвору среског начелства истучени, а затим спроведени у Сарајево.

Када сам ја изашао из затвора, отишао сам у Сарајево, да потражим свога брата Благоју, али га нисам нашао, већ су ми на полицији казали, да су они сви на 10 маја 1941 године спроведени у Загреб. После тога нисам могао ништа сазнати о мојем брату Благоју, а нити се уопште штогод знаде о судбини осталих Срба, који су са њиме одведени из Високог. Сигурно су сви убијени.

Уочи Видовдана т.ј. на 27 јуна 1941 године у вече усташе су ухапсиле око 25 Срба из високог, међу њима и мене. Држали су нас 10 дана у затвору, а затим пустили кућама.

Концем месеца јула 1941 године ухапсили су домаћи усташе: Лазивић Корнелија, чиновника финансијске дирекције из Сарајева, који је боравио у високом; Николић Милу, електричара, Гошић Бошка, берберина; Бјеладиновић Душана, среског пристава; Жалица Милоша, пензионера;

Танасковић Мишу, студента; Јагнучић Љубу, студента, Бесатовић Бранка, трговца; Карајовановић Михаила, поштара; Шотра Милана, гостионичара; Дабић Бранка, жељезничара; и Ковачевић Владу, среског школског надзорника, сви из Високог; затим: Бокарац Виту, земљорадника из Куле Бање општине Високо; Пајкић Мирка, жељезничара из Долинопоља, општине Високо и Мирића, жељезничара такође из Долинопоља, општине Високо. Сви ови Срби одмах су по усташама отерани у Госпић.

Наведени Николић Миле и Пајкић Мирко спроведени су после из Госпића у Јасеновац где су били у логору све до конца месеци марта 1942 године, када су са 11 других Срба заточеника ослобођени и спроведени у Србију. Када сам ја овог пролећа доспео у логор у Јасеновац, пропитивао сам се за судбину одведених Срба, па сам дознао да су у логору у Јасеновцу убијени: Беатовић Ранко, Жалица Милош, Карајовановић Михаило, Ковачевић Владо, Шотра Милан, Дабић Бранко, Бокарац Вито и Гошић Бошко. За судбину других одведених Срба нисам могао ништа сазнати, па је сигурно да су и они негде убијени.

Пар дана после тога усташе су дигли неколико боље стојећих српских породица из Високог и околице, одпремили их у логор у Славонску Пожегу, од куда су пребачени у Србију. Њихова имања су усташе после разграбили. Дигнути су и отпремљени у Србију: Плавшић Дионизије, трговац са породицом, браћа Пловић Јоцо, Гојко и Угљеша, трговци са породицама. Вукојевић Мирко, банкарски чиновник са породицом, Попић Мило, трговац са породицом, Попић Таса, трговкиња, Митровић Алекса, трговац са породицом, Илић Вељко, трговац са породицом и Арнаутовић Тодор, трговац сви из Високог. Затим: Кувач Новица, земљорадник из Топузова поља са породицом, Ђокић Риста, земљорадник из Подлугова са породицом, Радић Ђурђа, домаћица са дететом из Влакиње, Вуковић Ристо, пензионер из Подлугова, те још неки други чијих се имена не сећам.

Једнога дана у месецу септембру 1941 године дошли су усташе из Високог у село Калотић, општине мокроношке и то Омер Делија, Вилаловић Расни, Хаџибајиновић Галиб и Стјепо, којему не знам презимена. Прва тројица усташа су муслимани, а потоњи је Хрват. Они су у том селу најприје обавили претрес код Цвијетића Душана, земљорадника, тражећи тобож оружје. Када код њега нису пронашли никаквог оружја, тукли су га, а затим му наредили, да их наизменице на себи носи најпре у село Мауровићи, а одатле у село Радовље. Цвијетић је ово усташко наређење морао извршити, па су тај дан усташе на њему наизменично јахали и он их је тако на себи морао носити из својега села у наведена села. После

тога наредили су му усташе, да се сутрадан са своја два брата пријави у Високом у усташком стану. Браћа Цвијетићи су се пријавили, али су их усташе дочекали пред усташким станом и казали им, да се не требају пријављивати, већ да могу ићи кући.

Једнога дана у месецу новембру 1941 г. дошао је из Загреба у Високо један усташки повереник, којем не знам име. Он је заједно са једним фратром из Високог, коме такођер не знам име, посетио Митровића Јосу, учитеља, Васиљевић Мију, трговца и Дабића Ристу, њеваџију и наговарао их да пређу на римокатоличку веру, те да за прелаз наговоре и остале Србе. Они су то одбили. После тога још су поједини Хрвати из места наговарали Србе а да пређу на римокатоличку веру, али су Срби то одбили.

Српско-православне цркве у срезу Високом нису срушене, већ су само затворене и запечаћене.

После тога Срби су у срезу Високом били у главном мирни све до 16 априла 1942 године, када су усташе поновно извршили хапшења и одвођења Срба.

На 16 априла 1942 године дошли су у Високо усташе из Сарајева појачани са полицијским агентима сарајевске полиције, те су уз потпору усташа и жандармерије из Високог извршили хапшење Срба, а овај пут и неких муслимана. Тада сам и ја поновно ухапшен. Осим мене ухапшени су још: Филиповић Владо, учитељ; Радић Витомир, ђак гимназије; Жалица Рајко, ђак гимназије; Попић Симо, ђак гимназије; Мандић Милош, ђак гимназије; Манојловић Миладин, њебеџија; његова жена Драгиња; Дабић Милена, домаћица, сви из Високог, те Гргић Никола, земљорадник из Блажуја, општине Хаџић. Овај пут су с нама ухапсили и 24 Муслимана из Високог. Исти дан повезали су нас жицом за руке - два по два - и отпремили у Сарајево. У Сарајеву смо преслушани код полиције. Мене су окривили, да сам у независној држави Хрватској сакупљао новчане прилоге за сиромашне српске породице. Остали Срби, те Муслимани окривљени су, да су имали везе са партизанима у шуми.

Из затвора у Сарајеву пуштено је кући 12 Муслимана, а од Срба Шербић Анђелија.

Док смо се ми још налазили у полицијском затвору у Сарајеву, доведена је из Коњица једна група од 26 Муслимана, 5 Срба и 2 Хрвата. У овој групи било је измешано мушких и женских. Из ове групе пуштено је из Сарајева њих 19 својим кућама, а остали су задржани у Сарајеву и после с нама отпремљени у Јасеновац. Исто тако дотерана је у Сарајево једна група од 34 мушкарца. У овој групи било је и Срба, Хрвата и Муслимана из неких места у Босни. Из ове групе пуштено је 9 кућама а

остали су задржани и после с нама отпремљени у логор у Јасеновац.

На 10 маја 1942 године отпремљени смо у логор Јасеновац. Тамо су нам усташе код доласка одузели сав новац, рубље, прибор за пушење и уопште све, што смо код себе имали.

Прву вече упали су усташе у бараку, у којој смо ми били смештени и извели из бараке 3 Србина и 2 Муслимана, које су пред баракком страховито тукли тобож ради тога, јер да су се спремали на бегство. Међутим о бегству није могло бити ни говора.

У логору у Јасеновцу били смо свега 10 дана. За то време смо чули од других заточеника, који су тамо дуље времена били, да су усташе у логору у Јасеновцу убили врло много Срба. У новије време доводе у Јасеновац жене и децу и тамо их убијају, а њихове лешеве пале у цигларској пећи.

Други дан по нашем доласку у Јасеновац, а то је могло бити на 13 маја 1942 године видели смо, како сукља дим из циглане, а истодобно је отуда допирао и велики смрад. Осећали смо сви по смраду, да се пале људски лешеве. Тада нам је у поверењу казао један Јеврејин - заточеник који врши дужност гробара у логору и који суделује код паљења лешева, да је тај дан спаљено 40 дечијих лешева, и то српске деце.

На 18 маја 1942 године отпремљен сам у групи од 500 заточеника из Јасеновца у Земун, ту сам остао до 27 маја 1942 године, када сам преведен у Београд.

Нарочито су се истакли у прогону Срба и као усташе: ТОПЧАГИЋ Мустаја, геометар, ИЛОВАЧА, фратар фрањевац из Високога, који је био духовни потстрекач свих прогона Срба, СТРУЈИЋ Иван, хотелијер; МАТАРАЦИЈА Шевко, трговац; МАТАРАЦИЈА Рефик, трговац, МАТАРАЦИЈА Авдо, трговац, МАТАРАЦИЈА Авдо, поткивач коња; ФИЛИПОВИЋ Фрањо, пензионер; ТУРВА Мијо, ковач; ТУРБА Перо, ковач; КАВАРДИЋ Рагиб, трговац; ПРЕЖИЋ Салем, трговац, Браћа НИКОЛИЋИ – Јосо, Антон, Мито и Пепо, трговци; Дуспер Антон, гостионичар; ТОМИЧИЋ Виктор, порески чиновник; ГРЕБ Руди, лимар; ПИЊО Рашид, гостионичар, ПИЊО Муниб, конобар; БЈЕДИЋ Салко, кафеџија; БОЖО којему не знам презимена али знам да је родом из Бугојна и да је по занимању ткалац врећа и БЕГТАШ Рефик, ашчија - сви из Високог.

Више ми ништа није познато, а на исказано и прочитано ми могу се заклетити.

БОГУНОВИЋ Марија, домаћица из Ливна, стара 26 година жена

Богуновић Саве, жанд. наредника, сада са службом у Шапцу, мати једног детета.

ЦРНОГОРАЦ Љубо, бифеција из Челебића, општине исте среза Ливно, стар 32 године, - сугласно су 24 јуна 1942 године исказали следеће:

Одмах после успоставе независне државе Хрватске појавили су се у Ливну усташе. У усташке редове ступили су домаћи Хрвати, Муслимани и Цигани, под водством Др. Урмовића Драге, адвоката и Кајића Владе без занимања, а духовни вођа усташа био је Др. Срећко Перих, фратар фрањевац у самостану Горица крај Ливна.

Усташе су одмах у почетку позвале свештеника из Ливна Станишић Косту и трговца Павловић Живка, да као утицајни људи иду с њима по српским селима купити оружје од Срба. Њих обојица морали су се одазвати томе позиву, па су путујући заједно са усташама морали саветовати Србима да предаду оружје и да им се после тога ништа неће догодити, а у противном ће бити стрељани.

Када су усташе на преваран начин од Срба покупили оружје, онда су почели са покољем.

Уочи православних Духова прошле године, т.ј. на 7 јуна 1941 године усташе су отишли са великим аутобусом из Ливна у село Губин. У овом селу навратили су се код месног свештеника Ћатић Ристе, који их је добро почастио са јелом и пићем. Када су се усташе код овог свештеника добро најели и напили, онда су замолили свештеника да позове своје парохијане, јер да им они имају нешто саопштити. Свештеник је то учинио и одазвало се је 6 његових парохијана, који су дошли у свештеников дом, где су се налазили усташе. Усташе су таде казали свештенику, да заједно са својим парохијанима пође са њима у Ливно, где ће бити саслушани, а потом одмах пуштени кућама. Свештеник и његових 6 парохијана сели су у усташки аутобус, да се са усташама одвезу у Ливно на саслушање и аутобус је кренуо. Успут су усташе хватали остале Србе и трпали у аутобус. Тако су успут ухватили још 6 Срба из Губина и стрпали их у аутобус тако, да је било 12 Срба сељака и свештеник тринајести. Усташе су свештеника и његових 12 парохијана довели на брдо више села Сухаче, око 2 км. удаљено од Ливна. На овом брду имаде једна велика дубока јама, у коју су сељаци бацали цркнуту стоку. Усташе су свештеника Ћатића и његових 12 парохијана истерали из аутобуса, постројили их уз саму јаму и ишли од једнога до другог и свакоме поједином пуцали у затиљак. Један је успео да побегне од саме јаме. Тај се зове Пејчин Јово, земљорадник, стар око 36 година. Он се и сада налази код своје куће у селу Губину као живи сведок овог усташког зверства. Други је био само рањен у руку

и тако бачен у јаму, па се је после када се је спустила ноћ и усташе отишли, - некако извукао из јаме и отишао својој кући. И овај се сада налази код своје куће. Његово име не знам навести. Свештеник Ћатић и осталих 10 његових парохијана су што убијена што теже рањени и бачени у јаму, у којој су и остали.

Срби су хтели, да лешеве свештеника ЋАТИЋА и његових парохијана изваде из јаме и сахране на православном гробљу. Када су зато сазнали усташе, донели су канту петролеума, полили лешеве у јами и запалили.

На 20 јуна 1941 године око 2 сата после подне одвели су усташе од куће Др. Миртовића Душана, управника бановинске болнице у Ливну и др Зубића Косту, судију среског суда у Ливну. Њих обојицу стрпали су усташе у један особни аутомобил, а успут су на улици срели Др. Маргетића Ранка, адвоката из Ливна, стрпали га у аутомобил и сву тројицу одвезли у правцу Бугојна и убили у шуми званој „Копривница“, која се шума налази на пола пута између Бугојна и Купреса. Усташе су породицама ових убијених Срба казали, да су их одвезли у Немачку на присилан рад, па су чак и лажна писма слали из Сарајева њиховима породицама, као да се тобож они сами са пута јављају.

У ноћи између 11 и 12 јула 1941 године провали су усташе у стан месног свештеника у Ливну Станишића Косте, те одвели њега, његову жену Даницу и кћерку Смиљу и затворили их у основној школи, где су их држали у затвору око 3 недеље. На 31 јула 1941 године одвели су их усташе заједно са неким другим Србима, које су после тога затворили, а чија ћемо имена касније навести, - у село Пролог, удаљено око 20 км. од Ливна, где су их све убили.

На 13 јула 1941 године затворили су усташе у затвор Среског начелства у Ливну следеће Србе из Ливна: Бајило Јову, трговца и његовог сина Угљешу; Ивицу Николу, трговца; Радета Тому и његовог брата Раду, трговце; Краварушић Николу, власника аутобуса; Лалић Рајка, шофера; Пуцарић Милана, шофера; Јовановић Ранка, гостионичара; Кујунџић Милојка, посадника; Стевић Мирка трговца; Павловић Живка, трговца; Видовић Уроша, чиновника Среског начелства; сви из Бугојна. Са њима затворили су и више Срба сељака из околних села, али ми не знамо навести њихова имена. Све њих држали су усташе у затвору до 26 јула 1941 године када су их по ноћи извели из затвора, стрпали у камион и одвезли у поменути шуму „Копривницу“, где су их све убили и тамо закопали.

На 28 јула 1941 године затворили су усташе у затвор среског начелства све остале Србе - мушкарце из Ливна, као и многе Србе сељаке

из околних села под изликом, да су се у суседном селу Гламочу појавили четници, па их морају затворити и саслушати. Истодобно су усташе довезли у Ливно у 5 камиона око 300 Срба мушкараца из Врлике, среза Сињ и затворили их у основну школу. Све ове затворене Србе усташе су сваку ноћ почевши од 29 јула па даље, по партијама одвозили у камиони-ма везаних руку позади са бодљикавом жицом у хрв. село Пролог и тамо их ножевима клали. После таквог одвођења затворених Срба, усташе су се враћали по друге Србе, а имали су крвава одела и кржаве руке. Осим тога одела су им била попрскана са мозговима убијених Срба. Овако су усташе кроз 8 дана одводили из затвора Србе у поменуто село Пролог и тамо их клали. Када су се на концу побојали, да би могла у Ливно доћи талијанска војска, јер је њезин долазак био наговештен, онда нису имали времена, да затворене Србе одвозе камионом у Пролог, већ су их убијали у самој основној школи, а њихове лешеве закопавали су у ђубришта, или су дизали поднице у собама основне школе и испод школског патоса трпали лешеве убијених Срба. Усташе, који су извршили овај покољ после су се хвалили са речима: „Ала смо се напили српске крви“. Тада су били затворени и убијени: делом у селу Прологу а делом у основној школи: Станишић Коста, прота, његова жена Даница и кћер Смиља; Радић Илија, гостионичар; Зељковић Миле служитељ среског начелства; Добријевић Јово, гостионичар и његов син Саво; Лалић Илија, гостионичар; Лалић Тодор лугар у пензији и његов син Слободан док је његов старији син Рајко већ раније убијен како смо то навели; Љубоја Никола, гостионичар Ловрек Дане, грађевни мајстор и његов син Владо, студент богословије; Митровић Ђорђе, трговац и његов син Владимир, ђак трговачке академије; Радета Шпиро, поседник, Ђурен Гојко, грађевински мајстор, Ђуран Димитрије, самарџија и његов син Перо; Билбија Бранко, радник; Стричевић Душан, трговачки помоћник, брат преслушане Богуновић Марије; Краварушић Илија, надзиратељ телеграфских пруга и његов син Тома; Павловић Риста, кафеџија; Дувњак Гавро, кафеџија и његов син Живко; Анђић Драго седлар; Басара Јово, пекар, Арнаут Душан, кафеџија и његов брат Бранко, такођер кафеџија; Ловран Илија, радник, Бобушић Илија жанд. наредник у пензији; Сердаревић Љубо, полиц. стражар и његова браћа Дане, кафеџија и Момчило, бравар; Вулета Драго, пошт. служитељ; Бабић Дане, ткалац, Загорац Нико, ткалац његов син Војин и брат Глиго, такођер ткалци; Томовић Љубо, директор српске банке и његов брат Урош, обућар; Мрачило Алекса млинар, Коњих Љубо, млинар; Ждеро Шпиро, радник; Маљковић Славко, учитељ и његова браћа Илија, војни наредник и Ранко, лугар; Наерловић Свето, лугар; Љубоја

Симо, кафеџија; Ждеро Тоде, земљорадник; Црногорац Мање, ђак гимназије, - сви из Ливна, те много других из околних села, а нарочито из Губера. Тада је убијено свих скупа Срба преко хиљаду. После извршеног покоља у Ливну није остао нити један Србин - мушкарац, старији од 16 година. Једино поштеђено је 6 стараца, старих око 70 година, од којих су после убили једнога, - именом Маргетић Симу, оца убијенога Маргетић Ранка.

На 21 августа 1941 године више полиц. стражара иши су по српским кућама у Ливну и носили један циркулар, у којем је усташки логорник Лиовић позивао српске породице, да се исти дан у један сат после подне скупе у основној школи у Ливну, одкуда ће бити исељени у Србију. У циркулару им је напоменуто, да са собом понесу сав новац и накит, те 50 кг. робе.

У одређено време сакупили су се у основној школи у Ливну следеће српске породице из Ливна: Лазић Ангела, жена убијенога Рајка, шофера и њезин син стар 3 година, те њезина мати Пуцарић Стака; Кујунџић Даница, жена убијенога Милојка, поседника. њезина кћер Сека, стара 22 године и синови Зоран, стар 20 година и Бато стар 17 година; Радета Тарса, жена убијеног Томе, трговца и њене кћери Богдана, стара 18 година и Соња, стара 15 година; Радета Веселинка, жена убијеног Раде, трговца и њени синови Миле, стар 15 година, Дејан стар 12 година и трећи син, стар 9 година; Стевић Савка, жена убијеног Мирка, трговца и њене кћери Драгица стара 16 година, Даница стара 8 година, те синови Дејан, стар 12 година и Веселин, стар 10 година; Глигић Драгиња, жена пок. Миње, обућара, њена кћер Ранка, удова иза Др. Митровића Душана, лекара, кога су усташе међу првима убили, како смо то напред навели, и њених двоје деце и то; син Бато, стар 7 година и кћер Весна, стара 10 година, те сестре Митровић Ранка и кћер и Глигић Драгиње и то Веселинка, стара 35 година и Мила стара 22 године; Обрадовић Јулка, удова; Зубић Обренија, жена убијенога Др. Зубића Крсте, судије; Ивица Смиљка, жена убијенога Николе, трговца и њезин син Крсто, стар 10 година и Брацо, стар 8 година; Баило Јово, трговац, његова жена Драгиња, кћерка Стојка, стара 22 године, кћерка Ковиљка, удата Бокић и њезиних двоје деце старих једну и три године; Баило Добрила, жена убијенога Угљеше, трговца и њена три сина у старости од 2 - 5 година; Маргетић Симо, трговац стоком и његова жена Мара, док им је син Др. Ранко, адвокат раније убијен; Наерловић Јованка, жена убијеног Боже, надзорника путева и њезине кћери Веселинка, стара 27 година и Мирјана, стара 25 година.

Горе наведеним и сакупљеним српским породицама усташе су

казали, да су њихови мужеви, односно очеви по њима већ исељени у Србију, па ће и њих све тамо иселити и тако их све скупа саставити. Ово све била је усташка лаж, јер су њихови мужеви, односно родитељи већ раније по усташама убијени. Да би усташе што боље уверили ове српске породице, да их намеравају иселити у Србију, издали су им и уручили пропуснице. Ове српске породице поверовале су усташама и за моменат сматрале се сретнима, да ће отићи у Србију и тамо се састати са својим мужевима, односно очевима. Међутим њихови мужеви, односно очеви били су, како смо то навели, по усташама већ убијени.

Око 1 сат после подне истога дана дошао је пред основну школу један велики усташки аутобус и усташе су у овај аутобус стрпали све српске породице, да их тобож воде у Србију. Међутим усташе су ове српске породице одвезли у правцу Бугојна и довезли их у поменути шуму „Копривницу“, где су пре тога убијени њихови мужеви, односно очеви.

Када су ове српске породице доведене у шуму „Копривницу“, скинуте су са аутобуса и одведене у средину шуме, која је већ била блокирана усташама-сељацима из села Купреса. Усташе су све ове српске породице најпре повезали бодљикавом жицом затим одузели од њих сав новац, накит и друге ствари, а потом их све свукли до гола. После тога усташе су силовали све млађе жене и девојке, па чак и недорасле девојчице, њихове мајке су поставили, да то гледају. Усташе су тада међу осталима силовали и Весну, кћерку убијенога Др. Митровића, стару само 10 година, а ово силовање морали су гледати њезина мајка и бака, те тетке.

После извршеног силовања жена и девојака и малих девојчица усташе су приступили мучењу свих српских породица. Тако су појединима живима секли руке, ноге, вадиле очи, резали носеве и поједине делове тела, а женама и девојкама секли дојке. Малој деци су резали главе и ове главе бацали матерама у крило. Неку малу децу бацали су у зрак и дочекивали на ножеве. Бајило Добрила, жена убијеног Угљеше, трговца, била је у другом стању. Њој је приступио један усташа, ставио јој руке на прса и наредио, да мора тако руке држати, а он је хтео, да јој кроз руке прободу прси. Када је усташа приступио извршењу овог својег крвавог и гнусног злочина, Добрила се је почела бранити, а усташа је позвао у помоћ једног усташу и они су Добрили ножем распорили трбух и из трбуха јој је испао плод од 5 месеци. Тако су све ове српске породице из Ливна на 21 августа 1941 године у шуми „Копривница“ на најзверскији начин по усташама убијени и ту бачене у једну јаму. Касније су и пси развлачили делове њихових телеса.

Аутобусом, се којим су наведене жртве превезене из Ливна у шу-

му „Копривницу“ управљао је ДУРАН Исмед, шофер из Ливна, који се сада налази у Сарајеву као шофер код управе полиције. Он је сам лично гледао сва зверства и злочине, које су усташе у шуми „Копривници“ извршили над невиним српским породицама, па се је и сам над тим згрозио. Повративши се у Ливно сутрадан т.ј. на 22 августа 1941 године од узрујања напио се је и све испричао, шта се је догодило са наведеним српским породицама.

Овај шофер испричао је све ово и Чизмић Алији, учитељу занатске школе у Ливну. Овај Чизмић Алија, био је мој сусед (преслушане Богуновић Марије), па ме је сутрадан на 23 августа 1941 године позвао у свој стан и све ми ово испричао, те ме је подједно упозорио, да се усташе спремају, да на исти начин покољу и преостале српске породице из Ливна, а да то мисле учинити у недељу на 24 августа 1941 године. Он ме је уједно упутио, да одмах сутрадан одем до команде талијанске војске, која је била у селу Губеру, удаљеном 4 км. од Ливна. Ја сам, Богуновић Марија - сутрадан рано т.ј. на 24 августа 1941 године отишла у село Губер, тамо испричала у Команди талијанске војске све шта се је догодило са наведеним Србима и молила, да талијанска војска узме у заштиту преостале српске породице у Ливну, јер да им усташе спремају исти покољ, који би се имао да изврши већ 24 августа 1941 године после подне. Командант талијанске војске одмах је наредио, да 40 талијанских војника одмах оде у Ливно у усташки логор и заштите од покоља преостале српске породице из Ливна. Мени су (Богуновић Марији) талијански официри казали, да одмах одем у Ливно и обавестим остале српске породице, да се одмах све скупе у кућама Пајића и Коњика, где су већ били смештени талијански официри и војници, па да ће нас тако све заштитити.

Исто јутро, т.ј. на 24 августа 1941 године усташе су преко општ. стражара позивали све преостале српске породице, да исти дан у један сат после подне морају сакупити у основној школи у Ливну, па да ће одагле бити транспортовани у Србију. Међутим усташе су намеравале, да тај дан све преостале српске породице одведу у шуму „Копривницу“ и убију на исти начин као и оне раније.

Ја сам са својом сестром Славком Стричевић одмах на тај дан ишла од куће до куће и обавештавала све српске породице шта се је догодило са оним српским породицама, које су одведене 21 августа 1941 године, па сам их упозоравала да не иду у основну школу, већ да сви иду у куће Коњика и Пајића, где ће их од усташа заштитити талијанска војска. Некоје српске породице нисам доспела обавестити, јер су оне већ биле на позив усташа отишле у основну школу, али су ове породице талијан-

ски војници избавили из основне школе и отпремили их у куће Коњика и Пајића. Остале српске породице напустиле су своје домове и изравно отишле у куће Коњика и Пајића и тако се ставиле под заштиту талијанске војске. У ове две куће сместили су се и некоје српске породице из Гламоча, које су побегле пред усташама. Оне српске породице, које се нису могле сместити у наведене две куће, јер су биле препуне, смештене су у шаторе талијанске војске.

Усташе су после тога провалили у све српске напуштене станове и радње, а исто тако и у станове и радње оних српских породица, које су они поубијали, и све су опљачкали и однели у једен магацин, из кога су после све ове ствари међусобно поделили и однели својим кућама.

После је талијанска војска преузела у Ливну војничку управу и тако заштитила преостале српске породице од покоља са стране усташа.

Истодобно са покољем Срба у Ливну, усташе су вршили покоље у селима среза ливањскога.

Село Голињево налази се 15 километара удаљено од Ливна. У овом селу живели су заједно Срби, Хрвати и Муслимани. У селу је било око 50 српских породица. Једног дана у месецу јулу 1941 године дошли су у ово село усташе из Ливна и уз помоћ домаћих Хрвата и Муслимана покупили су све српске породице и одвели их под изликом, да их воде на саслушање. Одведене српске породице постројили су на једном пољу крај села, где су их најпрве повезали и опљачкали, а затим одрасле мушкарце заједно са мушком децом одвели су на брдо звано „Тушница“ и ту их све живе бацили у једну дубоку јаму. 3 недеље после тога двоје деце некако су сами живи изашли из ове јаме. Како су ова деца била врло слаба од претрпљеног страха и гладовања, Котарски престојник сместио их је у бановинску болницу у Ливну, али су усташе за ово сазнали и једнога дана дошли у болницу и ову децу заклали на болничким креветима. Овај пут су усташе заклали у болници и све остале Србе, који су се ту налазили на лечењу.

Жене и женску децу из села Голињева усташе су одвели на брдо „Камешницу“ и ту их бацили у једну дубоку јаму кроз коју протиче вода. Из ове јаме после је река Цетина избацивала поједине лешеве.

На исти начин и у исто време извршили су усташе покољ Срба у селу Главице, које је удаљено од Ливна око 8 километара. У овом селу спасило се је бегством само 6 српских породица.

У селу Прологу налазила се је само једна српска породица презименом Арнаут. Остали житељи били су сви Хрвати. Хрвати из овог села упали су једне ноћи у кућу ове српске породице и извели из куће оца,

матер, сина, синову жену и троје деце под изликом, да их селе у Србију. Све чланове ове породице одвели су исту ноћ у једно поље крај села и тамо их убили из пушака и оставили на пољу. Сутрадан дошли су исти усташе, да лешеве ове убијене породице покопају, па су тада нашли живу једну девојчицу од 10 година, којој је било име Мара. Ова девојчица именован Арнаут Мара, седела је међу лешевима и била наслоњена на мртву своју матер. Када је угледала усташе, молила их је, да је не убију са речима: „Чико, ја сам жива, немојте ме убити.“ Усташе су међутим и ову девојчицу убили њезин леш закопали заједно са осталим лешевима породице Арнаут.

У селу Лиштани биле су само 4 српске породице презименом Цвијетић. Остали житељи били су Хрвати. Једнога дана у месецу јулу 1941 године Хрвати из овога села као усташе покупили су све чланове ове породице, извели их на једно поље крај села и тамо их све убили. Спасао се је само један дечак, који се је случајно налазио у то време у шуми код стоке.

У селима Рујани Горњи и Доњи извршили су усташе у месецу јулу 1941 године такођер покољ Срба. Један део Срба из ових села убили су одмах у селима код кућа, а други део одвели су у шуму звану „Кланац“ и тамо их свезали, те тукли, а потом живе бацили у једну дубоку јаму. Када су их побацали у јаму, онда су за њима бацили још неколике бомбе и каменеце. У ова два села убијено је око 500 Срба - мушкараца, жена и деце.

Након овог догађаја што је протекло 38 дана, дознале су талијанске војне власти, да у поменутој јами у шуми „Кланац“ има живих Срба, па су одмах организовале спасавање и извукли из јаме 13 живих Срба. Међу спашенима било је такођер и жена и деце. Познато нам је, да су се некоји, који су спашени из ове јаме звали презименом „Лалић“. Све ове спашене Србе талијанска војска отпремила је у Ливно и сместила у болницу, да се лече и опораве. Некоји су у болници умрли, а некоји су остали живи.

У месецу јулу 1941 године извршили су усташе покољ у селу Чам-празлијама. У овом селу убили су домаћи Хрвати-усташе око 200 Срба, мушкараца, жена и деце, а куће им опљачкали и потом запалили.

На 29 јула 1941 године дошли су усташе из Ливна у село Челебић и тамо сазвали месне Хрвате на скуп, где су им у поверењу казали, да су добили наређење од поглавника из Загреба, да сви Срби морају бити поклани, а Хрвати - сваки у својим селима, - морају клање Срба извршити. Затим су усташе из Ливна поделили Хрватима из Челебића војничко оружје, које су собом довели, те их позвали, да одмах изврше покољ

Срба у Челебићу. Хрвати из Челебића добивши оружје, одмах су се дали на посао и опколили поља, на којима су Срби радили и позвали их, да се предаду, јер да их они морају ухапсити, пошто се води борба са четницима у Гламочу, па се боје, да би и они тамо отишли. Обећали су Србима, да ће их након неколико дана пустити на слободу. Срби су овоме поверовали и предали се Хрватима својим комшијама. Хрвати су тај дан до 6 сати у вече затворили све Србе мушкарце из Челебића у основну школу. Тада је затворено свега око 150 Срба мушкараца. Између 6 и 8 сати у вече дотерали су у затвор и жене и децу. Око 9 сати исте вечери пустили су жене и децу са изјавом, да иду својим кућама, а мушкарци ће остати и за неколико дана такођер бити пуштени кућама.

Исту ноћ око један сат после пола ноћи Хрвати из Челебића наоружани војничким пушкама и митраљезима сакупили су се пред школском зградом и све затворене Србе повезали бодљикавом жицом и конопцима, а затим их отерали у шуму звану „Лисковац“ и довели их до дубоке јаме зване „Бикуша“. Ту су их над јамом постројили и тукли кундацима и штаповима, а затим започели у групама бацати живе у јаму. Када је Вујновић Зекан видео, да им нема спаса, повикао је осталим Србима: „Скачите сви замном у јаму.“ Срби су на то сви поскакали у јаму. Међу овим Србима који су скочили у јаму, налазио се је и Црногорац Ђорђе, брат саслушаног Црногорац Љубе. У поменутој јами налазе се полице (банкови), па се је један велики део Срба зауставио на овим полицама, док је други део пао у дубину јаме. Они, који су се зауставили на полицама остали су живи. Усташе су после тога бацили у јаму неколико бомба и каменица, те верујући, да су сви бачени Срби у овој јами мртви, отишли су својим кућама и исти дан по ноћи покупили жене и децу из Челебића и довели их у основну школу и тамо их све поклали. Тада је у основној школи у Челебићу поклано око 300 жена и деце.

Црногорац Ђорђе први се је у јами некако одрешо и из јаме се некако извукао. Он је одмах набавио и донео дугачке конопце и спасао остале Србе из јаме, који су остали на животу. Тако је око 80 Срба мушкараца из Челебића спашено из јаме „Бикуше“ у шуми „Лисковцу“ Црногорац Стеван, отац саслушаног Црногорац Љубе, био је спашен из јаме „Бикуше“ након 31 дана. Он је одмах после тога услед исцрпљености умро у селу Радановцима.

Срби, који су се на описани начин спасили из јаме „Бикуше“, отишли су у српска села среза босанско-граховског и испричали све шта им се је догодило. Одмах су са Србима из села босанско-граховског организовали отпор против даљих злочинстава усташа. Усташе су се пристра-

шили отпора Срба, па нису смели да наставе са даљњим покољем.

После извршеног покоља усташе Хрвати из Челебића потпуно су опљачкали све српске куће.

На 20 августа 1941 године дошла је у Ливно талијанска војска, која је кратко време после тога разоружала усташе и од тада је престао покољ Срба у овом крају.

До 20 августа 1941 године убијено је и поклано у срезу ливањском према доста тачно прикупљеним податцима свега 5.600 Срба и то мушкараца, жена и деце.

Овим описаним покољом Срба у срезу ливањском руководио је Др. фра Срећко Перић, фратар фрањевац из самостана Горица код Ливна. Овај фратар родом је из среза ливањскога, а имаде једну сестру, која је у ливањском срезу удата за једног Србина. Он је прије покоља једне недеље са олтара у цркви у Горици сакупљеним Хрватима наредио да започну покољ Срба са речима: „Браћо Хрвати идите и кољите све Србе. Најпре закољите моју сестру, која је удата за Србина, а онда све Србе одреда. Када овај посао завршите, дођите мени у цркву, где ћу вас исповедити и причестити, па ће вам онда сви греси бити опроштени.“ После тога започео је покољ Срба.

Упоредо са покољем Срба пљачкали су усташе српске домове и куће, а потом их палили.

Усташе су намеравали да у ливањском срезу после извршеног покоља поруше све српско-православне цркве, али их је у томе спречио долазак талијанске војске.

У ливањском срезу нису Срби нагоњени, да пређу на римокатоличку веру, јер су били осуђени на покољ све до једнога. Спасао их је од потпуног покоља само долазак талијанске војске.

Особито су се истакли у прогону Срба и као усташе: Др. Фра Срећко Перић, фратар фрањевац у самостану Горица крај Ливна, који је за време Југославије био дуже времена римокатолички свештеник у Нишу. Са овим фратром прогонили су Србе и остали фратри из овог самостана - њих око 20 - који су такођер наступали као усташе, али ми њихова имена не знамо. Уз Фратра Перића и остали фратри овог самостана пострекавали су Хрвате на покољ Срба. Надаље су се истакли у прогону Срба и као усташе: Др. УРМОВИЋ Драго, адвокат; КАЈИЋ Владо, трговачки помоћник; СЛЕПЧЕВИЋ Владо, власник аутобуса; ЛИОВИЋ, логорник, који је дошао из емиграције; ЈАЗВО Јоко, општ. начелник у Ливну; ЧЕВРО Иво, гостионичар; ГОТОВАЦ Стипо, гостионичар и његов син; ФРАНИЧ Чоко, трговац, ФРАНИЧ Тони, звани „МАЦАР“, фарбар;

ЂОГИЋ Стипо, трговац и његових пет браће; ЛИСИЦА Бошко, поседник и његова четири брата; КАИЋ Крешо и Драго, учитељи основне школе које је школовало Српско просветно друштво „Просвета“ у Сарајеву; КАИЋ звани „ЏИЏИ“ са својом браћом Крстаном и Бошком; ДОЛИЋ Никола и Мијо, ткалци; ТУСТОВИЋ Владо, бивши намештеник Војно-техничког завода у Крагујевцу; КАИЋ Нико, трговац; ТАДИЋ Станко, пекар; ГРАБОВАЦ Звонко, општински бележник; ПАВИЧИЋ Раде, учитељ и његова сестра ПАВИЧИЋ Ковинка кројачица, муслимански хоџа, којему не знам име, а који се је за време Југославије признавао Србином; ЧАКАР Смајо, месар; Јарић, циганин и трговац стоком; Браћа Борићи, цигани; МУРГА, месар; ДОЛИБИЋ Мијо, шофер, - сви из Ливна; ЧАЧИЈА, сељак из Суваче, који је са Павелићем био у емиграцији; ФРАНИЋ, ПЕРАЈИЦА и БАРАЧ, шофери из Губера, те многи други, чија имена не знамо. Може се мирне душе казати, да су сви Хрвати и Муслимани што судјеловали, а што одобравали покољ Срба осим врло малих изнимака. Усташком покрету у овоме срезу придружили су се и у њему одушевљено судјеловали и сви домаћи циганин. Нису овај покољ одобравали: Чизмић Алија, учитељ; Чизмић Муко, шофер, Дуран Хасан, шофер и Пајић Шиме, столар - сви из Ливна. Њих су Хрвати ради тога замрзили, па су их денунцирали талијанској војној власти, да су комунисти, ради чега су исти похапшени и интернирани.

Ја Богуновић Марија напустила сам Ливно 31 маја 1942 године и задржала се у Земуну код своје сестре све до 21 јуна 1942 године, када сам прешла у Београд.

Ја Црногорац Љубо прешао сам у Београд још на 16 новембра 1941 године.

Друго ништа нам није познато, а на исказано и прочитано нам можемо се и заклетати.

Садржај

Реч уредника 5

I ДЕО

АКЦИЈА РИМОКАТОЛИЧКЕ ЦРКВЕ 19

II ДЕО

АКЦИЈА ФРАЊЕВАЦА 53

Издавачи
Музеј жртава геноцида Београд,
Трг Николе Пашића 11/III
телефон : +381 11 3398883
e-mail: office@muzejgenocida.rs

Одбор за Јасеновац Светог Архијерејског Сабора
Српске Православне Цркве

Редактура
Петар Б. Поповић

Лектура и коректура
Драгана Јовановић

Припрема и штампа
Графопринт, Горњи Милановац

Тираж
250

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

343.819.5(497.13+497.15)''1941/1945''(093.2)
930.1:001.98(497.11)''19/20''
902.2 (497.13 Јасеновац)''1964''(049.2)

ЂУРИЋ Мишина, Вељко, 1953-

Ископавања у Јасеновцу 1964. године : студија случаја сведочења др Србољуба
Живановића / Вељко Ђурић Мишина. - Београд : В. Ђурић, 2021 (Горњи Милановац :
Графопринт). - 194 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 200. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-905731-7-2

а) Јасеновац (концентрациони логор) -- Историјска грађа б) Историографија --
Србија -- 20в-21в в) Историја -- Злоупотреба -- 20в-21в г) Јасеновац -- Археолошка
истраживања -- 1964

COBISS.SR-ID 29425417